

Varijetetnost hrvatskoga standardnog jezika na primjeru publicističkoga stila

Kosić, Irena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:307836>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

IRENA KOSIĆ

**VARIJETETNOST HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA
NA PRIMJERU PUBLICISTIČKOGA STILA**

Diplomski rad

Pula, srpanj 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

IRENA KOSIĆ

VARIJETETNOST HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA
NA PRIMJERU PUBLICISTIČKOGA STILA

Diplomski rad

JMBAG: 0283020131, redovita studentica

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i talijanski jezik i književnost

Predmet: Teorija standardnoga jezika

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentorica: prof. dr. sc. Blaženka Martinović

Pula, srpanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Irena Kosić, kandidatkinja za magistru na Filozofskome fakultetu u Puli, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Irena Kosić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Varijetetnost hrvatskoga standardnog jezika na primjeru publicističkoga stila* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PROCES STANDARDIZACIJE HRVATSKOGA JEZIKA	3
2.1. Standardizacija	4
2.2. Restandardizacija	7
3. ZNAČAJKE HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA	10
3.1 Funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika	11
4. VARIJETETNOST HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA.....	17
4.1. Odnos norme i uzusa	18
4.2. Visoki varijetet.....	22
4.3. Niski varijetet.....	25
5. ISTRAŽIVANJE	29
5.1. Cilj i svrha	29
5.2. Građa i metodologija	29
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	31
6.1. Morfološka razina.....	32
6.1.1. Zamjenice	32
6.1.2 Brojevi.....	55
6.1.3 Pridjevi.....	59
6.1.4 Glagoli	86
6.1.5 Prilozi mjesta	99
6.1.6 Padeži.....	106
6.1.7. Sklonidba vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva.....	123
6.1.8. Prijedlog <i>s/sa</i>	130
6.2. Sintaktička razina	133
6.2.1. Razmještaj glagolskih enklitika	134
6.2.2. Upitne rečenice.....	138
6.2.3. Pasivne rečenice s prijedložnim izrazom <i>od strane</i>	142
6.2.4. Veznik <i>ako/ukoliko</i>	145
6.2.5 Konstrukcija <i>da + prezent</i>	148
6.2.6 Konstrukcija <i>za + infinitiv</i>	150
6.3. Leksička razina	152
6.3.1. Upitno-odnosna zamjenica <i>što/šta</i>	153
6.3.2 Kolokvijalizmi i dijalektizmi	153
6.3.3. Internacionalizmi.....	158

6.4. Pravopisna razina	160
6.4.1. Bilježenje <i>jata</i>	161
6.4.2. Rečenični i pravopisni znakovi.....	167
6.4.3. Pravopisna pravila i uzusi iz drugih jezika	180
7. ZAKLJUČAK	190
LITERATURA	191
SAŽETAK	196
SUMMARY	197

1. UVOD

Hrvatski jezik raslojava se na funkcionalne stilove, od kojih tradicionalna funkcionalna stilistika izdvaja pet temeljnih, a to su književnoumjetnički stil, administrativni stil, znanstveni stil, publicistički stil te razgovorni stil. Osim toga hrvatski standardni jezik raslojava se i pored funkcionalnih stilova na visoki i niski varijetet. Na primjeru hrvatskoga standarda visoki varijetet obično opisujemo kao inačicu koja se upotrebljava unutar akademske zajednice, dok je niski varijetet svojstven svakomu prosječno obrazovanu građaninu. Razlike među varijetetima najlakše je pronaći na planu izgovorne norme, no nalazimo ih i na morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj te pravopisnoj razini.

S obzirom na to da se naziva i najsloženijim funkcionalnim stilom hrvatskoga standarda, publicistički stil dijeli se na velik broj podstilova u kojima su varijacije između visokoga i niskoga varijeteta prilično velike, pa ne čudi činjenica da je upravo taj stil odabran kao uzorak istraživanja ovoga rada. Cilj je diplomskoga rada utvrditi zastupljenost visokoga i niskoga varijeteta u publicističkome stilu hrvatskoga standardnog jezika. Istraživanje obuhvaća tiskana izdanja listova koji imaju tradiciju lektorske prakse, a provedena je usporedna analiza dvaju razdoblja listova *Vijenac* i *Hrvatsko slovo* te kolumni iz *Jutarnjega lista* i *Večernjega lista*. Analizirana su izdanja listova s početka stoljeća (siječanj – ožujak 2000.) te suvremena izdanja, tiskana dvadeset godina poslije (siječanj – ožujak 2020.).

Diplomski rad sadrži sedam poglavlja. Prvo poglavlje rada uvod je u kojemu se ističu predmet i cilj diplomskoga rada te njegova struktura. Drugo poglavlje posvećeno je procesu standardizacije hrvatskoga jezika te njegovoj restandardizaciji u 90-im godinama 20. stoljeća. U trećemu poglavlju opisuju se značajke hrvatskoga standardnog jezika među kojima su svjesna normiranost, autonomnost, stabilnost u prostoru, elastična stabilnost u vremenu te polifunkcionalnost. Zahvaljujući polifunkcionalnosti, hrvatski standardni jezik raslojava se na funkcionalne stilove, a najduže potpoglavlje ovoga poglavlja posvećeno je najsloženijemu funkcionalnom stilu, publicističkomu. Četvrto poglavlje bavi se pojmom varijetetnosti, kao i odnosom između norme i uzusa nakon kojega se upoznajemo s obilježjima visokoga i niskoga

varijeteta hrvatskoga standardnog jezika. U petome poglavlju predstavljeni su ciljevi istraživanja te korištena građa i metodologija, a šesto poglavlje sadrži rezultate istraživanja koji se dijele prema razinama, morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj i pravopisnoj. Sedmo poglavlje je zaključak u kojemu se sažeto iznosi sve što je u radu istaknuto, odnosno sumiraju se obilježja visokoga i niskoga varijeteta pronađena u analiziranim primjerima publicističkoga stila hrvatskoga standarda.

2. PROCES STANDARDIZACIJE HRVATSKOGA JEZIKA

Nastao iz potrebe za sporazumijevanjem, jezik je sredstvo čija je temeljna svrha prenošenje iskustava, želja, znanja, misli i osjećaja. On pripada društvenomu aspektu života, a raste zajedno sa zajednicom koja se njime koristi. Već se od samih svojih početaka smatra temeljom za održavanje identiteta, ujedinjujući tako članove jedne zajednice i odvajajući ih od članova drugih zajednica. Hrvatski jezik ima dugu povijest, a dio je južnoslavenske dijalektne mreže. On predstavlja „sav izražajni potencijal hrvatske govorne zajednice“ (Katičić, 2013: 243), a ostvaruje se u više slojeva (organski mjesni govori, interdijalekti, gradski i regionalni razgovorni jezici, žargoni i slengovi, standardni jezik). Pod pojmom hrvatskoga jezika podrazumijevaju se mjesni govori, hrvatski standard i supstandardni idiomi. Mjesni govor ili organski idiom pri tome može pripadati kajkavskom, čakavskom ili štokavskom narječju, a predstavlja govor jednoga sela ili skupine sela u neposrednome kontaktu, dok se gradski govori i žargoni svrstavaju u supstandardne govore nastale miješanjem mjesnih idioma sa standardom i pod utjecajem stranoga jezika, primjerice engleskoga (Frančić i Petrović, 2013: 45 – 46).

Budući da predstavlja sredstvo komunikacije među svim govornicima jednoga jezika, standard zauzima posebno mjesto i u hrvatskome jeziku. On služi kao baza za komunikaciju među govornicima različitih mjesnih govora, dijalekata i supstandardnih govora. To je skup međusobno isprepletenih, prirodno i društveno određenih norma između kojih se nalazi primjena (Ćužić, 2019: 15). Osnovica mu je novoštokavština zapadnoga tipa (ijekavski novoštokavski, istočnohercegovački ili južni dijalekt) dopunjena elementima svih triju narječja, nadgradnjom neovisnom o organskome idiomu. Osim preuzimanja dijalektne osnove (glasova, oblika, pravila sintakse i tvorbe, leksika), standardni jezik prolazi i kroz takozvanu civilizacijsko-jezičnu nadgradnju koja podrazumijeva preuzimanje norme, pisma, grafije, pravopisa, stručnoga rječnika, funkcionalnih stilova, frazeologije, ustroja rečenice, jezičnih navika i sličnoga. Dijalektna osnova je pri tome ono što *standardni jezik* čini *jezikom*, a civilizacijsko-jezična nadgradnja ono što ga čini *standardnim* (Brozović, 2006: 166).

Standardni jezik isprva se nazivao *književnim jezikom*, međutim, kako bi se uklonilo njegovo izjednačavanje s književnoću, taj naziv vrlo brzo se zamijenio nazivom *standardni jezik* jer se smatrao prikladnijim zbog svoje jednoznačnosti,

funkcionalnosti i neisticanja književnoga dijela jezika. Ipak *standardni varijetet* smatra se još ispravnijim nazivom jer je standardni jezik zapravo „jedan od varijeteta nekoga jezika ako se taj jezik smatra najvećim skupom međusobno povezanih varijeteta“ (Peti-Stantić i Langston, 2013: 38). Standard se od drugih varijeteta razlikuje po svojoj funkciji u modernome društvu, ali i po svojim jezičnim obilježjima. On zauzima posebno mjesto u jeziku, a obilježava ga prestižnost čiji su izvori visoka funkcija i uloga u simboličkome ujedinjenju jedne zajednice (Mićanović, 2008: 6).

2.1. Standardizacija

Pri definiranju standardnoga jezika uobičajamo se koristiti definicijom Dalibora Brozovića (1970: 28) koji tvrdi da je „standardni jezik autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije“. On nastaje kao rezultat standardizacije kojom se oblikuje varijetet koji uživa povlastice u usporedbi s drugim varijetetima. Standardizacijom dakle jedan varijetet postaje standardni jezik, dok drugi varijeteti zadržavaju funkciju dijalekta. Razlozi zbog kojih jedan od dijalekata postaje standardom mogu biti političke, društvene, ekonomske, vojne, političke, duhovne ili književne prirode (Mićanović, 2008: 71), a zadatak je kodifikatora među mnogobrojnim jezičnim varijacijama odabrati onu koju će promicati kao standardnu. Nakon provedena odabira jedan varijetet se obrazovanjem implementira u društvo kao „primjer ispravnosti“, a izvornim govornicima ostalih dijalekata ostaje zadatak sačuvati svoj govor upotrebljavajući ga u situacijama u kojima se on smatra prikladnim (Kalogjera, 2013: 63).

Na to može li jedan varijetet postati standardni jezik utječe nekoliko čimbenika, među kojima su priroda samoga varijeteta kao sredstva komunikacije i izražavanja, funkcionalna kvaliteta varijeteta te karakter zajednice koja će se njime koristiti (Brozović, 1970: 28). Standardni jezik oblikuje se donošenjem svjesnih odabira i rezultat je provođenja ili pokušaja provođenja tih istih odabira na razini društva, a taj proces poznat je po nazivu jezično planiranje. Ono je nadređeno standardnomu jeziku, odnosi se na konkretizaciju jezične politike i planiran utjecaj na ponašanje drugih ljudi, a dijeli se na dva dijela, na planiranje statusa (donošenje odluka u vezi

sa statusom jednoga varijeteta u odnosu na druge) i planiranje korpusa (donošenje odluka o obliku jezika ostvarivanjem njegova pravopisa, gramatike i leksika). Jezično planiranje može se opisati Haugenovim četverodijelnim modelom sastavljenim od stupnjeva koji se upotrebljavaju ovim redoslijedom: 1. selekcija, 2. kodifikacija, 3. prihvaćanje/provedba te 4. elaboracija. Selekcija se odnosi na odabir varijeteta koji će se upotrebljavati u komunikacijske svrhe s ciljem zamjene ostalih varijeteta, a takva je zamjena uglavnom rezultat određenih političkih, gospodarskih ili povijesnih zbivanja. Dijalekt koji se selekcijom odabire uglavnom obilježava prestiž i posebna uloga u društvenoj zajednici. To može biti govor statusno višega sloja govornika, a može biti odabran i na temelju govora većine govornika jedne zajednice (Peti-Stantić i Langston, 2013: 47). Kodifikacija norme nužna je u formiranju standardnoga jezika, a odnosi se na donošenje odluka vezanih za pravopis, gramatiku te leksik. Kodifikacija (jezgra standardizacije) predstavlja trajan proces koji vrlo često pada pod utjecaj jezičnoga purizma, a njega definiramo kao nastojanje jedne jezične zajednice u čišćenju jezika od bilo kakva stranog utjecaja poput tuđica, posuđenica, dijalektizama, sociolekata i sličnoga (Mićanović, 2008: 24). Kodifikacija zapravo nikada ne prestaje jer se gramatike i pravopisi neprestano ispravljaju i dopunjuju, a na nju se nastavlja elaboracija koja obuhvaća terminologizaciju, postanak novih gramatičkih i sintaktičkih elemenata te postanak novih jezičnih stilova. Sljedeći je stupanj jezičnoga planiranja provedba/implementacija, a odnosi se na prihvaćanje standardnoga jezika u jednoj zajednici, zbog čega u ovome dijelu jezičnoga planiranja veliku ulogu ima i „marketing“. Pojedinci ili institucije potiču uporabu standarda nad ostalim varijetetima (Peti-Stantić i Langston, 2013: 48).

Procesu standardizacije iznimno je teško odrediti početak, ali i završetak. Za početak hrvatskoga standarda obično uzimamo sredinu 18. stoljeća. „Od tada pa do hrvatskoga narodnog preporoda djeluju polifunkcionalno jedan i to razmjerno homogen (čak i u slovopisu) kajkavski izraz na sjeverozapadu i jedan više-manje isti takav novoštokavski u svim ostalim hrvatskim zemljama“ (Brozović, 2005: 189). Ako se zapitamo zbog čega je odabrano upravo štokavsko narječje kao osnovica hrvatskoga standarda, moramo se osvrnuti ne samo na lingvističke već i na povijesne, političke, demografske i zemljopisne aspekte jezika u 18. stoljeću. Unutarjezična situacija nametnula je naime kao rješenje novoštokavsku osnovicu koja je prošla selekciju, kodifikaciju te elaboraciju, a pri tome je prihvaćena, dok

ostali dijalekti nisu, zbog čega su zadržali status dijalekta. Zato se danas obično govori o kajkavskoj i čakavskoj dijalektnoj književnosti, a književnost pisana štokavskim naziva se hrvatskim književnim jezikom. Ipak takav je naziv pogrešan jer je hrvatski standardni jezik jedinstven sustav, a od štokavskoga je preuzeo samo osnovu, točnije glasovlje, morfologiju, tvorbena i sintaktička pravila te osnovni leksik, koju je nadogradio elementima svih triju narječja. Zbog toga standardni jezik nikomu nije urođen, a moraju ga učiti i štokavci, ne samo kajkavci i čakavci (Silić, 1998: 482). Odabir dijalekta kojim ćemo govoriti unaprijed nam je zadan na temelju okruženja i jezičnih sposobnosti. Svaka osoba poznaje svoj govor, a jezična standardizacija nalaže nam da u taj govor ubacimo štokavska obilježja (u slučaju da ih naš izvorni govor nema) kako bi se komunikacija s drugim govornicima istoga jezika odvijala nesmetano. Katičić (2013: 247) uspoređuje standardni jezik s dobrim konjem, smatrajući da i jedno i drugo zahtijeva neprestanu brigu i održavanje i ističući da i standardni jezik, kao „i dobar konj, što je čvršće stegnut pravom opremom, to se ljepše razigra“.

Iako su mnogi za početak hrvatskoga standarda uzimali 19. stoljeće, točnije vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda, takve se tvrdnje osporavaju saznanjem da se u to vrijeme nisu dogodile nikakve bitne i revolucionarne promjene u hrvatskome standardu, već je došlo do teritorijalnoga i funkcionalnoga proširenja novoštokavskoga jezika te reforme grafije. Pravi početak hrvatskoga standarda započeo je stoljeće prije, točnije sredinom 18. stoljeća kada se usporedno odvija standardizacija dvaju hrvatskih pismenih jezika, novoštokavskoga i kajkavskoga. Novoštokavski jezik, nadmoćniji po broju govornika i rasprostranjenosti, s vremenom potiskuje kajkavski jezik. Time se oblikuje i standardizira novoštokavski hrvatski pismeni jezik (Mićanović, 2008: 129) čijemu širenju pomaže pojava priručnika, poput triju višestruko objavljivanih gramatika na štokavskoj osnovici, *Svaschta po mallo illiti kratko sloxenyne immenah, i ricsih u illyrski, i nyemacski jezik* Blaža Tadijanovića, *Nova slavonska, i nimacska grammatika – Neue Slavonische und Deutsche Grammatik* Matije Antuna Relkovića te *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache* Marijana Lanosovića (Mićanović, 2014: 126). Cjelokupan standardizacijski proces hrvatskoga jezika trajao je oko stoljeće i pol, točnije od 1750. do 1900. godine (Brozović, 2006: 250).

2.2. Restandardizacija

Standardizacija se ne smatra terminom nadređenim ostalim vidovima jezičnoga planiranja, "niti oblikom djelovanja koji pravocrtno vodi do uspostavljanja standardnoga jezika, nego tek stepenicom na tom putu" (Peti-Stantić, 2009: 76). Preteča joj je grafizacija, zbog čega počinje jezikom pismenosti i završava polifunkcionalnim standardiziranim varijetetom. Taj se standardizirani varijetet smatra gotovim kada je prošao kroz fazu normiranja i kodifikacije, a s obzirom na to da je obilježena nametanjem uniformnosti, standardizaciji je najvažnije strukturno obilježje uniformnost, odnosno nepromjenljivost (Milroy, 2013: 37). Njezinim završetkom jezik ostaje podložan uglavnom leksičkim i gramatičkim promjenama, dok su ostale razine većinom stabilne.

U razdoblju osamostaljenja Hrvatske 90-ih godina prošloga stoljeća hrvatski jezik, iako je jednom već prošao proces standardizacije, nailazi na brojne preinake na leksičkoj i manjim dijelom pravopisnoj razini, a taj proces danas nazivamo restandardizacijom hrvatskoga jezika. Trenutak je u kojemu je modernizaciju hrvatskoga jezika zamijenila restandardizacija promjena statusa hrvatskoga jezika zbog koje dolazi do potrebe za promjenom višestoljetne nadgradnje koja se počinje smatrati pogrješnom (Peti-Stantić, 2009: 77). Tijekom restandardizacije hrvatski jezik mijenja status (postaje službeni jezik Republike Hrvatske) na nešto drugačijim temeljima nego što se to odvijalo u 18. stoljeću, a razlog tomu je želja za postizanjem što veće razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika. U 90-im godinama ne razmatra se promjena dijalektne osnove hrvatskoga standarda, ali se mijenja način vrednovanja nadgradnje jer mnogi smatraju da su prijašnje promjene u hrvatskome jeziku zasnovane na krivim temeljima (Badurina, 2015: 62 – 64).

Promjene koje su zahvatile hrvatski standard u 90-im godinama 20. stoljeća uglavnom se ostvaruju na dvjema razinama, leksičkoj i pravopisnoj. Razlog tomu su promjenljivost leksika i arbitrarnost pravopisa, a pravopis je rezultat procjene i dogovora. Promjene koje se događaju na leksičkoj razini povezane su s novim valom jezičnoga purizma, uglavnom zahvaćaju područje administracije, vojske te stručno nazivlje, a najvećim dijelom nastoji se iskorijeniti srbizme iz hrvatske jezične uporabe. Velik broj posuđenica zamjenjuje se hrvatskim inačicama (oživljavaju arhaizmi i historizmi, *pasoš* postaje *putovnica*) koje su hrvatsko-srpskim

zajedništvom bile potisnute, a mnoge se zamjenjuju i tvorbom novih riječi (Badurina, 2015: 67 – 68). Promjena se dakako ne odnosi na lekseme koji su „preko noći“ postali nerazumljivi, već na lekseme koji su se „osjećali kao tuđi“ (Peti-Stantić, 2009: 77). Promjene koje zahvaćaju leksičku razinu hrvatskoga standarda obuhvaćaju naglu prevlast hrvatskih termina i stručnoga nazivlja, nametanje hrvatske inačice podjednako prihvatljivim terminima te supostojanje hrvatskih termina i internacionalizama (Badurina, 1998: 419 – 420). Što se tiče pravopisne norme, restandardizacija započinje objavom nekoliko pravopisa, poput pretiska zabranjenoga Babić-Finka-Moguševa *Hrvatskoga pravopisa*. S obzirom na to da je srpski pravopis dosljednije fonološki, cilj je bio odmaknuti se od fonološkoga, a približiti etimološkomu, odnosno *korienskomu* pravopisu. Prijedlozima javnosti o hrvatskome jezičnom pitanju u to vrijeme bavilo se Jezično povjerenstvo Matice hrvatske. Nakon odabira prikupljenih prijedloga za poboljšanje i usavršavanje hrvatskoga pravopisa, Jezično povjerenstvo poslalo je popis hrvatskim ustanovama. Prijedlozi su prvotno odbačeni, ali su ipak započeli put promjene u hrvatskome pravopisu. Neki od prijedloga obuhvaćali su: zamjenu *jata* u dugim slogovima s *ie* umjesto s *ije*, zamjenu *jata* u kratkim slogovima s *je* umjesto s *e* iza pokrivenoga *r* (npr. *strelica* > *strjelica*) te čuvanje, tj. Neispadanje dentala *d* i *t* ispred afrikata, u imenicama koje završavaju na *-tak*, *-dak*, *-tac*, *-dac*, *-tka* ispred *c* i *č* (primjerice *letak* ~ *ledac*, *letci* ~ *ledci*) (Badurina, 2015: 72 – 74).

Razloge restandardizacije moguće je pronaći u bliskoj povezanosti jezika s identitetom naroda. Naime jezik je taj koji služi za opis života neke zajednice i upravo jezik služi kao zamišljena crta među kulturama. Kada je došao trenutak da se ta zamišljena crta postavi između Hrvatske i nepoželjna dijela njezine prošlosti, došlo je do restandardizacije jezika. Veliku ulogu u tome imao je i patriotizam koji se tada smatrao moralnom dužnošću, zbog čega se i sam jezik tako shvaćao. U vrijeme restandardizacije pozitivan odnos prema jeziku obuhvaćao je brigu o dobrobiti jezika te praćenje novih uputa i savjeta jezičnih autoriteta. Zbog nametanja takve dvosmjerne volje napravljeno je više štete nego koristi, a „kad je o standardnome jeziku riječ, pokazalo se ono što je moralo biti jasno i bez provođenja takva eksperimenta, a to je da je vrlo upitna mogućnost identifikacije sa standardnim jezikom i da sudionici u javnom sporazumijevanju nakon činjenice da je 'hrvatski

standardni jezik postao svoj' nisu ni pismeniji ni pažljiviji prema jeziku nego što su to bili prije“ (Peti-Stantić, 2009: 79).

3. ZNAČAJKE HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

Svaki jezik je sustav koji se sastoji od jezičnih znakova, odnosno popisa jezičnih jedinica, i odnosa među njima. Kada govorimo o hrvatskome jeziku, govorimo o svakome obliku njegove realizacije, od početaka do suvremenosti, a on obuhvaća mjesne govore, gradske govore i žargone te hrvatski standardni jezik. Svaki od njih predstavlja pojedinačan sustav, a standardni jezik razlikuje se po tome što je svjesno normiran, točnije sastoji se od pravila (pravopisa i gramatike) i popisa (rječnika) koje svi moraju učiti, a nekakva inačica razvija se i spontano jer su današnje generacije izložene standardu već u predškolskoj dobi. Standardni jezik određen je „eksplicitnom, propisnom normom, normom koju trebaju utvrditi i verificirati stručnjaci u za to zaduženim organizacijama (institucijama, fakultetima, povjerenstvima itd.)“ (Frančić et al., 2005: 19).

Među značajke hrvatskoga standardnog jezika obično ubrajamo svjesnu normiranost, autonomnost, stabilnost u prostoru, elastičnu stabilnost u vremenu te polifunkcionalnost. Svjesna normiranost podrazumijeva to da standardni jezik čini skup norma, odnosno pravila (pravopisa i gramatike) te popisa (normativnoga rječnika) kojima je zadatak odrediti što će u standardni jezik ući, a što ne. Uzrok postojanja norma postojanje je inačica, a one se mogu pronaći na svim razinama, pa razlikujemo i različite tipove norma (fonološku, morfološku, sintaktičku, leksičku, tvorbenu, ortoepsku i ortografsku) te normativnih priručnika. Inačice su u standardnome jeziku nužne kako bi se zadovoljile potrebe svakoga od njegovih funkcionalnih stilova. To će se ostvariti tako što će standardni jezik normom odrediti koja inačica ima prednost nad ostalima, a svaku preostalu inačicu pridružit će kojemu od funkcionalnih stilova (Barić et al., 1999: 48). „Upravo zato ono što je pogrešno u jednome funkcionalnom stilu ne mora biti pogrešno u kojemu drugom funkcionalnom stilu, a ono što je pogrešno u stilski neutralnome standardu ne mora biti pogrešno u kojemu od njegovih funkcionalnih stilova“ (Frančić et al., 2005: 24). Sljedeća je značajka standardnoga jezika autonomnost. Ona se inaugurirala u Praškoj školi, a za njezino razumijevanje važno je poznavati i podrijetlo hrvatskoga standarda. Naime osnovica je hrvatskoga standardnog jezika štokavsko narječje zapadnoga tipa (i)jekavskoga izgovora koje se međutim s njome ne izjednačava, već je stvorena vlastita nadgradnja u obliku grafije, pravopisa, nazivlja, stilova,

frazeologije i dr. Upravo ta vlastita nadgradnja uokvirena tronarječnim nasljeđem daje hrvatskomu standardu autonomnost koja se očituje „u tome što se on ne podudara ni s jednim od triju hrvatskih narječja, ni s jednim od šesnaest dijalekata, ni s jednom od mnogobrojnih skupina mjesnih govora te ni s jednim mjesnim govorom“ (Frančić et al., 2005: 23). Zadatak je standardnoga jezika zadovoljiti potrebe svih govornika jednoga jezika zbog čega je hrvatski standardni jezik stabilan, odnosno postojan u prostoru. Svojom postojanošću ostvaruje nesmetanu komunikaciju između govornika različitih narječja. Osim stabilnosti u prostoru, važno je istaknuti i elastičnu stabilnost u vremenu koja nalaže standardu da ostane otvoren za potencijalne promjene koje dolaze pojavom novih predmeta i pojava ili izvanjezičnim utjecajima. Tako je primjerice hrvatski standardni jezik iz 18. stoljeća, u usporedbi s današnjim standardom, naišao na brojne promjene na svim razinama, a razlozi promjena mogu biti unutarjezičnoga (promjena jezičnoga sustava) i izvanjezičnoga (promjena u društvu, politici i sl.) tipa. Kao peta značajka hrvatskoga standardnog jezika izdvaja se polifunkcionalnost. Njome se označava višestruka funkcija standarda kojom se raslojava na nekoliko funkcionalnih stilova, a standardni jezik ima onoliko funkcija koliko zahtijeva društvo koje se njime koristi (Frančić i Petrović, 2013: 49) i služi razmjeni kompliciranih ideja i osnovnih potreba. Na pitanje zbog čega je standardni jezik polifunkcionalan, Silić (2006: 38) odgovara: „Zato što je život koji prati polifunkcionalan. U skladu s time (pogotovu u ovome vremenu) moramo reći nešto što je vrlo važno za (su)odnos jezik – život: nije život onaj koji prati jezik, nego je jezik onaj koji prati život. Nikako ne život poslije jezika, nego jezik poslije života!“

3.1. Funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika

Od postanka stilistike razvilo se nekoliko klasifikacija funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika. Tradicija tako funkcionalne stilove dijeli na književnoumjetnički, publicistički, administrativni, znanstveni i razgovorni funkcionalni stil. Takve podjele drži se i Josip Silić samo što publicistički stil naziva novinarsko-publicističkim, administrativni administrativno-poslovnim, a književnoumjetnički i beletrističkim stilom (Silić, 2006: 26). Ni Pranjić (1973: 7 – 20) ne odlazi daleko od suvremene klasifikacije razlikujući šest funkcionalnih stilova, među kojima su

književnoumjetnički, administrativni, razgovorni, znanstveni (naučni), publicistički te znanstveno(naučno)-popularni stil. Međutim u današnje vrijeme, zbog pojave novih književnih vrsta i oblika javnoga jezika, iznimno je teško vjerovati da je podjela standarda na pet funkcionalnih stilova dostatna. Jedna od proširenih klasifikacija je ona Branka Tošovića (2002: 76) koji tradicionalnoj petodjelnoj podjeli dodaje šest međustilova (scenaristički, esejistički, reklamni, memoarski, oratorski i epistolarni međustil). Funkcionalno stablo proširuje i Marina Katnić-Bakaršić koja razlikuje dvanaest funkcionalnih stilova (sakralni, naučni, administrativni, razgovorni, književnoumjetnički, žurnalistički, publicistički, reklamni, stripovni, retorički, esejistički i scenaristički stil). Međustilovi u njezinoj podjeli ne postoje nego ih se dodaje stilovima, pa se naučni stil dijeli na usko naučni i naučno-udžbenički podstil, književnoumjetnički na prozni podstil te podstil poezije i drame, publicistički na publicistički, naučno-popularni, memoarski i književno-publicistički podstil, a retorički na oratorski i debatan podstil (Katnić-Bakaršić, 2001: 5 – 7). Nešto oskudnija je Težakova (1996: 350) klasifikacija u kojoj se razlikuje sedam funkcionalnih stilova, a to su književnoumjetnički, znanstveni, popularnoznanstveni, poslovni, uredski, publicistički te razgovorni stil. Tu je i dvostruka klasifikacija Marine Kovačević i Lade Badurine (2001: 20) koje tradicionalnu klasifikaciju jezika (*diferenciranje po funkcijama*) smatraju nedostatnom pa dodaju jeziku i *diferenciranje po planovima* čime se u obzir uzima čitavo polje diskursa, dakle tipovi diskursa i njegove domene, ali i sami tekstovi kao i tipovi teksta. Diskurs se pri tome odnosi na svaki ostvaraj jezika, bio on govoren ili pisan, dijeleći se na razgovorni i pisani diskurs. Pisani diskurs se prema funkcijama dalje grana na diskurs reklame, administrativni diskurs, politički diskurs itd. Diskursni tipovi su s druge strane domene cijeloga polja diskursa pa prema tome umjesto funkcionalnih stilova postoje privatni, javni, specijalizirani, multimedijalni te literarni diskurs (Kovačević i Badurina (2001: 19). Kategorije razgovornosti, publicističnosti, administrativnosti i znanstvenosti zadržane su kao nazivi za uporabu jezika unutar diskursnoga polja (Kovačević i Badurina, 2001: 27).

Granice između stilova neprestano su izložene izvanjezičnim i unutarjezičnim promjenama zbog čega postoje razne klasifikacije, ali i otvorena pitanja u klasifikaciji brojnih žanrova. Postoji velik broj žanrova koje nazivamo takozvanim *prijelaznim žanrovima*, a to su oni žanrovi kojima nije u potpunosti moguće odrediti kojemu stilu pripadaju (primjerice e-poruka, zagonetka, časopis, vozni red, telefonski imenik).

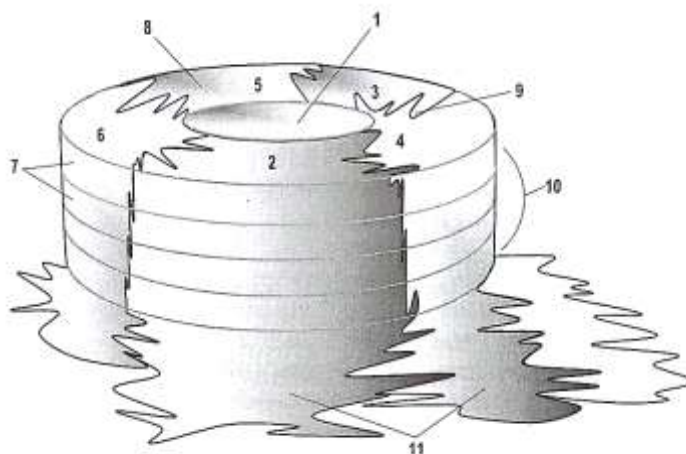
Tako kritika može pripadati i žurnalističkome, ali i esejističkome i znanstvenome stilu, ovisno o tome koja joj je primarna funkcija. U takvim situacijama govorimo o „žanru kritike, a stilska pripadnost određuje se svaki put posebno...“ (Katnić-Bakaršić, 2001: 67).

Vrlo česta je i rasprava o tome pripada li razgovorni stil uopće standardnomu varijetetu hrvatskoga jezika. Jedna strana smatra da se on suprotstavlja standardu i funkcionira izvan njega, a druga strana zalaže se za to da je razgovorni stil ipak dio hrvatskoga standarda (Udier i Gulešić Machata, 2011: 333). Detaljnije nam to objašnjavaju Frančić et al. (2005: 240) koje ističu primjere sklonidbe neodređenih posvojnih pridjeva poput *Marko – Markovog(a)* umjesto *Marko – Markova* koja se smatra prihvatljivom u razgovornome stilu, ali u standardu je nepreporučljiva. Još neki od primjera su izjednačavanje instrumentala sredstva i instrumentala društva, nerazlikovanje živoga i neživoga oblika odnosnih zamjenica itd. Situacija je slična i s književnoumjetničkim stilom koji se vrlo često promatra izvan granica samoga standarda jer ga mnogi smatraju tek građom za stil koji funkcionira po nekim svojim principima (Kovačević i Badurina, 2001: 54), stil u kojemu je u središtu pozornosti sustav kojemu se daje veći utjecaj nego u ostalim stilovima i u kojemu se „može više nego u drugim stilovima“ (Barić et al., 1999: 50). U svakome slučaju, prevelika odstupanja od norme dovode do sumnje u pripadnost samoga stila standardnomu jeziku jer, koliko god ih bilo i kojim god ih nazivom obilježili, funkcionalni stilovi jesu (i moraju biti) međusobno povezani i isprepleteni brojnim značajkama koje zajedno čine neutralan dio standarda. Dakako važno je poznavati i razliku između stilova standardnoga jezika i jezičnih stilova, a žargon kao dio razgovornoga stila koji ne pripada standardnomu jeziku ne treba izjednačavati s razgovornim funkcionalnim stilom koji pripada standardu (Frančić et al., 2005: 24 – 26).

Ako se zapitamo koji oblik standarda možemo gledati kao uzor za standardni jezik, ne možemo se ne prisjetiti upute *Piši kao što dobri pisci pišu*. Tu nam je uputu donijela tradicionalna standardologija koja je ustrajala na tome da se jezik pisaca upotrebljava kao primjer uzornoga standarda, što je moderna standardologija čvrsto odbila smatrajući da se stil koji predstavlja otklon od standardnojezičnih norma ne može smatrati uzorom za njihovo stvaranje, pa se posvetila traženju uzora među ostalim funkcionalnim stilovima (Silić, 2006: 126). Dakle hrvatski standardni jezik

raslojava se na funkcionalne stilove¹, pri čemu dobiva različit ostvaraj ovisno o tome gdje se rabi (ured, znanost, novine, književnost, razgovor). Iz toga proizlazi da je stil „način izražavanja određenog sadržaja“, odnosno „različiti načini izražavanja istog sadržaja“ (Katnić-Bakaršić, 2001: 30). Stilovi se međusobno razlikuju po odnosu koji imaju prema normi te stupnju dopuštene individualne slobode. Poštivanju norme je prema tradicionalnoj podjeli funkcionalnih stilova najmanje obvezan književnoumjetnički stil, a slijede ga razgovorni, publicistički, administrativni pa znanstveni funkcionalni stil (Frančić et al., 2005: 26). Nadalje, svaki od funkcionalnih stilova ima svoje norme, a skup norma svih funkcionalnih stilova čini hrvatski standard. Zbog toga funkcionalni stilovi funkcioniraju „samo u okvirima jednoga standardnog jezika“ (Silić, 2005: 41), a standardni jezik ne funkcionira bez svojih funkcionalnih stilova. Svaki funkcionalni stil posjeduje i svoje zakonitosti. Te zakonitosti uređuju što je u kojemu funkcionalnom stilu dopušteno, a što nije. On može biti dio standarda, ali može se zadržati i izvan njega. Tako je primjerice poezija pisana na dijalektu dio književnoumjetničkoga funkcionalnog stila, ali ne i dio književnoumjetničkoga funkcionalnog stila standardnoga jezika (Frančić et al., 2005: 231).

Odnos između standarda i njegovih funkcionalnih stilova najbolje su opisale Frančić et al. (2005: 25) koje ga oslikavaju u obliku torte.

Slika 1. Prikaz odnosa između standarda i njegovih funkcionalnih stilova

¹ Teorijski okvir takvoj postavci odredila je Praška škola, zbog čega teoriju funkcionalnih stilova označavamo i nazivom praška funkcionalna stilistika, a zasniva se na ideji da je standardni jezik sredstvo za ujedinjenje različitosti (Badurina, 2015: 45).

Pod brojem 1 u središnjemu dijelu torte nalazi se funkcijski neutralan dio standardnoga jezika², oko kojega se formira pet funkcionalnih stilova (br. 2 – 6). Slojevi torte (br. 7) označavaju žanrove unutar svakoga pojedinog stila koji čine dio standardnoga jezika, a „krema na vrhu torte“ (br. 8) elemente stilova koji pripadaju standardu. Krivulje između stilova (br. 9) označavaju to da granice među stilovima nisu čvrsto određene. „Krema na rubovima torte“ (br. 10) označava elemente stilova koji ne pripadaju u potpunosti standardu, a izvan su torte (br. 11) elementi funkcionalnih stilova koje standard ne prihvaća kao svoje dijelove (Frančić et al., 2001: 25 – 26).

Postoje dva načina ostvarivanja funkcija unutar jezika, a to su usmena (govor) i pisana (pismo) realizacija. O samome stilu ovisi koji će od tih dvaju ostvaraja prevladati, pa je tako primjerice znanstvenomu stilu svojstven pretežito pisani, a razgovornomu pretežito usmeni ostvaraj. Usmena je realizacija slobodnija, trenutačna i spontana, a pisana je realizacija svojevrsna organizacija govora zbog čega je njezin iskaz dotjeraniji, ali i emocionalno manje obojen. Govor i pismo u tome kontekstu nazivamo medijima u kojima se jezik ostvaruje (Kovačević i Badurina, 2001: 12). U svakome od tih medija i u svakome funkcionalnom stilu može se pronaći ustaljene izraze svojstvene tomu stilu čak i onda kada se upotrebljavaju u stilovima kojih inače nisu dio. Takvi izrazi se u administrativnome stilu nazivaju kancelarizmi, u književnoumjetničkome beletrizmi, u znanstvenome scijentizmi, u razgovornome kolokvijalizmi, a u publicističkome žurnalizmi (Silić, 1997: 509). Funkcionalni stilovi mogu se razlikovati na svim razinama, od fonološke do tekstne, a najveće razlike uočljive su na razini morfologije, leksika i sintakse (Hudeček i Vukojević, 2009: 321). Iznimno su izražajne i razlike u odnosu prema normi, zbog čega pojedine stilove obilježava strog odnos prema nepoštivanju norme, a pojedine blag. Primjerice, u razgovornome stilu nerijetko ćemo susresti posuđenice poput *hiljade*, *kompjutera* i *pasoša*, ali takvi oblici će za stilove sa strožim odnosom prema normi biti neprihvatljivi (Bagdasarov, 2014: 51 – 52). Te razlike variraju od vrlo malih do vrlo velikih, što možemo vidjeti na primjeru sinonima koji su u književnoumjetničkome funkcionalnom stilu izrazito poželjni pa se unutar njega

² Funkcijski neutralnim dijelom standardnoga jezika nazivamo neutralne elemente standarda koji su zajednički svim funkcionalnim stilovima. Među njih spadaju fonološka i morfosintaktička struktura te opći leksik (Ćužić, 2019: 114).

nazivaju stilskom figurom. Razgovorni stil i slobodniji žanrovi publicističkoga stila dopuštaju ih, dok se u administrativnome stilu smatraju izrazito nepoželjnima (Mihaljević, 2009: 275). Još su jedan primjer pleonazmi koje Silić (2006: 36) izdvaja kao pogrešku u većini funkcionalnih stilova, ali dopuštenom i važnom značajkom administrativnoga stila. Zbog toga ih unutar njega ne smatra iznimkom već pravilom. Kao primjer mogu nam poslužiti i sredstva za izražavanje posvojnosti čija učestalost varira ovisno o tome o kojemu stilu se radi. Tako će se u književnoumjetničkome stilu pronaći svako postojeće sredstvo, kao što su posvojni dativ, posvojni genitiv, posvojni relativ i slično, a posvojni pridjev, zamjenica *svoj* i relativ *čiji* pojavit će se u svakome od stilova. Neka sredstva će se u određenim stilovima pojavljivati unatoč tomu što su nepreporučljiva. Zbog toga ćemo često naići na *od + G* u razgovornome stilu, posvojni genitiv imena u publicističkome i razgovornome stilu, posvojni dativ za označavanje rodbinskih i socijalnih odnosa te relativ *kojega/kojemu* u publicističkome i administrativnome stilu (Hudeček i Vukojević, 2009: 343).

4. VARIJETETNOST HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

Pravilno poimanje hrvatskoga standarda i funkcionalnih stilova koji se iz njega granaju moguće je samo uz poznavanje razlike između jezika kao sustava i jezika kao standarda. Tu razliku Silić (2006: 18) objašnjava Coseriuovim nacrtom četverokuta koji predstavlja konkretno govorenje, sastavljenoga od dvaju manjih četverokuta. Prvi od četverokuta u konkretnome govoru predstavlja normu koja se sastoji samo od onoga što se u konkretnome govoru nalazi, dakle, odbacuju se sve ostale varijante, a čuvaju se samo zajedničke osobine konkretnoga čina. Drugi četverokut je sustav, a obuhvaća samo ono bez čega norma ne može, znači odbacuje se svaka normativna i neobvezatna varijanta, a ostaje samo ono što je funkcionalno potrebno. Pri tome sustav potiče mogućnost izbora i vodi se savjetničkom, a ne imperativnom politikom, dok norma predstavlja ostvarivanje toga sustava sadržavajući i sustav i funkcionalno nepotrebne elemente, s govorom kao konačnim ostvarenjem. Iz toga proizlazi da je govor „ono kako se govori“, sustav „ono kako se može govoriti“, norma „ono kako se treba govoriti“, uzus „ono kako se obično govori“, a kodifikacija „ono kako se mora govoriti“. Posljednja tri pojma čine ono što danas nazivamo standardnim jezikom (Silić, 2006: 19). U tome kontekstu postoje dvije norme, implicitna i eksplicitna. Implicitna norma utemeljena je na lingvističkim temeljima i obuhvaća jezik kao sustav, a eksplicitna na sociolingvističkim temeljima obuhvaćajući jezik kao standard. Dakle jezik kao sustav prati unutarnje, a jezik kao standard i unutarnje i vanjske zakonitosti (Matešić, 2018: 20). Drugim riječima, jezik kao sustav je „struktura bez boje, okusa i mirisa, a standard mu je živa primjena toga sistema s povijesno nataloženim vrijednostima“ (Katičić, 2013: 251). Zato na jezik kao sustav ne utječu narodna povijest, kultura, civilizacija, književnost, vjera, politika, dijalekt, dok jezik kao standard dopušta da ga takvi utjecaji oblikuju. U jeziku kao sustavu ne postoji isto ili slično, već samo različito. Ne postoje varijante ili inačice. U situacijama u kojima postoje dvije iste ili slične pojave samo jedna se uzima kao prihvatljiva. Jezik kao standard s druge strane usmjerava postojeće varijante prema svojim funkcijama (književnoumjetničkoj, znanstvenoj, administrativnoj, publicističkoj i razgovornoj) te ih raspoređuje ovisno o tome kojem stilu pripadaju. Jezik kao standard je ostvaraj jezika kao sustava, točnije normiranoga govora, a taj sustav može se sastojati od

više standardnih jezika. Tako se štokavski jezik kao sustav sastoji od hrvatskoga, srpskog, bosanskog te crnogorskoga jezika kao standarda, a svaki od njih podliježe svojim jedinstvenim normama (Nikčević, 2002: 371 – 372). Primjerice, štokavski jezik kao sustav neće prihvatiti konstrukciju *suglasnik + suglasnik* na kraju riječi (osim *zd, žd, st, št*), zbog čega će *nokt* glasiti *nokat*, a *subjekt* će glasiti *subjekat*. Njegovi standardni jezici međutim ne moraju prihvatiti takav raspored. Tako ćemo i u hrvatskome i u srpskome standardu čuti *nokat*, ali riječ *subjekat* će se u Hrvata realizirati kao *subjekt*, dok će u Srba ostati *subjekat* (Silić, 2009: 58 – 59).

Terminom *varijetet* koristimo se kada na neutralan način želimo istaknuti pojedine pojavnosti jezika kao cjeline. Varijetet označava skup slično distribuiranih jezičnih jedinica, a sadrži sve postojeće razine opisa, od jezika dijalektom do idiolekta (Peti-Stantić i Langston, 2013: 31). Jednim varijetatom može govoriti vrlo mala, ali i vrlo velika skupina govornika, a isto tako jedan govornik može se služiti većim brojem jezičnih varijeteta. Kada govorimo o raslojavanju jezika na varijetete, ne možemo ne spomenuti Coseriovu podjelu jezika na povijesni i funkcionalni jezik. Povijesni jezik u toj podjeli ne predstavlja jedan jedinstven sustav već skup jezičnih sustava (dijalekti, jezične razine, jezični stilovi) koji se razlikuju u prostoru (dijatopijski ili zemljopisni varijeteti), društveno-kulturno (dijastratički ili društveni varijeteti), s obzirom na situaciju govorenja i jezični stil (dijafazijski ili situacijski varijeteti) te vremenski (dijakronijski varijeteti). Najveću važnost ima dijatopijska varijacija kojom se sustavi klasificiraju s obzirom na to je li u pitanju nadregionalni, regionalni ili dijalektalni varijetet, a slijede ju dijastratička (sociolekti), dijafazijska (društveni kontekst) pa dijakronijska varijacija (Mićanović, 2008: 11 – 14).

4.1. Odnos norme i uzusa

„Svaki varijetet jezika, da bi se njime moglo komunicirati, pretpostavlja postojanje neke norme što je ograničen skup gramatičkih oblika i struktura (od više mogućih) pomoću kojih taj varijetet služi općenju“ (Kalogjera, 1998: 243). To znači da i dijalekti imaju svoju normu koja međutim nije stručno kodificirana, a nazivamo je implicitnom ili vernakularnom normom. Pod pojmom eksplicitne norme standardnoga jezika podrazumijevamo izabrane jezične varijante koje postaju dijelom standardnoga jezika. Eksplicitna norma uglavnom teži postizanju jednoga pisanog i jednoga

govorenog oblika za svaku riječ i značenje te jedne gramatičke konstrukcije za sve izraze (Kalogjera, 1998: 241). Norme standardnoga jezika opisane su i zadane u normativnim priručnicima koji se u našoj tradiciji dijele na gramatike (opis fonološke, morfološke i i sintaktičke razine te propis morfološke i sintaktičke norme), rječnike (leksička i leksičkosemantička razina), pravopise (ortografska norma), jezične savjetnike (sve jezične razine) (Matešić, 2018: 20 – 21). Zadatak je normativca uputiti govornika jednoga jezika o ispravnosti njegova pisanog ili govorenoga jezika, a „recentna literatura ističe da je standardnost pitanje stupnja na koje se odgovara s 'manje ili više', a ne odgovorom 'jest ili nije' “ (Mićanović, 2008: 7). Kodifikacija je zapravo tvorba norme, a ostvaruje se izradom popisa dopuštenih jezičnih oblika i struktura u jeziku te izdvajanjem onih koje se ne odobravaju. Ono što je važno istaknuti jest to da, ako normativci donesu odluku da je neka forma netočna (primjerice *kruh kojega sam pojeo*), to ne znači da ona ne pripada hrvatskomu jeziku. Ona pripada hrvatskomu jeziku, ali ne pripada hrvatskomu standardu (Kalogjera, 1998: 244). Takva norma može biti dio uzusa.

Prateći Coseriovu shemu odnosa jezika kao sustava i jezika kao standarda, normu možemo smjestiti na put između sustava (krajnje apstrakcije) i govora (krajnje konkretizacije sustava) (Matešić, 2009: 293). Zadatak je norme odrediti pravilnu uporabu jezičnih jedinica u standardnome jeziku i u njegovim funkcionalnim stilovima. Bavi se jezikom na svim njegovim razinama zbog čega možemo izdvojiti fonološku (glasovi i njihova svojstva), morfološku (vrste i oblici riječi), tvorbenu (nastanak novih riječi iz postojećih), sintaktičku (povezivanje riječi u cjeline), leksičku (značenje riječi i njihova uporaba), pravopisnu (bilježenje glasova) te ortoepsku (pravogovor) normu. Na svakoj od razina pojavljuju se i inačice što predstavlja temeljni razlog postojanja normativnih zahvata u standardnim jezicima. Svaka od njih ima svoj stupanj pravilnosti, a normativni zahvati određuju koja je pravilnija, odnosno kojoj će se dati prednost nad onom drugom. Takvi zakoni provode se po načelu stabilnosti, načelu proširenosti, logičkomu načelu, estetskomu načelu, pragmatičnomu načelu, takozvanomu pravnom načelu, takozvanomu znanstvenom načelu, zemljopisnomu načelu, aristokratskomu načelu, demokratskomu načelu, načelu autoritetnosti te načelu svrhovitosti (Pranjeković, 2010: 9 – 16). Nadalje, u literaturi se izdvaja nekoliko razloga zbog kojih norma može biti nestabilna, a osim dopuštenja većega broja mogućnosti, među njih spadaju i nejasni odgovori

priručnika, nelogičnost i nedosljednost, razlike među priručnicima, nesklad s praksom drugih struka te nedosljednost u provođenju norme (Frančić et al., 2005: 38). Glavni je problem norma hrvatskoga standardnog jezika leksik zbog toga što je najviše izložen mijenama izvanjezičnoga karaktera. Osim leksika javlja se i problem izbora riječi u određenoj funkciji standarda, a na njega najviše utječu korijenske promjene u društvu, poput velikih političkih promjena (Silić, 2006: 124 – 125). Što se tiče normiranja standardnoga jezika, u literaturi su mišljenja podijeljena, pa tako jedni standardnojezično normiranje smatraju zastarjelim poslom, a drugi neophodnim za napredak (Ćužić, 2019: 18). Također, norma standardnoga jezika nerijetko se tumači negativno. Kritika se odnosi uglavnom na to da se norma smatra oružjem kojim vladaju moćnici. Međutim normirani jezik se i smatra dijalektom visokih slojeva društva (Kalogjera, 1998: 246). Norme hrvatskoga jezika zadužene su za razgraničavanje prošlosti i sadašnjosti te dijakronije i sinkronije. One razlikuju standard od narječja, dijalekta, lokalizma i provincijalizma te domaći i strani izraz. Ne prihvaćaju arhaizme, dijalektizme, barbarizme itd. Nalažu nam na koji način se rečenica započinje, a na koji način završava te na koji način se oblikuju riječi (Silić, 2006: 155). Atributi koji se uz normu pridružuju su „*općenito prihvaćena, općenito upotrebljavana, uprosječena, uzorna, prestižna, neutralna*“ (Matešić, 2018: 19).

Osim na poznavanje standardnojezične norme, govornici hrvatskoga standarda često se oslanjaju i na osobnu procjenu o tome koja je varijanta pravilnija od one druge. Poznavanje standardnojezične norme povezujemo s eksplicitnom kodificiranom normom, a vlastitu procjenu s uporabnom normom poznatom pod nazivom uzus (Matešić, 2013: 39 – 40). Društvena navika uporabe jezičnih sredstava rezultat je prihvaćanja norme, a ta navika daje osnovu jezičnomu uzusu. Iz toga je moguće oblikovati lanac s karikama koje se izmjenjuju i ponavljaju: „uzus/uporabna norma → kodeks → (nameće uzornu normu) → uzorna norma (= realizacija kodeksa) → uzus → nova uporabna norma → kodeks (s korekcijama) → nova uzorna norma → itd.“ (Kryžan-Stanojević, 1998: 276). Uporabna ili uzusna norma „je nepisana, prestižem i autonomnim jezičnim osjećajem održavana društvena konvencija koja odražava reprezentativnu, provjerenu, ustaljenu i njegovanu jezičnu praksu, ujednačenu na cijelome području onoga ljudskog kolektiva koji se služi određenim standardnim jezikom (odnosno vlastitom varijantom toga standarda)“ (Brozović, 2006: 28). Ona nije kodificirana, ali može postati, a

smatra se podsustavom standardnoga jezika (Kovačević i Badurina, 2001: 14). U normativnim priručnicima slabo se opisuje, a ondje gdje je opisana, pripisuje se razgovornomu te rjeđe administrativnomu ili publicističkomu stilu hrvatskoga standardnog jezika.

U kontekstu jezične norme javlja se i pojam jezične pogreške, a nju definiramo kao odstupanje od uzorne norme. Norma se ostvaruje u obliku pravila o tome što je pravilnije od čega drugoga. Ako se jedna pogreška ostvaruje masovno, točnije ako jednu pogrešku ponavlja velik broj govornika, ona može postati dio uporabne norme. Međutim ona će se nazivati pogreškom sve dok se službeno ne uvede u uzornu normu, a nakon toga postaje ravnopravna ostalim sastavnicama norme (Kryžan-Stanojević, 2011: 14).

Za razumijevanje odnosa između norme i uzusa važno je razlikovati dva temeljna varijeteta hrvatskoga standarda, visoki varijetet koji se upotrebljava uglavnom u užemu akademskom društvu te niski varijetet koji se realizira kao „najviša razina što je prosječan obrazovani građanin ili građanka postigne u pogledu poznavanja strukturalnih norma standardnog hrvatskog jezika, nakon što je završi/o/la gimnaziju i stek/ao/la visoku naobrazbu (izuzetak su veoma marljivi završeni studenti kroatistike)“ (Kalogjera, 2009: 556). Usko je povezan s uzusom, dok je visoki varijetet povezan s normom standardnoga jezika (Matešić, 2013: 42). U visokome varijetetu hrvatskoga standarda, morfologija ima tendenciju biti složenija, s većim brojem flektivnih forma. Sintaksa je obilježena dužim i složenijim rečenicama, s više zavisnih rečenica. Leksik je formalniji i specijaliziraniji, ispunjen tehničkim terminima, dok pravopis slijedi stroga pravila i konvencije. U opreci je s visokim varijetetom niski varijetet koji obilježavaju jednostavnija morfologija i sintaksa, rečenice su kraće, leksik neformalniji i kolokvijalniji, s čestom uporabom slenga i regionalnih izraza, a pravopis je fleksibilniji i dopušta više varijacija.

Podjela hrvatskoga standarda na funkcionalne stilove imala je utjecaj na raslojavanje standarda na visoki i niski varijetet. Naime oblikovanjem standardnoga jezika dolazi do unutarstandardne razlike između nižega ili uporabnoga standardnog jezika te višega ili idealnoga standardnog jezika. Osim dvaju opreka nastaje i takozvani standardnojezični međusloj ili srednji/neutralni varijetet standardnoga jezika. Poput visokoga, i neutralni varijetet mora se učiti, ali je rasprostranjeniji. Dio

je visinskoga naglasnog sustava, „ali s reduciranim zanaglasnim dužinama, ograničenom proklizom (na negaciju glagola i na jednosložni prijedlog uz zamjenice), sa slobodnijom distribucijom silaznoga naglasaka te s prihvatljivim pomacima naglasaka ulijevo“ (Martinović i Matešić, 2018: 159).

Niski varijetet hrvatskoga standarda nazivamo još i substandardom, srednji mezostandardom, a visoki hiperstandardom (Ćužić, 2019: 114). Kada bismo funkcionalne stilove ugrubo svrstali u skupine prema varijetetu, znanstveni stil priključili bismo visokomu varijetetu, administrativni stil bio bi na granici između srednjega i visokoga varijeteta, a književnoumjetnički i razgovorni stil svrstali bismo u niski varijetet. Publicistički stil imao bi najširi raspon, od nižega prema višemu varijetetu (Ćužić, 2019: 154). S obzirom na to da se oba varijeteta pojavljuju u istim funkcionalnim stilovima, najmanje razlike vidljive su na razini leksika i tvorbenoj razini, a najveće su pak razlike vidljive na fonološkoj i morfološkoj razini (Matešić, 2013: 44).

4.2. Visoki varijetet

Zbog strogosti norme hrvatskoga standarda, za razliku od drugih standarda štokavskoga sustava, hrvatska standardnojezična funkcionalna stilistika umnogomu je raznolikija. Zbog toga se uporaba visokoga, odnosno niskoga varijeteta razlikuje od stila do stila (Silić, 2009: 61), a razlike između visokoga i niskoga varijeteta možemo pronaći na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj te pravopisnoj razini.

Na fonološkoj i prozodijskoj razini, prema Matešić (2013: 42) te Udier i Gulešić Machati (2011: 337) izdvajamo sljedeće značajke visokoga varijeteta hrvatskoga standarda:

- kodificirana uporaba novoštokavske akcentuacije
- kodificiran raspored naglasaka, pri čemu se silazni naglasak može upotrijebiti isključivo na prvome slovu, posljednji je slog uvijek nenaglašen, mjesto prozodijske jedinice je novoštokavsko, realiziraju se zanaglasne dužine, a naglasak se pomiče na prednaglasnicu

- naglasno razlikovanje oblika pridjeva određenoga ili neodređenoga tipa kada se ne mogu razlikovati morfološki
- poznavanje razlike *dž* i *đ*, *ć* i *č*
- pojava slogotvornoga *r* pod dugosilaznim naglaskom (primjerice *crkva*)
- dosljedan ijekavski izgovor.

Na morfološkoj razini hrvatskomu standardu svojstven je izostanak pojave gramatičkoga niveliranja što znači da će neki od njegovih stilova poštivati normu visokoga varijeteta, a neki će ju zaobići. Matešić (2013: 42 – 43) te Udier i Gulešić Machata (2011: 338) izdvajaju sljedeće morfološke značajke visokoga varijeteta hrvatskoga standarda:

- jekavizacija, odnosno nejekavizacija prijelaznoga ili neprijelaznoga glagola (primjerice *crvenjeti* → *crveniti*) te pokrivenoga *r* (primjerice *pogrješno*, *upotrijebiti*, ali *prečka*)
- uporaba posvojne zamjenice *njezin*³
- uporaba povratno-posvojne zamjenice *svoj* te razlikovanje zamjenice *svoj* i *njezin*, *njegov*, *moj*, *tvoj* (primjerice *volimo svoje roditelje*)
- uporaba oblika *tko*, *što*, *koji*, *čiji* i *kakav* (primjerice *ako tko dođe*, *neka pričeka*)
- razlikovanje živoga i neživoga u odnosnih zamjenica (primjerice *brod koji vidim*)
- razlikovanje statičnosti i dinamičnosti, priloga *gdje*, *kamo* i *kuda* (primjerice *Gdje smo?*, *Kamo ideš?*, *Kuda dolaziš?*)
- uporaba strukture *k + dativ* (ili samo dativa) s glagolima kretanja (primjerice *dolazim k tebi*)
- uporaba implicitne strukture za izražavanje instrumentala sredstva bez prijedloga *s(a)* (primjerice *pišem olovkom*)
- pravilno oblikovanje vokativa
- razdvajanje zanijekane zamjenice i prijedložne sveze (primjerice *ni za koga*)

³ Prema hrvatskomu se nacionalnomu korpusu oblik *njezin* javlja preko 36 000 puta, a oblik *njen* preko 17 000 puta (Molas, 2009: 347).

- sklonidba brojeva i pridjeva koji se nalaze uz brojeve (primjerice *trima pjesmama*) te deklinacija brojevnih pridjeva i imenica (primjerice *šesnaestorim junacima, dvaju prijatelja*)
- razlikovanje i pravilna uporaba određenih i neodređenih pridjeva (primjerice *ambiciozan čovjek*, ali *teritorijalni problem*)
- pravilna deklinacija i stupnjevanje određenih i neodređenih pridjeva (primjerice *Ivanova oca, njegova osjećaja*)
- uporaba navezaka u pridjevskoj sklonidbi (primjerice *normativnoga zahvata, hrvatskoga standardnog jezika*)
- uporaba aorista, imperfekta (u znanstvenome stilu se izbjegava)
- preporučena uporaba glagola *biti* u svim licima kondicionala (jednina: 1. *tražio bih*, 2. *tražio bi*, 3. *tražio bi*; množina: 1. *tražili bismo*, 2. *tražili biste*, 3. *tražili bi*) (Matešić, 2013: 42 – 43)
- standardna uporaba futura, primjerice *Ako bude htio, reći će mu*.
- neokrnjeni infinitiv u svim oblicima glagola osim kod futura u inverziji (primjerice *ću biti*, ali *bit ću*).

Na sintaktičkoj razini, prema Matešić (2014: 346), među značajke visokoga varijeteta ubrajamo:

- pridržavanje pravila o položaju glagolskih enklitika u rečenici
- postavljanje pitanja uporabom glagola i čestice *li* (primjerice *Hoćete li doći?*)
- izbjegavanje strukture *za + infinitiv*
- nepostojanje uvođenja subjekta prijedložnim izrazom *od strane*
- uporaba veznika *ako*
- uporaba infinitiva umjesto konstrukcije *da + prezent* gdje god je to moguće.

Na razini leksika Udier i Gulešić (2011: 339) visoki varijetet hrvatskoga standarda od niskoga izdvajaju prema:

- uporabi upitno-odnosne zamjenice *što*
- izostavljanju kolokvijalizama
- davanju prednosti domaćim prema stranim riječima.

Na pravopisnoj razini prema Matešić (2014: 348 – 349) ističu se sljedeće značajke visokoga varijeteta:

- pravilno bilježenje alternacija *ije/je/e/i*
- isti pristup istim kategorijama (primjerice *zadaci* i *podaci*)
- pravilna uporaba interpunkcije
- poštivanje isključivo hrvatskih normi i uzusa hrvatskoga jezika
- pravilno bilježenje sklonidbenih oblika stranih vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva
- pravilna uporaba prijedloga *s/sa*.

4.3. Niski varijetet

Niski varijetet također se smatra dijelom standarda jer se može pronaći u svim funkcionalnim stilovima i generalno je prihvaćen. Ortoepski uzus u hrvatskome standardnom jeziku djelomično odstupa od norme. Čak možemo reći da joj se suprotstavlja, a to znači da neka obilježja u uzusu nisu propisana normom (Matešić, 2009: 297).

Fonološke značajke niskoga varijeteta hrvatskoga standarda koje izdvaja Matešić (2013: 43) jesu:

- ostvarivanje neutralnosti kvalitete na kratkim slogovima, povremeno i gubitak kvantitete
- redistribucija naglasaka u obliku odstupanja od pravila korištenja silaznoga naglasaka samo na prvome slogu te slaboga promicanja naglasaka, naglašavanja zadnjega sloga i uporabe zanaglasnih dužina
- nerazlikovanje određenoga ili neodređenoga pridjeva kada se ne razlikuju morfološki
- nerazlikovanje *dž* i *đ*, *č* i *ć*
- slogotvorni *r* je gotovo uvijek kratak
- nedosljedan ijekavski izgovor.

Kada govorimo o varijantama ili inačicama, niski varijetet standardnoga jezika morfološke oblike s inačicama uglavnom svodi na samo jedan oblik. Neke od

značajka morfološke razine niskoga stila prema Siliću (2006: 95), Kalogjeri (2009: 556) te Udier i Gulešić Machati (2011: 338) jesu:

- nejekavizacija prijelaznoga, odnosno jekavizacija neprijelaznoga glagola (primjerice *crvenjeti* → *crveniti*) te prekrivenoga *r* (primjerice *upotrebiti*)
- *njen* umjesto *njezin* (primjerice *njena majka, njenih prijatelja*)
- zamjena povratno-posvojne zamjenice *svoj* posvojnomo (primjerice *volimo našu djecu*)
- zamjena oblika *tko, što, koji, čiji* i *kakav* oblicima *netko, nešto, nekoji (neki), nečiji* i *nekakav* (primjerice *Ako netko dođe, neka pričeka.*)
- neutraliziranje kategorija živoga i neživoga oblika odnosnih zamjenica (primjerice *stolac kojeg(a) koristim, čovjek kojeg(a) vidim*)
- nerazlikovanje statičnosti i dinamičnosti, odnosno priloga *gdje, kamo* i *kuda* (primjerice *Gdje ideš?*)
- uporaba strukture *kod + genitiv* s glagolima kretanja (primjerice *idem kod doktora*)
- uporaba instrumentala sredstva s prijedlogom *s/sa* (primjerice *pišem s olovkom*)
- zamjena implicitne strukture za izražavanje instrumentala sredstva bez prijedloga *s(a)* eksplicitnom strukturom u kojoj se upotrebljava *pomoću, putem, preko, posredstvom + genitiv* (primjerice *To se prenosi putem novina* umjesto *To se prenosi novinama*. Isto je i sa slučajem implicitne strukture za + *genitiv* u kojemu je ona zamijenjena eksplicitnom strukturom *za vrijeme + genitiv* ili eksplicitnom *u vrijeme + genitiv* (primjerice *za vrijeme prošlogodišnjih nereda, za prošlogodišnjih nereda*)
- zamjena vokativnoga oblika nominativnim (primjerice *Maja!* umjesto *Majo!*)
- spajanje zanijekane zamjenice s prijedložnom svezom (primjerice *za nikakvu cijenu*)
- izostavljanje sklonidbe brojeva i pridjeva/imenica koji se nalaze uz brojeve (primjerice *s tri kolege*)
- nerazlikovanje određenoga i neodređenoga pridjeva (primjerice *napravili smo veliki problem*)
- nepreporučljiva deklinacija i stupnjevanje određenih i neodređenih pridjeva (primjerice *Marijinog(a) mišljenja*)

- izostavljanje navezaka u pridjevskoj sklonidbi
- rijetka uporaba aorista i imperfekta koji se zamjenjuju perfektom, a kada se upotrebljavaju obično se ne prati pravilo o stvaranju aorista od svršenih, a imperfekta od nesvršenih glagola
- uporaba jednoga oblika *bi* za sva lica kondicionala uz glagolski pridjev radni (primjerice *Rado bi to kupili.*)
- nerazlikovanje futura prvoga i futura drugoga
- okrnjeni infinitiv u svim oblicima glagola osim kod futura u inverziji (primjerice *biti ću, ću bit*)

Od značajka niskoga varijeteta na sintaktičkoj razini, Matešić (2014: 346) izdvaja:

- nepridržavanje pravila o položaju glagolskih enklitika u rečenici
- postavljanje pitanja s *Da li...* (primjerice *Da li si vidio?*)
- uporabu strukture *za + infinitiv* (primjerice *bilo je za poludjeti*)
- uvođenje subjekta prijedložnim izrazom *od strane* (primjerice *odluka je donesena od strane vlade*)
- zamjena veznika *ako* veznikom *ukoliko* (primjerice *Ukoliko ne donesemo odluku, doći će do određenih sankcija.*)
- uporabu konstrukcije *da + prezent* onda kada je u zamjenjiva infinitivom.

Na razini leksika prema Udier i Gulešić (2011: 339) niski varijetet odlikuje se sljedećim značajkama:

- uporabom upitno-odnosne zamjenice *šta* (primjerice *bilo je to ono šta smo očekivali*)
- uporabom kolokvijalizama (primjerice *to su samo špekulacije*)
- zamjenom domaćih riječi internacionalizmima (primjerice *20. jubilej*).

Njegova obilježja na pravopisnoj razini prema Matešić (2014: 348 – 349) jesu:

- odstupanja u zapisivanju alternacija *ije/je/e/i*
- tendencija različitoga pristupa istim kategorijama (primjerice *zadaci* i *podatci*)
- nepravilna uporaba interpunkcije
- prenošenje pravopisnih pravila i uzusa iz drugih jezika

- nepravilno bilježenje sklonidbenih oblika vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva (primjerice *Planck-ov*, *Johnnya*)
- uporaba prijedloga *sa* onda kada se treba upotrebljavati *s* i obrnuto (primjerice *sa njima*, *s znanjem*).

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Cilj i svrha

Niski varijetet hrvatskoga standarda primarno se ostvaruje u govorenu obliku i blizak je razgovornomu stilu hrvatskoga jezika, ali se njegovoj pojavi ne začuđujemo ni onda kada ga uočimo u pismu. Štoviše, dosadašnja literatura cjelokupan publicistički stil opisuje uglavnom kao stil u kojemu prevladava niski varijetet hrvatskoga standarda. Cilj je ovoga istraživanja odrediti u kojoj je mjeri zastupljen visoki, a u kojoj mjeri niski varijetet hrvatskoga standarda u publicističkome stilu, na primjeru stručnih listova *Vijenac* i *Hrvatsko slovo* te kolumni, odnosno stalnih novinarskih rubrika iz *Jutarnjega* i *Večernjega lista*. U radu se istražuju tiskana izdanja listova, a rezultati istraživanja podijeljeni su u dvije skupine, ovisno o tome radi li se o jezičnoj politici u listovima s početka 21. stoljeća ili suvremenim listovima. Analiza obuhvaća morfološku, sintaktičku, leksičku te pravopisnu razinu jezika. Najopširnija je analiza morfološke razine kojoj je posvećen i najveći dio istraživanja u ovome radu.

5.2. Građa i metodologija

Unatoč tomu što se donedavno moglo čuti da su novine od jučer dio prošlosti i da su bezvrijedne, danas se rodilo shvaćanje da upravo one predstavljaju velik dio hrvatske povijesti koji nam omogućava razumjeti današnjicu. I u ovome radu novine pomažu bližemu razumijevanju hrvatskoga standardnog jezika i njegovih varijeteta. Uzorak ovom istraživanju bila su tiskanja izdanja brojeva *Vijenca*, *Hrvatskoga slova*, *Jutarnjega lista* i *Večernjega lista*. Analizom su obuhvaćene po tri kolumne *Jutarnjega lista* i *Večernjega lista* objavljene na neparne datume u prvim trima mjesecima 2000. i 2020. godine, čime analiza dvaju razdoblja obaju listova obuhvaća 46 tiskanih izdanja svakoga lista. Analizom su obuhvaćene kolumne *Svijet*, *Kultura* i *Život Jutarnjega lista* iz 2000. godine, kolumne *Svijet*, *Kultura* i *Novac Jutarnjega lista* iz 2020. godine, kolumne *Svijet*, *Iz domaćeg i inozemnog tiska* i *Kultura Večernjega lista* iz 2000. godine te kolumne *Svijet*, *Biznis* i *Aktualno Večernjega lista* iz 2020. godine. Uz to, u cijelosti su analizirani listovi *Hrvatsko slovo* i *Vijenac* objavljeni u prvim trima mjesecima istih godina. Time je obuhvaćeno 13

tiskanih izdanja za svako od analiziranih razdoblja *Hrvatskoga slova* te 6 tiskanih izdanja za svako od analiziranih razdoblja *Vijenca*.

U analizi zadanih tekstova korišten je niz normativnih priručnika rabljenih na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće te suvremenih priručnika poput *Hrvatske školske gramatike* Lane Hudeček i Milice Mihaljević, *Hrvatskoga pravopisa* Stjepana Babića i Milana Moguša, *Hrvatskoga pravopisa* i *Školskoga rječnika hrvatskoga jezika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ) i drugih. Kada je riječ o znanstvenome pristupu, pri oblikovanju ovoga rada upotrebljava se nekoliko metoda: metoda dedukcije, metoda deskripcije, metoda analize, metoda klasifikacije te metoda komparacije (Čendo Metzinger i Toth, 2020: 11 – 13). Metodom dedukcije od općega stava dolazimo do stabilizacije stava o pojedinačnim spoznajama. Preciznije, poznavanjem općega stava o raznovrsnosti publicističkoga stila, dolazimo do zaključka o njegovim varijetetima u pojedinačnim ostvarenjima različitih novinskih listova. Metoda deskripcije služi nam u opisu temeljnih pojmova, točnije u opisu pojedinačnih gramatičkih, leksičkih i pravopisnih norma hrvatskoga jezika. Metodom analize raščlanjujemo cjelovite tekstove na rečenice i sintagme, a polazna točka podjele su njihove morfološke, sintaktičke, leksičke i pravopisne značajke. Prema tim značajkama metodom klasifikacije će se primjeri dijeliti u skupine, ovisno o razini kojoj pripadaju. Posljednjom metodom, odnosno metodom komparacije, utvrđujemo sličnosti i razlike među pojedinim listovima.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je podijeljeno u četiri potpoglavlja koja zatim dijelimo prema pojedinačno analiziranim kategorijama. Započinjemo ga morfološkom razinom na kojoj su i razlike među varijetetima najuočljivije. Krećemo od promjenljivih vrsta riječi, točnije zamjenica, a analiza obuhvaća bilježenje zamjenice *njezin/njen*, posvojnih zamjenica i povratno-posvojne zamjenice *svoj*, neodređenih zamjenica, živoga i neživoga u odnosnim zamjenicama te zanijekanih zamjenica i prijedložnih sveza. Sljedeća je analizirana deklinacija brojeva, a zatim pridjevi čiju analizu dijelimo na tri dijela, točnije na analizu nastavka u nominativu određenih i neodređenih pridjeva, njihove deklinacije te bilježenja naveska. Nakon toga analiza se prebacuje na glagole, posebno se analizira (ne)jekavizacija (ne)prijelaznih glagola, način izricanja glagolskih vremena te oblikovanje infinitiva, nakon čega nastavljamo s analizom priloga za razlikovanje statičnosti i dinamičnosti. Zatim je analizirana kategorija padeža, a ovaj dio analize obuhvaća analizu padežnoga oblika uz glagole kretanja, vokativa, besprijedložnoga instrumentala te zamjenu instrumentala sredstva popredloženjem i genitivom. Na kraju analize morfološke razine osvrćemo se na sklonidbu vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva te na bilježenje naveska u prijedlogu *s/sa*. Sljedeća je analizirana sintaktička razina, a analizom je obuhvaćen položaj enklitika u rečenici, uporaba čestice *li* u upitnim rečenicama, uvođenje subjekta prijedložnim izrazom *od strane*, uporaba veznika *ako* i *ukoliko*, konstrukcije *da + prezent* te *za + infinitiv*. Na leksičkoj razini analizirane su tri kategorije, upitno-odnosna zamjenica *što/šta*, kolokvijalizmi te internacionalizmi. Posljednja analizom obuhvaćena razina je pravopisna, a sastavnice ove razine čini analiza alternacija *ije/je/e/i*, interpunkcije te pravila i uzusa iz drugih jezika.

Zadatak je analize pokazati u kojoj je mjeri zastupljen niski, a u kojoj visoki varijetet hrvatskoga standarda u publicističkome funkcionalnom stilu. Analizu započinjemo jezičnim stanjem u novinama s početka stoljeća, a nastavljamo stanjem u novinama tiskanim dvadeset godina poslije, i to ovim redoslijedom: *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Hrvatsko slovo* pa *Vijenac*. Analiza najvećim dijelom obuhvaća izdvajanje primjera svojstvenih niskomu varijetetu, a u slučaju da nije pronađen nijedan takav primjer, izdvojeni su samo primjeri visokoga varijeteta.

6.1. Morfološka razina

Na morfološkoj razini analiziranih listova za gotovo svaku od jezičnih nedoumica pronalazimo primjere svojstvene niskomu varijetetu. Analiza obuhvaća primjere koje norma svrstava u niski, ali i one koje svrstava u visoki varijetet, a koji se odnose na bilježenje posvojne zamjenice *njezin/njen*, povratno-posvojne zamjenice *svoj*, neodređenih zamjenica, kategorije (ne)živosti u odnosnim zamjenicama, zanijekane zamjenice uz prijedložnu svezu, određenih i neodređenih pridjeva, sklonidbu brojeva i riječi izvedenih od brojeva, izricanje glagola i priloga, bilježenje padeža i prijedloga koji se uz njih nalaze, sklonidbu vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva te bilježenje odnosno izostanak naveska u prijedlogu *s/sa*.

6.1.1. Zamjenice

Na planu zamjenica u analiziranim listovima uočavamo velik broj obilježja niskoga varijeteta. Ako je koje od tih obilježja pronađeno u listu, u tablici koja slijedi označeno je pozitivnim znakom +, a u slučaju da se ne pojavljuje, zabilježen je negativan znak -.

	JL ⁴ 2000.	JL 2020.	VL ⁵ 2000.	VL 2020.	HS ⁶ 2000.	HS 2020.	V ⁷ 2000.	V 2020.
Oblik posvojne zamjenice <i>njen</i> umjesto <i>njezin</i>	+	+	+	+	+	+	+	+
Posvojna na mjestu povratno-posvojne zamjenice <i>svoj</i>	+	+	+	+	+	+	+	+
Neodređena na mjestu odnosne zamjenice	+	+	+	+	+	+	+	+
Nerazlikovanje (ne)živoga u odnosnim zamjenicama	+	+	+	+	+	+	+	-
Spajanje zanijekane zamjenice s prijedložnom svezom	-	-	-	+	+	-	-	-

Tablica 1. Niski varijetet na primjeru uporabe zamjenica

⁴ JL – *Jutarnji list*

⁵ VL – *Večernji list*

⁶ HS – *Hrvatsko slovo*

⁷ V – *Vijenac*

U tablici se uočava da su analizirani tekstovi obilježeni odstupanjima od norme gotovo u svim kategorijama te ne postoji obilježje koje izostaje u svim četirima analiziranim listovima. Svojstveno niskomu varijetetu najrjeđe je nepreporučljivo spajanje zaniijekane zamjenice i prijedložne sveze, međutim i u takvim sintagmama moguće je pronaći pokoja odstupanja od visokoga varijeteta što ćemo vidjeti u nastavku istraživanja.

1) Posvojna zamjenica *njezin/njen*

Prva je analizirana posvojna zamjenica *njezin* uporabom koje se vrlo često nailazi na dvojbe o tome koji je oblik pravilan, *njezin* ili *njen*. Visoki varijetet hrvatskoga standarda inzistira na dosljednoj uporabi dužega oblika zamjenice, dok se uporaba kraćega oblika smatra obilježjem niskoga varijeteta te se pripisuje razgovornomu funkcionalnom stilu (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2005: 125).

Primjeri uporabe normativno nepreporučljiva oblika posvojne zamjenice *njen*, svojstveni niskomu varijetetu i razgovornomu stilu, prisutni su u svim analiziranim listovima. Odstupanja od propisa češća su u listovima s početka stoljeća, ali se javljaju i u suvremenim izdanjima. Suprotno je tek stanje u *Hrvatskome slovu* u kojemu su obilježja niskoga varijeteta brojnija u suvremenim, nego u izdanjima iz 2000. godine.

a) *Jutarnji list*

Od ukupno 448 izdvojenih primjera kraći oblik zamjenice *njen* u *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronađen je u približno 5 % primjera, i to u svim padežnim oblicima, ali najčešće u nominativu. U analiziranim brojevima lista s početka stoljeća javljaju se primjeri kao što su *njen udio*, *njen suprug*, *njen ljubavnik*, *njene dijelove*, *njen nastup*, *njenih frakcija*, *njen suparnik*, *njena politika*, *njene kolegice*, *njen optimizam* i sl. Dulji oblik zamjenice *njezin* svojstven visokomu varijetetu zabilježen je u 95 % analiziranih primjera i također se javlja u svim padežima, primjerice *njezin suprug*, *njezina snaga*, *njezino nepristajanje*, *njezina junakinja*, *njezinih obožavatelja*, *njezin početak*, *njezini likovi*, *njezinih pripadnika*, *njezino inzistiranje*, *njezinom majkom*, *njezinim uvjetima* i sl.

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine stanje je isto. Ukupno izdvajamo 417 primjera od kojih se dulji oblik zamjenice *njezin* javlja u 95 % slučajeva, kao što su *njezinoj obitelji, njezin uspon, njezina sestra, njezini zrakoplovi, njezin kontekst, njezina dimenzija, njezine interese, njezin raspored, njezin de ja vu*, dok je kraći oblik zamjenice *njen* uočen tek u 5 % analiziranih primjera, primjerice *njene kćeri, njen sadržaj, njejoj zemlji, njena kći, njen otac, njena obitelj, njene periferije, njen motor, njena otkrivenost, njen film, njenih naslova, njena sestra, njeno oružje, njen dio, njenih odluka* itd.

Unatoč čestoj pojavi nepreporučljivoga kraćeg oblika, ni u jednome analiziranom razdoblju lista nisu pronađeni primjeri nerazlikovanja imeničke i pridjevsko-zamjениčke deklinacije svojstveni niskomu varijetetu hrvatskoga standarda.

b) *Večernji list*

U *Večernjemu listu* s početka stoljeća pronađeno je 246 primjera uporabe zamjenice *njezin/njen*. Dulji oblik zamjenice *njezin* izdvojen je u 87 % primjera, primjerice *njezina vizija, njezin poticaj, njezino nepristajanje, njezina izjava, njezin savjetnik, njezinim listanjem, njezina postojanja, njezina dolaska, njezin premijer, njezinu domu, njezin stabilizator*, a kraći oblik zamjenice *njen* uočen je u 13 % primjera, kao što su *njena ujedinjenja, njena stranka, njenih timova, njena ansambla, njenu središtu, njenih filmova, njenim domaćinima, njenim redovima, njen direktor, njene sastojke, njen čar, njena sestra, njene kriterije, njenu životu, njena odjeća, njenu žalost*. U nekoliko primjera moguće je uočiti i nerazlikovanje imeničke od pridjevsko-zamjениčke deklinacije, primjerice *njenom predsjedniku*.

Večernji list iz 2020. godine bilježi značajan napredak pa se od ukupno 337 izdvojenih primjera na dulji oblik *njezin* odnosi 99 % analize, primjerice *njezinu pomoć, njezin izbor, njezina muža, njezinim licem, njezina odlaska, njezina stranka, njezini majka i otac, njezin projekt, njezin prijatelj*, a oblici s kraćim oblikom *njen* javljaju se tek u 1 % slučajeva: *njenom tlu, njena saveznika, njeni kolege*.

c) *Hrvatsko slovo*

Ni u *Hrvatskome slovu* uporaba kraćega oblika zamjenice *njen* ne izostaje. Međutim u brojevima iz 2000. godine takvi su primjeri rjeđi pa je od ukupno 372 analizirana primjera kraći oblik zamjenice zabilježen u 6 % slučajeva, poput *njenu postojanju, njenu posadu, njena otvaranja, njena propast, njenoj religiji, njenim izvorima, njeni stvaraoci, njena repertoara, njenih prizora*, a dulji oblik u 94 % primjera, kao *njezinoj važnosti, njezin nastup, njezina vrijednost, njezinoj snazi, njezine promjene, njezinoj osobi, njezino djelo*.

Najveći broj primjera kraćega oblika zamjenice pronađen je u brojevima *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine. Od ukupno 363 izdvojena oblika zamjenice, zamjenica *njen* pojavljuje se u 18 % primjera, primjerice *njeno uvođenje, njena funkcija, njeno tijelo, njena težina, njenoj važnosti, njenim prostorima, njene ljude, njenu dostupnost, njene vlasti, njenim strankama, njenim vrijednostima, njene svećenike, njene slike, njenu budućnost, njeno predstavljanje, njenu nutrinu, njenim dekanom, njen doživljaj, njen studio, njeni članovi, njena maska, njen altruizam, njen karakter, njena maska, njenoj raskoši, njeno podrijetlo*. Česti su i primjeri nerazlikovanja imeničke od pridjevsko-zamjениčne sklonidbe, poput *njenom ustroju, njenom ljepotom, njenog dnevnika, njenog usvajanja, njenog kralja, njenog rasprsnuća, njenom pozivu, njenog osnutka*. U suvremenim brojevima lista oblik zamjenice *njezin* pronađen je u 82 % analiziranih primjera, primjerice *njezin karakter, njezine teologije, njezine djece, njezin sadržaj, njezini entiteti, njezini članovi, njezinu priču, njezino ime, njezine susjede, njezino naslijeđe*, a i ovdje je prisutno nerazlikovanje imeničke i pridjevsko-zamjениčke sklonidbe pa nailazimo na primjere poput *njezinom autoru, njezinoga nastajanja* i sl.

d) *Vijenac*

Najmanji broj primjera s kraćim oblikom zamjenice *njen* javlja se u analiziranim brojevima *Vijenca*. U listu iz 2000. godine ukupno je analizirano 194 primjera zamjenice, a među analiziranim primjerima kraći oblik pronađen je tek u 3 % slučajeva: *njene djelatnosti, njenoj duši, njenoj majci, njena životopisu, njen pepeo, njenog sadržaja*, dok se dulji oblik *njezin* javlja u 97 % analiziranih primjera, primjerice *njezina prijatelja, njezina aspekta, njezin osjećaj, njezinih osnutaka*,

njezinog sustava, njezinim pokušajima, njezine kulture, njezine pustoši, njezine opservacije, njezinu popunjavanju, njezina ljubav, njezinu srcu, njezin odvojak, njezini stanovnici, njezina rođenja, njezini lokaliteti, njezine prodaje, njezin opseg, njezinim riječima itd.

U brojevima lista iz 2020. godine pronađeno je ukupno 113 primjera zamjenice, a samo 2 % tih primjera odnosi se na kraći oblik zamjenice *njen* (*njene prošlosti*), dok se u ostalih 98 % analiziranih primjera pravilno bilježi dulji oblik zamjenice *njezin*, primjerice *njezina povijest, njezina glazba, njezina premijera, njezina uspjeha, njezina izraza, njezin uzročnik, njezinih redova, njezinu graditelju, njezinim obnovama*. U obama analiziranim razdobljima dosljedno se razlikuju imenička i pridjevsko-zamjениčka deklinacija.

2) Povratno-posvojna zamjenica *svoj*

Posvojne zamjenice (*moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov*) vrlo često se nepreporučljivo upotrebljava kada se želi izraziti pripadnost objekta subjektu. Naime u takvoj konstrukciji na mjestu posvojne potrebno je upotrijebiti povratno-posvojnu zamjenicu *svoj*, a norma nalaže da ona zamjenjuje svaki oblik posvojne zamjenice, pa će tako rečenica glasiti *Izgubila sam svoju knjigu.*, a ne *Izgubila sam moju knjigu.*, ali i *Došli smo u svoj dom.*, ne *Došli smo u naš dom.* itd. Osim u pojavama u kojima sadržaj zamjenice uključuje šire područje od područja subjekta i onih u kojima se ističe stilska vrijednost ili što naglašava, uporaba povratno-posvojne zamjenice *svoj* je obvezna, a njezina zamjena posvojom zamjenicom smatra se obilježjem niskoga varijeteta hrvatskoga standardnog jezika (Silić i Pranjković, 2007: 126).

Analizom četiriju listova nailazimo na velik broj slučajeva u kojima je upotrijebljena posvojna zamjenica na mjestu na kojemu norma hrvatskoga standarda preporučuje povratno-posvojnu zamjenicu *svoj*.

a) *Jutarnji list*

Iz *Jutarnjega lista* iz 2000. godine izdvojeno je ukupno 1457 primjera od kojih se 18 % odnosi na niski varijetet, a moguće je pronaći primjere s *moj, njegov, naš, vaš i njihov*:

(...) možete li na početku istaknuti vaše zamjerke (...)?

(...) rekao je kako „naše probleme trebamo sami riješiti“.

(...) dok je pratio srpsku djecu iz škole njihovim domovima (...).

Inače, jučer ujutro Vinka Cocu nismo zatekli u njegovoj sobi (...).

Predlažem da nakon mog posjeta Čečeniji podnesem izvješće (...)

Prevladavaju primjeri preporučljive uporabe povratno-posvojne zamjenice *svoj*, a njima pripada 82 % analize, poput sljedećih:

(...) bili su prezadovoljni predstavljanjem trojice svojih skladatelja (...).

Tijekom svoje duge karijere Gumbek je otjelovio više od stotinu likova (...).

Draženka je plijenila pozornost kolega svojom ljepotom (...).

U *Jutarnjem*u listu iz 2020. godine na mjestu povratno-posvojne zamjenice uočene su zamjenice *njegov, naš, vaš i njihov*, a od ukupno 1004 izdvojena, javljaju se 15 % analiziranih primjera, poput:

(...) godinu dana prije njegove smrti, redatelj je naslikao (...).

Klimatske promjene mogle bi potjerati milijune iz njihovih domova.

(...) u kojem sektoru/industriji razvijate vašu inovaciju, kratki poslovni plan i način na koji planirate plasirati vaš proizvod.

(...) predstava (...) nas suočava s našom odgovornošću za zločin.

Oblici preporučljive uporabe povratno-posvojne zamjenice *svoj* su brojniji, a pronađeni su u 85 % analiziranih primjera, primjerice:

Više od 140 tisuća ljudi moralo je napustiti svoje domove.

Sinn Féin svoj povijesni uspjeh uvelike može zahvaliti (...).

Danska je, primjerice, svojim posrnulim tvrtkama obećala (...).

b) *Večernji list*

U *Večernjemu listu* s početka stoljeća stanje je nešto bolje. Od ukupno 518, u 12 % primjera pronađeno je nepreporučljivo bilježenje posvojnih zamjenica *njegov, naš i vaš* na mjestu povratno-posvojne zamjenice *svoj*:

(...) mi smo na groblju u Kraljevu (...) našoj djeci palili svijeće.

RAZMISLITE O UČINKU KAVE NA VAŠE SRCE.

Našim zahtjevom želimo vratiti protuzakonito oduzeta nam prava (...).

Ministar Rupel informirao je Konferenciju o naporima njegove države (...).

U ostatku primjera (88 %) povratno-posvojna zamjenica *svoj* upotrijebljena je u skladu s preporukom norme:

(...) svaka je diferencirana prema svojoj raširenosti.

Nikada nisam pogazio svoju čast i to neću učiniti ni sada - rekao je Kohl (...).

Trst i Kopar studiozno pripremaju integraciju svojih luka, uglavljenu u rujnu.

Shakespeare je u svojim tragedijama prikazao neke od takvih ličnosti (...).

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine nepreporučljiva uporaba posvojnih zamjenica javlja se tek u 2 % od ukupno 727 analiziranih primjera, a radi se o zamjenicama *njegov i naš*:

(...) u Francusku smo prošle godine isporučili 150 kompleta naših strojeva (...).

(...) ne može artikulirati uvjerljive odgovore na pitanja o postupanju (...) prema ženama zaposlenima u njegovoj tvrtki.

(...) jačamo našu lidersku poziciju na obali - kazao je Michal Senczuk (...).

Ostatak primjera (98 %) vezan je za pravilnu uporabu povratno-posvojne zamjenice *svoj*:

Banka je odlučno opovrgnula svoju povezanost s tim (...).

To je otvorilo prostor Sinn Feinu da traži svoje mjesto u izvršnoj vlasti (...).

U Floridi je Biden osvojio (...) više od svog protukandidata.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine uporaba posvojnih na mjestu povratno-posvojne zamjenice *svoj* javlja se češće nego u ostatku analiziranih listova, a na takve zamjenice izdvojeno je 19 % od ukupno 2311 analiziranih primjera, najčešće s *naš*, *vaš* i *njihov*:

Čitali smo ove tekstove rasute po našoj periodici (...).

(...) desničari podsjećaju na njihovog slavnog prethodnika (...).

Ako (...) patite zbog nedostatka sočne psovke i vulgarnih, pa i nasilnih radnja na javnim mjestima u vašem okružju, onda Bure baruta nemojte propustiti.

A upravo je Marković upozoravao (...) da se domovina održava njezinom kulturom.

Očima naših potomaka vidjet ćemo propast (...).

Na primjere preporučljive uporabe povratno-posvojne zamjenice *svoj* odnosi se 81 % analiziranih primjera, kao što su:

(...) on će moći pročistiti i svoje redove i svoju politiku i svoj program.

Silno predani svojoj kreativnosti, oni su (...) predstavljali (...) svoje likove.

Svojim se radom odužio svojoj domovini Sloveniji (...), a svoju drugu domovinu, Hrvatsku (...) zadužio je svojim besmrtnim djelom.

I u *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine stanje je slično. Uporaba posvojnih zamjenica na nepreporučljivu mjestu je česta, a uočene su zamjenice *moj*, *njegov*, *njezin*, *naš*, *vaš* i *njihov*, i to u 23 % od ukupno 1238 analiziranih primjera:

Uživo nas ima još samo malo, koji volimo običaje naših djedova (...).

(...) ti su ljudi na oproštaju „dobili“ tri metka ispaljena u njihovu čast (...).

Recite nam više o turizmu na Vašem području (...)?

Ta 'neizreciva' Hrvatska, ni prava, ni kriva, iznad je svih poredaka, režima, monarhija i republika, u srcima i duhu njezine djece kroz tisuće godina.

Primjera je u kojima je zamjenica *svoj* upotrijebljena u skladu s preporukom norme više (77 %), poput:

Bradavica ne zaboravlja ni svoj rodni kraj (...)

Svoj su rad predstavili na devet velikih postera.

Neka poduzeća poslala su kući svoje radnike.

Hrvatska se mora okrenuti (...) sebi i svojim problemima.

d) *Vijenac*

U tekstovima *Vijenca* s početka stoljeća od ukupno 1214 analiziranih primjera 20 % odnosi se na nepreporučljivu uporabu posvojne na mjestu povratno-posvojne zamjenice:

(...) intimno je želio (...) pisati (...) u prekrasnom ljetnikovcu njegove obitelji (...).

(...) saznajemo sve o našim ljudskim slabostima (...).

(...) isto tako možemo vidjeti neke naše strahove ili boljke (...).

U vašim člancima u Novom listu kritički ste se odnosili (...).

Prevladavaju ipak zamjenice upotrijebljene u skladu s preporukom norme hrvatskoga standarda (80 %), kao u sljedećim primjerima:

(...) Gučetić je vidio svoje poslanje i želio poučiti svoje sugrađane (...).

(...) moguće je potaknuti djecu na korekciju nekih svojih osobina (...).

Zalažete li se za potpunu autonomiju (...) fakulteta u izboru svojih čelnika?

U brojevima *Vijenca* iz 2020. godine nešto je više primjera u kojima se koja od posvojnih zamjenica upotrebljava na mjestu povratno-posvojne zamjenice, ali ni tu takvi primjeri ne prevladavaju. Ukupno je analizirano 1278 zamjenica od kojih se 36 % (uglavnom *njegov, naš* i *njihov*) odnosi na niski varijetet hrvatskoga standarda:

Istovremeno, u Teheranu se žale na djelovanje drugih političkih i vojnih struktura u njihovu susjedstvu (...).

Hoćemo li ga uskoro vidjeti i u našoj blizini?

Poštivanje norme i uporaba povratno-posvojne zamjenice *svoj* na mjestu na kojemu se to smatra preporučljivim ipak je češća, a ta zamjenica javlja se u 64 % analiziranih primjera:

(...) na ulici i trgovima izlažu svoja uvjerenja i svoje (...) stavove (...).

Europa je ojačala svoje granice s Turskom (...).

(...) podijelio je svoje radove (...) na Vimeo-kanalu svoje kazališne skupine (...).

3) Oblici *tko, što, koji, čiji* i *netko, nešto, nekoji, nečiji*

Kada govorimo o neodređenim zamjenicama i priložima, oni se u svoje niječne oblike preoblikuju onda kada se rečenica preoblikuje u niječnu (primjerice *Ništa nam ne stoji na putu.*) (Silić i Pranjković, 2007: 133). U slučaju da se niječni oblik zamjenice ili priloga upotrebljava u afirmativnoj rečenici, takva konstrukcija smatra se obilježjem niskoga varijeteta, a analizirani listovi obiluju primjerima nepreporučljivo upotrijebljenih neodređenih na mjestu odnosnih zamjenica. U obama razdobljima svih četiriju listova na njihovu mjestu pronalazimo neodređene zamjenice *(po)nešto/išta, netko/itko, (po)neki*. U pojedinim listovima javljaju se i primjeri s *nekakav/ikakav, (po)nečiji te ponegdje*.

a) *Jutarnji list*

U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronađeno je 788 primjera od kojih se 57 % odnosi na bilježenje neodređene zamjenice na mjestu na kojemu norma hrvatskoga standarda preporučava uporabu koje od odnosnih zamjenica:

Istina je da je (...) pitala zna li ministar nešto o prodaji (...)

Znate li možda nekoga tko će vam reći da su Jure Kaštelan, Josip Pupačić i Luko Paljetak znanstvenici?

Do zore se ipak nije znalo je li još netko preživio u vodi.

(...) hrabro se upustio (...) odbijajući glumcima mogućnost da riječima daju nekakav težak i dubok smisao (...).

(...) hoće li od toga imati neku korist, vidjet će se (...).

Preporučljiv način uporabe odnosno zamjenice u brojevima lista s početka stoljeća uočen je u 43 % analiziranih primjera, poput:

(...) ako se što zaradi ići će za utemeljenje Centra (...).

No, nekoliko godina monotona braka i pokoje obostrane nevjere dovest će do razvoda (...).

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine rezultat je sličan. Izdvojeno je ukupno 725 primjera među kojima prevladavaju oblici neodređenih zamjenica koje pronalazimo u 59 % primjera, poput:

Iranci bi mogli napasti ponekog američkog saveznika (...).

(...) vidljivo je da je (...) bila pod nadzorom nekog od Parnasovih suradnika.

(...) da li nas je taj mrak nečemu naučio?

(...) sve je manje ljudi kojima bi ovakva glazba mogla nešto značiti.

A i nije baš i da (...) nije nužna roba, pogotovo ako se nekome pokvario uređaj.

Primjeri preporučljive uporabe odnosno zamjenice u suvremenim brojevima lista su rjeđi i ostaje upitno po kojoj ih deklinaciji deklinirati, a 41 % analiziranih primjera odnosi se na dosljedno bilježenje odnosnih zamjenica. Međutim ne pronalazimo ga na razini cijelih članaka, već samo u pojedinačnim rečenicama:

(...) pobudu (...) su redatelj i dramaturginja odlučili predstaviti dakle kao kakav scenski esej, gdje se zbivanje izmiče iz kakvog društvenog konteksta (...).

Nalikuje kakvoj gigantskoj draperiji.

Kaže nam da ovakvo što još nije vidjela.

b) *Večernji list*

Stanje je slično u i *Večernjemu listu* iz 2000. godine u kojemu prevladavaju oblici s neodređenom zamjenicom, i to u 79 % od ukupno 532 analizirana primjera, poput:

Nesporazum ili nešto - treće?

(...) 15 posto kompanija dobiva poslove tek kada nekoga dobro potkupi.

Ali, ako je netko već u tome društvu, onda ih mora ispuniti (...).

(...) u ostalim dijelovima Hrvatske jedva da se nešto zna.

Tome su (...) pridonijeli Microsoft i IBM čiji proizvodi omogućuju otkrivanje nečega što bi trebalo biti poslovna tajna.

Primjeri pravilne uporabe odnosne zamjenice javljaju se u 21 % slučajeva:

Uspije li vladin plan, malo će tko izbjeći digitalnom oku policije.

HOĆE LI ZEMLJANI IMATI ŠTO JESTI U 21. STOLJEĆU?

(...) malo tko od njih znao je da će završiti u pepelu nakon molitve (...).

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine broj primjera u kojima se neodređena upotrebljava na mjestu odnosne zamjenice značajno je manji. Na niski varijetet odnosi se 34 % od ukupno 364 analizirana primjera, primjerice:

Papa Franjo u svibnju putuje na Maltu, u prvi posjet nekog pape tom otočiću.

(...) samo smišlja kako nešto blokirati (...) umjesto kako nešto unaprijediti.

Hoće li bogati arhiv 'Hitlerova pape' otkriti nešto i o Stepincu?

Kaže li vam netko da možete slobodno u EU preko Grčke ili Cipra, to nije točno.

Uzorci u kojima se odnosna zamjenica bilježi na način i na mjestu koje norma hrvatskoga standarda preporučuje javljaju se u 66 % analiziranih primjera, poput:

(...) BiH nije država jer tamo nemaš s kim što razgovarati.

Potresne slike (...) malo koga ostavljaju ravnodušnim.

Malo tko ide u otpis poreza i nameta.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine 81 % od izdvojenih 1182 primjera odnosi se na uporabu neodređene zamjenice na mjestu odnosne, primjerice:

(...) kadikad odgovara ili poziva nekoga da na njih odgovori.

(...) poneke scene smještaju na očito pogriješna mjesta (...).

Može li slika imati nešto s tim?

Prije nekih dvadesetak godina ostajao je, međutim, mučan dojam (...).

Možda se nekomu može činiti (...).

Da bi se ostvarilo nekakvo zajedništvo nužno je (...).

Primjeri u kojima se odnosna zamjenica upotrebljava na način svojstven visokomu varijetetu hrvatskoga standarda pronađeni su u 19 % slučajeva, kao što su:

Priprema li se još koja izvedba vaših djela?

A, eto, da je tko razmislio o tome (...), to bi već bila druga priča (...).

Pokušati takvo što progurati (...) doista je sulud pokušaj.

Manji je broj nepreporučljivo upotrijebljenih oblika u *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine. Takvi oblici uočeni su u 42 % od ukupno 580 analiziranih primjera, kao što su:

No, prečesto se događa da ekstremna ljevica (...) zazivlje nečiji progon (...).

Neki put ima i pohvala.

Je li netko od Vaših profesora utjecao izravno na vas?

(...) vjerojatno su našli poneku zamjerku (...).

(...) njezino je ime zlorabljeno, kao kamuflaža nečega drugoga.

Primjeri u kojima se odnosna zamjenica upotrebljava pravilno javljaju se u 58 % analiziranih primjera, poput:

Koju godinu poslije zapisuje Krčelić nevolje pri popisu stanovništva i zemljišta.

Je li se što u posljednjih godinu dana promijenilo, ne znam, nisam informiran.

d) *Vijenac*

U izdanjima *Vijenca* s početka stoljeća uporaba neodređenih zamjenica u afirmativnim rečenicama javlja se rjeđe, a zabilježena je u ukupno 41 % od 415 analiziranih primjera:

(...) u praznini i ljubav dođe kao neki zadatak, mali posao.

(...) jeste li unaprijed imali nekakvu autorsku koncepciju (...)?

(...) upiranje prstom počinje tek kada dođe do ugrožavanja nečijih interesa.

Pjev po sebi ili nešto treće?

Možda će se nekomu učiniti čudnim (...).

Mislite li da je to posljedica sve raširenijega videa ili nečeg drugog?

Odnosna zamjenica upotrijebljena u skladu s preporukom norme pronađena je u 59 % analiziranih primjera, primjerice:

(...) malo je što promaklo znanstvenoj rigorozi.

Prije iznošenja bilo kakvih činjenica o sustavu Echelon valja naglasiti (...).

U brojevima *Vijenca* iz 2020. godine pronađeno je 898 primjera među kojima je neodređena zamjenica na nepreporučljivo mjestu pronađena u 34 % slučajeva, kao u sljedećim primjerima:

Pentagon je stavio Revolucionarnu gardu na popis terorističkih organizacija, čemu bi ekvivalent bio staviti američke marince na nečiji popis terorista (...).

Može li netko to učiniti, prestati biti netko i postati netko drugi?

(...) nasljeđuje ga umjetnikov novi lik - duh ili neka inkarnacija?

(...) autori izložbe svejedno zaslužuju i poneku kritiku.

Je li pokrenula neke promjene?

Bio je to maestrov prvi i vrlo zaobilazan pokušaj da (...) izvede nešto hrvatsko.

U skladu s normom hrvatskoga standarda odnosna zamjenica upotrijebljena je u većemu broju slučajeva (66 % primjera), poput sljedećih:

Čitatelj (...) se osjeća kao da u rukama ima kakav razbarušeni leksikon (...).

Riječka opera (...) je otvorena svima koji imaju što zanimljivo (...) ponuditi (...).

Bi li glede toga što promijenio novi izborni zakon?

Kad imate kakvo veliko križanje (...) onda su semafori programirani (...).

Ponekad bi, kažu, koji od slušača dignuo ruku (...).

4) (Ne)živo u odnosnim zamjenicama

Izjednačavanje kategorije živoga i neživoga u odnosnim zamjenicama također je jedno od obilježja niskoga varijeteta. Naime visoki varijetet hrvatskoga jezika nalaže nam da zamjenica muškoga roda koja se odnosi na živo mora imati akuzativ jednak genitivu, a ona koja se odnosi na neživo mora imati akuzativ jednak nominativu. Tako ćemo u rečenici čuti *namještaj koji sam premjestio*, ali *čovjek kojeg(a) je voljela* (Barić et al., 1999: 174).

Izjednačavanje kategorija živoga i neživoga često je u svim četirima analiziranim listovima, a obilježja niskoga varijeteta su prema učestalosti:

- uporaba akuzativa zamjenice *koji* u značenju neživoga (*koji*) na mjestu akuzativa te zamjenice koja označava živo (*kojega*)
- uporaba akuzativa zamjenice *koji* u značenju živoga (*kojega*) na mjestu akuzativa te zamjenice koja označava neživo (*koji*).

a) *Jutarnji list*

U kolumnama *Jutarnjega lista* iz 2000. godine niski varijetet uglavnom se ostvaruje u akuzativu i to uporabom „živoga“ oblika na mjestu „neživoga“, ali i obrnuto. U 20 % od ukupno 942 analiziranih primjera uočena su obilježja svojstvena niskomu varijetetu, poput sljedećih:

(...) navodi *Ocalan u priopćenju iz zatvora, kojeg je jučer objavio dnevni list* (...).

Instalacije se sastoje od stakla kojeg na zidu drže dva aluminijska nosača (...).

Hrvatski barokni ansambl, kojeg je prošle godine osnovala skupina (...).

FEST 2000, kojeg organizatori predstavljaju kao najdulji i najbolji festival (...).

Merz, koji se smatra umjerenim konzervativcem, mogao bi (...).

U 80 % primjera pravilno se upotrebljava kategorija živoga i neživoga, primjerice:

To je bio bombaški samoubilački napad koji je izvršila jedna žena (...).

Današnji festivalski bilten, koji uređuje Vuk Pavlović (...).

Stoga će Rusija uskoro zatražiti od Interpola izdavanje tjevalice za Mashadovom, protiv kojega je prošli tjedan podignuta optužnica (...).

Obilježja niskoga varijeteta koja nalazimo u brojevima lista s početka stoljeća nešto su oskudnija, ali također prisutna i u *Jutarnjem listu* iz 2020. godine, a osim već spomenutih normativnih odstupanja uočena je i uporaba genitiva zamjenice *koji* (*kojega*) na mjestu na kojemu je predviđena uporaba genitiva zamjenice *tko* (*koga*).

U 24 % od 582 analizirana primjera uočena su obilježja niskoga varijeteta, poput:

(...) jedan je od vođa tzv. škaljarskog klana kojeg (...) vode braća (...) Vukotić.

(...) vlasnik Washington Posta, za kojeg je radio ubijeni saudijski disident (...).

Projekt je inspiriran (...) modelom kojeg koriste i svjetski poznate tvrtke.

Iz 19. je stoljeća bilikum (...) kojeg je u Beču dao izraditi Vincenz Blasowitz.

(...) nije to bio "crni labud", nego bijeli, za koji nije bilo pitanje hoće li se nego kad će se pojaviti.

(...) veliku pomoć im pruža i zagrebački ZICER u kojem su smješteni.

U ostatku analiziranih primjera (76 %) poštuje se razlika između živosti i neživosti u odnosnih zamjenica, primjerice:

(...) možda je upravo ovo dašak (...) koji je znao cijeniti barem dio građana.

(...) tako je sada Putin krenuo u realizaciju plana, za koji (...) imaju vremena.

Martinez, kojeg zovu Asterix i Super Mario, tvrdi da radnici nisu (...) protiv (...).

b) Večernji list

Izjednačavanje kategorija živoga i neživoga još je jedno od obilježja niskoga varijeteta vidljivo u brojevima *Večernjega lista* obaju razdoblja. Od 446 analiziranih primjera u listu s početka stoljeća 29 % odnosi se na nepreporučljivu deklinaciju odnosne zamjenice, primjerice:

Kadšto se u pjesmi obraća nekom, ali to nije čitatelj, nije ni pjesnik sam, već netko neodrediv kojeg izriče pjesma.

Agresija je to na oči i uši, humor kojega razumije tek nekolicina (...).

Postavlja se pitanje imovine i novca kojeg je Đapićev HSP dobivao (...).

Pravilno razlikovanje živosti odnosno neživosti u zamjenica je uočeno u 71 % analiziranih primjera, poput:

Štakorima daje, izgleda, isti osjećaj zadovoljstva koji daje i ljudima.

Roland Dumas (...) kojeg očekuje suđenje zbog optužbi za korupciju (...).

Mogao bi se ušuljati Vaš protivnik i preoteti čovjeka za kojega ste zainteresirani.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine raste broj primjera u kojima je vidljivo izjednačavanje kategorija živoga i neživoga. Ukupno je izdvojeno 566 primjera za analizu od kojih se 37 % odnosi na niski varijetet, primjerice:

(...) napomenula je (...) otkrivši da je u Iranu kritizirana i zbog sporta kojeg je izabrala govoreći da "vrlina žene nije da rasteže noge".

Ona je istaknula da će Europa sa svojim programom "Green Deal", kojega je nedavno prezentirala, postati (...) "klimatski neutralna".

Dosad se iz materijala kojeg je (...) pripremala (...) moglo razaznati (...).

Ipak (...) se cijena dionica Alphabeta, kojeg vodi Sundar Pichai (...) srušila (...).

Sporazum je dio Javnog poziva (...) kojeg je raspisalo Ministarstvo (...).

S druge strane 63 % primjera poštuje normativnu preporuku vezanu za kategoriju živosti i neživosti u odnosnim zamjenicama, kao što su sljedeći:

- To je eksplicitno i ozbiljno kršenje sporazuma koji smo postigli (...).

(...) prijavili su se na natječaj (...) koji provodi HAMAG-BICRO (...).

Prvi putnici s kruzera, koji je nekoliko (...) država odbilo (...) su se iskrkali (...).

c) *Hrvatsko slovo*

U odnosnim zamjenicama *Hrvatskoga slova* iz 2000. godine često je obilježje niskoga varijeteta i izjednačavanje kategorija živoga i neživoga, a najčešće se radi, kao i u prethodno analiziranim listovima, o uporabi akuzativa zamjenice *koji* u značenju živoga (*kojega*) na mjestu akuzativa te iste zamjenice u značenju neživoga (*koji/koje*). Od 824 analizirana primjera 33 % svojstveno je niskomu varijetetu, primjerice:

(...) na naslovnoj stranici kataloga za kojeg je proslov napisala (...).

(...) unutar područja kojeg nazivamo popularna kultura.

(...) u općoj globalizaciji velikoga dvorišta kojeg zovemo svijet.

S dubokom težinom izraza kojeg nosi glazba (...).

(...) pretvara se (...) potezima gudala na žabici, kojeg slijedi plesni Allegretto.

(...) Škunca je stvorila spoj kojeg vežu neraskidiva i neuništiva vlakna (...).

(...) kompakt disk o kome je ovdje riječ (...).

(...) nije pružila onaj ugodaj kojega slušatelj očekuje.

Zbor (kojega je uvježbala Ana Šabašev), svoju ulogu je odigrao (...).

Nešto je veći broj pronađenih primjera koji poštuju normu hrvatskoga standarda. Ukupno je u 67 % slučajeva uočena pravilna sklonidba odnosnih zamjenica, poput sljedećih:

To je bio model, koji su Amerikanci priželjkivali i drugdje.

(...) umire 10. travnja 1912. u Zagrebu, gradu koji je toliko volio (...).

Posebice je to uočljivo na (...) impresariu kojeg sjajno tumači Michael Caine.

(...) ovaj autor, kojega mnogi smatraju najvećim talentom (...) je zašutio.

Obilježja niskoga varijeteta *Hrvatskoga slova* s početka stoljeća prisutna su i u dvadeset godina mlađim izdanjima, a osim zajedničkih, u *Hrvatskome slovu* iz 2020. moguće je pronaći i akuzativ zamjenice *koji* za neživo (*kojega*) na mjestu akuzativa zamjenice *tko* (*koga*) i obrnuto. Analizirano je 507 primjera, a analizom je utvrđeno da se 42 % podudara s niskim varijetetom hrvatskoga standarda, primjerice:

(...) je li riječ o (...) fascinaciji vizualnom harmonijom zgusnutog kamenog tijela kojega srednjovjekovni povijesni gradovi pa i Dubrovnik nerijetko imaju.

(...) rekonstruirala ratni zločin kojeg su (...) počinili pobunjeni Srbi.

(...) možda je najbolji roman kojeg je jedan Hrvat napisao (...).

(...) problem koga su se najviše pribojavali (...).

(...) učinili su ga gospodarom života i božanstvom kojeg su slavili (...).

Pravilno razlikovanje žive i nežive kategorije zamjenica *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine uočeno je u 58 % analiziranih primjera, kao što su:

Dnevnik "Koeiner Stadt-Anzeiger", koji često citiram, nedavno je objavio (...).

(...) kao neki pouzdani prijatelji, na kojeg se možete osloniti s povjerenjem.

d) *Vijenac*

Normativna odstupanja za ovo obilježje ne izostaju ni u brojevima iz *Vijenca* iz 2000. godine, a niski varijetet najčešće se očituje kroz uporabu akuzativa zamjenice koja označava živo (*kojega*) na mjestu akuzativa zamjenice koja označava neživo (*koji*), ali i obrnuto. Ukupno je za analizu izdvojeno 248 primjera od kojih se 16 % bilježi u skladu s niskim varijetetom, primjerice:

Riječ je prije svega o alegorijskoj naslovnici epskog spjeva (...) kojeg je Nikola (...) objavio na mađarskome jeziku (...).

Glumci su dobili biografije, okvire likova, prema kojima su improvizacijom dolazili do svog dramskog lika, koji je onda trebalo uklopiti u okvir mise.

(...) u smjeru kojeg je već u ranijoj zbirci u potpunosti definirao.

Jadan ti je onaj jezik kojega treba provjeravati u razlikovnim rječnicima.

Primjeri u kojima se odnosne zamjenice dekliniraju u skladu s normom hrvatskoga standarda zauzimaju 84 % ove analize, poput:

(...) način koji nastojim slijediti.

U petnaestoj godini suočen je s gubitkom oca, koji nikada neće preboljeti.

Stupanj Slobode za koji se (...) izborio (...).

Sanjiva dolina film je za koji se zaista može reći da je slikarsko platno (...).

Izjednačavanje kategorije živoga i neživoga kao jedno od obilježja niskoga varijeteta hrvatskoga standarda nije uočeno u suvremenim brojevima *Vijenca*. Svi pronađeni primjeri (100 %) dosljedno poštuju preporuku norme:

Životopis koji će se naći u izlozima knjižara (...).

O dodjeli nagrade odlučuje prosudbeni odbor koji imenuje organizator.

Na porti je dežurao čovjek kojeg je poznao dvadeset godina (...).

U godini u kojoj se obilježava 250. godišnjica rođenja skladatelja kojeg svojataju i Njemačka i Austrija (...), Beethoven se našao na programima (...)

Jezik je Nietzscheu, kaže Podrug, tek instrument koji je čovjek razvio (...).

5) Spajanje zanijekane zamjenice i prijedložne sveze

Ako se u niječnoj rečenici uz zamjenicu kojoj je početak negacija *ni-* (primjerice *nitko, ništa, ničiji*) nađe prijedlog, on se umeće između negacije i ostatka zamjenice te se piše rastavljeno (primjerice *Ne žalim ni za čime., Ne bih to učinio ni za što.*). Rastavljenost se ne ostvaruje samo u situacijama u kojima se upotrebljava prijedlog *bez* te veznici *nego* i *niti* (primjerice *Došao je bez ičega.*), a spajanje zanijekane zamjenice s prijedložnom svezom (primjerice *Ne žalim za ničime., Ne bih to napravio za nikoga.*) u svim drugim slučajevima smatra se obilježjem niskoga varijeteta (Frančić et al., 2005: 129 – 130).

Obilježja svojstvena niskomu varijetetu hrvatskoga standarda u toj kategoriji nisu pronađena gotovo ni u jednome analiziranom listu. Međutim i u listovima u kojima

takvo obilježje izostaje, odstupanja od preporuka norme vidljiva su na pojedinim drugim poljima koja izdvajamo u nastavku istraživanja.

a) *Jutarnji list*

Ni u jednome analiziranom razdoblju *Jutarnjega lista* nisu pronađeni primjeri spajanja zanijekane zamjenice i prijedložne sveze svojstveni niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. Odstupanje od norme u *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća vidljivo je tek u razdvajanju neodređene zamjenice *nijedan* onda kada ona znači potpuno isključivanje i treba se pisati spojeno te u uporabi veznika *niti* na mjestu veznika *ni*, dakle u povezivanju imenskih riječi, a na takve primjere odnosi se tek 3 % od ukupno 59 izdvojenih primjera:

Glasnogovornik čečenskih pobunjenika Movladij Udugov ustvrdi je pak da se ni jedan čečenski borac nije predao (...).

Grad će organizatoru dati na korištenje Prokurative, ali festival neće financirati niti s jednom jedinom kunom (...).

U 97 % slučajeva uočeno je pravilno bilježenje zamjenice i prijedložne sveze, primjerice *ni na kakav kompromis, ni o kakvoj jezičnoj barijeri, ni o čemu neuobičajenome, ništa ni s jednim, ni po čemu ne zaslužuje (...), ni za jedan ponuđeni odgovor, ni na koji način uključen, ne traga ni za čim, ne preza ni od čega itd.*

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine od 48 analiziranih primjera tek 2 % odnosi se na nepreporučljivu uporabu veznika *niti* na mjestu povezivanja imenskih riječi na kojemu norma zahtijeva uporabu veznika *ni*:

(...) to u konačnici znači da se poticaji (...) u slučajevima objekata s četiri zvjezdice neće odnositi niti na jednu veliku, etabliranu turističku kompaniju.

U svim ostalim slučajevima (98 %) zanijekana zamjenica i prijedložna sveza razdvojene su na normativno preporučljiv način, primjerice *ni na jednome mjestu, ako ni zbog čega drugog, onda zbog (...), ne sumnjajući ni na što, ni u jednom trenutku, ni u kakve razgovore, ni po koju cijenu, ni o kojoj drugoj itd.*

b) Večernji list

Kao u prethodno analiziranu listu, i u kolumnama *Večernjega lista* iz 2000. godine moguće je pronaći razdvojeno bilježenje zamjenice *nijedan* u značenju potpuna isključivanja što norma hrvatskoga standarda ne preporučava i to su jedini primjeri niskoga varijeteta u listu s početka stoljeća. Njima pripada 3 % od ukupno 73 izdvojene zamjenice:

(...) i dalje rade za ruske tajne službe jer još ni jedan nije otkriven.

Snajperist je ispalio četiri metka, od kojih ni jedan nije pogodio prijatelje (...).

U *Večernjemu listu* s početka stoljeća to su jedini uočeni primjeri odstupanja od norme i spajanje zanijekane zamjenice s prijedložnom svezom se ne pojavljuje, a u ostalim slučajevima (97 %) konstrukcija je pravilno upotrijebljena, kao u sljedećim primjerima: *ni u kojem slučaju, ni u jednoj vladinoj ustanovi, ni po čemu ne zaostaju, ni na jednom graničnom prijelazu, ni pod kojim uvjetima, praktički ni iz čega, stvoriti nešto ni od čega, ni na koji način ne može utjecati, ni do kakvih demokratskih promjena itd.*

Što se tiče suvremenih brojeva *Večernjega lista*, i u njima je moguće pronaći primjere razdvajanja zamjenice *nijedan* onda kada norma to ne preporučuje, ali i primjere umetanja početnoga *i* razdvojenoj zamjenici (primjerice *ni ijedan, ni ijednoga*). Za razliku od većine analiziranih listova, u tome razdoblju pronađeni su i primjeri nepreporučljiva spajanja zamjenice i prijedložne sveze, odnosno primjeri u kojima se prijedlog umeće na početak umjesto u sredinu konstrukcije (primjerice *s bilo kim* umjesto *bilo s kim*). Ukupno 22 % od 82 analizirana primjera pridružuje se niskomu varijetetu hrvatskoga standarda, kao što su:

Internet nam je dao super moć da se možemo povezati s bilo kim (...).

(...) ni jedno mučenje (...).

(...) ni ijedan od drugih sindikata (...).

U ostalim slučajevima (78 %) zanijekana zamjenica i prijedložna sveza uvrštene su u rečenicu u skladu s preporukom norme, primjerice *ni po koju cijenu, ni u kojem slučaju* itd.

c) *Hrvatsko slovo*

Preporuka bilježenja zanijekane zamjenice u kombinaciji s prijedložnom svezom, s prijedlogom između negacije i zamjenice, ne poštuje se u svim pronađenim primjerima *Hrvatskoga slova* iz 2000. godine. Naime među 139 analiziranih primjera moguće je pronaći odstupanja od normom propisanih pravila u kojima se prijedlog bilježi ispred zamjenice koju se ne razdvaja od negacije (primjerice s *ničim*), a osim toga javljaju se i primjeri nepreporučljiva razdvajanja zamjenice *nijedan*, kao i primjeri u kojima se umjesto veznika *ni* bilježi veznik *niti*. Na primjere svojstvene niskomu varijetetu odnosi se 12 % provedene analize, kao što su:

(...) *ona se ne želi utapati niti u kakve transgranične europske regije (...).*

Nigdje tu nije niti kakav "Harauvat zvan Vivana" (...).

U njemu on tvrdi, da se (...) ne spominje niti kakav "Harauvat zvan Vivana" (...).

(...) *ustanak (...) će se službeno dogoditi s ničim opravdanim zakašnjenjem (...).*

Primjera u kojima se pravilno razdvajaju zanijekana zamjenica i prijedložna sveza pronađeno je više (88 %), primjerice *ni u kakvom kontekstu*, *ni o kakvom pogromu*, *ni o kakvoj krivici*, *ni na koji način*, *ni u jednom trenutku*, *ne povodeći se ni za kojim stranim uzorom*, *ni od koje strane*, *ni za jednu državu*, *ni na kakva sigurna uporišta*, *ne nalikuje ni na što*, *ne izmiče ni pred čime* itd.

U analiziranim brojevima *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine ne javljaju se primjeri spajanja zanijekane zamjenice i prijedložne sveze. Samo 3 % od 60 analiziranih primjera svojstvena su niskomu varijetetu hrvatskoga standarda, a radi se razdvojenju bilježenju zamjenice *nijedan* ondje gdje je nužno spojeno pisanje te na bilježenje veznika *niti* na mjestu veznika *ni*:

(...) *još nitko nije javno otkrio ni jednog ratnog dezertera (...).*

(...) *vjerojatno se niti u jednoj državi na svijetu ne može (...).*

Ostatak izdvojenih primjera (97 %) zabilježeno je u skladu s preporukom norme, primjerice: „*nitko*“ se *ni s kim ne može ništa dogovoriti*, *ni u kojem slučaju*, *ni iz čega stvoriti (...)*, *ne će imati milosti ni za koga*, *nikada ni u čemu nije išlo glatko* itd.

d) *Vijenac*

Kao što smo označili u tablici na početku ovoga potpoglavlja, ni u jednome analiziranom razdoblju lista nisu pronađeni primjeri spajanja zanijekane zamjenice s prijedložnom svezom svojstveni niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. U *Vijencu* s početka stoljeća dosljedno se poštuje preporuka norme, kao u sljedećim primjerima (100 % analize): *ništa konkretno nismo rekli ni o čemu, ni po čemu nije bilo revolucionarno, nema mjesta ni za koga, ni u jednom trenutku nije bio (...)* itd.

U *Vijencu* iz 2020. godine uočeno je razdvojeno bilježenje zamjenice *nijedan/nijedna/nijedno* na mjestima na kojima norma nalaže da se zamjenica piše spojeno, a takvi primjeri pronađeni su u 5 % od ukupno 42 analizirana primjera:

(...) nije mogao rukovoditi ni jednim od poslova na Filozofskom fakultetu.

(...) pojedinci se ponašaju kao drugi, i to ne neki određeni drugi, nego ni jedan određen netko, što rezultira neupadljivom, nevidljivom diktaturom.

I baš zato nije smjelo biti izostavljeno ni jedno ime.

U ostalih 95 % slučajeva poštuje se preporuka norme hrvatskoga standarda, primjerice *ni u jednom trenutku ne nameće se, ni po čemu nije velika tema, nisu držali ni do kakvih ograda, nije riječ ni o kakvu čudu, ni od koga izazvanoj, ni o kakvoj slavi, ni pod koju cijenu itd.*

6.1.2. Brojevi

Sklonidba je osim u zamjenicama jedan od temeljnih problema i u brojevima, a nekoliko je temeljnih normativnih preporuka kojih se valja pridržavati. Norma preporučuje dosljednu sklonidbu brojeva *jedan*, *dva*, *tri* i *četiri* te brojevnih pridjeva i imenica, bilježenje točke i nakon arapskih i nakon rimskih rednih brojki, rastavljeno pisanje višerječnoga broja, davanje prednosti oblicima na -o (primjerice *dvjesto*, ne *dvjesta*), odvajanje decimalnih brojeva zarezom (primjerice 7,4) unatoč tomu što je zbog utjecaja engleskoga jezika odvajanje točkom učestalije, povezivanje brojke i nastavka spojnicom u okvirnu bilježenju godine (primjerice *80-ih*) itd. (Francić et al., 2013: 132 – 134).

U svim analiziranim listovima pronađen je iznimno velik broj normativnih odstupanja u bilježenju i sklonidbi brojeva, a najčešća od njih vezana su za:

- izostanak sklonidbe sklonjivih brojeva i riječi koje uz njih stoje, primjerice *Živimo s tri konja i dva psa*. umjesto *Živimo s trima konjima i dvama psima*. ili *Prišao sam dvije gospođe*. umjesto *Prišao sam dvjema gospođama*.
- izostanak sklonidbe brojevnih pridjeva, primjerice *Došao je do dvoja vrata*. umjesto *Došao je do dvojih vrata*.
- redukcija srednjega *i* u pisanju broja *četiri* svojstvena razgovornomu stilu hrvatskoga standarda, primjerice *četri puta*
- pleonazme s prijedlogom *oko* uz brojevni prilog na *-ak* u izražavanju približnosti, primjerice *oko desetak*, *oko stotinjak*
- razdvajanje broja i sastavnice *-put* u priložima količine, primjerice *dva put*, *sto put*
- stilski obilježenu uporabu arhaičnih oblika brojeva, primjerice *dvjesta*, *trista*.

a) *Jutarnji list*

U obama analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista* uočen je iznimno velik broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu u kojima sklonidba brojeva, brojevnih imenica, pridjeva te riječi koje se uz njih nalaze izostaje ili je (rjeđe) nepravilno ostvarena. U *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća od 630 analiziranih primjera 65 % odnosi se na izostanak sklonidbe kojega od sklonjivih brojeva, od kojih izdvajamo najčešće: *na najviši vrh obje Amerike, u četiri desetljeća, na tri CD-a (...) objavljenim u rekordnom roku od samo dva mjeseca, jednom od ta tri filma, iz četiri pravca, (izložba se sastoji) od četiri cjeline, u dva dnevna lista, u sljedeće četiri godine, više od dvije tisuće predstava, s dvije predstave, umijeće osmero glumaca i dva pianista, od oba doma Kongresa itd. Znatno je manji broj pravilno dekliniranih brojeva (35 %), kao što su: spajanjem dviju frakcija, sudionici ovih dvaju ratova, Šorak je dao intervju trima dnevnim novinama, škotska autorica triju dječjih knjiga, meta obiju strana, suspenzija gradonačelnika i njegovih četiriju pomoćnika,*

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine stanje je gotovo isto. Ukupno 59 % od 604 izdvojena primjera odnosi se na odstupanja od normativnih preporuka u bilježenju brojeva, primjerice *između dva bivša partnera, u obje zemlje, koji od ta dva, u ta dva*

natječaja, 16-dnevnoj turneji po četiri zemlje, u dva prigradska kotorska naselja, na obje strane, u četiri trgovačka centra, s te dvije stranke, mogao bi doživjeti sudbinu prethodna dva, u oba slučaja, o četiri poslovnice, više od dvjesto stihova itd. Kao i na početku stoljeća, slučajevi pravilne deklinacije brojeva u *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine su oskudniji pa im pripada 41 % ove analize, primjerice: dovela je do niza tužbi dvaju višegodišnjih poslovnih partnera, pripisuje mafijaškom ratu dvaju crnogorskih klanova, uhićenjem četiriju moćnih članova, nezakonit ulazak u zemlju trima osobama itd.

b) *Večernji list*

U *Večernjemu listu* obaju analiziranih razdoblja zabilježene su brojne nedosljednosti na planu brojeva. Najveći broj prisutnih primjera svojstvenih niskomu varijetetu vezan je za izostanak sklonidbe brojeva i riječi uz koje stoje. U *Večernjemu listu* iz 2000. godine 52 % od ukupno 283 analizirana primjera bilježi se u skladu s niskim varijetetom, kao što su: vladama oba bosansko-hercegovačka entiteta, u oba doma, u dvije izvedbe, u dva prostora, s obje strane, nakon oslobađajuće presude četiri crna i osam bijelih porotnika, tijekom tri dana, s tri petine novca, otprilike tridesetak tisuća kuna, na oba Marsova pola, izložbe dvoje slikara itd. Broj primjera u kojima se brojevi i riječi izvedene od brojeva sklanjaju u skladu s preporukom norme je podjednak (48 %), primjerice trupe iz četiriju naselja, ni jedna strana se ne opire zajedničkome sastanku triju strana, svađe i razilažanje dvojice ljudi, dvaju ureda i dviju politika, zajedničkim djelovanjem obaju domova, odluka dviju banaka, na objema stranama, iz jedanaestorih članica Europske unije itd.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine uočeno je nešto manje primjera svojstvenih niskomu varijetetu hrvatska standarda. U 42 % od ukupno 214 analiziranih primjera izostaje sklonidba brojeva i brojevnih imenica, od kojih izdvajamo nekoliko: u posljednje tri godine, u oba ova sukoba, u četiri ovisna društva, u prva dva tjedna, zajedno sa svoje dvoje djece, više od dvije tisuće uzvanika, više od dva operatora, za kupnju preostala tri stroja, s obje strane, u sve tri stranke, u četiri savezne države itd. U suvremenim izdanjima lista 58 % primjera poštuje preporuku norme hrvatskoga standarda, primjerice: ne može (...) koristiti sinergijske efekte dvaju

najvećih maloprodajnih lanaca, premijeri četiriju zemalja, ponude usluga triju kompanija, među dvjema državama, između dviju država itd.

c) *Hrvatsko slovo*

Izostanak takve sklonidbe u brojevima *Hrvatskoga slova* iz 2000. godine uočen je u 72 % od 689 analiziranih slučajeva, primjerice: u proteklih tri do četiri godine, svojim stripom od dvije sveščice, u čak tri kategorije, odlike obje glazbenice, u sva četiri redateljčina dosadašnja filma, u dva vizualna medija, od dva dijela, na slikama oboje autora, između te dvije uzajamno povjerljive mlade ortakinje, na oba nastupa, iz četiri različite zbirke, priču o dvoje mladih, u tri arije i dva recitativa, o oba ova događaja, gluma oboje aktera itd. U izdanjima lista s početka stoljeća preporučljiva sklonidba brojeva i riječi izdvedenih od brojeva zabilježena je u 28 % slučajeva, od kojih izdvajamo najčešće: naslovljen (...) trima sintagmama, djelima tih triju franjevac, pripadaju trima naraštajima, u dvjema tehnikama, odnos četiriju likova, žene i triju muškaraca itd.

I u suvremenim brojevima *Hrvatskoga slova* prevladavaju primjeri s izostankom sklonidbe brojeva, brojevnih imenica i pridjeva te riječi koje uz njih stoje. Od ukupno 469 primjera 81 % bilježi u skladu s niskim varijetetom hrvatskoga standarda, primjerice u četiri godine mandata, s obje strane, križanje je na sve četiri strane nemarkirano, na oba koncerta, riječ je o dvije trećine planiranog iznosa, u oba slučaja, u četiri prethodne skladbe, jednom od četiri jezikoslovaca, iščekivana nedjelja dva hrvatska nastupa, bitka s četiri produžetka, od sedamdeset i tri britanska zastupnika, objavom tri antologije ratne drame i dvije teorijske knjige, zajedno s još dvadeset i četiri obitelji, dogovor obje države, s tri zvjezdice itd. Sklonidba provedena u skladu s normom hrvatskoga standarda uočena je u 19 % analiziranih slučajeva, kao što su: konflikt dviju sestara, večer dvaju bračnih parova, vidjeti trojicu prokomunističkih nasljednika, s trima rođenim Baranima, u objema glavnim cjelinama itd.

d) *Vijenac*

Iako su na planu brojeva i u *Vijencu* odstupanja učestalija od poštivanja norme hrvatskoga standarda, tu je pronađen najmanji broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu. Takvi primjeri zauzimaju 66 % od ukupno 303 analizirana primjera *Vijenca* s početka stoljeća, poput: *u sva tri slučaja, između ta dva reda, s četiri stana, iz dva aspekta, na oba jezika, na sve tri naslovnice, na četiri jezika, način razgovora dvije sukobljene strane, jedan od četiri hrvatska pravna fakulteta, u oba romana, na obje strane* itd. Pravilna sklonidba brojeva uočena je u 34 % slučajeva analiziranih izdanja *Vijenca* s početka stoljeća, primjerice *između dvaju važnih djela, u prethodnim dvjema knjigama, zgrade triju tipova, o trima hrvatskim listovima, likovi svih četiriju djela, s dvama vratima* itd.

U *Vijencu* iz 2020. godine broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu raste. Ukupno 62 % od 369 analiziranih primjera odnosi se na odstupanja od normativno preporučene sklonidbe brojeva i brojevnih imenica te riječi koje uz njih stoje, poput: *u protekla dva desetljeća, jedan od četiri ibisa, od tri komplementarne cjeline, više od dvije stotine, u četiri predstave režirane u Hrvatskoj – dvije u ZKM-u, jedna u GDK-u Gavella i jedna u HNK-u (...), niz od tri naslova, u svoje četiri biblioteke, u tri od deset kategorija, u dva usporedna stupca, između dvije jedanaestogodišnje djevojčice, koja od te dvije razine, na preostala dva, između četiri osnovne tjelesne tekućine, u Tri verzije života* itd. Primjeri u kojima se poštuju standardojezične preporuke javljaju se u 38 % slučajeva, primjerice *objema operama je dirigirao, o trima različitim načinima, bavi se dvama uspješno ostvarenim projektima, voditeljice dviju zbirki, pridaje obama spolovima, mozaik života dvaju bračnih parova, svakoga od triju hrvatskih jezikoslovaca* itd.

6.1.3. Pridjevi

U obama analiziranim razdobljima svih četiriju listova i u svim analiziranim kategorijama vezanima za pridjeve moguće je pronaći velik broj primjera koje ubrajamo u niski varijetet hrvatskoga standarda. U ovome dijelu istraživanja proučava se bilježenje nastavka za oblikovanje (ne)određenoga vida u nominativu

jednine pridjeva (*-ni* za određeni, *-(a)n* za neodređeni pridjev), njihova deklinacija i stupnjevanje te raspored navezaka u kosim padežima pridjeva.

Najčešće jezične nedoumice u pridjeva vezane su za razlikovanje određenoga i neodređenoga vida pridjeva te njihovu deklinaciju. Određeni pridjev odgovara na pitanje *Koji?*, a neodređeni na pitanje *Kakav?*. Razlika između određenosti i neodređenosti uočava se u uporabi sufikasa, pri čemu se sufiks *-(a)n* upotrebljava za određeni, a *-ni* za neodređeni pridjev. Razlike su uočljive i kroz padežnu sklonidbu (imenička sklonidba za neodređene, a zamjenička za određene pridjeve), a u slučaju nerazlikovanja na morfološkoj razini, razlikuju se njihova naglasna obilježja. Neka od općih sintaktičkih pravila o pisanju određenih i neodređenih pridjeva obuhvaćaju obveznost neodređenoga pridjeva kada se nalazi u leksičkome dijelu imenskoga predikata, uz neodređene zamjenice, uz zamjeničke pridjeve te u uskličnim rečenicama u kojima se upotrebljava prilog *kako* ili upitna zamjenica *što*. Osim toga samo je neodređene pridjeve moguće stupnjevati, a njima se mogu tvoriti i imenice kojima se označava osobina, svojstvo ili stanje, i to sufiksima *-ost*, *-ina* i *-oća*, ali se oni ne mogu spajati sa stupanjskim priložnim determinatorima *vrlo*, *jako*, *dosta*, *previše*. Određeni pridjev s druge strane obavezan je kada dolazi nakon pokazne zamjenice te u identifikacijskoj (oprečnoj) i imeničkoj službi (Barić et al., 1999: 39). Uz sintaktičke kriterije i semantička nam obilježja omogućavaju pobliže razlikovanje određenih i neodređenih pridjeva. Naime značenje neodređenoga pridjeva može se preoblikovati isključivo u oblik *koji se odnosi na što* ili *koji je svojstven čemu*, dok su značenja određenoga pridjeva puno raznovrsnija. U slučaju da je značenje moguće izraziti i opisnom i odnosnom preoblikom, prednost dobiva uporaba neodređenoga oblika (Barić et al., 1999: 41). Nadalje, uvijek su određenoga vida pridjevi koji stoje uz pokaznu zamjenicu, koji čine dio vlastita imena ili naziva (primjerice *Sulejman Veličanstveni*, *Novi Sad*), koji imaju nastavak *-ći* (primjerice *sljedeći*), koji označavaju gdje je što u prostoru ili vremenu (primjerice *lijevi*, *godišnji*) te pojedini neizvedeni pridjevi (primjerice *jarki*) i pridjevi nastali od imenica nastavcima *-ni*, *-dni*, *-eni* (primjerice *bočni*). S druge strane, pridjevi koji čine dio predikata ili su u službi predikatnoga proširka mogu biti samo neodređeni, a i pridjevi koji stoje uz imenicu kao dio atributnoga skupa uglavnom su neodređeni, iako u pravilu mogu biti i određenoga i neodređenoga vida (primjerice *čovjek grubog glasa* / *čovjek gruba glasa*) (Barić et al., 1997: 179 – 180). Neodređena je sklonidba obavezna i uz

posvojne pridjeve na *-ov*, *-ev* i *-in* (primjerice *Bio sam kod Markova tate, Čestitao sam Ivanovu prijatelju*).

1) Razlikovanje određenoga i neodređenoga pridjeva

Zbog velika broja preporuka ne čudi što autori analiziranih listova (neki manje, neki više) nisu pravilno upoznati s razlikama između određenoga i neodređenoga vida pridjeva koji se u analiziranim listovima upotrebljavaju bez dosljednoga poštivanja bilo kakvih norma. Temeljna obilježja svojstvena niskomu varijetetu pronađena u analiziranim listovima odnose se na:

- bilježenje određenoga na mjestu na kojemu se preporučuje uporaba neodređenoga pridjeva – u službi označavanja čega živoga (na mjestu pitanja *Kakav?*), u početnome pridjevu atributnoga skupa, u konstrukcijama s pridjevom kao dijelom predikata ili predikatnoga proširka
- bilježenje neodređenoga na mjestu na kojemu se preporučuje uporaba određenoga pridjeva (na mjestu pitanja *Koji?*).

a) *Jutarnji list*

U analiziranim kolumnama *Jutarnjega lista* s početka stoljeća temeljno odstupanje od norme ostvaruje se uporabom određenoga na mjestu neodređenoga pridjeva. U 57 % od ukupno 2092 analizirana primjera uočena su obilježja svojstvena niskomu varijetetu, poput:

Rusi su (...) pokazali koliko podupiru čvrsti stav premijera Putina (...).

U Italiju je u posljednjih nekoliko godina došao raditi i veliki broj Hrvata (...).

(...) zabranjuje istodobni boravak premijera i predsjednika u inozemstvu.

Haider (...) smatra da će prijevremeni izbori biti vjerojatni ishod (...).

(...) pokušavaju vratiti stabilnost u K. Mitrovicu, etnički podijeljeni grad (...).

Početak izvedbe (...) bio je obećavajući: (...).

Mi želimo dugotrajni mir, a ne privremeni mir (...) - naglasio je Chen.

(...) Ivić je danas punopravni član najpoznatijeg svjetskog orkestra (...).

Pravilna sklonidba određenih i neodređenih pridjeva u *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća nešto je rjeđa (43 %), primjerice:

Na koncertu je još izveden i dvostavačni, očito krnji Koncert (...).

U Groznom je sredinom prosinca dignut u zrak jedan spremnik s florom, a otrovni oblak nekoliko sati je pokrivaio veći dio grada.

(...) Bouribaev se (...) pokazao kao hrabar i odlučan raspirivač vatre (...).

Također je odbio dati bilo kakvu potvrdu o tome je li dokument autentičan.

(...) potvrđuje (...) da je Echelon pojačan u posljednji deset godina (...).

Prikupljen je ogroman broj etiketa (...).

I u suvremenim brojevima *Jutarnjega lista* prevladava nepreporučljiva uporaba određenoga na mjestu neodređenoga pridjeva, ali i suprotno, neodređenoga na mjestu određenoga. Takva praksa uočena je u 56 % od 1640 analiziranih primjera, kao što su:

Šumski požari u Australiji stvorili su i veliki oblak dima (...).

(...) očito romana nema (...) nego je posrijedi nedovršena partija, skica, iz koje su (...) destilirali i radnju i protagoniste, stvorivši vlastit scenarij.

Naime, Vučića mori i dodatni pritisak oko Kosova.

Jako im je bilo važno, kaže ona, uhvatiti emotivni ritam romana (...) koji je s jedne strane vrlo okrutan, a s druge iscjeljujući.

S druge strane, u Lijepoj našoj već se bilježi smanjeni turistički promet (...).

Istraživanje također upozorava na veliki rizik za medicinsko osoblje.

(...) to bi i za festival i za sajam bio teški udarac.

Potez (...) označava radikalni odmak od dosadašnje prakse.

(...)to je rekordni pad u posljednjih 11 godina.

Primjeri u kojima se jasno razlikuju određeni i neodređeni pridjev uočeni su u 44 % slučajeva, primjerice:

Istodobno s dugovima, balansirao je i luksuzan i rastrošan stil života (...).

Ambiciozan plan za stambeno zbrinjavanje Iraca zasjenio je (...).

(...) slovenski mediji navode velik broj linija koje taj prijevoznik ima (...).

Prateći ukras, elegantan i suzdržan, potpuno je u duhu klasicizma.

I to je više nego jasan signal.

b) Večernji list

Kolumne *Večernjega lista* obiluju primjerima nepreporučljivo upotrijebljena nastavka za određeni ili neodređeni vid pridjeva. Najčešće se i tu radi o bilježenju određenoga na mjestu na kojemu u pravilu stoji neodređeni pridjev, dakle kada se pitamo kakvo je što, na početku atributnoga skupa ili u sklopu predikata/predikatnoga proširka. Bilježenje neodređenoga na mjestu određenoga pridjeva je rjeđe, ali pojavljuje se u obama analiziranim razdobljima lista. U kolumnama *Večernjega lista* iz 2000. godine u 54 % od 1338 analiziranih primjera pridjev je uvršten u rečenicu u nepreporučljivu obliku, primjerice:

(...) među njima bio je samo jedan, ranije osuđivani krimanalac.

Konačni je dojam bio: serviranje na brzinu pripremljenih (d)jela (...).

Vjeran Zuppa ugledni je teatrolog i književnik, legendarni ravnatelj (...).

Goran Marković (...) je transformaciju (...) strpao u vrlo kratki rok.

(...) izjavio je vidno ogorčeni Klima (...).

Blagi do umjereni trening dobar je za jačanje mišića (...).

(...) ne bi zasluživala ozbiljniju pozornost da (...) nije bliski Putinov prijatelj.

(...) osumnjičeni su da su falsificirali značajni dio od 500.000 potpisa (...).

Primjera koji poštuju preporuku norme u brojevima *Večernjega lista* s početka stoljeća izdvojeno je nešto manje (46 %), poput:

Krivotvoritelji su prodavali lažan novac.

Ostaje dojam kako je ova predstava prvorazedan eskapizam od zbilje.

Svakidašnji stresovi (...) imali su jednak učinak.

Samo neznatan broj njih bavi se kriminalom.

(...) zaustavila je sumnjivi kamion, te u njemu pronašla neobičan teret (...).

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine također se kao jedno od temeljnih obilježja niskoga varijeteta javlja određeni na mjestu neodređenoga pridjeva, ali nije rijetko naići ni na neodređeni na mjestu određenoga. Ukupno 55 % od 1104 analiziranih primjera zabilježeno je u skladu sa svojstvima niskoga varijeteta, poput sljedećih:

Problem je globalni (...).

(...) ističe da su prosječne kamatne stope na kratkoročni dug tvrtki pale (...).

U iranskoj vojsci, revolucionarnoj gardi, policiji, nalazi se veliki broj žena.

Solarna energija, kao nepresušan i čisti, "zeleni" izvor, igra veliku ulogu (...).

(...) to je u neku ruku i priznao rekavši da će koronavirus biti presudni test (...).

Bio je to drski izazov Turske (...).

Preporučljivo je upotrijebljen vid pridjeva uočen u 45 % analiziranih primjera, a češće se radi o pravilnoj uporabi neodređenoga pridjeva što vidimo u sljedećim primjerima:

To sve znači da je 11 mjeseci (...) iznimno kratak rok.

U NATO-ovu solidariziranju naglašen je humani aspekt.

Premijer Giuseppe Conte najavio je u parlamentu dodatan ekonomski plan (...).

Jedinstveno glasanje tih triju stranaka ukazuje na prethodni dogovor.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* pronađen je najveći broj primjera nepreporučljiva bilježenja određenih, odnosno neodređenih pridjeva. Na primjere svojstvene niskomu varijetetu odnosi se 61 % od ukupno 2118 izdvojenih primjera, kao što su:

Svaki razumni i patriotski govor (...) izaziva osjećaj zabrinutosti (...).

I u takvim prilikama (...) - smireni je i civilizirani govor doista nužan (...).

(...) Istarski razvod iz XIII. st. predstavlja sjajni primjer životnosti (...).

Jutarnji mraz navijestio je topli, sunčani dan.

(...) kao jednoglasni Kor nezahvalni je pozadinski tumač i moralna rezonantnost Melkioru, ipak izgradivši povjereni mu lik u samostalnoj glumačkoj dionici (...).

Bio bi to uistinu jedan alternativno mogući izazov gledateljevu pročišćenju!

Odrasli čitatelj može se zamisliti nad slikom dvaju Indijanskih plemena.

(...) njezin dominantni i markantni lik osvaja posjetitelja.

To su pitanja na koja će (...) povijest dati puni i objektivni odgovor (...).

Primjera svojstvenih visokomu varijetetu nešto je manje. Njima pripada 39 % analiziranih primjera:

Zato ju možemo smatrati još jednim temeljem tvrdnje da je Ljubica Štefan dala značajan doprinos našoj suvremenoj historiografiji, osebujan i polemičan, novinarskim jezikom stvaran, ali značajan.

Recimo da nekim čudom doživite, poštovani čitatelju, takav neki dan u kojemu vam je svaki trenutak dobar (...).

Takvi su nam zapisi trajan dokument vremena (...) i realan poticaj (...).

U suvremenim izdanjima *Hrvatskoga slova* u 64 % od ukupno 707 analiziranih primjera uočena su odstupanja od normativno preporučljive uporabe određenoga i neodređenoga vida pridjeva, poput:

Učitelji, nastavnici i profesori rade vrlo odgovorni posao (...).

Autor u knjizi nije samo nepriistrani i hladni prenositelj Franjinih izjava iz njegovih službenih učiteljskih dokumenata, nego je oduševljeni i angažirani podupiratelj njegovih nastojanja na planu obnove Crkve i njezine teologije.

Prakticirate vrlo jaki kolorit.

Bio je plodni i nagrađivani dramski autor (...).

Od prve se pokazao kao beskompromisni borac (...).

(...) etički optužujemo bestijalni, ničim izazvani i opravdani napad (...).

(...) Dizionario i danas predstavlja pouzdana i vrijedni bio-bibliografski vodič (...).

Projekti plaža posebni su zadatak.

Poštivanje norme uočeno je u 36 % slučajeva, kao u sljedećim primjerima:

Poseban i neprocjenjiv noćni program počinje u 21 SAT (...).

(...) pišu da je od ugodnog, toplog čovjeka postao neugodan i neiskren.

U Hrvatskom narodnom kazalištu 8. veljače prikazan je dokumentarni film (...).

Osmislila je modularni sustav ležaljki Hexagon 6G.

d) *Vijenac*

Bilježenje određenih pridjeva na mjestu na kojemu norma to preporučuje u *Vijencu* obaju analiziranih razdoblja provodi se dosljedno. Međutim određeni pridjev nerijetko ćemo pronaći i na mjestu na kojemu norma propisuje uporabu neodređenoga pridjeva što predstavlja obilježje niskoga varijeteta. Na takve primjere u *Vijencu* iz 2000. godine odnosi se 56 % od ukupno 640 analiziranih primjera, primjerice:

Dugo najavljivani »materijal« o kulturi (...) konačno je dostupan javnosti.

Autonomnost kulture je za svaku državu skupi projekt.

(...) nije neovisni kreativni genij (...), nego (...) inteligentni kompilator (...).

Trgovačka akademija (...) bio je veliki urbanistički i arhitektonski zadatak (...).

(...) isprva polagani, a zatim radikalno ubrzani pad u kulturno ništavilo (...).

Na vlasti je da se barem artikulirano odazove na njegov pametni i u pravo vrijeme ponuđeni izazov.

Manji je broj primjera koji se u brojevima lista s početka stoljeća bilježe u skladu s preporukom norme (44 %), kao što su:

Nakon čitanja knjige ostaje, naime, gorak okus u ustima (...).

Sumnje oko njihove kvalitete pokušao je otkloniti stručan članak (...).

(...) svjesno su realizirali film prepun nelogičnosti i scenarističkih rupa, no ipak dobro režiran i montiran, zabavan, lako gledljiv i vjerojatno budući pulp-klasik.

(...) ovo je javno dostupan dokaz da je tako nešto moguće (...).

U analiziranim brojevima *Vijenca* iz 2020. godine stanje se popravlja, a pronađen je gotovo triput manji broj primjera svojstvenih niskomu od onih svojstvenih visokomu varijetetu. Točnije, niski varijetet očituje se u 26 % od ukupno 1243 analizirana primjera, poput:

John Wamsley racionalni je ljubitelj životinja, karizmatični lik (...).

(...) možemo očekivati premijere ozbiljnih, nerijetko težih i izvedbeno zahtjevnih tekstova, koji će publici biti jednako intelektualni koliko i doživljajni izazov.

(...) iznosi promišljanja (...) uz konačni zaključak da je riječ o nagonu (...).

Vrijedni književni i povijesni materijal sakupljao je i sačuvao (...).

Kada je riječ o bilježenju određenoga i neodređenoga vida pridjeva, poštivanje preporuka u suvremenim brojevima *Vijenca* uočeno je u 74 % slučajeva, poput sljedećih:

Unaprijed zacrtan raspored ministarskih sastanaka podložan je promjenama, pa je tako već na početku godine održan izvanredan sastanak (...).

Taj povijesni tekstilni predmet (...) nastao je 1902, (...).

Nehotičan propust (...) postaje greška koja to nije, važan poetički signal.

2) Pridjevno-zamjenička sklonidba i stupnjevanje pridjeva

Najveći broj analiziranih primjera u kategoriji pridjeva odnosi se na deklinaciju pridjeva i njihovo stupnjevanje, a oni su u analizirane listove uglavnom uklopljeni na način svojstven niskomu varijetetu. Najčešće je to ostvareno:

- uporabom određenoga pridjeva u deklinaciji posvojnih pridjeva na *-ov/-ev/-in*
- uporabom određenoga pridjeva na prvome mjestu atributnoga skupa
- uporabom određenoga pridjeva u imenskome predikatu
- uporabom samo određenoga ili samo neodređenoga pridjeva u dvama (ili više) uzastopnim pridjevima koji čine dio atributnoga skupa
- tvorbom komparativa i superlativa u pridjeva koji se ne mogu stupnjevati.

a) *Jutarnji list*

U analiziranim tekstovima *Jutarnjega lista* iz 2000. godine pronađeno je ukupno 2855 primjera od kojih se 67 % odnosi na deklinaciju određenoga ili neodređenoga pridjeva na način svojstven niskomu varijetetu, kao u primjerima koji slijede:

Da vi na ulici sretnete glumca odjevenog u Titovu uniformu, poput onoga u Žilnikovom filmu, kako biste mu se obratili?

(...) dok je pjesma "Ona me prva skužila" najava njegovog novog albuma (...).

Prijatelji živahnog i mladolikog Vladimira Krstulovića (...).

(...) na Starčevićevom trgu 6 otvorena je izložba (...).

(...) nemaju nikakvog zaposlenja i žive samo od vlastitog umjetničkog rada.

Suprotno uobičajenom mišljenju alergologa (koji (...) osuđuju držanje bilo kakvog kućnog ljubimca u kući) (...).

Voditelj Jay Leno je (...) ispitivao glumicu o njezinom ljubavnom životu (...).

(...) postigla je svjetski uspjeh ponajprije zbog autorova vedra pristupa (...).

Primjera u kojima se određeni i neodređeni pridjevi sklanjaju u skladu s preporukom norme pronađeno je puno manje (33 %), od kojih izdvajamo najčešće:

Bolest je, međutim, shrvala Mucov organizam unatoč njegovu optimizmu (...).

Prvi ruski predsjednik, kako sada u Rusiji službeno nazivaju njezina dosadašnjeg lidera, nalazi se u privatnom posjetu Svetoj zemlji (...).

(...) naslov zbirke ponajprije upućuje na sentimentalizam, patos i melankoliju kao uporišne elemente autoričina rukopisa.

U brojevima *Jutarnjega lista* iz 2020. godine 62 % od ukupno 1807 analiziranih primjera nije usklađeno s normom pa se određeni, odnosno neodređeni pridjev sklanja u skladu s niskim varijetetom. Kao i u brojevima lista s početka stoljeća, i u suvremenim kolumnama češće se javlja nepravilna deklinacija u stupnjevanju pridjeva. Obilježja niskoga varijeteta najvidljivija su u zamjeni neodređenoga pridjeva određenim, kao i u prethodno analiziranu razdoblju. Najčešće je posrijedi izostanak imeničke sklonidbe u opisivanju čega poznatog, u posvojnih pridjeva na *-ov/-ev/-in* te u prvome pridjevu atributnoga skupa, primjerice:

(...) na olakšanje svih onih nesklonih Netflixovom "Ircu".

Neće biti teško odabrati najbolje iz stvaralaštva brojčano mnogo manjeg od Mozartovog ili Haydnovog (...).

(...) Benedikt XVI (92) bio je (...) prefekt (...) njezinoga Svetog ufcija.

Dvoje ljudi na Fellinijevom crtežu sjede na tračnicama i približava im se vlak.

Bio je postavljen kao šef CIA-inog ureda u Kairu (...).

Primjera u suvremenim brojevima lista u kojima se poštuje preporuka norme pronađeno je nešto manje od nepreporučljivo upotrijebljenih oblika (38 %), od kojih izdvajamo nekoliko:

(...) svrha je njegova hibridnog pogona smanjivanje potrošnje goriva.

(...) nisu priznale da se radi o padu njihova zrakoplova.

(...) jučer je rekao da Unija ne može prihvatiti dijelove Trumpova plana (...).

(...) temelji se na HBOR-ovu fleksibilnom i održivom poslovanju (...).

Ipak, upravo se za medij fotografije, u Klaričinu opusu, može reći da je to - to.

b) *Večernji list*

U *Večernjemu listu* s početka stoljeća uočen je velik broj primjera deklinacije pridjeva svojstvene niskomu varijetetu. Ukupno im pripada 58 % od 1183 analizirana primjera, a najčešći su vezani za nepreporučljivu uporabu pridjevsko-zamjениčke deklinacije u opisivanju čega poznatog te u posvojnih pridjeva na *-ov/-ev/-in*:

ODUŠEVIO PUBLIKU DIRIGIRAJUĆI BEETHOVENOVOG »FIDELIJA« (...).

Među najvrednijim izlošcima svakako su oni od metala (...).

Po čemu bi (...) bili vredniji (...)?

S peharom bi se svatko mogao osjetiti važniji, pa će dati još više od sebe!

Vrlo niske temperature (deset stupnjeva Celzijusovih ispod ništice) (...).

Očekuje se da će glavni kamen spoticanja u započetome postupku normalizacije ostati protivljenje Rusije daljnijem širenju NATO-a na istok.

(...) nema nepredvidivog Jeljcina, ali ni kontroverznog Žirinovskog.

Hoće li (...) uspjeti živog osloboditi poljskog veleposlanika (...).

Preporučena deklinacija pridjeva u kosim padežima u *Večernjemu listu* iz 2000. godine ne pojavljuje se toliko često, a zapažena je u 42 % slučajeva, kao što su:

Neki se sudionik u prometu (...) »bezobrazno« ponio prema Byronovu konju.

Kurtović podsjeća na obećanje koje su članovima Predsjedništva BiH, za njihova boravka u Ljubljani, dali (...).

To je bio dio njihova telefonskog razgovora o stanju na Balkanu i na Levantu.

(...) vlasti nisu njezinu suprugu dopustile da je nazove telefonom prije zamjene.

Valjalo je hitno poći dalje do Mendelsohnova Koncerta (...).

Ova će presuda biti još jedna prepreka Erbakanovu povratku u aktivnu politiku.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine odstupanja od normativnih preporuka pojavljuju se češće (59 % od ukupno 1215 analiziranih primjera), a najčešći su vezani za pojavu pridjevsko-zamjениčke deklinacije u opisivanju čega poznatoga te u posvojnim pridjevima na -ov/-ev/-in:

(...) to je možda bio jedan od razloga njegovog imenovanja.

(...) carrier (...) je temelj programa njegovog opstanka koji je lani poduprla vlada.

Velikim slovima u tvitu, u Trumpovom stilu, napisao: "BITI ILI NE BITI".

Vinari spas vide u potpunom smanjenju emisije stakleničkih plinova (...).

(...) sve do danas posljedica je zakasnjelog uvođenja drastičnih mjera.

Poštivanje norme uočeno je u manjemu broju slučajeva, a na takve primjere odnosi se 41 % analize, poput sljedećih:

Smrt njezina muža izazvala je nagađanja (...).

To bi, prema ustavu, vodilo Putinovu promaknuću u predsjednika.

(...) ne može imati nikakva pravnog utjecaja (...).

Papa poziva mlade u Amazoniji (...) da preuzmu korijene njihova identiteta (...).

(...) kažu iz Milanovićeve tima.

U NATO-ovu solidariziranju naglašen je humani aspekt (...).

(...) bio je šef vladina ureda za informiranje (...).

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* zabilježen je najveći broj primjera deklinacije i stupnjevanja pridjeva svojstvenih niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. Od ukupno 2519 analiziranih primjera 64 % javlja se s kojim od obilježja niskoga varijeteta, a najveći broj odnosi se na nepreporučljivo bilježenje neodređenoga pridjeva na mjestu pridjeva koji opisuje što poznato ili služi u izražavanju posvojnosti:

(...) nije ostavilo traga na njezinom nastupu.

(...) donosi, sukladno vlastitom osjećaju, nagle i snažne pojedine dijelove (...).

(...) zamjena glasovita Bukovčevog "preporodnog" zastora (...).

Predstave koje nisu bile stvarane po njihovom ukusu (...).

U pjesmi "Uspavanka" takvoga napasnika on će nazvati - mađioničarom.

Zbunjivao je kritiku, a možda najviše sebe samog.

Unatoč njezinom uzmaku (...) uznastojati nam je na njezinom oživljavanju (...).

Svi smo se divili (...) Menzelovom uprizorenju Nemoćnika u pameti (...).

Manji je broj izdvojenih primjera koji u listu s početka stoljeća poštuju preporuku norme hrvatskoga standarda, a takvim primjerima pripada 36 % analize, poput:

(...) u zgradi Stankovićeve kazališta na Markovu trgu.

O njegovu stvaralaštvu pisala su vodeća imena hrvatske likovne kritike (...).

Uređivanje ovakva prostora određeno je razmišljanjima o kontekstu, o povijesti.

(...) Šebrek je najnoviju izložbu posvetio zrakoplovima, njihovu letu (...).

Godina 2020. ne donosi sa sobom velike promjene na planu analize pridjeva i zamjenica *Hrvatskoga slova*. Naime i ovdje je pronađen veći broj primjera koji pripadaju niskomu varijetetu, a njima pripada 59 % od ukupno 978 analiziranih primjera. Kao i u prethodno analiziranu razdoblju lista, primjeri se uglavnom odnose na bilježenje određenoga na mjestu na kojemu norma preporučava bilježenje neodređenoga pridjeva:

(...) rovovi nisu bili dobro mjesto za bogatog i obrazovanog elitista (...).

(...) to nije ništa prema njegovome oduševljenom izlaganju (...) o isticanju njihovoga pravog mjesta u Božjemu naumu za dobrobit i život čovjeka i svijeta.

(...) žele iznijeti neke vrijednosne sudove o ovoj knjizi i njezinom autoru.

Sad je to izostalo iako nema nikakvog opravdanja za to.

Manji je broj primjera vezanih za preporučljivu deklinaciju određenih i neodređenih pridjeva (41 %), poput sljedećih:

(...) u svim razdobljima njegova djelovanja (...).

(...) vodi čitatelja od jednoga do drugog važnoga događaja u Isusovu životu (...).

(...) odlučuju o bitnim pitanjima njihova društva.

Čvrsto vjerujem da će oni opstati sve do Kristova konačnog dolaska u slavi.

(...) ionako ne će moći razumjeti savršenstvo tog Obersnelova čina (...).

U njegovu je prezimenu ušćuvana misao na vječnost (...).

d) *Vijenac*

Vijenac je jedini analizirani list u kojemu se broj primjera svojstvenih visokomu varijetetu pokazuje većim od primjera koji odstupaju od normativnih preporuka. Međutim količina pronađenih primjera koje pribrajamo niskomu varijetetu nije beznačajna. U *Vijencu* s početka stoljeća 48 % od ukupno 1028 analiziranih primjera odnosi se na pridjeve i zamjenice deklinirane na način koji norma hrvatskoga standarda ne preporučava. Najčešće je to ostvareno uporabom određenoga na mjestu na kojemu je potrebno bilježiti neodređeni pridjev, u deklinaciji posvojnih pridjeva na *-ov/-ev/-in* te na prvome pridjevu atributnoga skupa, ali i stupnjevanjem određenih pridjeva na *-ski* te neodređenim vidom pridjeva u dvama uzastopnim pridjevima koji čine dio atributnoga skupa:

(...) zahtijeva stalne promjene unutar njezinog političkog sustava (...).

Političke prilike (...) nisu pogodovala poželjnom razvoju, kako je široko poznato.

(...) u uvodnoj riječi o Baudrillardovom radikalizmu (...).

(...) Gučetić je (...) želio poučiti svoje sugrađane ispravnom i dobrom životu.

(...) podudarnosti u Nikolinom odabiru (...).

Knjizi su pridodane pjesme (...) njegovom tajniku i druge.

(...) nema još izgrađena demokratska odnosa (...).

Mnogi su kunsthistoričari skloni mišljenju da je riječ o Michelangelovom Kupidu.

U 2000. godini broj primjera preporučljive deklinacije učestaliji je od primjera koje norma ne preporučuje što potkrepljuje 52 % analiziranih primjera, poput sljedećih:

(...) napominjem da je ono objašnjeno u njegovu članku (...).

Ljubavna priča između djevojke Pilar i njezina prijatelja koji se susreću desetak godina nakon njihova zajedničkoga djetinjstva.

Svako je umjetničko djelo od značaja, (...) paradigma ispunjena, svjesna života.

Priče opisuju epizode iz Oskarova života (...).

(...) razlike između Matoševa i Krležina polemičkog opusa.

U *Vijencu* iz 2020. godine broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu pokazuje se gotovo jednakim u odnosu na primjere koji poštuju normativne preporuke. Ukupno 49 % od ukupno 1250 analiziranih primjera pripada niskomu varijetetu, poput:

Taj povijesni tekstilni predmet, kuriozitet u Bukovčevom opusu, nastao je (...).

Sanja Nikčević okupljenima je govorila o motivima i uvjerenjima koji su je doveli do pokretanja vlastitog poslovnog projekta.

(...) iz autoričinog registra izmaštanih književnih biografija.

Riječani će u velikom broju na ulice izići tek predvečer (...).

(...) uvjerljivo ocrtava širi kontekst Katičićevog djelovanja (...).

Primjera svojstvenih visokomu varijetetu u suvremenim izdanjima *Vijenca* pronađeno je podjednako (51 %), primjerice:

Na tim kućama nema nikakva znaka o Šenoinu bivanju u njima (...).

(...) priču zasnovanu na nepouzdanu pripovjedaču pretvara u metaforu (...) u uvjetima ideološki radikalizirana društvenog ozračja, pri čemu, baš kao i u Von Horvathovu romanu, kao prva žrtva pada istina.

Mnogo je učinio za rjeđe izvođena Rossinija na Rossinijevu festivalu (...).

Ovo je druga u nizu monografija o svjetski glasovitu hrvatskom dirigentu.

3) Bilježenje navezaka u pridjevno-zamjениčkoj sklonidbi

Navesci su jedna od češćih jezičnih nedoumica oko kojih se ni normativni priručnici i jezični savjetnici ne uspijevaju usuglasiti, a upravo je nesuglasje razlog zbog kojega

je njihovo bilježenje manje-više prepušteno volji autora. To znači da autor sâm odabire hoće li i na koji način će bilježiti naveske u tekstu. Međutim to ne znači da ne postoje određene normativne preporuke koje se smatraju prihvatljivijima u odnosu na ostale i pravila kojih se treba pridržavati. Među njima je nužno istaknuti dosljednost jer je autor dužan izabrati jednu inačicu bilježenja koju neće mijenjati do kraja teksta (Hudeček i Mihaljević, 2011: 96). Dakle ako se odlučimo u prvoj rečenici izostaviti naveske, dužni smo pridržavati se te odluke do posljednje rečenice u tekstu. Ako se primjerice u prvome dijelu teksta odlučimo bilježiti navezak *-u* u dativu, a navezak *-e* u lokativu, dužni smo s time nastaviti i u ostatku teksta. Osim dosljednosti postoje još neka pravila oko kojih se većina priručnika uspijeva složiti, a to su pravila o tome kada je navezak u rečenici obvezan, neovisno o tome radi li se o genitivnome nastavku *-a* ili dativnome i lokativnome *-u/-e*. Naime autor je dužan bilježiti navezak kada pridjev koji je u množini u rečenici stoji sâm, bez imenice, kada dolazi nakon imenice na koju se odnosi te kada pridjev stoji na prvome mjestu atributnoga skupa. Kada se radi o bilježenju naveska u dativu i lokativu muškoga i srednjega roda jednine, stajališta jezikoslovaca su podijeljena. Međutim prednost se ipak daje bilježenju naveska *-u* u dativu te naveska *-e* u lokativu.

S obzirom na ograničenost uvjeta ove analize, najvećim dijelom temeljimo ju na proučavanju dosljednosti u bilježenju naveska i odabira načina bilježenja naveska te na pojedinačnoj analizi onih pridjeva kojima je nužno dodati navezak. Odabir načina bilježenja naveska u ovome slučaju odnosi se na to bilježi li se navezak u tekstu ili ne te koji se navezak odabire u dativu i lokativu.

a) *Jutarnji list*

U bilježenju naveska u obama razdobljima *Jutarnjega lista* uočena su značajna odstupanja od preporuke za visoki varijetet. Pod time na prvome mjestu podrazumijevamo nedosljedno bilježenje naveska koje se provodi ne samo na razini članka već i na razini same rečenice. Tekstovi su tako prožeti primjerima rečenica u kojima u jednome dijelu rečenice možemo zateći potpun izostanak naveska, dok će na sljedećih nekoliko pridjeva taj navezak biti zabilježen u skladu s preporukom norme. Najučestalija obilježja niskoga varijeteta u obama razdobljima *Jutarnjega lista* jesu:

- izostanak naveska
- dodavanje naveska svakoj od pridjevnih riječi u nizu, nasumičnim pridjevima ili zamjenicama u nizu ili kojemu od pridjeva i zamjenica koji se ne nalaze na prvome mjestu niza
- nerazlikovanje dativa i lokativa naveskom.

Na morfološkoj razini analize *Jutarnjega lista* iz 2000. godine najčešće je obilježje niskoga varijeteta nedosljednost u bilježenju naveska. Na razini članaka nisu pronađeni primjeri u kojima se dosljedno poštuje jedan od načina njihova bilježenja. Pronalazimo velik broj primjera u kojima navezak potpuno izostaje unutar jedne rečenice. Od ukupno 2925 analiziranih primjera 25 % odnosi se na rečenice s dvama ili više pridjeva i zamjenica u kojima navezak potpuno izostaje, primjerice:

Novine prenose izjavu visokog policijskog dužnosnika, zaduženog za istragu tog samoubilačkog bombaškog napada (...).

U slučaju prvog tragičnog preokreta u skandalu, smrti (...) bivšeg rizničara CDU-a u Bundestagu, njegova je obitelj u nedjeljnom broju lista Bild (...) najavila da će od državnog tužitelja tražiti obdukciju Hüllenova tijela.

Japanski su znanstvenici (...) uspjeli klonirati bika iz stanice uzete s kloniranog goveda, što je prvi slučaj uspješnog kloniranja klona velikog sisavca.

Drama otetog afganistanskog zrakoplova mirno je završena petog dana.

Najviše je primjera u kojima je navezivanje bez ikakva reda. Ukupno se na njih odnosi 68 % provedene analize, poput:

Otvaranje (...) koje je upriličeno prošli tjedan u Hrvatskome pomorskomu muzeju Split, samo je uvod u otvaranje stalnog postava Pomorskog muzeja.

Proslava samog rođendana velikoga pisca planirana je za 18. kolovoza (...).

Vanjskopolitička najava najjačeg republikanskoga predsjedničkog kandidata.

(...) govori o životu toga prvoga svjetskog putnika i njegovom sudjelovanju u najvećoj i najokrunijoj bici srednjega vijeka (...).

(...) najavljuje prikazivanje svoga prvoga redateljskog ostvarenja (...).

Taj mosti najvažnija je veza između dva dijela glavnog čečenskoga grada.

Na ovogodišnjem, sedmome međunarodnom finalu (...) prvi se put birala (...) ekipa djevojaka prema ukupnom zbroju glasova stručnog ocjenjivačkog suda.

Primjeri dosljedno zabilježenih navezaka u cjelovitim tekstovima *Jutarnjega lista* s početka stoljeća nisu pronađeni, a u pojedinačnim rečenicama (s dvama ili više pridjeva i zamjenica) javljaju se u 43 % slučajeva, kao što su:

Ruske su snage jučer poslijepodne (...) preuzele kontrolu nad željezničkom postajom u Groznome, u samome središtu grada (...).

Južnokorejski predsjednik Kim Dae-jung imenovat će novoga premijera i zamijeniti neke članove kabineta tijekom ovoga tjedna (...).

Stanje u Groznome i dalje je nepromijenjeno, (...) ali su ruske vojne snage topništvom silovito napadale četvrti Groznoga (...).

(...) odgađa odluku britanskoga parlamenta treba li bivšega čileanskog diktatora izručiti Španjolskoj ili mu zbog lošega zdravlja dopustiti povratak (...).

Nikolai Tolstoy, gubitnik u jednome od najvećih britanskih suđenja zbog klevete, naslijedit će (...) imovinu svoga očuha - slavnoga pisca Patrica O'Briana.

U izdanjima *Jutarnjega lista* nastalim dvadeset godina poslije analizirano je ukupno 1557 primjera među kojima pronalazimo velik broj rečenica i tekstova u kojima navezak potpuno izostaje (35 %), poput:

Ovo je vrhunac gotovo šestogodišnjeg nesmiljenog i beskrupuloznog mafijaškog rata između te dvije suparničke bande u kojem je već ubijeno 40 ljudi, većinom pripadnika jednog i drugog klana (...).

Iz književnog djela preuzeti su osnovni elementi "radnje", geografskog i unutarnjeg putovanja glavnog lika (...).

Ivana Lazar potresna je Lucija najfinijeg bisernog vokala, na granici između eteričnog i zbijskog.

Video ovog danas možda najpoznatijeg umjetnika disidenta dio je novog digitalnog projekta (...).

Najveći broj primjera niskoga varijeteta u suvremenim brojevima *Jutarnjega lista* ostvaruje se nedosljednim rasporedom navezaka, često i odabirom nesustavna naveska za dativ i lokativ, a ukupno se na takve primjere odnosi 54 % analize, primjerice:

(...) hoće li to biti rat niskog intenziteta, ili će eksplodirati poput onoga drugoga.

(...) jedan od najvećih otkupljivača i prerađivača svježeg i prerađenoga (...).

Sve okolnosti (...) oko autentičnoga lika (...) nevjeste koja ubija nametnutog muža u prvoj bračnoj noći, kako je zgodu u svojedobno popularnom romanu opisao sir Walter Scott, išle su na ruku našoj prvorazrednoj prvakinji.

Sudjelovanje (...) svirača tog osebujnog glazbala izumljenog u 17. stoljeću, (...) i angažman cijeloga glazbenoga ansambla, ostvareni su u punom suglasju (...).

U Vatikanskojme apostolskome (donedavna: Tajnom) arhivu u ponedjeljak je i službeno otvorena znanstvenicima zbirka arhivskih dokumenata (...).

Najmanji broj primjera odnosi se na dosljedno i pravilno bilježenje navezaka pa njima pripada tek 11 % analize, primjerice:

(...) rad na fotografskome pothvatu po kojemu će ostati zapamćen (...).

Ovaj put na programu će biti antologijsko djelo hrvatskoga glazbenog stvaralaštva za soliste (...), slušat ćemo i glazbu velikoga njemačkog genija (...).

(...) uvijek se radije zanimao za vidljivoga negoli za nevidljivoga protivnika.

b) Večernji list

U analiziranim tekstovima obaju razdoblja prevladava nedosljedan raspored navezaka, a od obilježja niskoga varijeteta najčešća su:

- potpuna nedosljednost u bilježenju naveska na razini članka, ali i rečenice
- bilježenje naveska u nizu pridjeva i zamjenica, nasumce ili prvome u nizu
- nerazlikovanje dativa i lokativa naveskom.

Nedosljednost je temeljno obilježje analiziranih članaka *Večernjega lista* iz 2000. godine. To dokazujemo analizom 2382 primjera među kojima nisu pronađeni cjeloviti članci koji potpuno dosljedno poštuju preporuke u bilježenju navesaka. Ono se provodi tek u pojedinim rečenicama ili dijelovima teksta, a prilično su česti primjeri rečenica u kojima se navezak ne upotrebljava ni na jednome pridjevu ili ni na jednoj zamjenici ili broju, obveznomu ili ne. Takvi primjeri javljaju se u 26 % analiziranih rečenica, poput sljedećih:

(...) sudjelovat će na beogradskom Festu, međunarodnom filmskom festivalu.

(...) prošlog mjeseca, uoči stezanja ruskog obruča oko Groznog (...).

(...) zaposleni bračni parovi s djecom predškolskog uzrasta u Americi dobili su manje od jednog dodatnog sata slobodnog vremena (...).

Britanske kaznene vlasti oslobodile su nakon sedmomjesečnog zatvora bivšeg konzervativnog ministra Jonathana Aitkena, osuđenog zbog skandala (...).

On je među organizatorima nedjeljnog iznimno uspješnog koncerta franjevačkih skladatelja u »Lisinskom« (...).

Najčešći su ipak primjeri u kojima se navezak bilježi nedosljedno u rečenici (62 %), poput sljedećih:

U tom smislu Parova režija hrvatskoga krovnooga kazališta dala je (...).

U radu šesteročlanoga međunarodnog ocjenjivačkoga suda (...) sudjeluje (...).

(...) otkrio je prošloga tjedna da je (...) primio na dar 436.000 dolara od jednoga bogatoga francuskoga Židova.

Vjerojatno logično i nužno u zbirci nastavlja s razvijanjem svog, osebnog, osobnog, prepoznatljivog lirskog poetskoga govora.

Zemlja ulazi u u posljednjih 10 posto svojeoga životnoga vijeka, tvrdi prof. James Kastings s američkoga Pennsylvanijskoga državnog sveučilišta.

U jeruzalemskome Starome gradu danas će se svečano obilježiti (...).

Tek 13 % rečenica lista s početka stoljeća obilježava dosljedno bilježenje naveska, u skladu sa svim preporukama, kao što su:

Obrana će biti i na dnevnome redu za portugalskoga predsjedanja EU-om.

Uz veliku pompu je u subotu poslijepodne u Budimpešti u mađarski parlament prenesena legendarna kruna Svetoga Stjepana, prvoga mađarskog kralja.

Stakleni neprobojni kovčeg (...) na četiri kilometra dugome putu iz Nacionalnoga muzeja pratili su svečano odjeveni pripadnici elitnih postrojbi (...).

I bez očekivana bruckerovskoga zamaha i urednih se izvedbi može zaželjeti kada Bruckner spasi Mozarta s prethodnoga koncerta.

U Večernjemu listu iz 2020. godine analizirano je ukupno 2189 primjera, a najviše je izdvojenih rečenica u kojima se navezak uopće ne bilježi. Na takve primjere odnosi se 56 % analize, primjerice:

(...) povlači paralele između Sarajevskog atentata i bagdadskog i pita može li atentat u Bagdadu biti pokretač trećeg svjetskog rata (...).

I pri tom ulazi u te pregovore uz prijetnju da je spreman i na završetak prijelaznog razdoblja bez trgovinskog sporazuma ako mu EU ne ispuni želje na tragu kanadskog sporazuma.

Prošlo je mjesec dana od iranskog rušenja ukrajinskog putničkog zrakoplova, u kojem je poginulo 176 ljudi te američkog napada dronom (...).

(...) predviđena je i uspostava sigurnosnog koridora dugog šest kilometara.

Primjera u kojima se navezak bilježi nedosljedno i/ili u neskladu s preporukom norme hrvatskoga standarda pronađeno je nešto manje (39 %), a najčešće se radi o bilježenju naveska samo na pojedinim pridjevskim riječima u rečenici, kao u sljedećim primjerima:

(...) nakon prošlotjednog "dugoga" telefonskog razgovora (...) stanka u pregovorima trajat će do Svjetskoga ekonomskog foruma, koji se tradicionalno zimi održava u švicarskom gradu Davosu.

No i jučer se analizirao govor na prvome danu skupa u Davosu američkog predsjednika Donalda Trumpa koji je hvalio samoga sebe (...).

(...) mnogi u svemu tome vide brojne poveznice i sličnosti s događanjima u Hrvatskoj 90-ih godina prošloga stoljeća, što je dovelo do krvavog rata.

U suvremenim brojevima *Večernjega lista* rijetko nailazimo na primjere rečenica u kojima se navezak bilježi dosljedno u svim pridjevskim riječima (4 %), primjerice:

(...) preživio je opoziv i profitirao od jakoga gospodarstva, za koje se tijekom izbora u studenome činilo da će i dalje ostati snažno.

c) *Hrvatsko slovo*

Obilježja niskoga varijeteta prevladavaju i u navezivanju analiziranih pridjevskih riječi ovoga lista, a obilježava ga potpuna nedosljednost u bilježenju naveska na razini članka. U pojedinačnim rečenicama iznimno su česta odstupanja od normativnih preporuka, a najčešće se radi o:

- nedosljednosti u bilježenju naveska na razini rečenice
- nerazlikovanje dativa i lokativa naveskom.

U brojevima *Hrvatskoga slova* iz 2000. godine od ukupno 2609 analiziranih primjera 33 % odnosi se na rečenice u kojima se navezak potpuno izostavlja, neovisno o tome postoji li preporuka njegova bilježenja ili ne, primjerice:

Kako gledate na sadašnje stanje na suvremenom hrvatskom glumištu?

Križevci se iz bogatog srednjovjekovnog središta političkog i kulturnog života pretvaraju u golemu vojarnu (...).

Do hrvatsko-muslimanskog sukoba došlo je zbog složenog sustava unutarnjeg državnog ustrojstva BiH.

(...) *iskazuje njegova tvorca ne samo kao dobrog poznavatelja glazbe, već i kao čovjek širokog općeg obrazovanja, što kultiviranom slušatelju imponira (...).*

(...) *uspješno je predočila ambijent sirotinjskog predgrađa napuljskog, njujorškog ili nekog njemačkog velegrada.*

Najveći broj primjera starijih brojeva lista odnosi se na nedosljedno bilježenje navezaka. Takve rečenice javljaju se u 44% analiziranih primjera, kao što su:

Vatroslav Kolander glazbena je osobnost kojoj odgovara naslov našega prvoga velikog koncertnog majstora orguljaša (...).

(...) obojicu je, nakon toga nametnutoga američkoga izleta, pokosila smrt.

Ajtmatov je afirmirao kulturu svoga maloga kirgiskoga naroda u cijelom svijetu.

Manja, pokrajnja dvorana posvećena je klasičnome zidnome slikarstvu (...).

(...) teče u lijevom stupcu, a u desnomu autor navodi povijesne osobe (...).

Njezin je diplomatski pandan u novije vrijeme bio veleposlanik (...) čiji su se pak rođaci (...) borili za položaj Srbije u Hitlerovu novomu europskomu poredku.

(...) pripadaju zajedničkomu i prepoznatljivomu duhovnomu, kulturnomu i civilizacijskomu krugu.

Najmanji broj primjera u listu s početka stoljeća odnosi se na bilježenje naveska svojstveno visokomu varijetetu (23 %), primjerice:

Davanje aktivnoga i pasivnoga biračkog prava hrvatskim građanima (...).

Svrnutomu sazivu gradskoga vijeća mandat je trajao još godinu dana.

U brojevima *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine analizirano je ukupno 1774 primjera od kojih se najveći broj odnosi na potpun izostanak naveska (47 %), poput sljedećih:

Činjenica je da su u Hrvatskoj ostali duboko ukopani ostatci partijskog - prije samostalnosti komunističkog jugoslavenskog jednopartijskog, a poslije osamostaljenja višepartijskog, ali ne i višestranačkog demokratskog sustava.

Zbirka je tiskana u četverojezičnom izdanju na hrvatskom, njemačkom, francuskom i rumunskom jeziku.

Nadam se da će se uskoro u središtu budućeg naselja i veličanstveni kip najslavnijeg i najpoznatijeg mještana Zrina Nikole IV. Zrinskog.

Ali Ustav ne govori o hrvatskom standardnom jeziku koji je veći, tek o hrvatskom jeziku koji je već, širi i bogatiji od standardnog.

Središnja tema najvećeg profesionalnog stručnog okupljanja (...) bit će stanovanje i aktualna pitanja urbanog i prostornog planiranja (...).

Dubravka Vukoja je kao ratna izvjestiteljica sudjelovala u osnivanju prvog ratnog radija, u Grubišnom Polju.

U suvremenim brojevima nešto manji broj pronađenih primjera odnosi se na nedosljedno bilježenje naveska (30 %), primjerice:

U njemačkomu tisku objektivno su vodeći njemački publicisti (...).

(...) prošloga je mjeseca objavljena (...) na hrvatskome, španjolskome, francuskome, njemačkome i rumunjskome jeziku.

Sudjelovao je i u hrvatskom obrambenom Domovinskome ratu.

(...) biskupu je darovala (...) knjigu psalama na hebrejskome i engleskom jeziku.

I u ovome razdoblju lista najmanje je izdvojenih rečenica povezanih s dosljednim bilježenjem naveska (23 %), poput sljedećih:

Izložba je nastala na temelju arhivskoga gradiva, koje se čuva u Hrvatskome državnom arhivu (...).

(...) u hispanskome svijetu, ovoga puta u Španjoskoj.

Od 2014. nositelj je Znanstvenoga centra (...) u okviru kojega se razvija model višedisciplinarnoga istraživanja srednjovjekovnoga glagoljskog skriptorija.

d) *Vijenac*

Analizirani brojevi obaju razdoblja *Vijenca* ukazuju na to da autori njegovih članaka ne uzimaju u obzir preporuke norme o rasporedu navezaka, barem ne na razini cjelovitih članaka. Dosljedno poštivanje norme i ovdje je ostvareno tek u pojedinačnim rečenicama, a puno su češće značajke svojstvene niskomu varijetetu, poput:

- nedosljednosti u bilježenju naveska
- nerazlikovanja dativa i lokativa naveskom.

U *Vijencu* iz 2000. godine od ukupno 1307 analiziranih primjera najveći broj odnosi se na potpun izostanak naveska. U 52 % analiziranih rečenica navezak se uopće ne bilježi, primjerice:

Poznati pisac, privatno sasvim obična osoba, od svog je prvog nagrađenog, a drugog objavljenog proznog djela (...) izazvao kontroverze (...).

Iako već prvi podaci o poduci scenskoj plesa u Zagrebu datiraju iz sredine 19. stoljeća (...) Zagrebačka škola klasičnog baleta označila je tek peti decenij svog postojanja te uz već tradicionalnog Ščelkunčika u Hrvatskom narodnom kazalištu taj događaj popratila i monografijom škole.

Dječja i lutkarska scena Hrvatskog narodnog kazališta u Varaždinu nastoji održati stalnost (...) na pozornici varaždinskog kazališta, i to uglavnom velikim zalaganjem umjetničkog i bračnog para Kosec-Torjanac (...).

Za razliku od svih ostalih analiziranih listova, *Vijenac* je jedini list u kojemu se najmanji broj rečenica odnosi na nedosljedno bilježenje naveska, na koje je u brojevima s početka stoljeća izdvojeno 22 % ukupne analize, primjerice:

(...) nameće se utjecaj narodne pjesme, vidljiv u uporabi trohejskog osmeračkoga i deseteračkoga stiha, jednoličnoga i melodijski monotona (...).

U 26 % analiziranih primjera navezak se bilježi dosljedno, poput sljedećih:

Sredinom osamnaestoga stoljeća otkrivena je u ruševinama lavom uništenoga Herkulaneja knjižnica s oko tisuću i petsto papirusnih svitaka.

(...) nigdje ne govori o stvarnome (vremenskom) ili logičkome prvenstvu (...).

(...) zašto se zanimanje našega čitateljskog općinstva nastojalo podgrijati (...) te zašto je on ipak imao stanovita uspjeha na hrvatskome tržištu.

U *Vijencu* iz 2020. godine stanje je slično pa od ukupno 1466 analiziranih primjera opet izdvajamo najveći broj rečenica (53 %) u kojima naveska nema ni na jednome od pridjeva u rečenici:

Iako je autor opsežnog i raznolikog lirskog opusa (...).

(...) bio je (...) profesor na zagrebačkom Sveučilištu, vršitelj dužnosti dekana Pravnog fakulteta, a nakon Hrvatskog proljeća trajno je otišao u SAD (...).

(...) dirljiv je, emotivan i intrigantan zapis (...) i slika drukčijeg, sporijeg i poetičnijeg, ali svejedno burnog razdoblja.

Izrada glazbenog zaštitnog znaka novog Bonda povjerena je osamanestogodišnjoj Billie Eilish, koja je angažman očito dobila na krilima golemog svjetskog uspjeha njezina debija (...).

I u suvremenim brojevima lista najmanji broj primjera (14 %) odnosi se na nedosljedno bilježenje naveska:

(...) u izvedbenom prepletu dramskoga, lutkarskoga, literarnoga, likovnoga i filmskoga programa (...).

(...) u filmu, austrijskom televizijskome Verweigerung (1968) Axela Cortija i američkome dokumentarnome Franz Jägerstätter (...).

Hauser precizno utjelovljuje lik prostodušnoga, požrtvovnoga, ustrajnoga, ali i ugroženoga središnjeg lika (...).

(...) 200 godina postojanja i rada splitskog Arheološkoga muzeja (...) bile su putokaz Hrvatskom muzejskome društvu (...).

U 33 % analiziranih primjera navezak se bilježi dosljedno i u skladu s visokim varijetetom hrvatskoga standarda, primjerice:

Završnica ovogodišnjega, jubilarnog dvadesetog, Naj, naj, naj festivala u organizaciji Gradskoga kazališta (...) donijela je i najbolju predstavu (...).

(...) omogućit će se pohrana kompletnoga gradiva na jednome mjestu (...).

Pritom Kalenić ne propušta nakraju ponovno upozoriti na odnos dijalekta i standardnoga jezika u umjetničkome tekstu (...).

6.1.4. Glagoli

Analizom su časopisa obuhvaćene ove česte dvojbe u uporabi glagola:

- glagoli na *-iti* i *-jeti*
- uporaba glagolskih vremena
- tvorba futura I.

Obilježja niskoga varijeteta koja se pojavljuju u analiziranim listovima u tablici koja slijedi označili smo pozitivnim znakom +, a ona koja izostaju negativnim znakom -.

	JL 2000.	JL 2020.	VL 2000.	VL 2020.	HS 2000.	HS 2020.	V 2000.	V 2020.
Nepreporučljiva uporaba glagola na -iti i -jeti	+	-	-	-	+	+	-	-
Nepravilan način izricanja glagolskih vremena	-	-	-	-	+	+	-	-
Nepreporučljivo okrnjen dočetak infinitiva u tvorbi futura I.	+	-	-	+	+	+	-	+

Tablica 2. Niski varijetet na primjeru uporabe glagola

U pojedinim razdobljima analiziranih listova obilježja niskoga varijeteta potpuno izostaju. To znači da su obilježeni sustavno propisanom jekavizacijom, odnosno nejekavizacijom prijelaznih i neprijelaznih glagola, pravilnim izricanjem glagolskih vremena te pravilnom tvorbom future I. Normativne preporuke i visoki varijetet dosljedno se poštuju u brojevima *Večernjega lista* i *Vijenca* s početka stoljeća te u suvremenim brojevima *Jutarnjega lista*. U svim ostalim razdobljima analiziranih listova pronađeni su primjeri niskoga varijeteta barem u jednoj od analiziranih kategorija.

1) Glagoli na *-iti* i *-jeti* te glagoli s osnovama *teći* i *ticati*

Prva analizirana kategorija u glagola opreka je prijelazni – neprijelazni glagoli. Naime prema preporuci norme hrvatskoga standarda uz prijelazni glagol objekt je uglavnom u akuzativu te rjeđe u genitivu, dok s neprijelaznim glagolom dolazi objekt u dativu ili instrumentalu. U slučaju da neprijelazni glagol ima svoj prijelazni parnjak, prijelazni glagol nastaje dodavanjem sufiksa *-i-ti*, a neprijelazni se glagol jekavizira dodavanjem

nastavka *-je-ti* (primjerice *bijeliti – bijeljeti*) (Barić et al. 1999: 154). Jekavizacija prijelaznoga i nejekavizacija neprijelaznoga glagola smatraju se obilježjem niskoga varijeteta hrvatskoga jezika. Često se u uporabi zamjenjuju glagoli s osnovom *teći* (tjecati) i *ticati* (taknuti); primjerice *protjecati : proticati*.

Uporaba tih glagola u većini listova ostvaruje se u skladu s propisima norme, dakle poštuje se normom propisana razlika: *zelenjeti* prema *zeleniti*, *oslabjeti* prema *oslabiti*. Glagol na *-jeti* je neprijelazan glagol i znači „biti obojen zelenom bojom“ u prvome, odnosno „postati slab“ u drugome primjeru. Glagol na *-iti* prijelazan je glagol i nema isto značenje, već označava „činiti što zelenim/bojiti u zelenu boju“ u prvome, odnosno „učiniti koga slabim“ u drugome primjeru. Pronađeno je tek nekoliko primjera svojstvenih niskomu varijetetu, i to u *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine te *Hrvatskome slovu* obaju analiziranih razdoblja.

a) *Jutarnji list*

U analiziranim kolumnama *Jutarnjega lista* rijetki su slučajevi u kojima se ne provodi normom propisana jekavizacija, odnosno nejekavizacija prijelaznih i neprijelaznih glagola svojstvena visokomu varijetetu. Naime u *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronađen je jedan primjer koji svrstavamo u niski varijetet hrvatskoga standarda:

Od tada su njegove fizičke i intelektualne snage sve više slabile.

U svim ostalim slučajevima poštuje se sustavno propisana razlika svojstvena visokomu varijetetu hrvatskoga standarda, kao u sljedećim primjerima:

(...) još su više potamnili sliku čovjeka (...).

(...) dok im je istjecao rok isporuke Windowsa, Gates je prijetio (...).

Ali Pinochetovi su odvjetnici (...) uspjeli ocrniti pola britanskog pravosuđa (...).

U ovoj izvrsnoj knjizi, od koje će mnogi francuski čitatelji pocrvenjeti (...).

U analiziranim kolumnama *Jutarnjega lista* iz 2020. godine značajke svojstvene niskomu varijetetu nisu uočene, a svi izdvojeni primjeri oblikovani su u skladu s normativnim preporukama:

(...) *odvijali su se paralelno uz pokušaje ruskih obavještajnih službi da pronađu informacije u Ukrajini kojima bi mogli ocrniti Bidenove (...).*

Dakle, te godine istječe četvrti predsjednički mandat Vladimiru Putinu (...).

Očekuje se borba između centrističkog i desnog krila CDU, koja bi mogla dodatno oslabiti najjaču njemačku stranku.

b) *Večernji list*

U *Večernjem listu* uporaba je navedenih glagola u skladu s normativnim preporukama. U svim izdvojenim primjerima *Večernjega lista* iz 2000. godine poštuju se normom propisana razlika:

Krajnji rok za razoružanje istječe u svibnju (...).

(...) razine testosterona potiču muškarce na to da se među sobom natječu (...).

Čim su prva iskapanja iznijela na svjetlost dana te predmete, zatamnila su humanistički mit o drevnim rimskim vrlinama.

Isto je stanje i u brojevima *Večernjega lista* iz 2020. godine u kojima sve pronađene primjere, pribrajamo visokomu varijetetu hrvatskoga standarda, primjerice:

(...) Europska komisija rekla je da će oživiti europsku verziju (...).

2. ožujka istječe rok za predaju ponuda za kupnju Optima Telekoma.

c) *Hrvatsko slovo*

Hrvatsko slovo jedini je analizirani list u kojemu su u ovoj kategoriji pronađeni primjeri svojstveni niskomu varijetetu. Međutim iz obaju analiziranih razdoblja izdvojen je tek po jedan takav primjer. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine taj primjer vezan je za nepoštivanje normom propisane razlike glagola *oslabjeti* prema *oslabiti*:

Ona je oslabila, nije više nudila svježe zamisli, nije više imala snage (...).

Svi ostali primjeri izdvojeni iz lista s početka stoljeća poštuju normativno propisana pravila o jat u prijelaznim i neprijelaznim glagolima, kao u sljedećim primjerima:

To se čini poslije, kad i nova godina već počne pomalo starjeti (...).

A tad je opet - sve opustjelo.

(...) nastoje na sve moguće načine krajnje omalovažiti i ocrniti čovjeka (...).

U Hrvatskome slovu iz 2020. godine dosljedno se poštuje normom propisana razlika:

(...) jednostavno se natječu tko će više i bolje ocrniti hrvatski narod.

Kuna je oslabjela prema dolaru (...).

d) *Vijenac*

Analiza obaju razdoblja *Vijenca* ukazuje na uporabu u skladu s normom hrvatskoga standarda i visokim varijetetom. Svi primjeri koje zatječemo u brojevima *Vijenca* iz 2000. godine upotrijebljeni su u skladu s normativnim preporukama:

(...) osporavanja (...) su potjecala od njegovih suvremenika i sugrađana.

(...) navodi (...) se o Crijeviću zatječu i u uglednim edicijama (...)

I primjeri izdvojeni iz *Vijenca* iz 2020. godine podudaraju se s visokim varijetetom hrvatskoga standarda:

(...) u srednjoj Dalmaciji iznenada je zahladnjelo.

(...) treba „ostarjeti brže“ (...).

Zarazu kao motiv zatječemo već u Knjizi Izlaska (...).

2) Izricanje glagolskih vremena

Uporaba različitih glagolskih vremena prema ustaljenoj normi pripisuje se visokomu varijetetu hrvatskoga standarda kojemu je svojstvena tvorba aorista od svršenih (rjeđe nesvršenih) glagola infinitivnom osnovom na koju se dodaju prikladni nastavci (-h, -ø, -ø, -sno, -ste, -še; -oh, -e, -e, -osmo, -oste, -oše), tvorba imperfekta od isključivo nesvršenih glagola prezentskom ili infinitivnom osnovom na koju se dodaju

prikladni nastavci (-h, -še, -še, -smo, -ste, -hu), tvorba kondicionala prvoga nenaglašenim oblikom aorista pomoćnoga glagola *biti* (*bih, bi, bi, bismo, biste, bi*) i pridjeva radnoga (primjerice *radio/radila/radilo*), tvorba futura prvoga od nenaglašenih oblika nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* te infinitiva glagola (*ja ću raditi*, ali *radit ću*; *ja ću ići*, ali *ići ću*) itd. Silić i Pranjković, 2007: 91 – 93). Niskomu varijetetu svojstvena je učestala uporaba perfekta, nestandardna uporaba aorista pomoćnoga glagola *biti* u kondicionalu (*ja bj radio, mi bj radili*) te nokrnjeni infinitiv ispred pomoćnoga glagola u futuru prvome (primjerice *raditi ću*).

U obama razdobljima svih četiriju analiziranih listova prevladava uporaba prezenta, perfekta te futura prvoga. Početkom analize donosimo pregled učestalosti pojave ostalih glagolskih vremena u svakome pojedinačno analiziranom listu nakon čega slijedi analiza obilježja niskoga i visokoga varijeteta uočena u izdvojenim primjerima. Obilježja niskoga varijeteta u ovoj analiziranoj kategoriji glagola vezana su za nestandardnu uporaba aorista pomoćnoga glagola *biti* u kondicionalu (*ja bi radio, ti bi radio, on bi radio, mi bi radili, vi bi radili, oni bi radili*).

a) *Jutarnji list*

Raznolika uporaba i sustavno propisano izricanje glagolskih vremena značajke su tekstova obaju razdoblja *Jutarnjega lista*. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine uz osnovna glagolska vremena (prezent, perfekt i futur prvi) nerijetko nailazimo i na aorist, pluskvamperfekt, kondicional prvi, kondicional drugi te futur drugi, a nepravilnosti u izricanju glagolskih vremena svojstvene niskomu varijetetu nisu uočene i svi izdvojeni primjeri zabilježeni su u skladu s normom hrvatskoga standarda:

- *Možda nisam tamo gdje bih htjela završiti (...).*

Bush je odgovorio: - (...) ako bih (...) otkrio zatvaranje kanala svjetskim interesima, poduzeo bih sve (...).

(...) mogli bismo reći da su se tada mladi slikari (...) inspirirali djelom Signaca, Van Gogha, Gaguina i Cézannea (...).

Kada bismo danas živjeli (...) prema idejama arhitekata dvadesetih i tridesetih godina, tada bi okolica (...) zasigurno izgledala nešto bolje (...).

I u *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine uz osnovna glagolska vremena često nailazimo i na imperfekt, aorist, pluskvamperfekt te kondicional prvi, a izricanje glagolskih vremena u potpunosti je provedeno u skladu s visokim varijetetom:

Rekli bismo dovoljno za prvu polovicu koncertne sezone.

"Put je bio divan, ali sada ne bih imala ništa protiv da pođem kući (...)", rekla je Courter.

(...) ne biste trebali brzopleto napadati vanjske neprijatelje (...)"

b) *Večernji list*

Oba razdoblja *Večernjega lista* obilježava izricanje glagolskih vremena u skladu s normativnim propisima. U *Večernjemu listu* iz 2000. godine osim osnovnih glagolskih vremena javljaju se aorist, pluskvamperfekt, kondicional prvi, kondicional drugi te futur drugi. Način bilježenja tih glagolskih vremena pripada visokomu varijetetu:

Nisam član DHK i u sadašnjim okolnostima ne bih ni htio biti.

Premda bismo mi (...) moгли prestati postojati, zadovoljstvo je pomisliti da se sve to neće završiti »Velikim lomom«.

Prvi bismo put zaista moгли obnoviti živčano tkivo kralježnice.

Mošli biste očekivati da ćete se dobro sjećati nekih velikih događaja (...).

Najviše bih volio da se vrate Vranitzky ili Busek - poručuje Ligeti (...).

I u *Večernjemu listu* iz 2020. godine zabilježena je raznolika uporaba glagolskih vremena, a uz osnovna nailazimo i na pluskvamperfekt, kondicional prvi te futur drugi. Sva glagolska vremena izrečena su u skladu s visokim varijetetom:

Sazvao sam ovaj izvanredni sastanak kako bismo imali stratešku raspravu (...) - rekao je Borrell.

Radi se o klasičnom EU zakonu koji (...) mi ne bismo trebali primjenjivati.

"Spremna sam na razgovore (...) da bih unaprijedila položaj Srba (...)"

- Želio bih da mogu reći da smo mi Nijemci jednom za svagda naučili (...).

c) *Hrvatsko slovo*

Hrvatsko slovo jedini je analizirani list u kojemu i u ovoj kategoriji pronalazimo obilježja svojstvena niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine pronalazimo primjere uporabe svih glagolskih vremena i načina. Međutim to nije uvijek provedeno u skladu s preporukama norme, a u ovoj kategoriji analize niski varijetet ostvaruje se uporabom samo jednoga oblika u aoristu pomoćnoga glagola *biti*:

No tengo dinero, mogli bi slobodno prevesti kao Ne zanima me novac (...).

Danas bi na to mogli reći da su mnogi ostali bez stila, pa se prema tome s novcem ne mogu ni sastati.

U terminima gastronomije rekli bi - on je Big Maca zamijenio za škampe (...).

No, da bi razumjeli silne alegorije koje braća Coen koriste, morali bi posjedovati široko znanje na zamišljenom kontinuumu (...).

Međutim i u brojevima *Hrvatskoga slova* s početka stoljeća prevladavaju obilježja visokoga varijeteta, a glagolska vremena uglavnom su izrečena u skladu s preporukama norme:

Kako biste ocijenili recepciju hrvatske književnosti u inozemstvu?

Svjetlo je preduvjet da bi nešto bilo obojeno, da bismo tu boju vidjeli.

Zašto bih ja gledao film, ako mi (...) veli da ga baš i ne bi trebalo gledati, vidjeti?

U analizi *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine također nailazimo na obilježja niskoga varijeteta koja ne uočavamo u ostalim analiziranim listovima. Raznolika uporaba glagolskih vremena dovodi do nesklada u odnosu prema normi primjerice ovdje:

Za početak, kada bi baš sve poništene glasačke listiće pripisali Škori i kada bi ih izuzeli iz priče, Milanović bi svejedno dobio izbore.

Koristimo brže i više sredstava iz EU fondova za infrastrukturu, istraživanje i razvoj, kako bi ojačali naš brži razvojni potencijal.

(...) mi bi na sve to još samo dodali: Branitelji, državu nam „pokapaju“ (...)!

Da bi smo ispravno krenuli (...).

Da bi se uključili 2013. u EU morali smo provesti temeljite reforme (...).

Najveći dio tekstova suvremenih brojeva lista ipak poštuje normu hrvatskoga standarda, a način izricanja glagolskih vremena provodi se u skladu s normativnim preporukama, kao u sljedećim primjerima:

(...) u cjelini (...) za koju bismo mi ostali mogli reći da je otkrivena (...).

(...) spomenuo bih isto tako i 100. obljetnicu.

Što biste istaknuli kao najmarkantnije točke (...)?

E, pa zato se kaže - smijem se da ne bih plak'o, jer smijeh liječi sve rane.

d) *Vijenac*

Ni u jednome analiziranom razdoblju *Vijenca* nisu pronađena obilježja svojstvena niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. U *Vijencu* iz 2000. godine uz osnovna glagolska vremena javljaju se i imperfekt, aorist, pluskvamperfekt te kondicional drugi, a glagoli se bilježe po uzoru na visoki varijetet:

(...) kako bih koordinatama vremena i prostora dao šansu (...).

Kako biste mogli opisati likove koje igrate?

Ako bismo to sami pokušali učiniti, to bi, pojednostavnjeno, moglo izgledati (...).

I u suvremenim brojevima *Vijenca* se uz prezent, perfekt i futur prvi javljaju imperfekt, aorist, pluskvamperfekt te kondicional drugi. U analiziranim tekstovima iz 2020. godine način izricanja glagolskih vremena potpuno pripada visokomu varijetetu što vidimo u sljedećim primjerima:

Volio bih da je tako, ali nisam siguran.

Biste li bili konkretniji?

Uostalom, kada bismo više čitali, bili bismo barem malo manje uplakana i malo više oživljena Hrvatska.

3) Okrnjeni i neokrnjeni infinitiv

Nastavak *-ti* obilježje je infinitiva koji predstavlja neodređeni oblik glagola sa samo jednom formom, a osim nastavkom *-ti*, može se tvoriti dodavanjem nastavka *-ći* (Silić i Pranjković, 2007: 58). Okrnjeni infinitiv isključiva je značajka futura prvoga u konstrukcijama u kojima nenaglašeni oblici prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* (*ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će*) dolaze iza infinitiva glagola na *-ti*. U svim ostalim situacijama visoki varijetet nalaže uporabu neokrnjenoga infinitiva (primjerice *ću biti*).

Niski varijetet stoga se može ostvariti u dvama varijantama, kao:

- infinitiv s neokrnjenim dočetakom u futuru I. glagola s nenaglašenim oblikom prezenta glagola *htjeti* iza infinitiva
- infinitivu s okrnjenim dočetakom u ostalim oblicima infinitiva.

a) *Jutarnji list*

U bilježenju infinitiva do odstupanja od visokoga varijeteta dolazi samo u brojevima *Jutarnjega lista* s početka stoljeća. Najčešće obilježje niskoga varijeteta u brojevima lista iz 2000. godine javlja se u obliku neokrnjenoga dočетка u futuru prvomu glagola s nenaglašenim oblikom pomoćnoga glagola *htjeti* iza infinitiva glagola na *-ti*. Osim toga povremeno pronalazimo i primjere krnjega infinitiva na mjestu na kojemu ga je nužno bilježiti u neokrnjenome obliku, odnosno kada u rečenici stoji bez pomoćnoga glagola, kao i primjere spajanja infinitiva i pomoćnoga glagola *htjeti* svojstvene fonološkomu pravopisu što ne pripada značajkama hrvatskoga standarda:

Na broju telefona 01/4666-443 dobiti će sve obavijesti.

Zapovjednika istočne grupe (...) naslijediti će njegov dosadašnji zamjenik (...), a po istom principu novi zapovjednik zapadne grupe biti će generalni bojnik (...).

(...) oni koji su došli po političkoj funkciji (...) moraju bit spremni i otići (...).

Društvo hrvatskih književnika organizirati će 19. travnja prigodnu svečanost.

Biti će to prva ovogodišnja lutkarska premijera u Splitu.

McCain: (...) Vratiću se zajedno s Bushom (...).

Unatoč pronađenim obilježjima niskoga varijeteta, i u ovome listu prevladavaju primjeri infinitiva izrečenoga u skladu s normom i visokim varijetetom hrvatskoga standarda:

(...) bit će postavljeni panoi na kojima će se moći pročitati svi relevantni podaci.

Europska unija poslat će pomoć izbjeglicama, a Nielson je rekao da se nada da će na putu moći procijeniti što treba učiniti da se pomogne ljudima u regiji.

Proširit će se i broj osoba kojima će se zabraniti izdavanje viza.

Uprava kluba bit će izložena stalnoj novinarskoj kritici, pratit će se svaki njezin potez i burno reagirati i na najmanju pogrešku.

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine nisu pronađeni primjeri svojstveni niskomu varijetetu, već se infinitiv bilježi dosljedno u skladu s preporukom norme:

Njegovo ubojstvo pojačat će tenzije (...) te samo dodatno destabilizirati Irak (...).

Kraljevska obitelj morat će ove godine dobro potegnuti (...).

Rijetki će biti oni koji će proslaviti taj događaj, a puno više bit će onih koji će žaliti zbog toga.

(...) moći će se pogledati 150 predmeta iz 18. i 19. stoljeća.

Ako (...) uspije formirati vladajuću većinu, izvršit će pritisak (...).

b) *Večernji list*

Infinitiv se u pravilu u obama razdobljima *Večernjega lista* bilježi u skladu s propisima norme. U listu s početka stoljeća nije pronađen nijedan primjer nepreporučljiva

bilježenja okrnjenoga ili neokrnjenoga infinitiva i svaki pronađeni oblik zabilježen je u skladu sa značajkama visokoga varijeteta:

Bit će teško naći konsenzus, neuspjesi će postajati sve opasniji (...).

Clinton će tada još biti u Bijeloj kući, no kandidirat će se za dvije godine, kada će isteći mandat senatoru iz Arkansasa Timu Hunchinsonu (...).

U Gornjem domu bit će podjednak broj žena i muškaraca, a i veće etničke zajednice imat će svoje predstavnike.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine pronađen je jedan primjer infinitiva ostvarena na način svojstven niskomu varijetetu:

(...) nastupiti će brojni popularni izvođači (...).

Ostatak pronađenih infinitivnih oblika u suvremenim brojevima lista odnosi se na sustavno propisano bilježenje infinitiva kao u sljedećim primjerima:

Među ostalim, bit će osnovan poseban međunarodni sudionički odbor koji će nadgledati provođenje odluka berlinskog summita.

(...) otvorit će svoja vrata (...) ovih dana, a službeno će biti otvoren u lipnju.

Ostat će razočarani oni koji su mislili kako će papa Franjo (...) otvoriti vrata ukidanju celibata, ali to se nije moglo ni očekivati (...).

c) *Hrvatsko slovo*

U oba razdobljima *Hrvatskoga slova* pronalazimo primjere infinitiva izrečenoga na način svojstven niskomu varijetetu. Oba razdoblja lista sadrže primjere u kojima se dočeto *i* izostavlja na mjestu na kojemu ga je obvezno bilježiti, odnosno na mjestu gdje infinitiv dolazi iza nenaglašenoga oblika prezenta glagola *htjeti* (*će*). Međutim u *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine pronađen je tek jedan primjer takva odstupanja svojstven niskomu varijetetu:

(...) ova studija će omogućit uvid u uzburkana povijesno-glazbena vremena (...).

Ni u jednome drugom primjeru lista s početka stoljeća nisu uočena obilježja svojstvena niskomu varijetetu i svi ostali izdvojeni primjeri poštuju normu hrvatskoga standarda:

Zato nije čudo da su se radovi Ljubice Štefan mogli prepisivati i objavljivati pod tuđim imenom, rezati i kompilirati (...).

Otići korak dalje (...), a pri tome ne naštetiti formi i ne udariti na osnovnu svrhu nekoga medija (...), već ga nadgraditi (...), uvijek je bio najteži zadatak, s kojim su se samo najbolji mogli suočiti i, poput Blukovića, proći neozljeđeni.

(...) pljeskat će do iznemoglosti, a bit će i čestitanja. Neutralna publika žderat će se zbog svoje gluposti i prikrit će ju također pljeskom.

(...) uvijek će moći Mesića optužiti (...), ali će zato imati nad glavom supervizora koji će iz blizine moći nadzirati kvalitetu provedbe njegove globalne politike (...).

Jer, nije sramota ne znati, nego ne htjeti naučiti.

U Hrvatskome slovu iz 2020. godine nešto je više primjera u kojima se infinitiv ne upotrebljava u skladu s normativnim preporukama, a osim krnjega na mjestu neokrnjenoga oblika, javljaju se i primjeri konstrukcija u kojima je dočetno -ti zadržano, točnije u primjerima u kojima infinitiv dolazi prije nenaglašena oblika prezenta glagola *htjeti*:

Tezu koju u nastavku obrazlažem potkrijepiti ću brojkama (...).

Kroz sudbine i priče jedne obitelji biti će prikazano koliki je bio utjecaj (...).

A mi kao da smo se uspavali te se nadam da će ova monodrama bit jedna opomena svima nama da se trgnemo.

I u suvremenim brojevima lista dakako prevladava infinitiva izrečen u skladu s visokim varijetetom, kao u sljedećim primjerima:

Na to pitanje morat ćemo vjerojatno drukčije davati odgovore (...).

Treba riješiti zaostale probleme i krenuti oprana obraza u budućnost.

(...) što će biti, bit će.

Uskoro ćemo vidjeti kako će se to rješavati.

Predstava "Wanda Lavanda" bit će dostupna do 27. ožujka kada će je u podne zamijeniti druga.

d) *Vijenac*

U izricanju infinitiva u tekstovima *Vijenca* Matice hrvatske uglavnom se poštuje preporuka norme hrvatskoga standarda. Dakle, krnji infinitiv upotrebljava se samo u futuru prvome u inverziji, a u svim ostalim konstrukcijama upotrebljava se neokrnjeni oblik infinitiva. U *Vijencu* iz 2000. godine nije pronađen nijedan primjer nepreporučljiva izricanja infinitiva, a svi izdvojeni primjeri zabilježeni su u skladu s visokim varijetetom:

(...) uz izložbu će biti izdan i CD, a svoje stranice imat će i na Internetu.

(...) ne sluti koliki će biti njegov udio u razvoju medija u nas, a bit će doista velik.

Neće, dakle, biti programske promjene u vezi s vjeronaukom, bit će izborni predmet i izvodit će ga ljudi koji su ga i do sada izvodili?

(...) dobit će diplome i pokušati na tržištu pronaći najbolje poslove.

Vidjet ćemo što će biti.

Ograničeni broj CD-a pojavit će se ubrzo nakon završetka koncerta, a njegova cijena bit će uključena u cijenu ulaznice.

Slično je stanje i u *Vijencu* iz 2020. godine u čijim je tekstovima pronađen samo jedan primjer u kojemu se ne poštuju standardnojezična pravila:

Ujedno je najavila da će se od sljedeće godine digitalno potpisivat i ugovori (...).

U svim ostalim primjerima suvremenih izdanja lista također prevladava izricanje infinitiva svojstveno visokomu varijetetu:

Jednostavno, Hrvatska će u sljedećih pola godine biti u fokusu europskih političara i medija, (...), imat će priliku pokazati se (...).

Nagrađena knjiga pjesama izaći će iz tiska do kraja 2020. godine.

Hoćete li za povrat Napretkove imovine morati platiti sadašnjim vlasnicima?

Stoga je potrebno napraviti standarde i pravila koja će štititi europske građane (...), a istovremeno omogućiti gospodarsko preživljavanje (...).

Prosudbeno povjerenstvo procijenit će pristigle radove. Najbolji će autori biti nagrađeni te će svoje radove moći pročitati na svečanoj Akademiji (...).

6.1.5. Prilozi mjesta

Morfološku analizu nepromjenljivih vrsta riječi započinjemo zamjениčkim priložima za izražavanje udaljenosti ili blizine, odnosno statičnosti ili dinamičnosti, oko kojih se izgradio velik broj jezičnih nedoumica. U tu skupinu spadaju prilozi koji izriču mjesto (*ovdje, tu, ondje*), cilj (*ovamo, tamo, onamo*), smjer (*ovuda, tuda, onuda*), način (*ovako, tako, onako*), mjeru (*ovoliko, toliko, onoliko*) i sl. Najčešća je nepreporučljiva uporaba priloga *gdje* u označavanju cilja ili smjera kretanja, unatoč tomu što u pravilu označava boravak u mjestu, te priloga *tamo* koji vrlo često biva upotrijebljen za označavanje mjesta, a u literaturi je opravdano kada se govori o mjestu udaljenom od obaju lica kada je u službi priloga *ondje* (*Tamo smo parkirali automobil.*) ili ako se što udaljava od obaju lica kada je u službi priloga *onamo* (*Odlazim tamo.*) (Barić et al., 1999: 178).

Takvo izjednačavanje priloga za označavanje mjesta često je obilježje niskoga varijeteta u analiziranim listovima. Naime u svim četirima listovima uočavamo znatan broj primjera u kojima se mjesto, cilj ili smjer kretanja označavaju na način koji norma hrvatskoga standarda ne preporučava, a najčešće nailazimo na izjednačivanje:

- *tu* prema *ovdje*
- *tamo* prema *ondje*
- *gdje/kuda* prema *kamo*
- *kuda* prema *gdje*.

a) *Jutarnji list*

U analiziranim brojevima *Jutarnjega lista* obaju razdoblja znatan broj priloga upotrijebljen je na način koji norma standardnoga jezika ne preporučuje. Najčešće se nepreporučljivo rabi prilog *tamo* na mjestu priloga za označavanje mjesta te priloga *gdje* na mjestu priloga za označavanje cilja.

U *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća osim navedenih često nailazimo i na prilog *kuda/otkuda* na mjestu priloga za označavanje mjesta ili cilja. Izdvajamo neke od primjera rečenica s najčešćim nepreporučljivo zabilježenim priložima. Od ukupno 1022 analizirana primjera, primjerima svojstvenim niskomu varijetetu pripada 33 % analize:

Ne zna se kuda su otišli.

(...) borbe ugrožavaju živote desetaka tisuća civila koji se tamo nalaze.

(...) gdje nestaje oružje, (...) otkuda nestaju slovenski ministri obrane?.

(...) na sjeveru Kosova. Nasilje je tu pojačano od napada prošli tjedan (...).

Također je rekao da će se tamo sastati i predstavnici (...) vlade.

(...) starije osobe (...) nemaju gdje otići.

Više je primjera vezano za preporučljivu uporabu priloga (67 %), primjerice:

(...) nije poznato kamo su otišli.

(...) potom je nastavio prema prijelazu (...), kamo je navodno pobjegao.

Ondašnju atmosferu izvrsno ilustrira i "rekonstrukcija" (...)

Posebnu draž filma (...) čini igra prepoznavanja današnjih političara, koji se ondje pojavljuju.

Od ukupno 915 analiziranih primjera u *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine 56 % sadrži koje od obilježja niskoga varijeteta, a najčešća se odnose na nepreporučljivo bilježenje priloga *tamo* na mjestu priloga *ondje* te priloga *gdje* na mjestu priloga *kamo*:

Inače, Putin je 2017. godine već bio u Siriji, posjetivši tamo ruske vojnike (...).

(...) stotinjak pripadnika policije (...) se zaputilo na mjesto događaja, gdje su stigli 12 minuta kasnije.

Pritom se traže podaci o tome gdje su putovali (...).

- (...) Ako ne djeluje tamo, sigurno neće djelovati ni ovdje - zaključio je Biden.

Najugroženiji u ovoj situaciji su beskućnici koji se nemaju gdje skloniti (...).

Primjera svojstvenih visokomu varijetetu izdvojeno je gotovo dvostruko više (44 %), poput:

Porijeklom Libanonac, rođen je u Brazilu, kamo se bio preselio njegov djed (...).

Ustao je i odnio joj buket nekamo u peti red (...).

Građani nisu zatočeni u stanovima, osim starijih od 65 koji ne bi smjeli nikamo.

b) Večernji list

Izjednačavanje priloga mjesta često je obilježje niskoga varijeteta i u *Večernjemu listu*, a najčešće se u obama analiziranim razdobljima javlja uporaba priloga *tamo* na mjestu priloga *ondje*. Osim toga, u *Večernjemu listu* iz 2000. godine nailazimo i na prilog *od tamo* na mjestu na priloga *odandje* te *gdje* na mjestu priloga *kamo*. Niskomu varijetetu od ukupno 894 analizirana primjera pripada 36 % analize:

Tamo stoje ostaci nekoliko kuća.

Otuda potječe već sada zapaženi rast centara (...).

Od tamo je svaki od vjernika ponio sedam oblutaka (...).

(...) aktivističke će skupine poći bilo gdje (...).

Veći broj primjera i ovdje se odnosi na uporabu priloga svojstvenih visokomu varijetetu (64 %), primjerice:

Nove bi članice (...) morale Portugalu zatvoriti većinu slavina odakle mu je stizala novčarska transfuzija napretku.

Ribari koji onuda love govore da iz dubine ponovo vri (...).

(...) nastavit će se rast broja (...) fitness centara kamo se može otići (...).

Ondje se nalazio povež s fotografiranim Churchillovim pismima.

Kapital odlazi onamo gdje su porezi manji i gdje je fleksibilnije tržište (...).

Ni u *Večernjemu listu* iz 2020. stanje nije puno drugačije. Ukupno je analizirano 795 primjera od kojih 22 % pripada niskomu varijetetu, a uz zajednička obilježja obaju razdoblja javlja se i nepreporučljivo bilježenje priloga *tamo* na mjestu priloga *onamo* te priloga *otkud* na mjestu priloga *odakle*, primjerice:

(...) BiH nije država jer tamo nemaš s kim što razgovarati.

Istočni Jeruzalem (...) tamo ima "simbolično predstavljanje".

Otkud takav nerazmjer ne znamo (...).

(...) slat će je tamo gdje je najpotrebnija.

Prevladavaju međutim primjeri svojstveni visokomu varijetetu koji se javljaju u 78 % slučajeva, poput:

(...) pitanje je u što će se i kamo usmjeravati.

Tu tvrdnju obrazlažu činjenicom da je bolest u tom trenutku bila prijavljena ne samo u Japanu već i na Tajlandu, ondje u dva slučaja.

Ja sam večeras ovdje.

Kada se nemaju kamo vratiti, logično je da će ljudi ići naprijed.

(...) ondje gdje je trebalo sanirati opasne dimnjake (...).

c) *Hrvatsko slovo*

Analizirane tekstove *Hrvatskoga slova* obilježava često odmicanje od preporučljive uporabe priloga za označavanje statičnosti i dinamičnosti, a analizom su utvrđena obilježja niskoga varijeteta obaju razdoblja: prilog *tamo* u službi priloga *gdje/ondje*, prilog *tu* u službi priloga *ovdje*, prilog *otud//otkud(a)* u službi priloga *odakle*, prilog *gdje* u službi priloga *kuda/kamo*, prilog *ovamo/tu* u službi priloga *ovdje*, prilog

odnekud u službi priloga *odnekle* te prilog *negdje* u službi priloga *nekamo*. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine analiziran je ukupno 1371 primjer, a tu se javlja nešto više primjera niskoga varijeteta nego u prethodno analiziranim listovima. Naime ukupno 55 % analiziranih rečenica sadrži prilog upotrijebljen na način koji norma hrvatskoga standarda ne preporučava, poput:

Otud potječe suvremena podložnost glumca spram redatelja.

(...) kamera se "penje" rezom u ekstremno gornji rakurs gdje okomitim pomacima slijedi djelovanje protagonistice.

Znači tumačili ste ovamo Ameriku, a tamo Hrvatsku.

Smatrate li da ste i tu i tamo, ili ni tu ni tamo.

(...) uz glumačku će energiju stvoriti dojam neke pomaknute realnosti koja nam je odnekud poznata.

(...) publika prepoznaje dobre filmove bez obzira na to otkuda dolaze (...).

(...) s njim se i Stojković preselio u Lausannu i tamo je umro (...).

Otkud, dakle, pravo tim "javnim namicateljima demokracije" (...).

Inače nam ne ostaje ništa drugo nego zapitati se kuda ide hrvatska kultura (...).

(...) ona se pjevala svuda - u crkvama, na bojišnici (...).

Negdje se okomite zrake projiciraju na podlogu u trokutnim snopovima boja.

Manji broj primjera (45 %) odnosi se na normativno preporučljiv način bilježenja statičnosti, odnosno dinamičnosti, kao što vidimo u sljedećim primjerima:

Godine 1486. doseljavali su se ovamo žitelji iz slavenskih zemalja (...).

(...) bez obzira na to odakle dolazimo i gdje nam je dom (...).

Grci su se odazvali na sabor i našli se u Ferrari i Firenzi (1438.-1439.), kamo je papa preselio sebi naklonjene sudionike Baselskog sabora.

Odatle proizlaze njegovi mehanizmi, zamke i kavezi života i apsurdna.

On je, naime, bio na premijeri filma i ondje čuo neku opasku (...).

U *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine od 1238 analiziranih primjera 36 % ne podudara se s preporukama norme:

Holandska jest izvor 'dobrih vibracija' grada zbog (...) projekcije ili koncerta koji se tamo održava i gdje idem (...), jer znam da će mi tamo biti zanimljivo (...).

(...) otuda naslov zbirke „Otudjen svijet“.

Bilo je to vrijeme Bitke kod Siska, koju nisu tada naveli zapadni izvori, ali je već tada spomenuta u istočnim, otkud je i bitka krenula.

Ako njima kažete otkuda ste, morate opširnije prikazati što je Hrvatska (...).

Tamo je sve drukčije nego u Hrvatskoj (...).

(...) određuju gdje što dođe.

(...) izviru odnekud i turisti (...).

Broj primjera zabilježenih u skladu s preporukama norme u suvremenim brojevima lista je nešto veći (64 %), primjerice:

Tako se okreće na stolcu ovamo-onamo (...).

Ubijeni na Ovčari, njih 260, bili su ondje manje od 72 sata (...).

Tako dolazimo i opet do Imotskog gdje je ta zvijezda spaljena (...).

Netko konačno mora kazati kamo odlazi novac (...).

d) *Vijenac*

U prilogima *Vijenca* uočen je puno manji broj odstupanja u usporedbi s ostalim trima analiziranim listovima. Niski varijetet ostvaruje se uporabom priloga *tamo* na mjestu priloga *gdje*, priloga *gdje* na mjestu priloga *kamo* te priloga *otkuda/otuda* na mjestu priloga *odakle/odatle*. U *Vijencu* s početka stoljeća od 556 analiziranih primjera 20 % zabilježeno je u skladu sa svojstvima niskoga varijeteta, poput sljedećih:

S kipom i bez njega stvari su zapravo tamo gdje su i bile.

Pojedina stambena naselja bila su najčešće velike spavaonice bez sadržaja koji bi osiguravali ljudima koji tamo stanuju osjećaj pripadništva (...).

Na ključnom mjestu ilustracije, gdje ruka pristojnosti ucrtava, paradoksalno, kao i u prirodi, crnu traku (...), dizajnerski dvojac čini isto (...).

Spirala (...) se otuda (...) nudi i filozofskom iščitavanju i tumačenju (...).

Vjerojatno se pitate otkuda njegovo izdanje u ovoj rubrici.

Primjera u kojima se poštuju normativne preporuke u listu iz 2000. godine pronađeno je puno više (80 %), kao što su:

Ali kamo smjestiti Marianu Soror?

Dojmljivim nastupima (...) stekla je ondje veliku slavu (...).

U *Vijencu* iz 2020. godine također je oskudniji broj obilježja svojstvenih niskomu varijetetu, a izdvojeno je nešto više primjera nego u prethodno analiziranu razdoblju (25 % od ukupno 876 primjera). Osim navedenih zajedničkih obilježja nailazimo i na bilježenje priloga *negdje* na mjestu priloga *nekamo* te priloga *ondje* na mjestu priloga *onamo*. Najčešće primjere nepreporučljiva bilježenja priloga izdvajamo u nastavku:

„Abrahamov“ (...) pogled upućen je uvis, negdje izvan kadra (...).

(...) daje odgovore na pitanja kako su selili i gdje su se konačno naselili.

(...) nalazi poeziju tamo gdje ju mnogi ne traže.

(...) prati život na jednom (...) gospodarstvu (...), pa otud i njegov naslov.

Otkud ideja da pišete operu (...)?

Visoki varijetet prevladava i u analiziranim stranicama ovoga razdoblja, a u suvremenim brojevima lista visokomu varijetetu odgovara 75 % analiziranih primjera, poput:

Dokle naime može dospjeti stih a da ga i dalje prepoznamo kao stih?

(...) Billott će otkriti da korporacija DuPont ondje odlaže toksični otpad (...).

Odakle Dubrovčanima ideja izolacije?

6.1.6. Padeži

U kategoriji padeža u veliku broju slučajeva dolazi do odstupanja od normativnih preporuka i visokoga varijeteta, a ona se javljaju gotovo u svakoj analiziranoj kategoriji obaju razdoblja. Istraživanjem su obuhvaćene dvojbe u uporabi:

- padežnoga oblika s glagolima kretanja (*k/ka* + dativ ili *kod* + genitiv)
- vokativa
- prijedloga *s/sa* u besprijedložnome instrumentalu
- prijedloga *i* genitiva na mjestu instrumentala sredstva.

U obama razdobljima analiziranih listova najveći broj primjera niskoga varijeteta odnosi se na oblikovanje instrumentala, bilo da se radi o umetanju prijedloga *s/sa* u besprijedložnome instrumentalu ili zamjeni instrumentala prijedlogom nastalim popredloženjem i imenicom u genitivu.

1) Padežni oblik s glagolima kretanja

Norma preporučuje da se prijedlog *kod* s genitivnom dopunom upotrebljava u prostornome značenju, dakle kada govorimo o mirovanju, odnosno položaju čega u odnosu na što drugo, dok prijedlog *k/ka* (*ka* ispred riječi na *k*, *g*, *h*, u ostalim slučajevima *k*) s dativnom dopunom bilježimo kada govorimo o usmjerenosti k cilju, odnosno kretanju (primjerice *Kamo si krenula? Idem (k) doktoru.*). U slučaju suprotno upotrijebljenih prijedložno-padežnih izraza, radi se o pojavi niskoga varijeteta unutar teksta. Zamjena konstrukcije prijedlogom *kod* i genitivom nije preporučljiva, unatoč općoj proširenosti i smatra se obilježjem niskoga varijeteta (Opačić, 2009: 78).

a) *Jutarnji list*

Uz glagole kretanja u *Jutarnjemu listu* iznimno je rijetka pojava prijedložno-padežnoga izraza *kod* + *genitiv* svojstvena niskomu varijetetu. U brojevima lista s početka stoljeća pronađen je tek jedan takav primjer: *Arkan je došao u hotel kod frizera*. U svim ostalim slučajevima dosljedno se i u skladu s preporukom norme upotrebljava konstrukcija *k* + *dativ* za kretanje, odnosno *kod* + *genitiv* za mirovanje,

primjerice *karta kojoj je svrha ka pravom putu usmjeriti, vodi k izlazu iz Bonna, odlučio je snage preusmjeriti k Južnoj Karolini, oslikavati glazbenu šetnju od šezdesetih k devedesetima* itd.

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine nije pronađen nijedan primjer u kojemu se prijedložno-padežni izraz *kod + genitiv* upotrebljava na mjestu izraza *k/ka + dativ*. Svi izdvojeni primjeri zabilježeni su, dijelom, u skladu s normom hrvatskoga standarda, primjerice *ubrzano kreću ka Libiji, Valamar je svoj program usmjerio ka očuvanju (...)* itd. Navezak u tim primmerima nije bio obvezan.

b) *Večernji list*

U obama razdobljima *Večernjega lista* javljaju se prijedložno-padežni izrazi svojstveni niskomu varijetetu. Međutim u *Večernjemu listu* iz 2000. godine nije pronađen nijedan primjer bilježenja konstrukcije *kod + genitiv* uz glagole kretanja, već se obilježja niskoga varijeteta javljaju u dvama primjerima u kojima se prijedlog *k* zamjenjuje prijedlogom s naveskom *ka* i obrnuto: zatvorili su *cestu koja vodi k graničnom prijelazu, u postupku koji vodi ka leukemiji*. U svim ostalim analiziranim primjerima konstrukcija *k + dativ* upotrebljava se u skladu s propisima norme hrvatskoga standarda, primjerice *poći na bolje i ka demokraciji, ići k eurizaciji, k nama je došla, pohitali su k liječnicima, slijepci su pošli k premijeru* i sl.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine prijedložno-padežni izraz *kod + genitiv* javlja u trima analiziranim primjerima: *nekoliko srednjoškolaca dolazi kod njega, inicijativa koja je krenula kod nas, žele da se kod njih dođe čim prije*. Svi ostali izdvojeni primjeri odnose se na poštivanje normativnih preporuka te bilježenje konstrukcije *k + dativ* u označavanju smjera kretanja, primjerice *otvara put k nasilju*.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* nailazimo na primjere nepreporučljive uporabe prijedložno-padežnih izraza u obama analiziranim razdobljima, ali je i u njima iznimno rijetka. U listu s početka stoljeća pronađen je tek jedan primjer u kojemu se izraz *kod + genitiv* upotrebljava na mjestu izraza *k + dativ*, ali i primjer u kojemu se prijedlog *s*

naveskom *ka* zamjenjuje prijedlogom bez naveska: *članici koja je kod njih stupila u novicijat, šalju ga Felix V. I Koncil k hercegu Heinrichu*. U svim ostalim primjerima dosljedno se poštuje normativna preporuka, primjerice *sporo kroče k Mr. Happyu i Lady Star, krećemo k sastavnicu, nas zovu k sebi, vodilo je k spomenutom novom početku, odveo ga je k akvarelu* itd.

U izdanjima iz 2020. godine pronađen je jedan primjer svojstven niskomu varijetetu, u kojemu se konstrukcija *kod* + *genitiv* bilježi uz glagol kretanja: *kod nas na jednog nastavnika dolazi trinaest učenika*. Svi ostali analizirani primjeri zabilježeni su u skladu s propisima određenim normom hrvatskoga standarda, primjerice *raste od tla k nebu, zaljubljenika vode k vilenici, da se vrne nazaj k nam* i sl.

d) *Vijenac*

List *Vijenac* ovdje se ne razlikuje od ostatka analiziranih listova pa i u njemu pronalazimo obilježja niskoga varijeteta u uporabi prijedložno-padežnoga izraza *kod* + *genitiv* uz glagol kretanja. Međutim u *Vijencu* iz 2000. godine pronađen je tek jedan takav primjer, kao i jedan primjer nepreporučljiva bilježenje duljega prijedloga *ka* na mjestu prijedloga bez naveska: *ne trebaju dolaziti kod vas, još uvijek ne vodi ka zaokruživanju slike svijeta*. Sve ostale izdvojene primjere iz lista s početka stoljeća obilježava preporučljiva uporaba padežnoga oblika *k/ka* + *dativ* uz glagole kretanja, primjerice *Bruno Bulić je dolazio k meni, k njima nitko ne dolazi* itd.

U *Vijencu* iz 2020. godine pronalazimo najveći broj primjera vezanih za niski varijetet, ali i oni su prilično oskudni. Nepreporučljivo bilježenje izraza *kod* + *genitiv* na mjestu izraza *k* + *dativ* javlja se u trima pronađenim primjerima, a bilježenje prijedloga s naveskom na mjestu prijedloga bez naveska tek u jednome izdvojenom primjeru: *ići po mišljenje kod Miroslava Krležu, nedavno je došla živjeti kod tete, većina njih otišla je kod rodbine*. Ostatak analiziranih primjera vezan je za preporučljivu i normom propisanu uporabu prijedložno-padežnoga izraza *k* + *dativ*, primjerice *vodi protagonista ka univerzalnoj spoznaji, jednorog će doći k njoj, glavnina je snage ćirilometoske misije k nama stigla (...)* i sl.

2) Uporaba vokativa

U analiziranim listovima nepravilnosti vezane za uporabu vokativa vrlo su rijetke, a u mnogima se ni ne pojavljuju. Obilježja niskoga varijeteta u listovima u kojima se pojavljuju obilježena su:

- izostankom zareza ispred i/ili iza vokativa, odnosno prikladne interpunkcije na kraju rečenice
- bilježenjem nepravilna sklonidbenog oblika imenice.

a) *Jutarnji list*

U *Jutarnjemu listu* oblikovanje vokativa uglavnom se provodi u skladu s preporukama i pravilima norme.

(...) našoj redakciji stiglo je pismo glumice ZMK-a Marice Vidušić sljedećeg sadržaja: "Poštovana kolegice Ljiljana Štokalo! (...)"

Davide, daj đir!

Iz suvremenih brojeva lista izdvojen je samo jedan primjer u kojemu se ne poštuje norma hrvatskoga standarda, odnosno u kojemu je upotrijebljen nepreporučljiv sklonidbeni oblik imena u vokativu:

Sulejmanijeva kći Zeinab ponovila je (...) "Ludi Trumpu, nemoj misliti da je sve oko mučeništva mog oca završeno (...)"

Ostali izdvojeni primjeri zabilježeni su u skladu s propisima standardojezične norme:

STRIČE, VOLIM TE, ALI IDEŠ U ZATVOR.

b) *Večernji list*

Ni u jednome analiziranom razdoblju *Večernjega lista* ne pronalazimo primjere koje možemo izdvojiti kao svojstva niskoga varijeteta hrvatskoga standarda. Iz obaju analiziranih razdoblja lista izdvojeno je više od 200 primjera u kojima se vokativ bilježi u skladu s propisima norme, dakle s preporučljivom interpunkcijom i padežnim oblikom imenice, primjerice:

»Francuski Haideri!«

c) *Hrvatsko slovo*

Oblikovanjem vokativa u obama analiziranim razdobljima *Hrvatskoga slova* dolazi do nepravilnosti vezanih za bilježenje nepravilna sklonidbenog oblika imenice ili izostavljanje zareza ispred odnosno iza vokativa, ovisno o njegovu položaju u rečenici. U *Hrvatskome slovu* s početka stoljeća pronađen je najveći broj takvih primjera, od kojih smo izdvojili ukupno 23, poput:

Bravo, bravo Madžari!

Ali, ne leži vraže!

Do viđenja, dragi Gumbek!

Hvala budi Marjanoviću (...).

U ostalim analiziranim primjerima (nešto više od 400) poštuje se norma hrvatskoga standarda, primjerice:

I bez tv bilješke, neka ti je laka hrvatska, mirogojska zemlja, Arape!

Recimo da nekim čudom doživite, poštovani čitatelju, takav neki dan (...).

Bit će gripe, predsjedniče!

Bože, čuvaj Hrvatsku!

U *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine pronađen je manji broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu, točnije izdvojeno je tek sedam takvih primjera, u kojima izostaje interpunkcija ispred/iza vokativa ili u kojima je upotrijebljen nepravilan sklonidbeni oblik imenice u vokativu:

Daj dragi Bože da te i naš narod dočeka u slavi tvojoj!

No da, pa što čekate gospodo i gospođe u HSS-u?

Ostatak primjera poštuje normativne preporuke i visoki varijetet hrvatskoga standarda:

*Ma, hvala Ti, Horvate, na Tvojim nezaboravnim i čudesnim „Istarskim putima“!
Zbogom Francek, istarski putniče!*

Dragi čitatelji, ovo je pitanje svih pitanja u Hrvatskoj.

Zašto, gospodo i drugovi s HRT-a, odnosno je li to hrvatska televizija?

d) *Vijenac*

Ni u jednome analiziranom razdoblju *Vijenca* nisu pronađeni primjeri oblikovanja vokativa svojstveni niskomu varijetetu te se svaki izdvojeni primjer veže za visoki varijetet hrvatskoga standarda, primjerice:

Draga Veronika, ti „koja nosiš pobjedu“, počivala u miru!

Dragi Professore, vječna Vam slava i hvala!

3) Prijedlog s/sa u besprijedložnome instrumentalu

Unatoč tomu što u prethodnim dvama analiziranim primjerima kategorije padeža obilježja niskoga varijeteta nisu česta, u bilježenju instrumentala sredstva sva četiri analizirana lista obiluju slučajevima u kojima se ne poštuju normativne preporuke. Naime uporaba prijedloga s(a) uz instrumental koji odgovara na pitanje *S čime?* i u tome je smislu na semantičkoj razini podređen subjektu (imenici u nominativu) nije preporučljiva, već ćemo tu upotrijebiti besprijedložni instrumental, odnosno instrumental sredstva (npr. *Plovimo morem.*, *Pišemo rukom.*). Kada su imenica u instrumentalu i imenica u nominativu ravnopravni vršitelji radnje, tada instrumentalu dodajemo prijedlog s/sa, a nazivamo ga instrumentalom društva (Barić et al., 1999: 252). U slučaju da se prijedlog s/sa nađe uz instrumental u izražavanju sredstva, takva konstrukcija smatra se obilježjem niskoga varijeteta hrvatskoga standarda.

a) *Jutarnji list*

U *Jutarnjemu listu* se instrumental sredstva često bilježi s prijedlogom s/sa unatoč tomu što norma hrvatskoga standarda propisuje uporabu besprijedložnoga instrumentala. Primjerima takve uporabe obiluju brojevi iz obaju razdoblja lista. U

listu iz 2000. godine analizirano je ukupno 2092 primjera od kojih se 10 % odnosi na nepreporučljivo bilježenje instrumentala sredstva, poput:

S istom riječju soba (...) počinje naslov romana (...).

(...) napušta vozilo Hitne pomoći s kojim je došao do klinike (...).

(...) počelo je jučer kriznu sjednicu (...) zbog financijskog skandala koji je počeo s priznanjem kancelara Helmuta Kohla.

(...) tiskanje u vlastitoj nakladi tadašnja je vlast spriječila s obrazloženjem (...).

(...) u potragu su se uključile i postrojbe SFOR-a s helikopterima (...).

(...) Tomić je sa svojim automobilom na kraju udario u stup.

Splitski je HNK s predstavom "Pasje novelete" (...) prvi vratio Smoju (...).

Već je s prvim romanom (...) požnjela golem uspjeh, a s krimićem "Apotekarica" prokrčila si je put i na svjetske ljestvice najčitanijih knjiga.

Oko 90 % primjera odnosi se na pravilno bilježenje instrumentala, odnosno bilježenje besprijedloznoga instrumentala sredstva, primjerice:

(...) bili su naoružani pištoljima, granatama i noževima i odmah su počeli prijetiti smrću putnicima.

Put je počeo letom u Santiago de Chile (...).

Francuske trupe suzavcem su jučer rastjerale nekoliko stotina Albanaca koji su ih gađali kamenjem (...).

Akcijom iz zraka ruski su padobrancii jučer nastavili napade (...).

Robot se pokreće motorom koji se napaja solarnom energijom (...).

U suvremenim brojevima lista analizirano je ukupno 988 primjera, a pronađen je nešto veći broj uzoraka nepreporučljiva bilježenja instrumentala s prijedlogom na mjestu besprijedloznoga instrumentala (17 %), poput sljedećih:

U riječkom kazalištu najavljuju i novi mjuzikl s kojim će otvoriti sezonu (...).

Krug koncertnih večeri (...) završit će (...) s izvrsnim projektom (...).

Pa malverzacije s fondovima EU već su zabilježene (...).

Tako bi se zajamčila sloboda kretanja sa Španjolskom (...).

Jeste li zadovoljni s razvojem tog projekta?

Godinu za nama Ina je zaključila s neto dugom od oko 2,55 milijardi kuna (...).

(...) s ulaskom u ovaj restoran imate osjećaj da ste ušli u nečiji dnevni boravak.

Više je primjera u kojima se instrumental sredsta bilježi u skladu s preporukom norme, dakle bez prijedloga (83 %), primjerice:

(...) mogu potpisati mobitelom.

Dapače, osvajaju ljubavlju i posvećenošću (...).

Upad je uspio zato što su se prethodno uspjeli domoći ranjivosti tog sustava, koje su pak doznali hakiranjem Agencije za nacionalnu sigurnost.

Pokretanjem stečajnog postupka (chapter 11), Savez će moći nastaviti svoj red dok se u isto vrijeme bavi reorganiziranjem financija i sklapanjem nagodbi (...).

b) Večernji list

Kao u prethodnome listu, obilježja niskoga varijeteta i u *Večernjemu listu* moguće je prepoznati kroz čestu uporabu prijedloga s/sa ispred instrumentala sredstva, dakle na mjestu na kojemu norma nalaže uporabu besprijedložnoga instrumentala. U *Večernjemu listu* iz 2000. godine analizirano je ukupno 900 primjera koje u 18 % slučajeva obilježavaju značajke niskoga varijeteta, primjerice:

Oluja je s udarima vjetra (...) opustošila Crnu šumu (...).

To stoga što se imuni sustav navikava na bavljenje s uljezima (...).

Vježbe s utezima nisu samo za one koji se bave body-buildingom.

Moge tvrdi da se s približavanjem trenutka razmatranja (...) povećava i broj prijetnji.

Trzavice u afričkim zemljama opterećenim siromaštvom, korupcijom, ugnjetavanjem manjina i s nestabilnim vladama (...) prijetnja su ratovima (...).

Sezona se otvara s peludom ljeskovine, johovine i breze, te sa cvjetanjem mnogih drugih vrsta drveća i grmlja.

Puno veći broj primjera odnosi se na pravilno bilježenje instrumentala sredstva (82 %), poput sljedećih nekoliko:

Novcem (...) uspijevamo pokriti samo dio troškova.

Mnogima su mačetama odrubljene glave (...).

(...) Portugal forsiranjem proširenja radi u korist svoje štete.

Ante Vukasović javlja se člankom (...).

Samuraji u ovom filmu su grupa ljudi koja se bavi ubijanjem (...).

Večernji list iz 2020. godine bilježi manji broj primjera u kojima dolazi do odstupanja od norme hrvatskoga standarda. Analizirano je ukupno 744 primjera, a do odstupanja dolazi u 12 % analiziranih slučajeva, primjerice:

(...) s otvaranjem Turskog toka (...) Kijev gubi jaku pregovaračku poziciju (...).

S Fradkovljevim imenovanjem na mjesto premijera novinske su naslovnice osvanule s naslovima: "Koji Fradkov?"

Počelo je s plakatima kojima su studenti pozvani na bojkot studentskih menza.

Oglasila se Svjetska zdravstvena organizacija s izvješćem (...).

(...) utvrđeno je i izvorište zaraze, tržnica s morskim plodovima (...).

(...) svrstava Venezuelu u skupinu s ratom razorenima Sirijom i Jemenom (...).

Pravilno bilježenje instrumentala sredstva javlja se u 88 % analiziranih primjera suvremenih izdanja lista, primjerice:

(...) policajci su napadnuti kamenjem, bocama i pirotehnikom.

Kina se potpisom na sporazum obvezala (...).

Pametnim korištenjem tehnologija moguće je stvoriti nove (...) modele (...).

(...) kupci u dm-u mogu besplatno zamijeniti novima u slučaju dotrajalosti.

(...) trgovci automobilima nisu naručili dovoljno zaliha (...).

Sada se oglasio audioporukom (...).

c) Hrvatsko slovo

U *Hrvatskome slovu* pronađen je najveći broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu. Međutim i tu je broj takvih primjera puno manji od primjera bilježenih u skladu s propisima norme hrvatskoga standarda. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine od 757 analiziranih primjera 27 % odnosi se na instrumental koji nije zabilježen u skladu s normom hrvatskoga standarda, dakle u kojemu se ispred instrumentala sredstva dodaje prijedlog s/sa, primjerice:

Svoje izlaganje Kujundžić je počeo s konstatacijom (...).

(...) samo su svjesno (...) srpskoga vladara zamijenili s američkim.

(...) redakcija (...) nas je opskrbila s mnoštvom dobrih filmova.

Povijest Kaštela predstavljena je živo i plastično s opisima dugog razdoblja (...):

(...) dobre rezultate postigao je i Brešan (čak i bolje) sa svojim filmovima (...).

(...) cirkulira danas pojam Regije (mi ga pišemo s velikim slovom).

Ukupno je 72 % slučajeva u kojima je uočeno poštivanje normativnih preporuka, odnosno u kojima je u izricanju sredstva upotrijebljen besprijedložni instrumental:

(...) sve je to povezano čvrstim (ne)vidljivim mjerama (...).

(...) umjetnik vremeplovom putuje u prošlosti igrajući se vještich igara.

(...) nastupi u Rimu završeni su molitvom Očče naš, kojom su i započeli (...).

Svojim poznavanjem prilika i teološkim znanjem postao je jedna od glavnih osoba.

(...) podlogu preparira pjeskom i piljevinom s vezivima (...).

Iz *Hrvatskoga slova* iz 2020. godine izdvojen je ukupno 851 primjer instrumental sredstva među kojima nailazimo na neznatno veći broj primjera koji se vežu za niski varijetet nego u prethodno analiziranu listu (28 %), poput sljedećih:

(...) predstaviti će se (...) s višestruko nagrađivanom baletnom predstavom (...).

(...) program počinje u 21 SAT s obnavljanjem (...) "čajanki/plesnjaka" (...).

Započelo je s kazalištem ITD. i Umjetničkom organizacijom Teatrum.

(...) ilustraciju (...) pružaju tri različita športa, sa svojim video analizama (...).

(...) pozivaju da Hrvatima u spomenutim gradovima s pjesmom i veseljem uljepšamo adventske svečanosti 2019.

Plenković obećava brda i doline, naravno s našim novcem (...).

Kronologiju treba dovršiti s trima rođenim Baranima (...).

Primjerima u kojima se instrumental sredstva bilježi u skladu s normom pripada 72 % analize, primjerice:

Svaki autor svojim emotivnim pristupom zadanoj temi reflektira svoje emocije.

Postigli smo to odlučnošću i razboritošću.

Predsjednik Njemačke mirnim je tonom dao pogled na Europu (...).

d) *Vijenac*

I autori tekstova *Vijenca* Matice hrvatske u velikom broju slučajeva mijenjaju instrumental sredstva i instrumental društva pa ispred besprijedložnoga instrumentala umeću prijedlog s/sa što ubrajamo u obilježja niskoga varijeteta. U *Vijencu* iz 2000. godine analizirano je ukupno 839 primjera od kojih niskomu varijetetu pripada 10 %, primjerice:

S prebacivanjem težišta njegova zanimanja (...) Šišić skuplja golemu građu (...).

(...) pokušaj autobiografskog ili dnevničkog zapisa se s dolaskom Novoga doba pretvara u zapisivanje vječne Sadašnjosti.

Naime, stručnjaci su dokazivali kako to nije stvar s kojom bi se trebali dičiti (...).

(...) polemike su obnavljane s otvaranjem svake nove studijske grupe.

(...) započinje s kipom bana Jelačića (...).

S izvedbom kompozicije Zvukolik na početku i s interpretacijom Triju preludija (...) dobila je konkretnost i uvjerljivost (...).

Najveći uspjeh Ivo je postigao s pjesmom Morgen (...).

Primjerima u kojima se poštuju normativne preporuke pripada 90 % provedene analize, primjerice:

(...) antologije redovito počinju Matoševim Hrastovačkim nokturnom (...).

(...) banalnost kojom se moderna žena brani od neuzvraćenje ljubavi (...).

Od 1908. do 1917. Šišić se djelatno bavi politikom (...).

Uvođenjem aktualne problematike roman dobiva i neke esejističke crte (...).

Stoga je i glavna junakinja romana označena samo inicijalom S.

Svojom će knjigom Lotman zasigurno privući teoretičare sustava (...).

Ne smijemo se zadovoljiti samo krpanjima rupa, premda je i to potrebno.

U brojevima lista iz 2020. godine analizirano je ukupno 702 primjera, a u tome je razdoblju pronađen dvostruko veći broj primjera u kojima se ne poštuju normativne preporuke (21 %), poput:

(...) Sveto pismo (...) govori da se na zlo ne odgovara s više zla, nego s dobrim.

Nije slučajno ni to da se započinje s idejom utopije (...) te logično nastavlja s problematikom velegrada (...).

Sustavno gradi kvalitetan repertoar s kojim obuhvaća (...).

(...) izložba počinje sa sv. Antunom Opatom iz crkve sv. Nikole (...), kjoj se slavi 17. siječnja, a završava s oltarom sv. Ivana (...).

Lik osjeća i predaje ga publici s punoćom bića, spontano, iskreno i potresno.

„Slavljenik“, splitski Arheološki muzej (...), uključio se s trima programima.

Napetost stalno raste s dogovorom dviju žena o napitku smrti (...).

(...) daje ključ čitatelju da s osvrtom na to vrijeme razumije i današnjicu.

Veći broj analiziranih primjera i u suvremenim brojevima lista odnosi se na preporučljivo bilježenje instrumentala sredstva, dakle besprijedložno, a ukupno se na takve primjere odnosi 79 % analize, primjerice:

Čovječanstvo se (...) želi boriti vjetrenjačama i zabranom plastičnih vrećica, ali ne i prepuštanjem prostora prirodi i odustajanjem od svojih navika.

(...) oduševljava snagom glasa i sigurnim visinama te decentnom igrom.

U Prozi se kratkim pričama javlja Jadranka Jagoda Matić.

Autor implicira da je njezina ekstrovertiranost bila maska kojom se branila (...).

Sto četrdeseta godišnjica obilježena je otvaranjem novouređenih postava zbirki i predstavljanjem vrijedne donacije (...) te izložbom (...).

Orkestar pod vodstvom dirigenta Jure Bučevića uvertirom je nanizao hitove (...).

(...) potpuno jedinstven postaje kada interpretaciju začini notom promuklosti.

- Uporaba prijedloga i genitiva na mjestu instrumentala sredstva.

Popredloženjem nazivamo preobražaj padežnih oblika imenica u prijedloge, a tu spadaju okamenjeni akuzativni oblici imenica *čelo, dno, duž, kraj, mjesto, put, sred* i *vrh*, oblici instrumentala *pomoću, posredstvom, prilikom, povodom, prigodom, sredinom, tijekom, krajem, početkom, polovinom, silom* te pojedini prilozima (*blizu, prije, poslije*) i komparativi priloga (primjerice *niže, više*) (Barić et al., 1999: 196). Bilježenje takvih oblika u kombinaciji s imenicom u genitivu na mjestu instrumentala smatra se obilježjem niskoga varijeteta hrvatskoga standarda, a vrlo često javlja se i

zamjena instrumentala takozvanim sekundarnim genitivnim prijedlogom (za vrijeme/vremena) te imenicom u genitivu (primjerice *Bili su na drugome mjestu za vrijeme predavanja / za predavanja.*). Osim toga nerijetko se uz imenicu *vrijeme* upotrebljava imenska riječ vremenskoga značenja (primjerice *za vrijeme Prvoga svjetskog rata*) zbog čega dolazi do pojave pleonazama (Glušac, 2013: 145).

U analiziranim razdobljima četiriju listova najčešće nailazimo na primjere s *preko, (s) pomoću / uz pomoć, putem, prilikom, prigodom, diljem, posredstvom* te *za (vrijeme)*.

a) *Jutarnji list*

U brojevima *Jutarnjega lista* zabilježen je značajan broj primjera u kojima je na mjestu instrumentala sredstva upotrijebljena konstrukcija s prijedlogom/prilogom i genitivom. U obama analiziranim razdobljima moguće je pronaći primjere s *preko, (s) pomoću/uz pomoć, putem, prilikom* te *za (vrijeme)*. U *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća osim navedenih pronalazimo i primjere s *prigodom, diljem* te *posredstvom*, a obilježja niskoga varijeteta u ovoj kategoriji uočena su u 39 % slučajeva od ukupno 2809 analiziranih primjera. Najčešći su:

Optužbe (...) sadrže liste brojnih ubijenih civila za vrijeme napada.

(...) udarne su snage uz pomoć artiljerije i avijacije probile (...) obranu (...).

Ponuđena je i mogućnost plaćanja (...) putem Diners Club kartice.

Zanimljivo je da su (...) prigodom predavljanja Zbornika proglašeni počasnim članovima Matice hrvatske Zaprešić.

Tvrdi se kako je prilikom napada atentatora za stolom (...) sjedilo još pet osoba.

Pomoću anegdota i jednostavnih savjeta Littauer nadalje pomaže (...).

(...) na vlast je došao s pomoću mojeg novca - kaže Naomi Merhav (...).

(...) Centar za mala tijela (...) je zatim diljem svijeta poslao obavijest (...).

(...) komunicira sa svojim mafijaškim poslodavcima preko goluba pismonoše.

Uskoro bi (...) posredstvom američke ambasade, trebala biti izložena (...).

(...) očekuju da se za današnjega posjeta (...) ispriča za šutnju (...).

U suvremenim brojevima lista također uočavamo velik broj slučajeva u kojima se instrumental sredstva zamjenjuje kojom od navedenih konstrukcija, a takvi se oblici pojavljuju u 56 % od ukupno 1634 analizirana primjera:

Prilikom osnivanja tvrtke (...) Ministarstvo znanosti obvezalo se (...).

(...) Boeing je pokušao uz pomoć softvera stvoriti dojam (...).

Milanović je i za vrijeme ove kampanje pokazao (...) razinu nestrpljivosti (...).

(...) iako za zimskog doba odsječeni od svijeta zapravo taj vanjski svijet (...) upečatljivo zrcale.

(...) slijedio je pokušaj krađe (...) putem manipulacije sustava SWIFT.

(...) potrebno se logirati pomoću e-maila (...).

Poslat će (...) preko Vibera ili WhatsAppa. On traži preko maila (...).

b) Večernji list

Zamjena instrumentala sredstva prijedlogom ili konstrukcijom *za vrijeme* u kombinaciji s genitivnom dopunom nije rijetka ni u analiziranim razdobljima *Večernjega lista*. U obama analiziranim razdobljima pronađeni su primjeri s *preko*, *putem* i *za (vrijeme)*. Uz to u *Večernjemu listu* iz 2000. godine česti su primjeri s *pomoću/uz pomoć*, *posredstvom*, *prilikom* te *prigodom*, a primjerima zabilježenim u skladu s niskim varijetetom hrvatskoga standarda pripada 36 % analize provedene na ukupno 1402 primjera, primjerice:

Očekivanu duljinu života možemo produljiti (...) dijelom uz pomoć lijekova.

Počasnu iglu (...) (dodjeljivalo se posredstvom vojske).

(...) kolaju razne priče o tome koliko je ljudi (...) poginulo prilikom pucnjave (...).

Prigodom kratkoga zaustavljanja u Egiptu, Arafat se požalio (...).

(...) nezakonito lovljenje jesetri pomoću specijalnih ribarica (...).

Mendoza je (...) zatražio od vojske putem državnog radija (...).

(...) tijesno su se povezali - upravo preko Interneta.

Dvojica Palestinaca su ubijena, a dvojica ranjena za pucnjave (...).

Za vrijeme rada kirurzi tako prosto i nezgrapno psuju kao nekad stočari.

I u suvremenim brojevima lista uočavamo primjere svojstvene niskomu varijetetu, a pripada im 22 % od ukupno 1162 analizirana primjera, primjerice:

(...) najviše prijetnji uputio je (...) za vrijeme iranskog napada.

(...) odlučili su da se neće spajati putem javnih WiFi mreža (...).

(...) nije (...) jasno ni na koji je način, (...) preko koje životinje on tamo dospio.

U Wuhanu primjenjuju rješenje koje je primjenjivao Peking za epidemije (...).

(...) ne bi trebao ići (...) preko zemalja Balkana, potom Hrvatske i Slovenije prema Njemačkoj, (...) nego ponajprije iz Afrike - iz Libije preko Sredozemlja.

(...) održat će se 25. veljače putem Bloomberg aukcijskog sustava (...).

Te se stare drvene zgrade za podrhtavanja tla pomaknu (...).

c) *Hrvatsko slovo*

Zamjena instrumentalna sredstva prijedlogom nastalim poprijedloženjem i genitivnom dopunom obilježje je niskoga varijeteta koje često uočavamo i u analiziranim tekstovima *Hrvatskoga slova*. U obama analiziranim razdobljima pronalazimo primjere s *preko, putem, (s) pomoću/uz pomoć, posredstvom, prigodom te za (vrijeme)*. U brojevima lista s početka stoljeća analizirano je ukupno 1693 primjera od kojih 55 % pripada niskomu varijetetu, primjerice:

Posredstvom televizije (...) možemo 1. siječnja pratiti Novogodišnji koncert (...).

Za vrijeme boravka na stranim konzervatorijima stekao je (...) naobrazbu (...).

Kokot obrise crteža fresaka prenosi putem fotoaparata, dok se nekad taj postupak radio punktiranjem crteža preko paus-papira. Najprije označi

središte motiva (...) da bi konačno pomoću epidijaskopa povećavao fotografiju (...).

Ovogodišnje je natjecanje (...) uključilo i djela Johanna Sebastiana Bacha (prigodom obilježavanja 250. obljetnice smrti) (...).

Iz suvremenih brojeva *Hrvatskoga slova* izdvojen je gotovo dvostruko manji broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu. Od 1318 analiziranih primjera pripada im 36 %, primjerice:

Preko televizije, radiopostaja (...) njemačka javnost čudom je doznala (...).

Autor izabire evanđeoski put pomoću kojega vodi čitatelja (...).

Djelatnost udruge nasilno je ukinuta za vrijeme SFRJ 1979. (...).

(...) nastaju prigodom realizacije animiranih filmova.

Zašto se putem sustava e-građanin ne bi omogućilo glasovanje (...)?

(...) thanatoidne vijesti i činjenice produciraju se s pomoću mobitela (...).

(...) posredstvom Božje Riječi u predmetnome je jedinstvu s Bogom (...).

d) *Vijenac*

I u *Vijencu* se to obilježje niskoga varijeteta ostvaruje prilično često, a u obama razdobljima lista pronađen je podjednak broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu, ostvarenih zamjenom instrumentala sredstva prijedlogom *preko, putem, prilikom, s (pomoću) / uz pomoć* ili konstrukcijom *za vrijeme* i genitivnom dopunom. U brojevima lista s početka stoljeća analizirano je ukupno 1050 primjera, a osim gore navedenih obilježja niskoga varijeteta nailazimo i na prijedlog *prigodom* s dopunom u genitivu na mjestu instrumentala sredstva. Takvim primjerima pripada ukupno 20 % analize:

Udaljavajući se or Jergovićeve stvarnosti u hiperstvarnost, a preko nje i u medijsku i genetsku manipulaciju (...) »Quorum« donosi Presjek (...).

Među ostalim za vrijeme zimskih raspusta kao i ljetnih praznika bio je od hrvatskih povjesničara najčešći arhivski gost sljedećih arhiva (...).

(...) ponovno se spojminje Malahija Hampel prilikom čitanja Tabule (...).

(...) povijesne teme (...) prezentiraju se i putem grafike.

Ta golema i gusta struktura koncentriranog stanovanja djeluje pitomo i slikovito, (...) za bistrih dana i okićena tornjevima crkava u starom dijelu Zagreba.

Prigodom imenovanja suradnika (...) pojavio se strah (...).

(...) uz djela tih umjetnika visjela su i djela iz Prinzhornove zbirke kako bi se pomoću njih dokazalo ludilo i izopačenost moderne umjetnosti.

(...) nedostaju temeljna oruđa s pomoću kojih bi mogli obavljati svoj posao (...).

U suvremenijim brojevima *Vijenca* osim prijedloga i genitiva na mjestu instrumentala nailazimo i na konstrukciju *kroz* + *akuzativ*. Od ukupno 936 analiziranih primjera 25 % bilježi se u skladu s niskim varijetetom, poput:

Da nas prislušuju s pomoću tehnologije, to nam je već svima znano (...).

(...) njihovi se darovi umjetnosti prenose slušateljima diljem svijeta putem radijskih postaja - članica EBU.

Na izložbi su uz pomoć multimedije pokazana (...) remek-djela (...).

(...) tijekom umjetnik u instalaciji provodi i doslovno, ali ne s pomoću vode (...).

(...) Augustea Rodina, čiji je atelijer posjetila za boravka na stipendiji u Parizu.

Kako održati na okupu kulturu (...) koja se rasprostrla preko svih kontinenata?

Prilikom kužne pošasti 1482. donesena je uredba o kopcima i kopicama (...).

(...) društveni će ga pipci dosegnuti, preko plotu ili televizora, putem interneta ili društvenih medija.

6.1.7. Sklonidba vlastitih imena i njihovih posvojnih pridjeva

Skлонidba vlastitih imena sa sobom nosi veći broj pravila, od kojih među najvažnije ubrajamo sklonidbu stranih imena koja završavaju na zapornik i na *-u* poput naših imena (primjerice *Luther, Luthera, Lutheru*), sklonidbu imena na *-i* i *-y* poput općih

imenica na *-i* (primjerice *Verdi, Verdija*), sklonidbu imena na *-a*, nenaglašeno *-e* ili *-o* poput naših imena s tim završecima (primjerice *Picasso, Picassa*), sklonidbu ženskih imena na *-a* ili nenaglašeno *-e* poput naših imena na *-a* (primjerice *Juliana, Juliane*), sklonidbu imena na *-ea, -ia* umetanjem *-j-* (primjerice *Lucia, Lucije*) (Babić i Moguš, 2011: 50 – 52), pisanje imena stanovnika i pridjeva izvedenih od imena stranoga naseljenog mjesta onako kako se izgovaraju (primjerice *Njujorčanin, njujorški*) (Hudeček i Mihaljević, 2019: 119) itd.

Odstupanja od tih i ostalih pravila propisanih normativnom literaturom hrvatskoga jezika smatraju se obilježjem niskoga varijeteta, a u bilježenju vlastitih imena i njima pripadajućih posvojnih pridjeva u analiziranim razdobljima četiriju listova moguće je uočiti velik broj primjera u kojima se vlastita imena i njihovi posvojni pridjevi bilježe drugačije. Ti primjeri vezani su za:

- izostanak sklonidbe ili nepropisno bilježenje pokrata
- izostanak međuotvorničkoga *j* u kosim padežima pokrata
- umetanje međuotvorničkoga *j* u sklonidbi ženskih imena na *-ia*
- nedosljednu fonetizaciju posvojnoga pridjeva izvedenoga od stranoga imena
- izostanak sklonidbe imena muškoga ili ženskoga roda
- sklonidbu pokrata muškoga roda prema sklonidbi imenica ženskoga roda
- sklonidbu ženskih prezimena koja završavaju suglasnikom
- sklonidbu indeklinabilnih pridjeva nastalih od stranih riječi
- izostanak sklonidbe stranih ženskih imena na *-ah*
- bilježenje skupine *ev* na mjestu dvoglasa *eu* u pridjeva *europski*
- bilježenje naziva grada prema izgovoru ili stranim oblikom kada postoji domaća inačica
- oblikovanje *i/ili* sklonidbu pridjeva prema pravilima stranoga jezika, primjerice *madžarski*
- umetanje hrvatskoga prefiksa nefonetiziranoj osnovi posvojnoga pridjeva
- izostanak fonetizacije strane osnove u imenica ženskoga roda na *-ina*
- pisanje imena država malim slovom
- uporabu stranih naglasaka.

a) *Jutarnji list*

U obama analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista* pronalazimo znatan broj primjera u kojima se vlastita imena i njihovi posvojni pridjevi ne bilježe u skladu s normativnim preporukama, a najčešća obilježja obaju razdoblja vezana su za izostanak sklonidbe ili nepravilnu sklonidbu skraćenica, izostanak međuotvorničkoga *j* u kosim padežima, nedosljednu fonetizaciju posvojnih pridjeva te izostanak sklonidbe imena muškoga i ženskoga roda. U *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća osim navedenih obilježja niskoga varijeteta izdvaja se i sklonidba pokrata muškoga roda prema sklonidbi imenica ženskoga roda, umetanje međuotvorničkoga *j* u sklonidbi ženskih imena na *-ia*, sklonidba ženskih prezimena na suglasnik i slično. Izdvojeno je ukupno 1165 primjera svojstvenih niskomu varijetetu hrvatskoga standarda, primjerice:

Portugal će biti domaćin posebnog sastanka na vrhu EU (...).

Administracija SAD sa zadovoljstvom je primila vijest (...).

U foajeju HNK sutra će u 12 sati biti predstavljen CD (...).

Argentinski liječnici pomažu oporavku Dijega Maradone (...).

U najuži izbor za Whitleyevu nagradu (...) svojim se projektom uvrstila (...).

(...) ne treba ispustiti iz vida ambicioznog Tonča Huljića (...).

(...) istaknula je kako je Elite pokrenuo sudski postupak protiv BBC-a (...).

(...) pokušavaju parirati američkim Grammyima (...).

Newyorški se kolaps negativno odrazio i na burzu u Tokiju.

Sistematski je obrađen rad na broadwayskim operetama (...).

Životno važna operacija srca trogodišnjoj Hannah Smith otkazivana je (...).

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine, osim zajedničkih obilježja, niskomu varijetetu pripada i bilježenje skupine *ev* na mjestu dvoglasa *eu* u sklonidbenim oblicima pridjeva *europski*, proširivanje osnove pridjeva s *-an-* i dodavanje nastavka *-ski* na mjestu nastavka *-ški*. Izdvojeno je ukupno 922 primjera:

Prema BBC-u, poslano ih je već 3000.

Ponovno je tu u prvom planu (...) Merkel, a za njom Evropska unija u cjelini (...).

Nakon neuspjelih atentata na Fidela Castra USA su se javno odrekle (...).

Tamo je ponovno izabran (...) za legitimnog venezuelanskog čelnika.

Williamsica je ustvrdila da žene moraju same odlučivati o svojim interesima (...).

Kao dijete bio je opsjednut sa Spice Girls.

Tako se (...) našla u društvu s nekim od najboljih produkcija na svijetu, kao što su milanska La Scala ili newyorška Metropolitan Opera.

(...) važan utjecaj svakako je imao (...) istoimeni hollywoodski uradak (...).

Najveće je pitanje budućeg odnosa UK i EU što će Johnson učiniti (...).

(...) nova bruxelleska administracija želi pomake.

Napokon, diskretno je opisala i smrt same IBM.

b) *Večernji list*

Velik je broj primjera i u *Večernjem listu* u kojima sklonidba izostaje ili se nepravilno provodi, a to se najčešće ostvaruje u pokratama, ali i u imenima/nazivima. Nepravilno provođenje sklonidbe uglavnom se odnosi na izostanak međuotvorničkoga *j* u kosim padežima, neprovođenje fonetizacije u pridjeva te izostanak sklonidbe imenica. U *Večernjem listu* iz 2000. godine često je i razdvajanje pridjeva *europski* spojnicom (primjerice *EU-ropski*), a ukupno je pronađeno 426 primjera:

(...) slijedeći slovo složenih zakona EU (...).

Tako će to postati trenutno najveća mirovna operacija UN na svijetu.

(...) pripremila je novu predstavu u HNK Ivana pl. Zajca (...).

(...) nije imao volje uspostaviti kooperativni odnos s NATO-m (...).

Počelo je, kao i uvijek, u SAD, a sada se širi i Europom.

Ciparski je predsjednik izrazio potporu (...) da novac NBJ ostane zamrznut.

(...) poznat po vezama s FSB i politikom ostanka Čečenije (...)

(...) vezan je uz UHA, u Zagrebu je držao predavanja (...).

(...) unijet će (...) ujedinjavanje EU-ropskog zračnog prostora (...).

Iz suvremenih brojeva *Večernjega lista* izdvojen je 361 primjer svojstven niskomu varijetetu, a najčešći su:

The Guardian prenosi kako je šefica EK u govoru na London School of Economics rekla da, ako britanski premijer ne prihvati jednakopravne tržišne uvjete s EU nakon Brexita, tada riskira zapreke (...).

S druge strane, među bh. Hrvatima Mesićev izbor (...) izazvao je rezignaciju.

(...) vjeruju da će se sada lakše surađivati s CDU (...).

Cijene goriva u SAD još su niže (...).

(...) u CA ističu da su putnici (...) prevoze preko Zagreba (...).

No, nije sve potpuno drugačije nego u ostatku EU.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* pronađen je najveći broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu: izostankom sklonidbe ili sklonidbom nesklonjivih pokrata, izostankom međuotvorničkoga *j* u kosim padežima, sklonidbom imenica muškoga roda prema sklonidbi imenica ženskoga roda, izostankom sklonidbe muških i ženskih imena, bilježenjem gradova stranim oblikom kada za njega imamo domaću inačicu te izostankom fonetizacije pridjeva nastalih od stranoga imena. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine dolazi i do umetanja hrvatskoga prefiksa nefonetiziranoj osnovi posvojnoga pridjeva te izostanka fonetizacije strane osnove u imenica ženskoga roda na *-ina*, a izdvojeno je ukupno 1339 primjera niskoga varijeteta, poput:

(...) njemačka, madžarska i talijanska su manje liberalne a više demokratske.

Takav stav općine Koper iznimno je važan i za Hrvatsku (...).

(...) orkestar je izvodeći uvertire iz Verdievih opera (...) pokazao zrelost muziciranja, što je potvrđeno i (...) iz opere La Valli Giacoma Puccinia.

Slično su prošle i (...) zvijezde poput Jeremya Daviesa.

(...) nije nadvisio izvornik iz godine 1970. s Jack Lemmonom i Sandy Dennis.

Uz to, nakon daytonske pustolovine, upravo naprasno su se razboljeli vođe (...).

(...) kako se našem veleposlaniku (...) odgovorilo iz BBC-a...

Bergmanov uradak tek je novohollywoodska konfekcija (...).

(...) poput Ghandia ili Charlie Chaplina.

Povelja UN u članku 2. postavlja kao pravnu obvezu UN i njezinih članova (...).

Potaknuti Borhesovim pričama (...) osnivaju u SKUC-u Dramsku družinu Aleph.

(...) zbunjeni bježe iz Miamia glavom bez obzira.

(...) osamljenom Newyorčaninu donosi dašak raja (...).

Riječ je o čovjeku koji je bio redoviti profesor na harwardskom sveučilištu.

U Hrvatskome slovu iz 2020. godine nailazimo i na pisanje imena države malim slovom, strane naglaske te izostanak sklonidbe muških prezimena, a broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu nešto je manji. Izdvojeno ih je ukupno 662, primjerice:

Najviše prostora dobile su teme: 90. obljetnica smrti Iva Vojnovića (...).

Čeka nas i rad na proširenju EU, jačanju političkih, gospodarskih i društvenih veza između država EU i susjednih država (...).

Osim Nenni Delmestre koja potpisuje prijevod (...), autorski tim čine još i (...).

Koncertima su nazočili (...) i brojni diplomati na čelu s g. Aleksandrom Sunkom (...) i Zvonimirom Artašesom Kazakhetsjanom, počasnim konzulom RH-a (...).

Bašić je, inače, ugledni poduzetnik u baselskoj regiji.

(...) po uzoru na zapadne države priprema i pravilnik o ocjenjivanju DVO.

(...) prema podacima HZMO broj zaposlenih u prosincu je povećan (...).

(...) te zahvalnice ili odlikovanja dobili su uglavnom članovi HDZ.

Muzeju su donirani modni primjerci iz vremena (...) velikog Balenciage, Yvesa Saint Laurenta, Coco Chanel, Christian Diora, Luois Vuitona (...).

Četrnaest punih godina nakon što je Juraj Ratkay objavio životno djelo (...) Ratkayu je osporeno prvenstvo (...).

U listopadu 2015. izveden je atentat na kölnsku gradonačelnicu (...).

O skladbama i uspjesima Josipa Hatze opširno su izvješćivali (...).

(...) u prizemlju impresivnog prostora Europa Building u Bruxellesu.

(...) Pedagošku karijeru započinje 1969. kao asistent, a zatim predavač na glazbenom odjelu Université de Vincennes u Parizu, a kasnije i na Ecole Nationale Supérieure des Arts Décòratifs te na Université de Saint-Denis. Godine 1978. bio je pozvan da podučava na State University u New Yorku i Albanyju.

d) *Vijenac*

U *Vijencu* i u toj kategoriji pronalazimo najmanji broj primjera odmaka od norme, ali oni su i ovdje prilično česti. Najčešći od njih vezani su za izostanak ili nepropisnu sklonidbu pokrata te imena muškoga i ženskoga roda, izostanak međuotvorničkoga *j* u kosim padežima te izostanak fonetizacije posvojnih pridjeva. U *Vijencu* s početka stoljeća nailazimo na 118, poput:

(...) kvalitetna je slikovnica koja strši u poplavi (...) Disneyevih proizvoda.

Autor paviljona je, kao i u Lisabonu na EXPO 1998, arhitekt Branko Silađin.

(...) osnivala se - (...) pod banom Khuenom-Héderváryem (...).

Postavljena je na broadwayskim pozornicama (...).

(...) kako su to neki znalci TV-Otvoreno pokušali objasniti (...).

(...) utemeljitelj nedavno osnovane Muzičke akademije Seiji Ozawa u Tokiju.

U razdoblju kada je bio direktor DLJI (1954-1964) (...).

U suvremenim brojevima *Vijenca* nailazimo i na bilježenje imena gradova prema izgovoru umjesto prema pismu jezika iz kojega su preuzeta, a ukupno je izdvojeno 216 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, poput sljedećih:

(...) ipak nije povezana s EU (...).

Referira se na kolege od Helade do (...) Goethea, Baudelairea, Valérya, (...).

(...) protagonist se habitusom uklapa u FBI-ov profil mogućih počinitelja (...).

(...) pozdravne riječi uputio je (...) u ime OMH u Varaždinu predsjednik (...).

Postavljanje Brucea Leea još jednom pred oči publike (...).

(...) može se pogledati izložba (...) pionira videoumjetnosti Nam June Paika (...).

Izložba je plod suradnje s Museum of Modern Art iz Londona i San Francisco Museum of Modern Art (...).

(...) donosi (...) autora Jeroma Kerna i Franka Gambalea (...).

(...) Glodić (...) je skladbu Eric autor posvetio alt-saksofonistu Ericu Dolphyu.

(...) poput Velikog stakla također stalno montiranog u muzeju u Filadelfiji.

6.1.8. Prijedlog s/sa

Kada govorimo o uporabi prijedloga s/sa, prijedlog bez naveska u upotrebi je puno češće, dok se dulji oblik upotrebljava samo ako riječ iza prijedloga započinje sa s, š, z i ž ili kojim konsonantskim skupom u kojemu je drugi zatvornik jedan od navedenih četiriju, ako je sljedeća riječ osobna zamjenica *ja* u instrumentalu (*sa mnom*) te ako dolazi ispred jednosložne riječi u službi imenice koja nije sklonjiva (primjerice *Rečenice je započinjao sa ajoj.*) (Barić et al., 1999: 281). U rečenicama u kojima iza prijedloga dolazi teže izgovorljiv suglasnički skup obje su varijante dopuštene, ali je navezak obvezan ako suglasničku skupinu kao drugi suglasnik čini s, š, z ili ž

(primjerice *sa psom*) (Frančić et al., 2005: 151). Uporaba prijedloga s naveskom ispred riječi koja počinje otvornikom ili ispred riječi koja započinje zatvornikom koji nije s, š, z ili ž smatra se nepreporučljivom i samim time obilježjem niskoga varijeteta. Uporaba prijedloga s naveskom kada riječ iza njega počinje samoglasnikom ili suglasnikom koji ne zahtijeva navezak najčešće je obilježje niskoga varijeteta u analiziranim listovima, dok je uporaba prijedloga bez naveska ondje gdje norma zahtijeva duži oblik rjeđa.

a) *Jutarnji list*

U obama analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista* pronalazimo primjere u kojima je prijedlog *s/sa* zabilježen na način koji norma hrvatskoga standarda ne preporučuje, a najveći broj primjera odnosi se na bilježenje prijedloga s naveskom ondje gdje ga ne treba bilježiti. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronađeno je 126 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, primjerice sa 57,38 posto, sa rukovoditeljima, sa 15-ak, sa Costa Rice, sa petstotinjak ljudi, sa 10 slika, sa tim, sa tri svečana otvaranja, sa 20 posto, sa 80 posto, sa vlasnikom, sa po šest do osam boca, sa više od 600 ilustracija, sa tri prostrane dvorane, sa ili bez Haidera, sa 45 na 30 minuta, sa dvije trećine, sa ciljem pronalaska, s 70 posto jedinica itd.

U suvremenim brojevima *Jutarnjega lista* pronađeno je 67 primjera koje svrstavamo u niski varijetet, poput sa 1. siječnja, sa 224 glasa, sa 1,8 milijardi funti, sa 20 godina, sa 1641., sa 224 na 140, sa jakim koloritom, sa 52 glasa, sa 53 glasa, sa 50 milijuna, sa 30 milijuna, sa 382 delegata, sa činjenicom, sa češkim fotografom, sa 19.000 prodanih primjeraka, s 65 na 85 posto itd.

b) *Večernji list*

U *Večernjemu listu* uporaba duljega oblika prijedloga (*sa*) prilično je česta na mjestu na kojemu valja bilježiti kraći oblik (*s*), a takvo bilježenje svrstavamo u niski varijetet hrvatskoga standarda. Međutim oblik prijedloga bez naveska ne pronalazimo na mjestima na kojima bi trebao stajati prijedlog s naveskom te se takvi primjeri bilježe dosljedno u skladu s normativnim preporukama. U *Večernjemu listu* iz 2000. godine pronađeno je ukupno 68 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, primjerice sa 57

milijuna, sa 83 na 73, sa 30 posto glasova, sa pet, sa tri tjedna, sa Kalabrije, sa dječakom, sa 25.587 glasova, rat sa Čečenijom, sa 233 imena, sa desetak naoružanih osoba, sa 220 dinara, sa još dvoje ljudi, sa Rochesterskog sveučilišta itd.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine pronađeno je ukupno 43 primjera zabilježenih u skladu s niskim varijetetom, poput: *sa 8,8 posto udjela, sa Moskvom* i sl.

c) *Hrvatsko slovo*

Iznimno je često obilježje niskoga varijeteta u *Hrvatskome slovu* i bilježenje prijedloga s naveskom na mjestu na kojemu norma propisuje bilježenje prijedloga bez naveska. U analizi tekstova *Hrvatskoga slova* s početka stoljeća nije uočena nepravilna zamjena duljega kraćim oblikom veznika, ali se u *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine pojavljuje. U brojevima lista s početka stoljeća pronađeno je ukupno 184 primjera svojstvenih niskomu varijetetu hrvatskoga standarda, primjerice *sa Ceausescuom, sa – Kuki, sa časnim sestrama, sa 1000 konjanika, sa cijelim poluotokom, sa dva velika izazova, sa Česima, „505 sa crtom“, sa 14.072 stanovnika, sa 37 kula, sa 320 stranica, sa primjerice, sa neengleskoga govornog područja, sa 55.000 vojnika, sa čime raspolažemo, sa gradnjom samostana, sa 3 CD-a, sa najsjašnjim glumicama, sa Krstinom ostavštinom, sa ciljem otvaranja, sa dva glumca, u svezi sa crtanjem, u duetu sa Manricom, sa prvim pripremama, sa otoka Krka* itd.

U suvremenim brojevima lista pronađeno je ukupno 49 primjera zabilježenih u skladu s niskim varijetetom, primjerice *sa poslijeratnim stanjem, sa povećanim zanimanjem, sa osvojenih 41.216 glasova, sa posljedicama, slaganje sa izrečenim, sa totalitarnim režimima, sa nacionalsocijalističkom Njemačkom, sa 0,6 %, s zadnjim vlškouličkim sudcem, sa područja Republike Hrvatske, sa područja Egipta* itd.

d) *Vijenac*

Obilježja niskoga varijeteta u uporabi prijedloga *s/sa* moguće je pronaći u primjerima bilježenja prijedloga s naveskom na mjestu na kojemu bi trebao stajati oblik bez naveska. Primjeri bilježenja kraćega oblika na mjestu duljega nisu pronađeni. U

Vijencu s početka stoljeća pronađeno je ukupno 40 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, primjerice sa carinskim pristojbama, sa još dva puna dana, sa čitateljima, sa fikcijom, sa Britvićevim stilom, sa erudicijskom akribijom, sa četvrtom, sa elektronskim mehanizmom, glazba sa CD-a, sa čak funky-zahvatima, sa ne baš tipičnim holivudskim raspletom, sa američkim veleposlanikom, sa 0,9 posto, sa Nikicom Puhalom, sa internetskim stranicama itd.

U Vijencu iz 2020. godine pronađeno je tek četiri primjera zabilježena u skladu s niskim varijetetom: sa još šesto pojedinačnih događanja, sa više od šest tisuća predmeta, sa oko pet milijuna stanovnika, sa čak 28 radova.

6.2. Sintaktička razina

Pitanja uporabe padeža iz prethodnoga odlomka rubna su i mogu se smatrati i sintaktičkim pitanjima, na razini sintagme. Varijacije između visokoga i niskoga varijeteta česte su na sintaktičkoj razini, a analiza te razine ovdje se uže odnosi na: razmještaj enklitika, uporabu čestice *li*, uporabu konstrukcija *za + infinitiv* i *da + prezent*, uvođenje subjekta prijedložnim izrazom *od strane* te uporabu veznika *ako/ukoliko*. Uočena obilježja niskoga varijeteta u analiziranim listovima u tablici koja slijedi označavamo pozitivnim znakom +, a ona koje izostaju negativnim znakom -.

	JL 2000.	JL 2020.	VL 2000.	VL 2020.	HS 2000.	HS 2020.	V 2000.	V 2020.
Nepreporučljiv položaj glagolskih enklitika u rečenici	+	+	+	+	+	+	+	+
Nepreporučljiva uporaba čestice <i>li</i> u upitnim rečenicama	+	+	+	+	+	+	+	+
Uvođenje subjekta prijedložnim izrazom <i>od strane</i>	+	+	-	+	+	+	+	-
Nepreporučljiva uporaba veznika <i>ukoliko</i> na mjestu veznika <i>ako</i>	-	+	-	-	+	-	+	+
Konstrukcija <i>da + prezent</i> na mjestu infinitiva	+	+	+	+	+	+	+	+
Konstrukcija <i>za + infinitiv</i>	+	+	-	-	+	+	-	-

Tablica 3. Niski varijetet na primjeru sintakse

Iz tablice je vidljivo da su obilježja niskoga varijeteta i na sintaktičkoj razini analiziranih listova prilično česta. Najmanji broj takvih primjera uočen je u *Večernjemu listu* s početka stoljeća u kojemu se ne pojavljuju struktura *za + infinitiv*, pasivne rečenice s prijedložnim izrazom *od strane* ni veznik *ukoliko* na mjestu njegova vezničkog parnjaka *ako*, dakle na mjestu na kojemu u rečenici nije upotrijebljen prilog *utoliko*. S druge strane, najveći broj obilježja niskoga varijeteta uočen je u analiziranim brojevima *Hrvatskoga slova* s početka stoljeća te u suvremenim brojevima *Jutarnjega lista* u kojima su za svaku od analiziranih kategorija pronađeni primjeri u neskladu s preporukama norme.

6.2.1. Razmještaj glagolskih enklitika

Unatoč tomu što je u hrvatskome jeziku, za razliku od ostalih (strožih) jezika, red riječi u pravilu proizvoljan, taj raspored ipak je uvjetovan nekim „situacijskim, intonacijskim i kontekstnim čimbenicima, priopćajnim težnjama govornika i značenjem poruke“, dok „sloboda u raspoređivanju elemenata pripada području izražajnosti, stilogenosti“ (Barić et al., 1999: 268). Počinjemo zato analizu sintaktičke razine upravo enklitikama. Za visoki varijetet uobičajeno je smještanje enklitike iza prve naglašene riječi te težnja početku rečenice (primjerice *Jučer smo ujutro otišli k doktoru.*) i grupiranju (primjerice *Dogodile su se čudne stvari.*) Međutim neutralna norma ne preporučuje razbijanje čvrstih cjelina poput imena i prezimena enklitikom ili umetanje enklitike nakon stanke, a one se ne pojavljuju ni na samome početku rečenice (osim u upitnim rečenicama, primjerice *Je li otišao?*), kao ni iza niječne čestice ili veznika *i/a*. Ako se nađu u zavisno složenim rečenicama, enklitike se smještaju iza veznika ili upitnih/odnosnih zamjenica (primjerice *Ne znam gdje sam.*) (Barić et al., 1997: 595).

Odstupanja od tih normativnih preporuka u tekstovima svih četiriju listova variraju od članka do članka, od rečenice do rečenice, pa čak i unutar različitih sintagmi iste rečenice. Obilježja niskoga varijeteta u ovoj kategoriji pronalazimo u svakome analiziranom listu i razdoblju, a najčešće je riječ o:

- odmicanju enklitike od početka rečenice
- smještanju enklitike nakon druge ili treće naglašene riječi

- umetanju enklitike nakon stanke
- smještanju enklitike nakon nenaglašene riječi
- razbijanju značenjske cjeline enklitikom
- smještanju enklitike *je* uz enklitiku *se*.

a) *Jutarnji list*

Odmicanje enklitike od početka rečenice, njezino smještanje nakon druge ili treće naglašene riječi te bilježenje enklitike nakon stanke ili na mjesto na kojemu se nema na što nasloniti česta su obilježja niskoga varijeteta koja uočavamo u obama analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista*. Proučavajući kolumne *Jutarnjega lista* iz 2000. godine zaključujemo da najveći dio rečenica obilježava nepreporučljiv razmještaj enklitika. Ni u jednome cjelovitom tekstu nije uočeno dosljedno poštivanje normativnih preporuka o razmještaju enklitika, a vrlo brzo stječemo dojam da im se položaj zapravo određuje nasumce, primjerice:

Karimov (62) tako će još pet godina moći upravljati Uzbekistanom (...).

Na festivalu sudjelovat će filmovi (...).

Žig prvog dana bit će u uporabi 1. i 2. veljače (...).

(...) Bulatović često se spominjao kao jedan od organizatora prosvjeda (...).

Australska tvrtka što bavi se iskapanjem zlata (...).

Rainier (76) već je bio u bolnici prije posljednje operacije.

McCain ostao je na dosad osiguranih 96 delegata (...).

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine stanje je slično. Varijante niskoga varijeteta javljaju se u podjednaku omjeru kao i one svojstvene visokomu varijetetu:

Prvi zabilježeni slučaj ova savezna država je imala 2. ožujka.

Crowe ipak je morao biti nagrađen za svoju spektakularnu preobrazbu (...).

Naglasak je izložbe bio na povijesti marketinškog prikazivanja Podravke.

Hrvatske su vlade do sada dvaput zakonom pokušavale ograničiti rad trgovina nedjeljom i oba su puta ti pokušaji pali na testu ustavnosti.

Glavnu će riječ imati stalni predstavnici članica EU u Bruxellesu (...).

b) *Večernji list*

Brojni su primjeri u kojima se enklitike *Večernjega lista* smještaju u skladu s normom hrvatskoga jezika. Međutim unatoč tomu što u obama analiziranim razdobljima prevladava preporučljiv razmještaj enklitika, i primjeri svojstveni niskomu varijetetu su česti. Od obilježja niskoga varijeteta u *Večernjemu listu* s početka stoljeća najčešće uočavamo smještanje enklitike nakon druge naglašene riječi ili bilo kamo u rečenici, primjerice:

U divovima već je zamjetan taj trend da se delegiraju odgovornosti (...).

No, kad se god govorilo o oprostaju, generala Jaruzelskog se izuzimalo (...).

U suvremenim brojevima *Večernjega lista* često se enklitika odmiče od početka rečenice ili se njome razbija kakva značenjska cjelina, primjerice:

Pomalo nevoljko Putin je pristao.

Macronov je dolazak u Izrael posebno važan zbog velike židovske zajednice (...).

Hrvatsko predsjedništvo Vijećem Europske unije je zbog koronavirusa aktiviralo poseban krizni mehanizam Vijeća.

Ovi će strojevi biti instalirani najkasnije do kraja svibnja 2020.

Premijer u ostavci komentirao je da je riječ o "napadu na policiju (...)"

S WHO-om ne slažu se (...).

c) *Hrvatsko slovo*

U glagolskim enklitikama *Hrvatskoga slova* obaju analiziranih razdoblja uglavnom se ne postupa u skladu s normom zadanim preporukama. Najčešće se tu radi o smještanju enklitike nakon stanke ili nenaglašene riječi, njezinu odmicanju od početka rečenice te o razbijanju značenjske cjeline enklitikom. U obama razdobljima, ali češće u *Hrvatskome slovu* s početka stoljeća, javljaju se primjeri umetanja

enklitike je iza enklitike se (npr. javio se je). Najčešći su primjeri niskoga varijeteta u Hrvatskome slovu iz 2000. godine:

(...) ima zadatak i obvezu da upozori na ono što se je događalo (...).

U prosincu izveli su Beckettovu minijaturu Doći proći (...).

(...) našao se je Stojković pred papom i kao zastupnik njemačkoga cara (...).

Ubrzo se je stanje zamrsilo.

Andante izveden je s optimalnom muzikalnošću.

Potvrda njihova često mediokritetstva, među inim primjerima, je i nedavna legislacija suzbijanja izumiteljske djelatnosti u nas.

U Menuettu dirigent je naglašavao oštre suprotnosti (...).

Nametnuta kvalifikacija i uvjeravanje (...) kriva za siromaštvo neistiniti su.

Nu, sporadično ona pokušava otrgnuti se nemoći i rezignaciji (...).

U Hrvatskome slovu iz 2020. godine primjeri svojstveni niskomu varijetetu nešto su rjeđi nego u brojevima lista s početka stoljeća, ali i dalje prevladavaju u odnosu na one svojstvene visokomu varijetetu. Neki su od najčešćih primjera niskoga varijeteta:

Hrvatska je televizija popratila predstavljanje knjige (...).

U Turkmenistanu nalaze se najveća nalazišta plina.

I zato ovo je djelo iznimno korisno najprije nastavnicima (...).

(...) bez nje teško ćemo razviti kvalitetan turizam.

U Njemačkoj vodi se velika borba za vlast (...).

U Njemačkoj u ljekarnama su ponestala dezinfekcijska sredstva.

Još jedan primjerak se je nalazio u zbirci (...).

d) Vijenac

U obama analiziranim razdobljima Vijenca prevladava razmještaj enklitika svojstven visokomu varijetetu hrvatskoga standarda. Međutim to ne znači da se obilježja

svojstvena niskomu varijetetu ne pojavljuju. Glagolske enklitike u velikom broju slučajeva nisu upotrijebljene u skladu s normativnim propisima, a najučestalije značajke niskoga varijeteta vezane su za odmicanje enklitike od početka rečenice te razbijanje čvrstih cjelina enklitikom. U *Vijencu* iz 2000. osim navedenih zajedničkih obilježja nailazimo i na primjere u kojima se enklitiku se smješta ispred enklitike *je*, a takva konstrukcija ne pripada visokomu varijetetu hrvatskoga standarda. Izdvajamo neke od najčešćih primjera:

Dva su štokavca rođenjem (...) bitno obilježila hrvatsku književnost (...).

Na zagrebačkom će aerodromu biti održana konferencija za novinare.

Taj će skup biti vrhunac maruloloških događanja (...).

Uglavnom svi magisteriji i doktorati bili su o hrvatskim temama.

(...) osobito se je u književnosti manifestirala sloboda oblikovanja vlastita jezika.

U *Vijencu* iz 2020. godine obilježja su slična:

(...) to se ne odražava na na broju ljudskih žrtava jer prijašnjih godina poginulo je znatno više ljudi (...).

Pred čitateljem nižu se zanimljive situacije (...).

Među gostima u dvorani našao se i proslavljeni hrvatski košarkaš Zoran Čutura.

Zdravstveni se službenici tada nazivaju kacamorti (...).

Četiri preostala teksta uključena u ovo izdanje stilistička su.

6.2.2. Upitne rečenice

Čestica *li* u hrvatskome jeziku uglavnom se upotrebljava da bi se pojačalo značenje (primjerice *lijepa li si*) ili kako bi se oblikovala upitna rečenica. Niskomu varijetetu hrvatskoga standarda svojstveno je nepreporučljivo postavljanje pitanja uporabom čestice *da* uz česticu *li* ondje gdje bi se trebala upotrebljavati konstrukcija *je li*. Naime

norma nalaže da se od izjavne rečenice u kojoj se pojavljuje glagolska enklitika *je* upitna rečenica tvori umetanjem te enklitike na početak rečenice i dodavanjem čestice *li* (primjerice *On je došao.* → *Je li došao?*). U slučaju da je dio izjavne rečenice jedna od glagolskih enklitika: *sam, si, je, smo, ste, su, ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će*, upitna rečenica će započeti punim oblikom glagola *biti* ili *htjeti* te česticom *li* (primjerice *Bio si ondje.* → *Jesi li bio ondje?*), a ako se u izjavnoj rečenici ne nađe nijedan od oblika glagola pomoćnih glagola, upitna rečenica započet će glagolom i česticom *li* (primjerice *Vidite li?*) (Frančić et al., 2005: 162 – 163).

U pojedinim primjerima analiziranih tekstova, kao i u većine hrvatskih govornika, dolazi do nepreporučljive uporabe upitnih rečenica (češća je u govoru, ali javlja se i u pismu). Obilježja niskoga varijeteta koja se najčešće javljaju u upitnim rečenicama jesu ova:

- zamjena konstrukcije *je li* konstrukcijom s česticom *da* (*da li*)
- zastarjela konstrukcija sastavljena od nenaglašenoga oblika prezenta glagola *biti* (*je*) i čestice *li* u upitnoj rečenici koja nema glagol *biti* u izjavnome obliku (primjerice *Je li radiš?* umjesto *Radiš li?*)
- nerazdvajanje nenaglašenoga prezenta glagola *biti* i čestice *li* (primjerice *Bili došao?* umjesto *Bi li došao?*).

Autori analiziranih listova u većini slučajeva poštuju normativne preporuke, ali u svakome od analiziranih listova susrećemo i primjere upitnih rečenica oblikovanih na način svojstven niskomu varijetetu.

a) *Jutarnji list*

Rijetki primjeri svojstveni niskomu varijetetu odnose se na uporabu konstrukcije *da li* na mjestu konstrukcije *glagol + li*. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronađen je samo jedan takav primjer:

Kao hrvatski politički emigrant da li biste više voljeli da se ova nagrada umjesto Goranov, recimo zove Matošev vijenac?

U listu iz 2020. godine takav način oblikovanja upitnih rečenica također je vrlo rijedak, a pronalazimo ga u trima primjerima:

(...) da li nas je taj mrak nečemu naučio?

No, da li je moguće provjeriti "svaki" podatak o "Ivani" (...).

Da li zato što je bio i "naš"?

b) Večernji list

Oblikovanjem upitnih rečenica *Večernjega lista* najvećim dijelom poštuju se normativne preporuke, a čestica *li* bilježi se u skladu s visokim varijetetom. Samo u jednome primjeru lista iz 2000. godine pronalazimo zastario način oblikovanja pitanja konstrukcijom *je li* na mjestu na kojemu bi uz česticu trebao stajati drugi glagol:

Je li se uhićenjem članova OSE realizira ova najava ministra za informiranje, ili je posrijedi nešto drugo - teško je reći.

U brojevima lista iz 2020. godine također je pronađen samo jedan primjer nepreporučljive uporabe konstrukcije *da li* na mjestu konstrukcije *glagol + li*:

Jedno od područja o kojem se tada naveliko pregovaralo je i način na koji se žene oblače i da li pokrivaju kose.

c) Hrvatsko slovo

U *Hrvatskome slovu* na primjere nepreporučljiva oblikovanja upitnih rečenica nailazimo češće. U obama analiziranim razdobljima lista niski varijetet ostvaren je uporabom konstrukcije *da li* na mjestu konstrukcije s glagolom i česticom *li* te umetanjem nenaglašenoga oblika prezenta glagola *biti* u upitnu rečenicu koja ne sadrži taj glagol u izjavnome obliku. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine pronalazimo i rečenice u kojima je čestica *li* suvišna, ali i one u kojima se nenaglašeni oblik prezenta glagola *biti* ne razdvaja od čestice *li*:

Što, dakle, izdvojiti, i da li je to uopće moguće (...)?

Je li to Milošević opet "okuplja Srbe" (...).

Pitamo se što li bi bilo da se mi tako odnosimo prema pretcima (...).

U suvremenim brojevima *Hrvatskoga slova* pronađena su tek dva primjera svojstvena niskomu varijetetu:

Je li se današnja Hrvatska može uopće zamisliti bez Istre (...)?

A upravo na takvim primjerima običan puk odvaguje da li doista imamo samostalnu hrvatsku državu (...).

d) *Vijenac*

Za razliku od ostalih analiziranih kategorija, *Vijenac* se u ovoj ističe najvećim brojem primjera koji odstupaju od preporuka norme hrvatskoga standarda. Najučestalije značajke niskoga varijeteta vezane su za uporabu konstrukcije *da li* te izostanak čestice *li* u upitnoj rečenici. U *Vijencu* iz 2000. godine pronađen je najveći broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu:

No, sve će to ovisiti o cjelovitom uređenju unutrašnjosti, pa je velika opasnost da li će ona biti i adekvatno riješena i do kraja oblikovana.

Nažalost, nikad nije dokazano da li je upravo ta Mariana bila ono senzualno i istodobno strastveno biće (...).

Da ste imali sve materijale na raspolaganju, da li bi film bio bitno drukčiji?

(...) da li ovo ili ono tehnološko rješenje može pridonijeti poboljšanjima (...).

Danas je to zakonski moguće, ali pitanje je da li i legitimno.

Imaš ti uopće gitaru i u kojem je stanju?

(...) da li su one u nekom organskom odnosu?

(...) da li je motiv toga bila samo novinarska znatiželja (...).

U *Vijencu* iz 2020. godine stanje se popravlja pa pronalazimo samo tri primjera čija su obilježja prepoznata kao obilježja koja odstupaju od normativnih preporuka i time čine dio niskoga varijeteta hrvatskoga standarda:

Mislite da višestruki identiteti ne donose frustriranost?

(...) potrošači radije posežu za knjigom jer je ona mobilnija, bez obzira na to da li se čita u tramvaju ili na izletu.

Mislite da je EU nastala da se onemoguće novi ratovi?

6.2.3. Pasivne rečenice s prijedložnim izrazom *od strane*

Pasivnost subjekta izrečena prijedložnim izrazom *od strane* i imenicom u genitivu u hrvatskome standardnom jeziku smatra se nepreporučljivom i uobičava ju se zamijeniti rečenicom u aktivu. Njezina uporaba dopušta se samo kada izrazu *od + genitiv* prijeti nerazumijevanje uzrokovano dvoznačnošću, a česta je u publicističkome i u administrativnome stilu onda kada se ne zna koji je točno pripadnik institucije vršitelj radnje predikata (primjerice *Sastanak je organiziran od strane države*) (Silić i Pranjković, 2007: 196). Pasivne rečenice preporučljive su samo u situacijama kada subjekt nije važan, nije poznat ili se nema potrebe isticati (primjerice *Dostavljen je paket.*). U konstrukcijama u kojima je vršitelj radnje poznat, preporučuje se upotrijebiti aktiv (primjerice *Roditelji su kaznili djecu.*, ne *Djeca su kažnjena od roditelja.*). (Frančić et al., 2005: 187), a u ostalim slučajevima pojave prijedložnoga izraza *od strane* (ponekad samo *od*), govorimo o niskome varijetetu hrvatskoga standarda.

a) *Jutarnji list*

U analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista* konstrukcija *od (strane) + genitiv* pojavljuje se iznimno rijetko, a u većini slučajeva poštuju se normativne preporuke i visoki varijetet hrvatskoga standarda. U *Jutarnjemu listu* s početka stoljeća pronalazimo tek dva primjera takvih rečenica, svojstvenih niskomu varijetetu:

(...) govori se i o mogućim privatnim tužbama. Vrlo je vjerojatna ona od obližnjeg rudnika ugljena Šikulje (...).

(...) provest će vlastitu istragu o događajima koji su doveli do predložene prodaje i raspada britanskog Rovera od strane njemačkih vlasnika.

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine u većini se primjera poštuju normativne preporuke. Pronađena su tek tri primjera svojstvena niskomu varijetetu:

Bezos (...) je (...) žrtva hakiranja od strane državnih aktera.

Upitan od strane novinara (...) je odgovorio sarkastično (...).

(...) su dvije suparničke kampanje potpomognute od strane Moskve (...).

b) *Večernji list*

U analiziranim kolumnama *Večernjega lista* nepoštivanje norme još je rjeđe. U brojevima lista s početka stoljeća nismo pronašli nijedan primjer rečenice u kojoj se subjekt u rečenicu uvodi pasivnom konstrukcijom i prijedložnim izrazom *od strane*, dok u suvremenim brojevima lista takvu konstrukciju pronalazimo u trima primjerima:

"Informaciju o kreditiranju od strane HAMAG-BICRO-a smo dobili od naših savjetnika (...)" - zaključio je zadovoljni Tomkić.

Unatoč hvaljenju indijskog premijera Narendre Modija od strane Donalda Trumpa kako je Indija moderna i tolerantna, (...) bio je nemali broj onih koji tako nemisle.

(...) od strane slovenskog Ministarstva vanjskih poslova u tom pogledu u posljednje vrijeme nije bilo dovoljno agilnosti ni inicijative.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* obaju analiziranih razdoblja pronađen je najveći broj pasivnih rečenica u kojima se subjekt u rečenicu uvodi prijedložnim izrazom *od strane*. U brojevima lista s početka stoljeća pronađena su ukupno 23 primjera takvih rečenica, poput:

Tome treba dodati i teritorijalne zahtjeve Slovenije - one skromnije od strane službene, a one zamašitije od strane neslužbene Slovenije (...).

Bio je redovito spontano podržan od glazbenika koji su sudjelovali (...).

Apsurdno je koliki su golem doprinos "izgradnji socijalizma" dali upravo oni koji su od komunista prokazani kao "protunarodni elementi"!

Autor analizira instituciju braka, države i teatra, te apelira na svakog pojedinca, da ne dopusti manipuliranje s njime od strane društvenih uglednika.

(...) Srbi nikako nisu mogli biti ugroženi od ostalih naroda (...).

(...) dolazi u obzir (...) gospodarstvo, ali uz socijalnu kontrolu, ne toliko od strane države koliko kontrolu od strane određenih međunarodnih krugova (...).

U suvremenim brojevima lista je broj takvih rečenica nešto manji, a pronađeno ih je ukupno 17, primjerice:

Čin međunarodnoga priznanja Hrvatske od svih država Europske zajednice ima posebno povijesno značenje (...).

Umjesto da se govori o velikosrpskoj agresiji i razrušenom Vukovara od strane Srba mi ćemo ponovno imati „velikosrpsku filmsku agresiju i okupaciju“.

Nositelj je odlikovanja Legion of Merit koje mu je dodijeljeno od predsjednika SAD-a George W. Busha (...).

(...) bilo je dočekivano na nož od strane kvazikritičara jugoorijentacije.

(...) organizirana je od Ministarstva vanjskih i europskih poslova.

d) *Vijenac*

Pasivne rečenice u koje se subjekt uvodi prijedložnim izrazom *od strane* u suvremenim brojevima *Vijenca* nisu uočene, čime se dosljedno poštuje norma i visoki varijetet hrvatskoga standarda. Međutim u brojevima lista s početka stoljeća nailazimo i na primjere svojstvene niskomu varijetetu, od kojih je izdvojeno ukupno 11, primjerice:

Ministru Kraljeviću postavljeno je pitanje o (...) potrebi za strožim kriterijima pri financiranju projekata od strane Ministarstva.

(...) začet je od strane tadašnjega predsjednika Studentskog zbora (...).

(...) drugi su (...) bili promovirani od društvenog autoriteta (...).

(...) svaka unesena poruka prolazi verifikaciju od ovlaštene osobe (...).

6.2.4. Veznik *ako/ukoliko*

Veznik *ukoliko* često se upotrebljava na mjestu veznika *ako* i onda kada norma to ne smatra prihvatljivim. Naime veznik *ukoliko* upotrebljavamo isključivo u pojedinim pogodbenim i poredbenim rečenicama, i to u kombinaciji s prilogom *utoliko* kako bismo ukazali na to da je ono što se želi reći glavnom proporcionalno onomu što se izriče zavisnom rečenicom (Anić, 2003: 1658). U svim ostalim slučajevima koristi se veznik *ako*, a on se u većini analiziranih listova upotrebljava u skladu s normativnim preporukama. Njegova zamjena veznikom *ukoliko* svojstvena niskomu varijetetu ne pojavljuje se u svim analiziranim listovima.

a) *Jutarnji list*

Na sintaktičkoj razini ove analize dosljedna uporaba veznika *ako* jedino je obilježje visokoga varijeteta koje se ostvaruje u svim analiziranim primjerima iz lista s početka stoljeća. Dakle u *Jutarnjem listu* iz 2000. godine svi primjeri vezani su za pravilnu uporabu veznika *ako*, a primjeri s veznikom *ukoliko* se ne pojavljuju:

Njegove šanse rastu ako dođe do drugog kruga izbora.

Ako upotrijebi vojsku, Miloševića bi neusporedivo brže nego prije dočekala reakcija NATO-a.

EU je upozorila Bjelorusiju da međunarodna zajednica neće priznati parlamentarne izbore (...) ako ne budu pravedni.

Zamjena veznika *ako* veznikom *ukoliko* zabilježena je u pojedinim primjerima lista iz 2020. godine, od kojih smo izdvojili ukupno tri primjera:

Na kraju nam poruče da smo sigurno otrovani ukoliko smo ikad kupili teflon tavu.

Ukoliko je to istina, Javid je vjerojatno odlučio maknuti se na vrijeme (...).

Neovisno o tome imaju li građani stambeni ili gotovinski kredit, ukoliko su na minimalcu ili ne primaju plaću, dobit će odgodu plaćanja (...).

b) *Večernji list*

U ovoj kategoriji ni u jednome analiziranom razdoblju *Večernjega lista* nisu uočeni primjeri svojstveni niskomu varijetetu hrvatskoga standarda, a veznik *ako* bilježi se dosljedno i u skladu s preporukom norme:

Ali, ako je netko već u tome društvu, onda ih mora ispuniti, ako ništa drugo a ono zbog djelatnoga jedinstva. (2000.)

Ako je epidemija proglašena prije nema prava na naknadu, ako je osiguranik već na putu, pokriveno je liječenje. (2020.)

c) *Hrvatsko slovo*

Stanje se mijenja prelaskom na analizu *Hrvatskoga slova* u kojemu se niski varijetet ostvaruje i uporabom veznika *ukoliko* u rečenici u kojoj se ne javlja s prilogom *utoliko*, ali ne u obama analiziranim razdobljima. Naime u suvremenim brojevima lista takvi primjeri nisu uočeni i dosljedno se poštuje preporuka norme hrvatskoga standarda, dok iz lista s početka stoljeća izdvajamo četiri primjera nepreporučljiva bilježenja veznika:

Ukoliko na kraju trećega sveska bude zabilježena ta promjena, ona će kao ključna politička novost zaokružiti prikaz (...).

I u takvom društvu, ukoliko ono doista postane onakvim kakvim nastoji (...) ona mora biti sol i svjetlost svijeta.

Svaki redak dijaloga kojeg neki autor napiše negdje u svijetu univerzalan je po definiciji ukoliko izražava Elektrin temeljni krik (...).

Također nam je bilo omogućeno posjetiti ogroman i prebogat Egipatski muzej u kojemu je pohranjeno 100.000 izložaka, za čije je razgledavanje potrebno

(ukoliko se svaki izloženi predmet promatra jednu minutu) punih devet mjeseci.

d) *Vijenac*

Veznik *ukoliko*, koji u pravilu ne dolazi bez svoga parnjaka *utoliko*, u analiziranim razdobljima *Vijenca* pojavljuje se najčešće. U analiziranim brojevima lista s početka stoljeća pronađeno je ukupno 14 primjera takvih rečenica, kao što su:

Ukoliko za rad u nastavi ne treba metodika nastave, pedagoška skupina predmeta i još niz kolegija, zašto se time onda opterećuju studenti (...)?

(...) analizira poruke te ukoliko u njima pronađe određene riječi prosljeđuje (...).

Ukoliko pregovori uspješno završe, posao bi se odvijao (...).

Ukoliko ne bismo htjeli da ta sudbina zadesi hrvatski, valja nam poraditi (...).

(...) vrlo su različito usmjereni, barem ukoliko ih se promatra s obzirom na odnos dviju disciplina.

U suvremenim brojevima *Vijenca* nešto je manji broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu, a izdvojeno ih je ukupno osam, primjerice:

No nakon ovog događaja malo što se može nazvati normalnim, ukoliko se neki standardi međunarodnih političkih odnosa ne učvrste.

Tek ukoliko u njemu ne nalazi kadra, zove na suradnju (...) interprete (...).

Ukoliko bataljun ne odustane od planiranoga napada, 1600 vojnika upast će u njemačku zasjedu (...).

Ukoliko, naime, u nju više puta zagazimo, i dalje će se raditi o istoj rijeci (...).

Predstavio je koncepciju (...) te pozvao sve da se svojim radovima, ukoliko oni zadovoljavaju umjetničkom vrijednošću, uključe u njegovo stvaranje.

6.2.5. Konstrukcija *da + prezent*

Norma preporučava i izbjegavanje konstrukcije *da + prezent* koja vrlo često stoji u opreci s infinitivnim oblicima glagola. Međutim ta dva oblika ne mogu se uvijek međusobno mijenjati. Osim što ima stilsku prednost nad konstrukcijom *da + prezent*, infinitiv je obvezno upotrebljavati u bezličnim rečenicama s modalnim glagolom i povratnom zamjenicom *se*, u slučaju ispuštanja modalnoga glagola, ali i uz određene modalne glagole kao što su *poslušati, razumjeti, vjerovati, vrijediti, dati*. Konstrukcija *da + prezent* također ima prednost uz određene modalne glagole (*savjetovati, narediti, praviti se*), ali se u hrvatskome standardu uglavnom izbjegava zbog toga što ugrožava postojanje infinitiva, osobito u razgovornome stilu (Barić et al., 1999: 247).

U obama razdobljima svih četiriju analiziranih listova zamjena infinitiva ovom konstrukcijom prilično je česta, a pojavljuju se u podjednaku omjeru te variraju od rečenice do rečenice.

a) *Jutarnji list*

Analizirani tekstovi *Jutarnjega lista* obaju razdoblja sadrže velik broj primjera u kojima je upotrijebljena konstrukcija *da + prezent* onda kada norma hrvatskoga standarda propisuje uporabu infinitivnoga oblika glagola. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine pronalazimo primjere poput:

Cilj je OEES-a da spriječi i riješi sukobe (...).

Grčka vlada je iz principijelnih razloga odbila da preuzme ulogu (...).

(...) izjavio je da će (...) odlučiti da pošalje promatrače (...).

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine takvi su primjeri također vrlo česti, primjerice:

(...) najavili su da im je cilj da urazume Iran i SAD, da ne počinju ratni sukob.

(...) tako je sada Putin krenuo u realizaciju plana, za koji on i njegova vrhuška imaju vremena da sve odrade (...).

Nažalost, taj pristup nije prihvaćen, već je (...) ostala na poziciji da kombinira poreznu odgodu s modelom isplate (...).

b) Večernji list

U obama analiziranim razdobljima *Večernjega lista* također pronalazimo primjere u kojima se uporabom konstrukcije *da + prezent* na mjestu infinitiva. Neki od pronađenih primjera u *Večernjemu listu* iz 2000. godine jesu:

(...) dopušta rani da zacijeli (...).

Policija je krenula da ga uhiti (...).

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine takvi primjeri se također javljaju:

(...) njih 16 posto nagnalo je da izbjegavaju online kupnju.

(...) naglašavaju da će svaki od Macronovih gradonačelnika, načelnika ili vijećnika imati teške probleme da u drugom krugu zadrži svoje mjesto.

c) Hrvatsko slovo

Uporaba konstrukcije *da + prezent* javlja se i u *Hrvatskome slovu*, nešto više u brojevima iz 2000. godine. Najčešće primjere izdvajamo u nastavku:

(...) odlučilo je to mlado društvo da također osnuje svoju glazbu (...).

(...) daje mu priliku da se umnoži, da se udalji, da gdjekad dosegne čisto svjetlo horizonta.

Zato ne oklijevajte da mu pomognete (...).

Dakle, ne bi trebalo da bude dvojbe (...).

(...) ljudi su osuđeni da obilaze od jednog partijskog komiteta do drugoga (...).

(...) nije siguran hoće li hrvatska vlast imati hrabrosti da dovede Sindičića (...).

Primjeri uporabe ove konstrukcije javljaju se i u suvremenim brojevima lista:

(...) baš ona čovjeku omogućuje da pronađe samoga sebe, tj. da postane istinski čovjek, da bude istinski slobodan i da zadobije jasan odgovor (...).

Ne želim se vraćati u prošlost, ali je dobro da vidimo kamo smo stigli.

d) *Vijenac*

Primjeri konstrukcije *da + prezent* na mjestu infinitiva najrjeđe se pojavljuju u *Vijencu*. Najmanji broj takvih primjera pronađen je u *Vijencu* s početka stoljeća:

(...) treba da su otvorene za Sokalove devastirajuće nalaze (...).

Benediktinski opat s pravom je procijenio da će Sannazarovo djelo biti prvorazredni književni događaj, pa je poželio da se s njim odmah upozna.

Nešto je veći broj primjera uporabe konstrukcije *da + prezent* pronađen u suvremenim brojevima *Vijenca*, a najčešće se javljaju primjeri poput sljedećih:

(...) naizgled tehnika zadaća Hrvatskoj daje odlične karte, s kojima će najmlađa punopravna članica EU imati mnogo veće šanse da dobro odigra partiju.

Zaštita okoliša i gospodarska aktivnost nisu nekompatibilne, koliko god se veliki industrijalci trsili iz petnih žila da dokažu suprotno.

(...) zadatak je Matice hrvatske i Društva hrvatskih književnika da ga pokrenu.

Siss je navikla da bude u središtu pozornosti (...).

(...) nije smogla hrabrosti da prijateljici kaže o čemu se radi.

Ali posao je države da brani nacionalni interes (...).

Osim što je publici prepustila mogućnost da odabere i osmisli svoju verziju, izbjegla je da predstava (...) bude žrtva ponavljanja i dosade.

(...) dobio je (...) priliku da predstavi svoj dugogodišnji rad.

6.2.6. Konstrukcija *za + infinitiv*

Važno je usvojiti na koji ćemo način pravilno oblikovati rečenice u hrvatskome jeziku, a još je jedna od čestih nepravilnosti u govornika hrvatskoga jezika uporaba prijedložnoga izraza *za + infinitiv*. Preporuka je visokoga varijeteta izbjegavanje takvih konstrukcija, a njihova uporaba uobičajena je u razgovornome stilu te u frazeologiziranim ustrojstvima. Hrvatski normativni priručnici preporučuju njezinu

zamjenu glagolskim predikatom ili imenicom, rečenicom s modalnim predikatom ili kakvom priložnom/atributnom rečenicom (Barić et al., 1999: 248).

Nepreporučljivu strukturu *za + infinitiv* dosljedno izbjegava polovica analiziranih listova. Točnije, ni u jednome analiziranom razdoblju *Večernjega lista* i *Vijenca* ne pronalazimo primjere uporabe takvih struktura, ali ih zato pronalazimo u obama analiziranim razdobljima *Jutarnjega lista* i *Hrvatskoga slova*.

a) *Jutarnji list*

Struktura *za + infinitiv* svojstvena niskomu varijetetu u *Jutarnjemu listu* nije česta, ali ne izostaje ni u jednome analiziranom razdoblju. U analiziranim brojevima *Jutarnjega lista* s početka stoljeća pronalazimo dva takva primjera:

(...) za povjerovati je da će jezičac na vagi ipak prevagnuti (...).

Tek je (...) zahtjevniji dio (...) dao za zaključiti (...).

U analiziranim brojevima lista iz 2020. godine također pronalazimo samo dva primjera u kojima je upotrijebljena takva struktura:

(...) za očekivati je da se neće razboljeti (...).

(...) iako je još prerano za tvrditi da je pandemija dosegla vrhunac (...).

b) *Hrvatsko slovo*

Nepreporučljivo bilježenje konstrukcije *za + infinitiv* najčešće je u analiziranim brojevima *Hrvatskoga slova*. U *Hrvatskome slovu* s početka stoljeća pronalazimo ukupno 12 takvih primjera, poput:

(....) radi li se o (...) prikrivenim i za očekivati očitim budućim pojavnostima.

(...) za upitati se je li u modernizaciji bilo potrebno (...).

(...) katolički blagdani slavili su se i kad je bilo nešto za jesti i kad nije.

Za pretpostaviti je da je temeljna uloga pripala gostujućem violinistu (...).

Zato je za očekivati kako će o tomu morati voditi računu (...).

(...) to nije dovoljno i za opisati način na koji se (...) kreće scenom.

Međutim, za vjerovati je da ga uistinu nedostaje.

U suvremenim izdanjima lista broj takvih je manji:

(...) traži najbolji kut za biti „uhvaćena“ (...).

Za spomenuti je kako su pjesme iz iste zbirke uvrštene i u Panoramu hrvatske poezije (...).

(...) nema im što dati za jesti i odjenuti.

(...) imaju toliko toga za prokomentirati.

6.3. Leksička razina

Na ovoj razini analiza je podijeljena u tri kategorije, a obuhvaća bilježenje upitno-odnosne zamjenice *što/šta* te učestalost pojave kolokvijalizama i internacionalizama. Obilježja niskoga varijeteta uočena u analiziranim listovima u tablici koja slijedi označili smo pozitivnim znakom +, a ona koja izostaju negativnim -.

	JL 2000.	JL 2020.	VL 2000.	VL 2020.	HS 2000.	HS 2020.	V 2000.	V 2020.
Upitno-odnosna zamjenica <i>šta</i>	-	-	+	-	-	-	-	-
Kolokvijalizmi	+	+	+	+	+	+	+	+
Internacionalizmi	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablica 4. Niski varijetet na primjeru leksika

Upitno-odnosna zamjenica *šta* gotovo da se uopće ne pojavljuje. Pronalazimo ju tek u *Večernjemu listu* iz 2000. godine, dok se u svim ostalim analiziranim listovima i razdobljima dosljedno bilježi u obliku *što*. Međutim prelaskom na analizu ostalih dviju sastavnica ove razine vrlo brzo dolazimo do zaključka da se niski varijetet i ovdje, u svim analiziranim listovima, ostvaruje iznimno često. Od cjelokupne analize listova u kategoriji kolokvijalizama i internacionalizama pronalazimo najveći broj primjera u kojima se odstupa od preporuka norme hrvatskoga standarda.

6.3.1. Upitno-odnosna zamjenica *što/šta*

Bilježenje upitno-odnosne zamjenice *šta* svojstveno niskomu varijetetu i razgovornomu stilu hrvatskoga jezika nije česta pojava u analiziranim listovima. Takav oblik nije uočen ni u jednome listu osim u *Večernjemu listu* iz 2000. godine, i to samo u jednoj rečenici: *Šta izaziva izljeve gnjeva na cesti?*

U svim ostalim primjerima, kako u *Večernjemu listu*, tako i u ostalim trima analiziranim listovima, dosljedno se i u skladu s normativnim preporukama bilježi oblik zamjenice *što*.

6.3.2. Kolokvijalizmi i dijalektizmi

Kolokvijalizmi predstavljaju rubne dijelove standardnoga jezika, ustaljene izraze čija je pojava uobičajena za razgovorni stil, a odnose se na neformalnu komunikaciju koja stoji između standarda i dijalekta. Dolaze iz stranoga jezika i iz dijalekata, primjerice *frižider, pegla, lavabo, uhapsiti* (Milas, 2016: 15). Uporaba kolokvijalizama onda kada za njih postoji domaća inačica smatra se značajkom niskoga varijeteta, a razlog njihovoj uporabi pronalazimo u nastojanju autora da se približe čitateljima, zbog čega se javlja i sklonost upotrebljavanju izraza koji pripadaju što većemu broju govornika.

a) *Jutarnji list*

Iako se u prvoj analiziranoj kategoriji ove razine obilježja niskoga varijeteta ne pojavljuju, uporaba kolokvijalizama i dijalektizama u kolumnama *Jutarnjega lista* obaju razdoblja iznimno je česta. Iz *Jutarnjega lista* iz 2000. godine izdvojeno je ukupno 76, primjerice:

Dobrodušni čovjek (...) nije imao srca lišiti ga života i ispeći ga u reni (...).

(...) čekali su je Robi te none i nono Mikulandra (...).

(...) dobro su se zabavljali (...) ali su unatoč tomu vrlo rano napustili feštu.

(...) sve brojeve, osim glasovite "Aleluje", biflajući poput uvježbana stroja.

(...) alegorijskim pjesmama dočaravaju štimung pogreba.

(...) otišao je kupiti dnevni tisak i proćakulati s brojnim prijateljima.

(...) njegovo je bauljanje pozornicom djelovalo prilično neukusno.

Pjesma u originalu traje sedam minuta, dok je tim miksom skraćena na pet.

Izvjesno je da san o kući u kojoj frižider spoznaje da ste ostali bez jaja, pa ih čak i naručuje iz obližnjega špeceraja, još nije odsanjan.

Filmovi će se prikazivati s engleskim titlom (...).

U brojevima lista iz 2020. godine pronađen je nešto manji broj kolokvijalizama nego u listu s početka stoljeća. Izdvojeno je ukupno 42, od kojih su najčešći:

Turske agencije prenose da ima francuski, libanonski i brazilski pasoš.

Još se Nasrudin hodža efektno sprdao s levantskom preokretljivošću (...).

(...) zastupnici koje Maduro mjesecima pikira (...).

U pravi vatikanski krimiće (...) izrodila se štorija s knjigom pape (...).

To je solidna svota, no doima se kao sića (...).

Kao su bili živi, dakle friški da friškiji ne mogu biti.

Sve su prelili šugom koji je romb ispustio u pečenju.

Vlada je predvidjela (...) bonus u kešu za one koji nastavljaju raditi (...).

KGB mu je navodno ponudio nešto što nije mogao odbiti: ili da postane cinke iz umjetničkih krugova ili da ode iz zemlje.

Dodao je da će se rezati svi oni rashodi (...) osim zdravstva, socijale i mirovina.

b) Večernji list

Kolokvijalizmi u *Večernjem listu* nisu toliko česta pojava kao u prethodno analiziranu listu. Autori kolumni ovoga lista trude se izbjegavati izraze svojstvene razgovornom stilu hrvatskoga jezika, ali povremeno ih ipak ne uspijevaju zaobići. U

svim analiziranim brojevima lista iz 2000. godine pronađeno je tek 12 primjera rečenica u kojima je uočen koji od kolokvijalizama, poput:

(...) najveću pozornost privukao je susret turskog i grčkog ministra rada (...) koji su uglavili prvi službeni susret ministara nakon 38 godina.

Ali tu je, po svemu sudeći, pukao i »film« vlasnika Rose Aira.

Kad se političarski jezik uhvati koje riječi, jao si ga toj riječi: premetat će je ovamo, premetati onamo, (...) neki bi rekli: ofucat će se.

U brojevima lista iz 2020. godine pronađen je tek jedan primjer više, dakle ukupno 13, primjerice:

(...) zanimljiva je i činjenica da su obje tvrtke gubitaši.

(...) odmah su počele špekulacije o potencijalnim kancelarskim kandidatima.

Turski predsjednik ucjenjuje EU, a od Putina pokušava iskamčiti primirje u Siriji.

c) Hrvatsko slovo

Kolokvijalizmi se u obama razdobljima *Hrvatskoga slova* pojavljuju iznimno često, puno češće nego u ostalim analiziranim listovima, a uglavnom su to imenice te rjeđe glagoli, pridjevi i brojevi. U *Hrvatskome slovu* s početka stoljeća pronađeno je ukupno 104 primjera rečenica u kojima je upotrijebljen koji od kolokvijalizama, primjerice:

(...) tu odluku nisu mogle spriječiti razne špekulacije (...).

Neutralna publika žderat će se zbog svoje gluposti i prikrit će ju (...) pljeskom.

Moguće je riječ o staračkom laprdanju, ali (...) mu tvrdnje zvuče posve blesasto.

Umro je Arap (...), on rođeni Zagrepčanec, purger (...).

Tada se, 1919./13., (...) okupila umjetnička krema onoga vremena (...).

Frankova umjetnička rašomonijada počinje ranih osamdesetih (...).

Bila bi ovo Tenžerina godina: godina sa četiri aduta - s jednom dvicom i tri nule.

Mnogi su primijetili da je živio (...) u odmaku od (...) nepisanih i pisanih regula.

(...) Carterov se serijal doimlje krajnje ridikulozno.

(...) ne djeluje kako bi trebao već dodatno otežava sprtljani slijed zbivanja od putešestvija autom do konačnoga montažnog trika erupcije vulkana.

Čini se da je najvažnije da se piše o čerečenju jarca.

Međutim, onda se "susreo s većim brojem primjedbi", vezanih uz funkcioniranje (lova je u pitanju) gradske kulture (...).

Iz suvremenih brojeva *Hrvatskoga slova* izdvojen je neznatno manji broj kolokvijalizama, ukupno 98, primjerice:

(...) nastavio je po tom modelu pa (...) bubnuo da „davati preveliko značenje proslavi u Kninu znači davati preveliku važnost tzv. republici srpskoj krajini“.

(...) nitko nema pravo jamranja.

Beljak i njegov pajdaš (...) provalili su ili pokušali provaliti (...).

Predstava (...) će se odigravati na punktovima tržnice Brajde i oko nje, sve do portuna u Ulici Blaža Polića 6 (...).

Sve u svemu, jasno je da crna puzlica ne čini cijelu sliku.

No dobro, Tuđman (...) nema prste u krvavoj storiji (...).

(...) u odnosu na frliće, šerbedžije, lepe brene (...).

(...) svaka politička šuša može intervenirati (...).

Tijekom kampanje (...) iskakao je gotovo iz svake paštete (...).

(...) šlamperaj hrvatskih povjesničara ponekad poprima i karikirani oblik.

(...) kako će se Hrvati izjašnjavati ako ih ni prezidente ne poznaje.

Hoće li ovo pročitati naši orjunaši, razni kastori, tajkuni, kalkulanti, penežljivci, birokrati, podivljali i neodgovorni političari (...)?

Super i jednima i drugima jer se kesa mućka prema njihovim planovima.

Kada je sve relativno mirno i nema frke, ima samo građana (...).

d) *Vijenac*

U leksiku analiziranih razdoblja *Vijenca* često nailazimo na kolokvijalizme koji predstavljaju prvu naznaku pojave obilježja niskoga varijeteta na leksičkoj razini lista, a najčešće se radi o imenicama i glagolima. Iz brojeva lista s početka stoljeća izdvojeno je ukupno 45 primjera kolokvijalizama, poput:

(...) smetala mu je rastrošnost (...), kićenje i kinđurenje žena (...).

Najviše začuđuje činjenica da je riječ o dućanima i bivšim lokalima (...).

Na uglu Đorđićeve i Petrinjske (s. 2) također već niz godina zjapi prazna (...).

(...) ispisuje nepretenciozno, zabavno i čitko štivo u landranju (...).

(...) pretvaranje škole iz obrazovne flajšmašine u (...) kulturnu ustanovu.

(...) tu je i velik broj imena koja su preživljavala radeći škart horor naslove (...).

Kičeraj, ali sa smislom.

Nerijetki su oni koji dvoje o svrsi i opravdanosti prikazivanja glazbenih spotova i namjenskih filmova paralelno s dokumentarcima ili, recimo, crtićima (...).

(...) nema ničeg što bi sugeriralo da je autonomija sveučilišta akademska šlarafija.

Mrtvačeva ispovijed dosjetljiva je, ali ne i nevina, dramaturška začkoljica.

Možete zamisliti svaki dalmatinski grad, selo, kalu, valu, škoj (...).

U suvremenim izdanjima lista broj ovakvih primjera nešto je manji, a uočeno ih je ukupno 37, primjerice:

Je li zbirka poezije oporuka pjesnika (...) nad kojim je nona bdjela (...)?

Nije dala štofa samo Šenoi (...).

Jesu li gastarbajteri napuštali Jugoslaviju i zbog politike (...)?

(...) odvija se u splitskom škveru sredinom 80-ih prošloga stoljeća.

(...) prerasta u (...) brige za sudbinu (...) koja iz stvarnosti današnje vinkovačke štajge i besperspektivnosti Slavonije odlaze (...).

U toj predstavi šikanirani su napokon došli do riječi (...).

(...) rezultira razmjerno mlakom razradom storije (...).

(...) njegova su specijalnost krimići, uz poneki povijesni film.

Već 1967. vraća se konvencionalnom, štafelajnom slikarstvu (...).

Posebno je bila zanimljiva priča gospođe Rine u kojoj joj nona govori (...).

6.3.3. Internacionalizmi

Govor blizak što većemu broju ljudi razlog je i za učestalu pojavu internacionalizama, riječi (uglavnom) latinskoga ili grčkoga podrijetla koje pronalazimo u velikom broju europskih jezika. Iako njihovi korijeni mogu biti i u drugim jezicima, latinski i grčki internacionalizmi se zahvaljujući dugoj povijesti najlakše uklapaju u sustav hrvatskoga jezika. Međutim norma nalaže da je njihova zamjena domaćom inačicom u svakoj situaciji prihvatljivija (Barić et al., 1999: 285). Internacionalizmi su dio visokoga varijeteta samo kada su dijelom terminologije u znanstvenome stilu, dok u svim drugim situacijama vrijedi pravilo: „ako se isti pojam može izreći već postojećom hrvatskom riječi ili se ona može lako napraviti, onda prednost treba dati našoj riječi“ (Babić i Moguš, 2011: 46).

Davanje prednosti stranoj/posuđenoj nad domaćom inačicom uobičajeno je u publicističkome stilu općenito, pa tako i u analiziranim listovima, unatoč preporuci norme da se strana riječ kad god se to može treba zamijeniti domaćom ili udomaćenom riječi, zbog čega će *bypass* prema visokomu varijetetu biti premosnica, *e-mail* će biti e-poruka, *jackpot* će biti glavni zgoditak itd. (IHJJ, 2013: 28). Internacionalizme, kao obilježja niskoga varijeteta pronalazimo u svakome analiziranom tekstu, a međunarodni izrazi učestaliji su od domaćih u svim četirima analiziranim listovima zbog svoje zvučnosti i široke rasprostranjenosti među govornicima hrvatskoga jezika.

a) *Jutarnji list*

U analiziranim brojevima *Jutarnjega lista* obaju razdoblja vrlo brzo stječemo dojam da autori u dvojbi više cijene i upotrebljavaju internacionalizme, posuđenice, prilagođenice nego domaće inačice, a iako ih možemo pronaći u većini riječi neovisno o vrsti, uglavnom se radi o imenicama. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine najčešće se javljaju riječi kao što su: *akcent, kompanija, egzil, fundus, insekt, demantij, konstatacija, egzaltiranost, tranzit, restrikcija, akter, hibernacija, egzekucija, avion, intencija, distribucija, rival, dignitet, abortus, stacioniran, konzekvenca, dekada, auditorij, bibliotekar, inventar, profit, beneficija* i slično.

Najučestalije se u *Jutarnjemu listu* iz 2020. javljaju internacionalizmi poput: *eskalacija, linija, teritorij, centar, verzija, benefit, ekonomija, format, rezidencijalan, halucinacija, decentan, shematiziran, dimenzija, sinteza, period, minimalan, shema, artikl* i slično.

b) *Večernji list*

Internationalizmi su brojni unutar svakoga od analiziranih tekstova, uglavnom kao imenice, pridjevi i glagoli. U *Večernjemu listu* s početka stoljeća najčešći su internacionalizmi poput: *vizija, projekt, iluzija, lojalan, studija, angažirati, diferenciran, armija, integracija, tim, paralela, konzultantski, aktivirati, kontakt, ekonomija, virtualan, kriterij, stabilizator, muzičari, period, interes, argumentacija, centar, digitalan, forma* i slično.

U suvremenim brojevima *Večernjega lista* uglavnom se javljaju i ponavljaju internacionalizmi: *kaos, centar, objekt, kataklizma, prezentirati, de facto, maksimalan, imun, kompanija, kapital, ad hoc, minimizirati, volumen, transparentnost, koaliranje, evoluirati, barel, negacija, lansirati, konsolidirati, efekt, liderski, poen, pozicija* i slično.

c) *Hrvatsko slovo*

I u tekstovima *Hrvatskoga slova* domaće riječi vrlo često gube prednost nad riječima stranoga podrijetla. Neki od najčešćih internacionalizama u *Hrvatskome slovu* iz

2000. godine su: *deskripcija, faktografija, etnikum, kaos, shema, legenda, edicija, atraktivan, koreografija, konkurentnost, mutacija, egzilant, azilant, alfa – omega, konsenzus, alibi, sugestija, imaginacija, linija, period, kolor, opservacija, impuls, akter, metropola, amater, teatar, eksodus, lekcija, forma, heterodoksan, okular, interpret, ekspresija* i slično.

U *Hrvatskome slovu* iz 2020. godine najčešće se pojavljuju internacionalizmi poput: *jubilej, delicija, konstatirati, dimenzija, suicid, maksimalan, linija, postament, intenzitet, bestijalan, kvintet, devastiran, egzodus, avion, duktus, intencija, milje, akcent, dignitet, lustracija, doza, karcinom, eho, koadjutor, ekspert, frakcija, karta, benignan, glorificirati, konfiskacija, ovacija* i slično.

d) *Vijenac*

Kao što je bio slučaj i u prethodno analiziranim listovima, posuđene riječi nisu rijetkost ni u *Vijencu*, a učestalo se javljaju u obama analiziranim razdobljima lista u kojima se ostvaruju ponajviše kroz imenice.

U *Vijencu* s početka stoljeća najčešće se javljaju internacionalizmi kao što su: *konsenzus, egzaktnost, lokalitet, aktualnost, kaos, cenzura, adaptacija, ekvivalent, hendekasilab, osciliranje, ritualno, akt, opservacija, diskurs, maksimum, asocijacija, perfekt, fabula, simetrija, korekcija, shema, subjekt, monitoring, ekonom, generiranje, hipohondar, periodika, autonomija, lokal, element, karta, adut* i slično.

U suvremenim brojevima *Vijenca* najčešće se pojavljuju internacionalizmi poput: *karta, edicija, cenzura, avion, autobiografija, struktura, diskurs, historičar, faktografija, egzil, sentencija, decenij, element, refleksija, kustos, kozmos, alijenacija, shizma, heksametar, auditorij, shema, ekonomija, interpretacija, centar, egida, egzodus, herbarij, trio, oficij, aktualan, period, bacil, adekvat* i slično.

6.4. Pravopisna razina

Na pravopisnoj razini svih četiriju listova pronalazimo velik broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. Analiza je podijeljena u pet kategorija, a

analizirane kategorije obuhvaćaju bilježenje *jata*, uporabu interpunkcije, pojavu pravila i uzusa iz stranih jezika te bilježenje vlastitih imena i od njih izvedenih pridjeva. Obilježja niskoga varijeteta hrvatskoga standarda koja se pojavljuju u analiziranim listovima u tablici koja slijedi označena su pozitivnim znakom +, a ona koja izostaju negativnim znakom -.

	JL 2000.	JL 2020.	VL 2000.	VL 2020.	HS 2000.	HS 2020.	V 2000.	V 2020.
Nepreporučljivo bilježenje alternacija <i>ije/je/e/i</i>	+	+	+	+	+	+	+	+
Nepreporučljiva uporaba interpunkcije	+	+	+	+	+	+	+	+
Prenošenje pravila i uzusa iz drugih jezika	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablica 5. Niski varijetet na primjeru pravopisa

Već iz tablice može se zaključiti da je i ta razina jedna od problematičnih razina u publicističkome stilu. Svaki pojedinačno analiziran list sadrži veći broj primjera u kojima se ne poštuju normativne preporuke.

6.4.1. Bilježenje *jata*

Analizu pravopisne razine započinjemo bilježenjem alternacija *ije/je/i/e* za koje se veže velik broj pravopisnih pogrešaka. Hrvatska norma propisuje da se kraćenje sloga provodi u nejednakosložnim imenicama (*dijete – djeteta*), u nekim imenicama s dugom množinom koje u genitivu jednine nemaju dugosilazni naglasak (*cvijet – cvjetovi*), u imenicama ženskoga roda koje imaju proširenu osnovu u genitivu množine (*pripovijetka – pripovjedaka*), u složenicama s dvoglasnikom ispred naglasaka (*svjetložut*), u komparativu i superlativu pridjeva i priloga (*lijep – ljepši – najljepši*), u glagolima nesvršenoga vida na *-ivati, -avati* (*ozlijediti – ozljeđivati*), osim s osnovama *mjera, mjesto, sjesti*, u tvorenicama od riječi *vrijeme, ždrijebe, grijeh* (*vremena, ždrebeta, gr(j)ešan*) te u tvorbi sufiksima *-ad, -ač, -ica, -ić, -čić* (*riječ – rječnik*) itd. Duljenje sloga obvezno je u oblicima prezenta, imperfekta, imperativa i glagolskoga priloga sadašnjega glagola *sjeći* te glagola izvedenih od glagola *sjeći* (*siječem, posiječem*), u nesvršenim oblicima glagola (*odoljeti – odolijevati*) (IHJJ, 2013: 10 – 11).

Na pravopisnome planu analiziranih listova odstupanja od normom propisanih pravila i preporuka su česta:

- kraćenja u svršanim glagolima, primjerice *ocjeniti, izvjestiti*
- duljenja u glagolskim imenicama nastalim od svršenih glagola, primjerice *dodijela, podijela*
- duljenja u nesvršenim glagolima, primjerice *dodijeljivati, osvjetljavati*
- kraćenja u glagolskim imenicama nastalim od nesvršenih glagola, primjerice *odjevanje, obaveštenost*
- duljenja u deminutivima na *-ica*, primjerice *svijećica, pijegica*
- u priložima, primjerice *naposljetku, usljed*
- nerazlikovanje imenica *odjel – odijelo, dio – djelo*
- izostanak vokalizacije u imenice *udio (udjel)*
- nerazlikovanje pridjeva *sljedeći/svjetleći* i glagolskih priloga *slijedeći/svijetleći*
- dugi *jat* u riječima koje to ne zahtijevaju, primjerice *tijedno, ljet*
- nerazlikovanje prostornoga i vremenskoga kretanja, primjerice *tok – tijek*
- izostanak *jata* iza prekrivenoga *r* u stupnjevanju pridjeva, primjerice *vredniji – najvredniji*.

a) *Jutarnji list*

Jutarnji list obiluje primjerima s gornjega popisa, a u obama analiziranim razdobljima lista, a izdvajamo nerazlikovanje *jata* u svršanim i nesvršenim glagola te glagolskih imenica izvedenih od njih, neuočavanje razlike u *jatu* imenica *odjel – odijelo* te pridjeva *sljedeći* i priloga *slijedeći*. U *Jutarnjem listu* s početka stoljeća pronađena su 182 primjera odstupanja:

(...) *povratak Eliana zahtjeva tisuće demonstranata na Kubi (...)*.

Klinika Fleni specijalizirana je i poznata po vrsnim odijelima kardiologije (...).

Bistrić je jedna od igraonica koje se dva puta tijedno održavaju (...).

(...) posjeduje (...) digitalne kamere na prenosnom računalu.

U izvješću (...) se navodi kako je petero ruskih vojnika ubijeno (...)

U rođendanske svijećice (...) puhala je Doris Dragović (...).

List tvrdi da je (...) oko 200 milijuna švicarskih franaka dospijelo u Vatikan (...).

(...) najprestižnije svjetsko priznanje (...), ravno - dodijeli Oscara (...).

Riječ je o slijedećim vrstama (...).

Napadi su uslijedili (...) oko dva mosta na rijeci Ibar, koji djele grad (...).

(...) posljednji je u utorak poslijepodne pušten muškarac kojemu je pozlilo.

Nitko nije ozljeđen.

(...) šest milijuna raspodjeljeno je izravnom odlukom (...).

Pjesnik Miljenko Mandžo, koji je otvorio izložbu, lijepo ju je opisao rječima (...).

(...) isripovjedao je o teškoćama koje prate njegovo odrastanje.

(...) sumnjaju da će (...) ikad podlijeći nekoj ozbiljnijoj istrazi (...).

Iako je već zašla u četrdesete (...), Cherie pazi na odjevanje (...).

(...) Indija je procijenila svoj udjel na 124.000 (...).

Radovi se sastoje od kartona na kojima je naljepljena tjestenina i stiropor (...).

(...) razigrano je dočarao kuću koja je u cjelosti određena svojim uslugama (...).

(...) izrazivši nadu da će se slijedeće godine otvoriti kazalište u Vukovaru.

(...) nije jedini osumnjičeni za to kazneno dijelo (...).

U *Jutarnjem* listu iz 2020. broj primjera u kojima se alternacija *jata* ne bilježi u skladu normom hrvatskoga standarda nešto je manji, ukupno u 79 analiziranih primjera. Primjeri riječi s jatom iza pokrivenoga *r* normom su dopušteni i s *je* i s *e*, a u korpusu su češći drugi primjeri:

Ne možeš smaknuti prestolonasljednika koji zapravo vodi državu (...).

Najveći pojedinačni udjel (20 posto) drži (...) tvrtka Luxury Real Estate (...).

Najavljene ustavne promijene neće biti problem za Putina (...).

(...) ipak nije mogla odolijeti čarima filmskih kamera (...).

Svoja zloguka upozorenja dao je u petak, kada su ministri (...) dali zeleno svijetlo njezinom dolasku u parlament.

U glavnom gradu Belgije, Bruxellesu, s kuća su padali crepovi (...).

(...) primjećeno je da broj novozaraženih rapidno raste (...).

b) Večernji list

U Večernjemu listu nepropisno bilježenje *jata* ne pojavljuje se toliko često kao u prethodno analiziranu listu. Međutim i dalje pronalazimo znatan broj primjera u kojima se alternacija *ije/je/e/i* ne bilježi u skladu s normativnim preporukama. Kod *jata* iza pokrivenoga *r* češće se solučuju za *e*. U Večernjemu listu s početka stoljeća izdvojena su 24 primjera:

Palestinci su odluku (...) ocjenili kršenjem zaključenih sporazuma.

Naravno, ovo je bila prigoda da se podjele i nagrade (...).

(...) Madeleine Albright je izjavila da će unapređivanje ljudskih prava i nadalje ostati jedan od prioriteta (...).

(...) pretpostavlja se da će Pinochet na poslijetku biti ipak pušten kući.

(...) naslijedit će Wolfganga Schäublea koji je prije mjesec dana usljed CDU-ove novčane afere podnio ostavku.

Veći broj primjera pronalazimo u suvremenim brojevima lista, a izdvojeno ih je ukupno 56. Iza pokrivenoga *r* češće je *e*:

(...) policije, koja bi trebala sprečavati kontakte muškaraca i žena, više nema.

(...) nemaju potencijalnih državnih obveza s osnove državnih jamstava, ali ih ima Slovenija gdje udjel danih državnih jamstava doseže 7,5 posto BDP-a.

Među njima je bilo povišenje kazni za pogrešno parkiranje.

Investicija je nastavak kontinuiranog ulaganja u unapređenje prodaje (...).

(...) ovdje su nastali ili se odavde sudjelovalo u nekima od najvrednijih znanstvenih radova (...).

Na papiru je stajala i strelica (...).

(...) grčka policija sprečava ulazak migranata (...).

Osim saniranja srušenih dimnjaka i krovista, uklanjali su crepove i cigle.

c) Hrvatsko slovo

U obama razdobljima najčešći su primjeri nerazlikovanja *jata* u (ne)svršenim glagolima i glagolskim imenicama, nerazlikovanje imenica *dio* i *djelo* te pridjeva *sljedeći/svijetleći* i priloga *sljedeći/svijetleći*. U *Hrvatskome slovu* iz 2000. godine pronađen je najveći broj primjera u kojima se odstupa od normativnih preporuka, u 241 primjeru, poput:

Abeceda demokracije je plod piščeva znanja, iskustva i obavještenosti.

(...) kazuje, uz ostalo, i sljedeće: (...).

(...) general Vid Hallek izvijestio je saborske oce (...).

Izložba pomiruje (...) raznovrstan svijet svijetla i tame, boja i tonova (...).

(...) vrijednost pripovijedna teksta (...) leži u intenzitetu (...).

Čini se kako je prvo nastalo naselje oko Dubrave (...), a naposljetku i Ivanić.

U Zweigovoj pripovjetci Žarka ljubav pisac (...) opisuje događaje (...).

Djelo je to koje zahtjeva više gledanja (...).

Svjesno ili podsvjesno, u njemu je tinjala samo jedna velika strast (...).

(...) uputio se u avanturu "kopanja" po prošlosti - zahtijevnoj zadaći (...).

(...) trebali bismo zatim ocijeniti koji se djelovi prostora mogu spasiti (...).

Pjesnik-putnik suspreže svoj lijet i zadržava se na realnim ljepotama (...).

Podijela na mlade i stare (...) čini se u dizajnu još aktualnom.

(...) stavka prelazi u pijev nade i iskupljenja (...).

Iz 1457. imamo bulu pape Kalista III. koji udjeljuje oprost (...).

(...) biva nerjetko odviše hermetičan, neprohodan, isforsirano filozofičan.

On je, između ostaloga, kritički primietio da oko 80 posto prijevoda u svojoj biti nisu hrvatski jezik (...).

U suvremenim ukupno je izdvojeno 178 takvih primjera, poput sljedećih:

Što bismo svi trebali poništiti listiće pa bi pobjedio: tko?.

(...) apostrofirat će se važnost unapređivanja veza (...).

Namjera je rada bila da (...) prakse primjeni na području arhivske baštine (...).

(...) autorica ovog povijesnog dijela nas podučava (...).

Anica Škrobo je zarobljena (...) progonjena kao zvjer da lipsa (...).

Stepinac - propovjed pred Katedralom 31. listopada 1943: (...).

Ocijenjujemo ove napade neljudskog, dakle životinjskog bijesnila (...).

Po smrti 1789. naslijedi ga brat Ivan (...).

(...) desetak osoba je zadobilo lakše, ali i teže tjelesne ozlijede.

Štoviše, fotografirajući gipsane odlijeve (...) fotografirao ih je kao da su živi (...).

(...) sredstva će biti namijenjena za pokretanje privatnog biznisa.

d) *Vijenac*

Kao i u ostatku analiziranih listova, u oba razdobljima *Vijenca* također pronalazimo primjere nepreporučljiva bilježenja *jata*. U *Vijencu* iz 2000. godine pronađen je najmanji broj primjera odstupanja od norme, ukupno 21, primjerice:

Kada u hrvatskoj književnosti sedamnaestogodišnjak objavi roman, kao što je to učinio (...) svojim proznim prvencem (...) tada je to svakako događaj (...).

*Međutim, film *American Beauty* (...) nije skladateljski prvenac (...).*

Projekt St. Miles Infirmary zanimljiv je ponajprije zbog pitanja različitog poimanja i pristupa jazzu u svijetlu generacijskih razlika njegovih sudionika (...).

Coenovi su u Velikom Lebowskiom izmješali Hawksov Rio Bravo (...).

Treba naime razumijeti i jazz-glazbenika (...).

U suvremenim izdanjima *Vijenca* broj primjera svojstvenih niskomu varijetetu raste, a pronađeno ih je ukupno 37, od kojih su najčešći:

(...) raslinje i dalje treba kontrolirano paliti radi sprečavanja većih požara.

I s obzirom na sjajan udjel u filmu 1917. neće začuditi bude li nominiran (...).

Zbirka Kraker je jedna od najvrednijih zbirki (...).

(...) brisane su odredbe o sramoćenju sa svrhom unapređenja (...).

(...) s prezirom razmatra ideju kolektivnog stvaralaštva (...).

Kostimi Sune Kažić, tek naoko pomaknuta odjela, paradoksalno otežavaju scenski pokret te se uklapaju u tu nimalo zajednički promišljenu cjelinu.

(...) on govori o strahu i mucu odrešito (...).

*Ona čuva povijesno nasljeđe drevnog *Muccruma* (...).*

(...) srušena su dva dimnjaka koja su povukla za sobom crepove (...).

6.4.2. Rečenični i pravopisni znakovi

Velik dio istraživanja vezan je za uporabu rečeničnih i pravopisnih znakova, a ono čega se valja pridržavati jest to da su rečenični znakovi obvezni u nezavisnosloženim rečenicama koje nastaju spajanjem dvaju ili više rečenica čije ćemo granice označiti točkom, točkom zarezom, zarezom, crtom ili dvotočjem. Pri tome se točka zarez upotrebljava kada želimo maksimalno sačuvati granicu među rečenicama, zarez onda kada se granica među rečenicama ne drži tako jakom, crta onda kada se granica i stanka žele dodatno naglasiti, a dvotočje kada sadržaj prve

rečenice upućuje na sadržaj druge (IHJJ, 2013: 39). Zarez je najučestalije upotrijebljena interpunkcija, a norma propisuje velik broj pravila o tome kada ga je obvezno upotrebljavati. Naime zarez je obvezan u nizu riječi, rečeničnih dijelova i rečenica, u nizu atributa u kojemu se svaki atribut izravno veže za imensku riječ, iza mjesnoga priloga u nominativu nakon kojega dolazi datum (primjerice *Pula, 12. srpnja 2023.*), između istoznačnih priložnih oznaka, ispred i iza vokativa i usklika, u slučaju naknadnoga dodavanja, primjerice rečeničnoga priloga, surečenice, objašnjenja ili komentara, u isticanju između istih riječi ili gradacijskih izraza, ispred zaključnih veznika *dakle, stoga* i *zato*, ispred suprotnih veznika *a, ali, nego, no* i *već*, ispred isključnih veznika *samo (što), tek (što), jedino (što)*, u inverziji, u upravnome govoru, u decimalnim brojevima itd. (IHJJ, 2013: 36 – 38). Zarez je obvezno izostaviti iza priložne oznake na početku rečenice, između različitih priložnih oznaka, između pridjeva u nizu u kojemu se prvi pridjev odnosi na cijeli izraz u nastavku (primjerice *kratka plava kosa*), ispred i iza sastavnoga ili rastavnoga veznika (*i, pa, te, ni, niti, ili*), ispred čestica *nego* i *no*, ispred veznika *nego što* i *no što*, u rečenicama s veznicima *ne samo... nego (i), ne samo... već (i)*, iza glavne, u zavisnosloženoj rečenici koja započinje glavnom rečenicom, ispred riječi *odnosno* u rastavnoj ulozi, u okomitu nabrajanju, iza pozdravnih riječi nakon kojih dolazi potpis, ispred *i tako dalje, i slično* itd. (IHJJ, 2013: 38 – 39).

Brojne karakteristike niskoga varijeteta mogu se pronaći i u izricanju (ne)upravnoga govora. Naime kada se radi o upravnome govoru koji je u pismu publicističkoga stila izrazito čest, rečenicu koja mu prethodi potrebno je završiti dvotočjem, dok je upravni govor potrebno označiti navodnicima ili crtom. Norma nalaže da je uvođenje upravnoga govora gornjim ("...") i jednostrukim ('...') navodnicima, spojnicom ili dvostrukom bjelinom potrebno izbjegavati, a jednostruki navodnici preporučavaju se samo onda kada se označava upravni govor unutar upravnoga govora. Uporaba više od jednoga načina uvođenja upravnoga govora u jedan tekst smatra se također nepreporučljivom (primjerice kombinacija navodnika i crte), kao i dodatno označavanje upravnoga govora u pitanjima i odgovorima koji su već razgraničeni podebljanim i običnim slovima. Normativno netaknut način uvođenja upravnoga govora u tekst su zarezi koji dovode do stvaranja dinamičnosti sadržaja, a to može biti postignuto potpunom zamjenom navodnika/crte ili kombinacijom zarezova i navodnika/crte (Pavletić i Erdelji, 2018: 173 – 175). U opreci s obvezom pisanja

interpunkcije stoji i obveza njezina izostavljanja, a najčešće je i tu u pitanju zarez koji sa sobom nosi također opsežan broj smjernica i pravila. U hrvatskome standardu ne bilježi se zarez kada se priložna oznaka nađe na početku rečenice (primjerice *Trideset godina kasnije još su uvijek u braku.*), između sastavnih rečenica povezanih svojim veznicima (osim veznicima *pa* i *te* u uzročno-posljedičnim odnosima gdje ih se odvaja zarezom), kada datum dolazi nakon priložne oznake mjesta sastavljene od prijedloga i imenice (primjerice *U Puli 8. srpnja 2022.*) te kada zavisna surečenica počinje s *koji/koja/koje* ili *što*, a ne služi davanju potpuna smisla glavnoj rečenici. Ispuštanje zarezova, unatoč čestim nepoštivanjima, obvezno je i ispred veznika *jer*, kao što se događa i kada govorimo o velikom broju konektora, a izostanak zarezova uz konektore je također jedna od sastavnica analize. Za konektore kažemo da na svojevrsan način uokviruju tekst u kojemu se nalaze, a predstavljaju signale „kontekstualne uključenosti rečenice“ i signale „povezanosti rečenica u tekstu“ (Katnić-Bakaršić, 2001: 272). Najčešće su u analizi spomenuti konektori za koje norma propisuje izostanak odvajanja zarezom, a među njima su konektori *dakle, isto tako, međutim, naime, nadalje, naposljetku, no, osim toga, stoga, zatim, zato, shodno tomu, s tom namjerom* itd. Odvajanje tih konektora zarezima smatra se dijelom pravila i uzusa iz drugih jezika, a prenošenje takve uporabe u hrvatski jezik obilježjem niskoga varijeteta hrvatskoga standarda. Pojedine konektore, poput konektora *prvo/kao prvo/ u prvome redu, bilo kako bilo, šalu na stranu, što se toga tiče, kao što je (već) rečeno* itd., obvezno je odvajati zarezom, a izostanak zarezova uz njih također se pribraja niskom varijetetu hrvatskoga standarda (Badurina et al., 2008: 67).

Kada su u pitanju rečenični i pravopisni znakovi, odmaci od propisane norme u analiziranim listovima ostvaruju se raznovrsno, a prožimaju svaki analizirani tekst svih četiriju listova, i izdanja s početka stoljeća, i ona nastala dvadeset godina poslije. U toj kategoriji najčešće se pojavljuje:

- nepreporučljiva interpunkcija za označavanje upravnoga govora (gornji ili jednostruki navodnici)
- isticanje naziva djela/listova gornjim navodnicima umjesto kurzivom
- izostanak zarezova između glavne i zavisne rečenice u inverziji
- izostanak zarezova ispred i iza umetnutoga dijela rečenice

- izostanak zareza nakon imenice iza koje stoji atribut (rjeđe apozicija) koji ju opisuje
- izostanak zareza između dvaju istoznačnih priložnih oznaka
- izostanak zareza u nabrojanju (potpun ili djelomičan)
- izostanak zareza ispred dodatnoga objašnjenja/komentara
- izostanak zareza u isticanju
- izostanak zareza ispred veznika *pa* u uzročno-posljedičnome odnosu
- izostanak zareza ispred veznika suprotne rečenice, najčešće *a, ali*
- izostanak zareza uz konektore *prvo, drugo, kao prvo* i *kao drugo*
- pisanje zareza uz konektore *taj, ovaj, onaj, no, s obzirom na to, dakle, međutim, naime, stoga* itd.
- pisanje zareza i ispred i iza veznika suprotne rečenice
- pisanje zareza iza suprotnih veznika *no, ali* kada stoje na početku rečenice
- pisanje zareza ispred sastavnih veznika, najčešće *i, te, jer, nego*
- pisanje zareza između rečeničnih dijelova povezanih sastavnim veznicima *i* (...) i, primjerice *Bila je i lijepa, i pametna.*
- pisanje zareza ispred uzročnoga veznika *jer*
- pisanje zareza i ispred i iza rastavnoga veznika
- pisanje zareza ispred komparativne čestice *nego*
- pisanje zareza ispred *i/ili* iza enklitike
- pisanje zareza između priložne oznake i predikata na koji se odnosi
- pisanje zareza ispred i iza priloga u službi povezivanja, sintaktički ovisnoga o ostatku rečenice
- pisanje zareza između dviju neistoznačnih priložnih oznaka
- pisanje zareza između dvaju uzastopnih pridjeva koji čine dio istoga atributnog skupa
- pisanje zareza između atributa i imenice na koju se odnosi
- pisanje zareza ispred zavisne, atributne, surečenice koja počinje zamjenicom *koji*, a daje smisao glavnoj rečenici
- pisanje zareza iza priložne oznake na početku rečenice (primjerice *uostalom*)
- pisanje zareza ispred i iza veznika *dakle* kada stoji uz glagol u sredini rečenice i modificira njegovo značenje
- izostanak točke iza kratice
- izostanak točke iza rednoga broja pisanoga arapskom ili rimskom brojkom

- pisanje točke nakon glavnoga broja
- pisanje točke umjesto dvotočja u odjeljivanju sati i minuta (u pravopisu su dvostruka rješenja, s preporukom dvotočja)
- pisanje točke između brojke i spojnice u okvirnu bilježenju godina, primjerice *90.-ih godina*
- izostanak spojnice u okvirnu bilježenju godina (npr. *90ih*)
- pisanje spojnice na mjestu bjeline između različitih riječi u rečenici
- zamjenu crtice spojnicom ispred i iza koje se izostavlja bjelina
- pisanje bjeline između spojnice u svezi dvaju priloga (primjerice *amo - tamo*)
- pisanje bjeline ispred interpunkcije na kraju rečenice
- pisanje kose crte između prefiksa i osnove (primjerice *pre/brzo*)
- izostanak izostavnika (') u izostavljanju glasova (primjerice *nit* umjesto *nit/nit'*).

a) *Jutarnji list*

Najčešća su odstupanja od preporuka u obama analiziranim razdobljima kolumni *Jutarnjega lista* vezana za nepreporučljivo označivanje upravnoga govora u tekstu, izostanak zareza u nabranjanju, umetanje zareza ispred sastavnih veznika, odvajanje dvaju uzastopnih pridjeva u nizu zarezom, odvajanje priloga u službi povezivanja zarezom te odvajanje dviju neistoznačnih priložnih oznaka zarezom. U *Jutarnjem listu* iz 2000. godine osim navedenih zajedničkih obilježja niskoga varijeteta nailazimo i na izostanak zareza prije veznika suprotne rečenice, umetanje zareza ispred i iza suprotnoga veznika, umetanje točke umjesto dvotočja u bilježenju sati i minuta, razdvajanje enklitike od ostatka rečenice zarezom, izostanak točke nakon kratice te umetanje točke nakon glavnoga broja. Pronađeno je ukupno 1817 primjera nepreporučljiva bilježenja rečeničnih i pravopisnih znakova, od kojih neke od najčešćih izdvajamo u nastavku:

"(...) Mislio sam da Indian Airlines pokušava napraviti nešto slično (...) piše u Kumarovim bilješkama".

Kad kažeš nekome da živiš u Chappaqui, reakcija obično glasi: 'Oh, Hillary' (...).

Uzbuđen, pomalo iscrpljen ali prije svega sretan (...).

(...) izvještava agencija Sensa a prenose neovisni srbijanski mediji.

Teatar u teatru zbivao se i u Faustovoj gotičkoj sobici i u Margaretinim odajama i u valpurginoj noći i među velikim glumačkim ansamblom (...).

Laser koji služi za paljenje krvnih žila oka, je, kako je na konferenciji rekao dr. Edi Ladavac, u funkciji (...).

Ali Pinochetovi su odvjetnici (...) u nešto više od godinu dana uspjeli ocrniti pola britanskog pravosuđa, i to dokumentirati, te nekoliko puta dovesti u pitanje (...).

Bolest je, međutim, shrvala Mucov organizam (...).

Glavna junakinja, naime, na zvuk vjenčanih zvona panično bježi (...).

U odabiru umjetnika nije, dakle, sudjelovao (...).

(...) postaje o kojima se pregovrara su London, (...), Rim, i, na poslijetku, Pariz, koji, kao i Prag, ima svoju "priču".

(...) viđa se s britanskim piscem Teddyjem St Aubynom (...).

Pred zoru, u 3.50 sati, iz zrakoplova je (...) izišla skupina od 85 putnika (...).

(...) u Novi Vinodolski vesela skupine stiže oko 18. sati.

Što se tiče *Jutarnjega lista* iz 2020. godine, u tekstovima njegovih kolumni, osim na gore navedena zajednička obilježja niskoga varijeteta, nailazimo i na označivanje naziva djela gornjim navodnicima umjesto kurzivom, odvajanje zavisne surečenice koja počinje zamjenicom *koja* i daje smisao glavnoj rečenici zarezom, dodavanje zareza ispred komparativne čestice *nego*, izostanak zareza ispred *i* u isticanju, točku na kraju upitne rečenice ili upitnik na kraju izjavne, izostanak točke u kraticama i iza rednoga broja zabilježenoga arapskom ili rimskom brojkom. Pronađeno je ukupno 1256 primjera koji nisu u skladu s normativnim preporukama, poput:

O tome je pisao u prvom, autobiografskom romanu "To sam ja, Edička".

Pri tome valja uzeti u obzir da su tisuće i tisuće i stočara i radnika u tvornicama za svoju djecu, ne tako davno, sanjale bolji svijet (...).

Naime, sve ovo ima svoj razlog, a on je ukratko - 2024. godina, koja već dulje izaziva uznemirenost i nelagodu (...).

(...) interes, očito, ne jenjava, jer dokazuje da je nogomet više od igre (...).

Najmanje dvije su, nakon "susreta" s njim trebale potražiti liječničku pomoć (...).

Međutim, banka je nastavila i sa snažnim smanjivanjem kamata (...).

Postoji li, dakle, po njegovom mišljenju, jaka centralizacija (...)?

V. d ravnateljice sada je Jasminka Babić (...).

(...) zaslugu za to snosi Benedikt XVI, koji je 2006, (...) zapovjedio (...).

(...) od 5 ožujka do 2 lipnja - čak deset remek djela će manjkati (...).

Kako bi usporedio život u dva grada, pitamo ga?

b) Večernji list

Bilježenje znakova u *Večernjemu listu* najčešće se ostvaruje izostankom ili umetanjem točke i zareza na neprikladnu mjestu u rečenici. U obama analiziranim razdobljima lista javlja se nepreporučljivo označivanje upravnoga govora, izostanak zareza ispred suprotnoga veznika, pisanje zareza ispred sastavnoga veznika te nakon priložne oznake na početku rečenice. Osim toga u *Večernjemu listu* iz 2000. godine uočavamo izostanak zareza nakon dvaju istoznačnih priloga, kao i pisanje zareza i ispred i iza rastavnoga veznika. Ukupno je pronađeno 862 primjera:

Zapovjedništvo SFOR-a u BiH priopćilo je kako je u ponoć zadnjega dana 1999. godine istekao rok (...).

On drži da je nedopustivo govoriti o grijesima ljudi u Crkvi a ne govoriti o grijesima Crkve.

48 posto ih u potpunosti a 29 posto uglavnom odobrava tu zamisao, te je samo šest posto odbacuje.

Preopterećeni smo radeći dva, ili tri posla istodobno.

Ljudi nikako ne bi trebali zanemarivati tjelovježbe, te bi morali jesti (...).

Usporedba blindiranih monstruma, s neprobojnim gumama, i automobila koje rabe financi jasno govori tko je slabiji u ratu koji se vodi na jugu Italije.

U izvješću su čak 194 zemlje, ali, osim o Kini, novinska izvješća najviše govore o Rusiji i Kolumbiji.

Ona, međutim, smatra da bi mnogo više Srba moralo da se - naoruža.

U razvijenim zemljama ona je, dakako, najrazvijenija.

Liječio se, naime, od raka pluća.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine, osim gore navedenih zajedničkih obilježja, uočavamo i izostanak točke nakon godine, umetanje točke nakon glavnoga broja te umetanje zareza nakon enklitike ili nakon zamjenice *koji* onda kada ona to ne zahtijeva. Izdvojili smo 917 primjera:

Tu, naravno ima i - dobitnika (...).

Ipak, taj scenarij je, malo vjerojatan, kažu upućeni (...).

No, vlasnik im je Medikol, koji te bolničke prostore unajmljuje.

(...) no veliko je pitanje kako će, i hoće li uopće biti u stanju (...).

Među prvima (...) je 19-godišnji student Guo Liangkai, čiji se jednomjesečni poslovni angažman u Šangaju produljio na tri mjeseca.

Temeljna je, naime, tadašnja metoda aktiviranja studenata (...).

Usporedba je, naravno, izrečena kao šala (...).

To, dakako, nije zadovoljilo povjesničare (...).

Industrijska je proizvodnja i dalje za petinu niža od ostvarenja iz 2008 godine.

(...) prerađivačka industrija godišnje treba najmanje 900.mil. litara.

c) *Hrvatsko slovo*

U *Hrvatskome slovu* pronađen je najveći broj primjera u kojima se rečenični i pravopisni znakovi bilježe suprotno preporukama. Oni najčešći vezani su za nepreporučljivo označivanje upravnoga govora, izostanak točke nakon kratice, izostanak zareza (u nabrajanju, suprotnim rečenicama, inverziji, između istoznačnih priložnih oznaka, ispred i iza umetnoga dijela rečenice i sl.) ili umetanje zareza (ispred zavisne surečenice s veznikom *koji*, ispred i iza rečeničnoga priloga ovisnoga o ostatku rečenice, nakon priložne oznake na početku rečenice, između priložne oznake i predikata, ispred enklitike i sl.). U brojevima *Hrvatskoga slova* s početka stoljeća nailazimo i na označivanje naziva novina/djela navodnicima (umjesto kurzivom), umetanje bjelina između spojnice u svezi dvaju priloga te uporabu uskličnika s upitnikom (!?) kada želimo naglasiti upitnost ili upitnika s uskličnikom (!?) kada želimo naglasiti uzbuđenost. Ukupno je izdvojeno 2106 primjera odstupanja, od kojih izdvajamo nekoliko najčešćih:

Na javnim mjestima se pojaviše parole "Proibita la parola slava" (...).

Takvo pisanje u "Jutarnjem" ne sluti na dobro.

U glumačkim krugovima točno se znade tko jest a tko nije ugodan redatelj.

Bilo bi od nje i socijaldemokratski i liberalno i seljački i narodnjački i regionalistički, posve europski (...).

Naravno u Minneapolisu nije bilo zaštićenih starina ali je bilo stanova u izobilju.

Divlja noć pokušava i uspijeva biti žestok film a kako su u filmu prisutni droga, oružje, mafijaši i policija Limanovo je djelo potpuno dobronamjerno (...).

Ima ona i nafte i šuma i planina i nizina i rijeka i jezera.

(...) nitko nije uspio doći glave "balkanskom diktatoru" (...). Ni NATO ni UN ni USA ni UK ni EU ni VE ni OESS ni PIP ni WEU ni SEI (...).

No, publika u Dvorani, bila je iskrena, istinski zainteresirana za sadržaj koncerta, jer je temeljni razlog posjeta bila glazba, a ne društveni prestiž.

Uostalom, zašto pjesnik ne bi imao i dvije knjige izabranih pjesama!?

A takvo je čvrsto mjesto u sebi, ili pronađeni otok izvanvremenske ljubavi, koja dotiče vječnost, ono blago za kojim tragaju po korijenju znanja mudraci (...).

Ali, će istodobno pomoć iz proračuna, primjerice u mirovinama, ili socijalnoj pomoći biti veća.

Mnoge fotografije, koncertni programi, plakati, pozivnice, i sl., ostali su (...).

Metodološki pristup, primijenjen u knjizi, je višeslojan.

To, dakako, ne znači da se (...) ništa nije mijenjalo (...).

(...) u politici, naime, dokazi nisu potrebni (...).

Odgovor je, naravno, jasan: nekada to nije bilo moguće (...).

Nadamo se da se ne će uskoro morati utemeljiti nikakav odbor za zaštitu lika i djela dr Franje Tuđmana.

To je stara slikarska tema (...) svedena na (...) crno bijelu gamu.

U suvremenim brojevima *Hrvatskoga slova*, osim na zajednička obilježja, nailazimo i na izostanak točke nakon rednoga broja, umetanje točke unutar broja, nakon glavnoga broja ili nakon rednoga broja pisanoga riječima, izostanak spojnice u okvirnome bilježenju godina, izostanak izostavnika u dokidanju glasova, razdvajanje prefiksa i osnove kosom crtom te umetanje bjeline ispred znakova. Ukupno je izdvojeno 2226 primjera:

Što ta dva ciklusa povezuje a što možebitno razdvaja?

Časopis koji izlazi jednom godišnje a uređuje ga Katja Bakija u prošlogodišnjem broju objavljuje priloge svrstane u šest rubrika (...).

Što znači da temeljito radi na svojim stihovima brusi ih i usavršava, a pjesničke poruke postaju sve složenije, mudrije ali i vedrije na kršćanski način.

U razgovoru koji je 2007. objavljen u subotičkoj Hrvatskoj riječi Tomislav Ketig je naglasio (...).

Glavna misao voditeelja na Sigurnosnoj konferenciji a koja je bila više puta ponavljana odnosila se na sklapanje mira u svim ratnim žarištima.

Na domjenku koji je priređen nakon završetka programa autor je bio na raspolaganju za upite (...).

Što danas, ako se smije znati, zamjerate svojoj, hrvatskoj, Domovini?

U stvaralaštvu Ivana Bradvice nailazimo i na blagu ironiju (pjesma Izvanzemaljac), te oštrij satirični ton (Kazalište).

No, otkako je zauzeo fotelju u Europskom parlamentu vrlo brzo se utopio (...).

Što, dakle, poručuje izabrani predsjednik?

Tamo se, naime, širi Alternativa za Njemačku u građanskim krugovima (...).

Na Tribini Hrvatsko slovo uživo 13 prosinca knjigu Mate Kovačevića (...) predstavili su general Željko Šiljeg, dr. sc. Miroslav Tuđman, (...).

Krajem prošle godine u blokadi je bilo 237.311 građana s glavnicom duga od 16,8 mlrd kuna i kamatama od 6,6 mlrd kuna, što ukupno iznosi 23,4 mlrd kuna.

Estonija koja ima tek 1,3 mln stanovnika postala je najnaprednija (...).

(...) diplomirao je u klasi doc. mag. art Mladena Jernejca (...).

(...) Figuralne umjetnosti jadranske Hrvatske od 12 do 16. stoljeća (...).

(...) glagoljaši u drugom razdoblju djelovanja senjske glagoljske tiskare (1507 - 1508) okupljeni oko senjskog biskupa (...) priređuju i objavljuju (...).

Sada zbor nastupa pod umjetničkom palicom dirigenta bogatog iskustva Miroslava Salopeka uz orguljašku pratnju gđe. Hvalimire Bledšnjajder (...).

S veseljem Vas pozivamo na svečanost (...) prilikom koje će se predstaviti novi postav zbirki dizajna, fotografije, satova i nove donacije gdina. Jelka Yuresche.

Dvadeset i šesta. obljetnica pogibije Damira Tomljanovića Gavrana (...).

Imamo 46. teorija o nastanku glagoljice.

(...) obradbe hrvatskih božićnih pjesama iz pera hrvatskih skladatelja, pamtimo po veličanstveom zvuku Zbora Ivan Goran Kovačić i hrabrih članova

tadašnjih zagrebačkih orkestara koji su (...) 70ih snimili niz (...) popijevaka (...).

Zahvaljujući njima Zagreb 1930.-ih godina posta jedno od središta (...).

Pa nije čudno kad se dočepa te vlasti, nit vidi, nit čuje (...).

Na čemu trenutačno radite, što možemo očekivati ?

d) *Vijenac*

Analizom pravopisnih i rečeničnih znakova *Vijenca* utvrđujemo da se odmaci od norme u obama razdobljima ostvaruje potpunim (ili djelomičnim) izostankom zareza (u nabranju, inverziji, ispred suprotnoga veznika, ispred veznika *pa* u uzročno-posljedičnome odnosu), pisanjem zareza ispred sastavnoga veznika te izostankom točke nakon godine zabilježene arapskom i/ili rimskom brojkom. U *Vijencu* s početka stoljeća osim navedenih obilježja niskoga varijeteta nailazimo i na pisanje zareza (između različitih priložnih oznaka, između pridjeva od kojih se prvi odnosi na atributni skup, nakon veznika *no* na početku rečenice, između rečeničnih dijelova povezanih veznicima *i* (...) *i*, ispred i iza veznika *dakle* u sredini rečenice i u službi modificiranja značenja glagola te ispred i/ili iza priloga koji stoji uz glagol u sredini rečenice). Ukupno je pronađeno 1112 primjera:

Za njih ona načimlje važna pitanja ali ne daje nikakve odgovore.

Osim što prati razvoj škole od njezinih osnutaka 1949. tijekom svih pet desetljeća pa tako i sve faze nastanka današnjeg nastavnog programa (...).

Vrkljan je sudionik svih zbivanja hrvatskog arhitektonskog učilišta a sa svojim je bivšim studentima surađivao i kasnije.

Dotad, (...), i autori i lektori i čitaoci i dalje će nositi svoj jezični križ.

Književna vrijednost tih dvaju romana ostaje između procjenjivanja jednostavna i pitka stila i kao kvalitete, i kao mane njegovih romana.

Autori djela sakupljenih u Heidelbergu ili su ubijeni, ili deportirani ili usmrćeni eutanazijom u koncentracijskim logorima.

Spirala u njegovu slučaju nije, dakle, jedino vizualni motiv, nego je, dakako, simbol velikoga značenjskog potencijala (...).

Nakon čitanja knjige ostaje, naime, gorak okus u ustima (...).

(...) od subote, 4. prosinca 1993, do petka, 10. prosinca 1993.

U opsežnoj knjizi obuhvatio je razdoblje do 1107, planirajući još tri knjige do 1526, do 1790. i do druge polovice 19. stoljeća.

On, član ekspedicijskog korpusa Luja XIV, dolazi u Portugal (...).

Drugo frankfurtsko izdanje pojavilo se 1627, treće u Beču 1746, a posljednji put integralni je tekst priređen 1784. u Dubrovniku.

No, u prosincu 1997, te na početku siječnja 1998, stvari se počinju (...) mijenjati.

U *Vijencu* iz 2020. godine također nailazimo na zarez na mjestima na kojima se ne preporučuje njegovo bilježenje (ispred zavisne surečenice s veznikom *koji* u davanju smisla glavnoj rečenici, iza atributa koji stoji ispred imenice na koju se odnosi itd.), ali i izostanak zareza ondje gdje je nužan (u nabranjanju, ispred dodatnoga objašnjenja/komentara) te bilježenje spojnice na mjestu bjeline (između različitih riječi u rečenici), zamjenu crtice spojnicom, izostavljanje bjelina te bilježenje uskličnika s upitnikom (!?) u naglašavanju upitnosti. Ukupno je izdvojeno 936 primjera:

(...) ističu da je (...) gdjekad vedra a gdjekad mračno duboka (...).

Može se raspravljati o kapitalizmu a da se građani i potrošači ne oslobađaju.

No veljača nije bila „samo“ mjesec tradicijske kulture već i velikih (...) izvedbi.

Žeželjev najnoviji rad u izdanju male ali šmekerske izdavačke kuće (...).

(...) govor, koji prenosimo, izrekao je izbornik reprezentacije Lino Červar, kojemu, kao i cijeloj reprezentaciji, od srca čestitamo.

(...) u doba egzaltiranog umjetničkog, i svakog drugog, individualizma (...).

Skup je, naime, bio zamišljen kao objedinjavanje raznolikih motrišta (...).

Više godina piše i kazališne kritike (1895-1898) (...).

Vrijeme prijave: 2-31. siječnja 2020.

Kolokvij u povodu 100. obljetnice rođenja akademika Ive Frangeša (Trst, 15. travnja 1920-Zagreb, 29. prosinca 2009) održan je 20. veljače (...).

Što se nije dogodilo!?

(...) psihogram iskustva zauvijek-velike-neostvarive-ljubavi jednako udara u najmanjim, jednorednim usputnim komunikacijskim bljeskovima (...).

6.4.3. Pravopisna pravila i uzusi iz drugih jezika

Utjecaj stranih jezika u publicistici je učestala pojava pa ne čudi što se pravopisna pravila i uzusi drugih jezika pojavljuju i u publicističkome stilu hrvatskoga jezika, unatoč tomu što se praksa uporabe stranih jezika u hrvatskome standardnom jeziku smatra nepoželjnom. Analiza tih primjera obuhvaća uporabu stranih prefiksa i prefiksoida.

Niskomu varijetetu svojstvena je uporaba prefikasa i prefiskoida stranoga podrijetla, najčešće u pridjevima poput antituberkulozni, profašistički, interdisciplinarni, postdiplomski, polimorfan, transatlantski, brutodruštveni, atipičan (Babić i Moguš, 2011: 60) i imenicama kao što su arhiđakon, epicentar, hiperprodukcija, koautor, supkultura, supertvrđava, ultrazvuk itd. (Babić i Moguš, 2011: 57). Međutim domaća inačica uvijek će imati prednost u visokome varijetetu hrvatskoga jezika, pa ćemo umjesto grčkih *a-*, *anti-*, *arhi-*, *dis-*, *hiper-*, *meta-*, *para-* itd. upotrebljavati domaće prefikse *ne-/bez-*, *protiv-*, *nad-*, *ne-*, *iznad-*, *nadri-*, *polu-* i slično. I latinske ćemo prefikse *de-/dez-*, *eks-*, *ekstra-*, *infra-*, *inter-*, *ko-*, *kontra-*, *kvazi-/pseudo-*, *post-*, *pro-*, *re-*, *super-*, *šukun-*, *ultra-*, *vice* tako zamijeniti domaćim *raz-*, *izvan-*, *ispod-*, *(iz)među-*, *su-*, *protiv-*, *laži-*, *nazovi-*, *poslije-*, *za-*, *vele-*, *pra-*, *pre-*, *pod-* gdje god je to moguće (Barić et al., 1999: 204 – 212).

Velik broj složenica niskoga varijeteta započinje i stranim prefiksoidima, odnosno vezanim leksičkim morfemima. To su naime izrazi koji se svrstavaju u istu skupinu kao i prefiksi, također se dodaju na početak riječi, ali ne spadaju u prijedloge. Zbog njihova slaganja s drugim morfološkim oblicima bilo ih je potrebno razgraničiti od prefiksa, zbog čega im je i naziv drugačiji, a najčešći su vezani leksički morfemi

latinskoga i grčkoga podrijetla. Neki od najpoznatijih stranih prefiksoida složenica su *aero-*, *astro-*, *audio-*, *auto-*, *avio-*, *bio-*, *demo-*, *disko-*, *eko-*, *elektro-*, *euro-*, *geo-*, *helio-*, *hidro-*, *kino-*, *klepto-*, *makro-*, *mikro-*, *mini-*, *mono-*, *narko-*, *neo-*, *psiho-*, *radio-*, *socio-*, *video-*, *zoo-* i dr., a sufiksoida *-bus*, *-drom-*, *-fil*, *-fobija*, *-grafija*, *-gram*, *-logija*, *-man*, *-teka*, *-metrija*, *-patija* itd. (Silić i Pranjković, 2007: 154 – 155). Zamjena stranoga prefiksoida domaćom inačicom obvezna je u visokome varijetetu, no u publicističkome stilu to nije slučaj.

Strani utjecaj u analiziranim listovima najčešće se ostvaruje:

- izostankom prilagođavanja tuđice hrvatskomu pravopisu
- neisticanjem izvornoga oblika tuđice kurzivom
- dodavanjem domaćega prefiksa tuđici, primjerice *podgenre*
- razdvajanjem modalnoga *štoviše* u pismu
- razdvajanjem prefiksa/nastavka i osnove riječi crtom ili bjelinom
- izostankom spojnice u pridjevskim složenicama sastavljenim od dvaju ravnopravnih pridjeva, primjerice *crno bijeli* umjesto *crno-bijeli*
- uporabom prefikasa i prefiksoida stranoga podrijetla
- pisanjem pokrata malim slovom, primjerice *tv*
- izostankom spojnice između pokrate i padežnoga nastavka.

a) *Jutarnji list*

Strani utjecaj u analiziranim kolumnama *Jutarnjega lista* pojavljuje se često, a najčešći se ostvaruje izostankom posebnoga isticanja izvornoga oblika tuđice, razdvajanjem modalnoga *štoviše* (*što više*), odvajanjem prefiksa/nastavka i osnove riječi crtom ili bjelinom te uporabom prefikasa i prefiksoida iz drugih jezika. U *Jutarnjemu listu* iz 2000. godine najčešće su upotrebljavani strani prefiksi i prefiksoidi *dez-*, *re-*, *hiper-*, *leit-*, *mega-*, *video-*, *vakuum-*, *super-*, *anti-*, *ko-*, *press-*, *post-*, *jumbo-* te *auto-*. Ukupno je izdvojeno 936 primjera:

Kradljivci su dezaktivirali alarmni sustav, izjavio je glasnogovornik.

(...) svoju je zahvalu rappao (...).

Re-kreirani lirski sugovornik jednom je pokojna majka (...).

(...) nastavlja tradiciju hiperproduktivnih hrvatskih autora (...).

(...) *umjereno je zanimljivi postav čiji su leitmotiv različiti mediji (...).*

Videovrpca (...) na kojoj je prikazano razorno djelovanje vakuum-bombe (...).

Njemačka je obustavila planove za gradnju pruge superbrzog vlaka (...).

Sutlićevi presudni su-mislitelji (...) bili su ponajprije Hegel, Marx i Heidegger.

(...) *press-služba zapovjedništva federalnih snaga priopćila je (...).*

(...) *najpoznatiji hacker na svijetu, izjavio je da ne može pronaći posao (...).*

U trenutku kada će svijet ući u post-PC eru (...).

Nedavno su se na jumbo-plakatima i u tisku pojavile nove reklame VIPneta (...).

U *Jutarnjemu listu* iz 2020. godine najčešći prefiksi su *hiper-, mini-, web-, de-, in-, ko-, pro-, anti-, lokal-, re-, super-, euro-, art-, mega-* te *post-*. Od obilježja niskoga varijeteta izdvojeno je ukupno 714 primjera:

Kaže da spava do 20 sati na dan zbog hipersomnije.

Nova mini porezna reforma pomoći će nam (...).

Kakav je efekt na tržište imalo to što je država uvela reda među web-priredivače igara na sreću?

Nepoznanica je koliko će imati uspjeha diplomatski šerpe koji su se odmah bacili u sizifovsku akciju u svrhu de-eskalacije.

Te dvije strateške linije su inkompatibilne.

"Štajga" (...) razvija priču za koju bismo mogli kazati da je istodobno lokal-patriotska i univerzalna (...).

Zbog iskakanja super brzog vlaka iz tračnica prekinut je željeznički promet (...).

U programu su i tri važna režisera azijskog art-filma.

Provučićevski i anticnogorski mediji u Crnoj Gori najavljuju dolazak (...).

(...) *premoćno je pobijedio u čak osam saveznih država superutorka (...).*

Bijela kuća je jack-pot.

Svaka nova vlada mora obećati nove infrastrukturne megaprojekte.

(...) razmišljanje o (...) reformi koja će biti poticaj postkriznoj ekonomiji (...).

b) *Večernji list*

Strani jezici uvelike utječu i na oblikovanje jezika *Večernjega lista*, a u analiziranim kolumnama obilježja niskoga varijeteta ostvaruju se neisticanjem stranih riječi u tekstu kurzivom te uporabom stranih prefikasa i prefiksoida, kao i njihovim bilježenjem koje ponekad nije u skladu s normativnim propisima i pravilima. U *Večernjemu listu* s početka stoljeća najčešći su strani prefiksi i prefiksoidi *geo-*, *video-*, *anti-*, *hiper-*, *post-*, *auto-*, *re-*, *dez-*, *super-*. Izdvojeno je ukupno 762 primjera u kojima se nazire utjecaj kojega stranog jezika, primjerice:

(...) popraćena je privremenim ukidanjem schengenske kategorije (...).

Štoviše, Oleg Blocki tvrdi da je taj videomaterijal (...) snimao 14. veljače.

Wesser je dugo bio »siguran« ili makar »gotovo siguran« kandidat jer su se neki EU-ropljani dvojili oko Nijemčeve podobnosti za posao (...).

Bolkesteinov je istup dočekan (...) Haiderovim opaskama o konkurentnim, dakle EU-ropljanima opasnim radnicima iz novih članica EU.

Dijelovi našeg imunološkog sustava, IgE-antitijela i upalne stanice prije su nastupale samo kao obrana od glista i parazita.

U *Večernjemu listu* iz 2020. godine najčešći su prefiksi/prefiksoidi *top-*, *mega-*, *ko-*, *post-*, *jumbo-*, *auto-*, *super-*, *geo-*, *smart-*. U toj kategoriji izdvojeno je ukupno 512 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, poput:

(...) proizlazi da su top menadžeri zaradili 117 puta više (...).

Vatrogasci se sada bore s megapožarom.

Širi se tako sve više tzv. smart-posao (...).

Prvo naiđeš na super user friendly stranice (...), pošalješ e-mail (...).

c) *Hrvatsko slovo*

Utjecaj stranih jezika velik je i u *Hrvatskome slovu*, a niski varijetet očituje se pisanjem pokrata malim slovom, ali i izostankom prilagođavanja tuđice hrvatskomu pravopisu ili njezinim pisanjem kurzivom, dodavanjem domaćega prefiksa tuđici (primjerice *podgenre*) te pisanjem stranoga naziva ustanove ondje gdje za njega postoji domaća inačica. Uporaba stranih prefiksa i prefiksoida također je jedno od obilježja niskoga varijeteta, a pojavljuje se u obama analiziranim razdobljima. U *Hrvatskome slovu* s početka stoljeća najčešće su upotrijebljeni prefiksi/prefiksoidi *intra-*, *ekstra-*, *multi-*, *ko-*, *kino-*, *anti-*, *re-*, *post-*, *kolor-*, *mono-*, *neo-*, *geo-*, *mini-*, *ko-*, *auto-*, *de-*, *makro-*, *pseudo-* i *pro-*. Ukupno je izdvojeno 1014 primjera svojstvenih niskomu varijetetu, poput sljedećih:

Prema njemu Hrvatska se (...) nalazi (...) između izvorne nacionalno-građanske intrakulturalne), koja otvara put demokraciji, ili ekstra/intra importirane nacionalno-etničke (multikulturalne) zajednice, koja vodi u novi totalitarizam.

Također je utjecao na pojavu genrea takozvanih humanističkih oda (...).

(...) u Zagreb-filmu na animaciji raznih koprodukcijskih animiranih filmova.

Novinstvo je širilo antižidovsko raspoloženje (...).

A pri svemu tome Republika Srpska je de facto priznata kao posebna (...).

O umjetničkom radu Matka Mijića snimljen je i kratki tv film (...).

On je (...), rezbaren doduše suvremenim postmodernističkim jezikom, ali bogat ornamentima, teško čitljiv, premda koloristički gotovo monokroman.

Takav happening bio bi svojevrsni poticaj i za gledateljevo preispitivanje (...).

Filmovi podgenrea teenagerske komedije nikada nisu bili velikog značenja (...).

Neki njegovi vršnjaci (naraštaj quorumovaca), imaju iza sebe već pet-šest ukoričenih knjiga.

Ovako se čini kako je prjedložak ovog filma gotovo idealan za snimanje kakve mini nizanke.

Kako je koscenarist, nisu mu uočljivi nedostaci scenarija (...).

Pa prošle godine je (...) gradnju slovenske auto-ceste (...) zaustavio (...).

L. Tharow u svojoj knjizi kaže, da je nakon korekcije za inflaciju, realni brutto domaći proizvod po stanovniku u SAD-u (...) porastao za 36 posto (...).

To je svijet makrokozmosa (...).

Njemu je važnija pseudodokumentarna metoda snimanja kamerom (...).

(...) Kvirgić gotovo svakodnevno nastupa (...) u mini-teatru Bagatella.

Hrvati, koji su uvijek sloville kao izrazito pro-američki narod (...), izgubili su toga dana svoju možda naivnu vjeru u pravednost (...).

Tržište od četiri i pol milijuna postkomunističkih Hrvata veličine je osrednjega grada na Zapadu (...).

Spot je neželjen i zato što je ta svehrvatska priča leitmotiv slikopisa (...).

To je stara slikarska tema, ali je ona u Ukićevu slikarstvu u potpunosti ohlađena i denaturalizirana, svedena na (...) monokromnu, crno bijelu gamu.

Točnije bi je zapravo bilo nazvati kontrarevolucijom (...).

Iako doista zapanjujuće u svoj svojoj tragičnoj preciznosti i inkompatibilno ma kakvoj patetici, već je svoje korijene imalo duboko u samome slikaru.

Vještom demonotonizacijom teksta i (...) zabavnom dimenzijom metateatralnosti (...) uspijeva Šenoino slastičarenje učiniti živim (...).

U suvremenim brojevima *Hrvatskoga slova* najčešći prefiksi/prefiksoidi su *pseudo-*, *de-*, *re-*, *art-*, *verbo-*, *anti-*, *post-*, *multi-*, *auto-*, *kontra-*, *euro-*, *pro-*, *neo-*, *gender-*, *geo-*, *inter-*, *trans-*, *poli-*, *kon-* i *meta-*. U toj kategoriji izdvojili smo ukupno 546 primjera zabilježenih u skladu s niskim varijetetom, primjerice:

Naši komentari i izvješća u hrvatskim novinama i časopisima bili su također objektivni, za razliku od pseudoobjektivnosti "prijatelja" (...).

(...) za dekontekstualizaciju i reinterpretaciju znakova koristila je tradicionalni grafički medij (...).

Akadska slikarica Ana Guberina istaknuta je pripadnica suvremene art scene.

(...) započinje faza deindustrijalizacije i postupne transformacije grada.

(...) evocira ideju iskonske simbolike špiljskog sliko-crteža, sugerirajući potrebu umjetnika za verbo-vizualnom komunikacijom temeljenom na osnovnim, jednostavnim oblicima i mislima.

No, pod optužbom za antidržavno djelovanje, Paleček je osuđen (...).

(...) svakodnevno se obrušavaju na domoljubni film i tv seriju (...).

Klapanov film trenutno je u postprodukcijskoj fazi (...).

U Muzeju Mimara u Zagrebu otvorena je multisenzorna izložba (...).

Pojedinac i njegove reakcije na pritiske okoline u suvremenoj su umjetničkoj praksi okrenute (auto)referencijalnoj estetici gotovo opće mjesto ili svojevrsni podžanr.

Kruna ovog procesa je predstava "Hamlet" u koprodukciji Kazališta PlayDrama i Gradskog kazališta lutaka Split (...).

Ne maše toliko ideološkim zastava koje (...) mogu biti kontraproduktivne (...).

Antipoduzetničku klimu stvorila je korupcija (...).

Tako nas eurozastupnik Maximilian Krah upozorava (...).

Aktualne bi prilike (...) mogla dodatno osvijetliti sličica na kojoj ćemo malo kasnije u ovom tekstu vidjeti trojicu prokomunističkih nasljednika Franje Tuđmana (...).

Pokušaji detuđmanizacije kao dekroatizacije, nakon 2000. ipak nisu uspjeli (...).

(...) komunistički su prvaci (...) svom snagom nasrnuli na navodni hrvatski šovinizam i kontrarevoluciju (...).

Zbog toga im je hrvatska država - antivrijednost.

(...) ni to nije posve korektno jer će se pobuniti gender-fanatici (...).

(...) danas čine tri veće geo-političke skupine (...).

(...) otvoren je 13. Međunarodni salon auto-karikature.

Godine 1987. oformljuje se nastavnički odjel kao interfakultetski studij (...).

Njegova zabrana odmah je nanijela veliku štetu transatlantskoj trgovini.

U svoju sintezu uključio je i književnost u izbjeglištvu, književni policentrizam (...).

Tom prigodom u katehetskoj dvorani nove konkatedrale svetoga Petra u Baru održan je okrugli stol (...).

To je, istina, počelo (...) kad je najavio da će snimiti igrani film i tv seriju (...).

(...) neće zanemariti (...) da će neki od njih naći mogućnosti da se otisne reprint i latinička transkripcija (...).

Mnogo je manje takozvanih životnih life-poza (...).

U objema se glavnim cjelinama govorio o okolnostima nastanka knjige (brevijara), koja je tako glavna tema i vanjski povezni element (meta)teksta.

d) *Vijenac*

Iako u najmanjemu broju primjera, utjecaj stranih jezika vidljiv je i u *Vijencu*, i to kroz razdvajanje prefiksa spojnicom ili bjelinom od riječi na koju se veže, izostanak spojnice u pridjevskim složenicama sastavljenim od dvaju ravnopravnih pridjeva, izostanak velikoga slova u pokratama te izostanak spojnice između pokrate i padežnoga nastavka, umetanje spojnice između negacije *ne* i imenice i uporabu prefikasa/prefiskoida čije je podrijetlo moguće pronaći u kojemu od stranih jezika.

U *Vijencu* s početka stoljeća najčešće su upotrijebljeni prefiksi i prefiksoidi *post-*, *anti-*, *multi-*, *kontra-*, *de-*, *re-*, *mittel-*, *genre-*, *foto-*, *hit-*, *di-*, *krimi-*, *solo-*, *hiper-*, *top-*, *dis-*, *in-*, *jazz-*, *logo-*, *mini-*, *neo-*, *auto-*, *disco-*. Ukupno je pronađeno 356 primjera:

Kulturne politike su (...) umijeće nužno u oblikovanju post-nacionalnih država, modernog i post-modernog društva.

Nitko, naravno, ne može osporiti Coelhu da idealan model multietičnosti nalazi gdje god hoće.

(...) kao dramski kontrapunkt suprotstavljen mu je miris domaćeg tla (...).

(...) izostajanje punog imena upućuje na depersonaliziranost (...).

(...) na izložbi će biti prikazana ostvarenja u (...) genre-slikarstvu.

Autorica svjetske hitpredstave Art Yasmine Reza okušala se i kao scenaristica.

Spomenuti Saro Crijević, krivo tumačeći taj Ilijin djstih, zaključuje (...).

Sam roman obuhvaća (...) bizarne krimi-priče (...).

Nakon studija solo-pjevanja (...) nastavila je školovanje (...).

(...) travestija je frustracija ne-identiteta u borbi za o(p)stanak (...).

Debirokratiziranim jezikom to bi se moglo nazvati provedbenom vizijom.

Humor kojim se pisac služi proizlazi upravo iz hipersvjesnosti glavnoga lika.

(...) odjednom se našao na svim top-listama (...).

(...) vidljiv je taj nesklad i disproporcija (...).

(...) rizik od ocjenjivanja krivih nota (...) ili inDisponiranosti bitno je smanjen.

(...) melodika je (...) skrivena iza zvukova ne-melodičnih instrumenata (...).

Tako će u zbirci ponekog jazz-diskofila vladati pravo šarenilo logo-tipova.

Unutarnja stranica naslovnice nudi crno bijelu sliku (...).

(...) njezin opseg iskorišten je za tri mini animacije.

Što je s rječnicima na Cdima i DVDima?

(...) čini se da se stvara povoljna klima za kritičko rasuđivanje mitteleuropske prijestolnice (...).

U analiziranim tekstovima Vijenca iz 2020. godine najčešći su prefiksi/prefiksoidi geo-, uni-, multi-, anti-, pro-, hiper-, multi-, ko-, neo-, kontra-, re-, auto-, mega-. U toj smo kategoriji pronašli 262 primjera:

(...) odvija se u srazu američke unipolarne sile i želje za multipolarnim svijetom.

(...) izazov i napast hiperrealizma našli su svojih poklonika (...).

(...) umjetnica (Vlatka Horvat) na TV-ekranu pjeva partizanske pjesme (...).

U knjizi (...) (u koautorstvu s Nives Tomašević) pišete o digitalizaciji (...).

(...) Josip Broz Tito napada Maticu hrvatsku kao svjesno orijentiranu i organiziranu antisocijalističku i kontrarevolucionarnu „paralelnu partiju“ (...).

Može li Napredak priskrbiti potreban novac, iz izvora unutar imovine koja premašuje, koliko znam, 30 milijuna KM?

Svega je tu previše - boli, riječi, psovke i autodestrukcije.

To je očinska figura megapopularnog Ive Robića (...).

(...) rezultati su bili katastrofalni - na primjer Madonnin dance-eksces Die Another Day, vjerojatno najslabija pjesma u Bondovoj dugoj povijesti.

(...) evidentno je u izvedbama potpuno napuštanje klasične harmonijske progresije u jazzu s tendencijom stvaranja (...) cool-stila.

Premijer Plenković reizabran je za predsjednika HDZ-a (...).

7. ZAKLJUČAK

Pojedinačnom analizom morfološke, sintaktičke, leksičke i pravopisne razine *Jutarnjega lista*, *Večernjega lista*, *Hrvatskoga slova* te *Vijenca* Matice hrvatske utvrđen je iznimno velik broj odstupanja od propisane norme ili odmaka prema niskomu varijetetu hrvatskoga standarda. Na morfološkoj razini izdvajaju se primjeri niskoga varijeteta u obama analiziranim razdobljima (u razmaku od dvadeset godina) svih četiriju listova, s varijacijama učestalosti ovisno o tome o kojemu se listu i razdoblju radi te s rijetkim iznimkama u kojima se potpuno poštuje propisana norma ili preporuka visokoga stila, odnosno visokoga varijeteta hrvatskoga standarda. Na razini morfologije najveći broj primjera odmaka od norme uočava se u *Hrvatskome slovu*, nakon kojega slijede *Jutarnji list*, pa *Večernji list* i zatim *Vijenac*. Najmanji broj primjera u kojima se odstupa od normativno propisanih pravila pronalazimo na sintaktičkoj razini četiriju listova. Na toj je razini najveći broj odstupanja zabilježen u *Hrvatskome slovu*, dok je u ostalim trima listovima nešto manji. Analizom leksičke razine nailazimo na veća odstupanja od norme i visokoga varijeteta, i to pojavom kolokvijalizama i internacionalizama. Najviše takvih riječi uočeno je ponovno u *Hrvatskome slovu*, iza kojega slijedi *Jutarnji list*, a najmanje ih je u izdanjima *Večernjega lista* i *Vijenca*. U svim četirima listovima izuzetak je upitno-odnosna zamjenica *šta* koje se kao značajka niskoga varijeteta ne pojavljuje. Na pravopisnoj razini pronađen je najveći broj primjera u kojima se odstupa od normativnih preporuka, a takvim navikama još jednom je najsklonije *Hrvatsko slovo*, dok ga ostala tri lista (ne)poštuju u podjednakom omjeru.

Usporednom analizom dvaju razdoblja listova utvrđujemo da se stanje u jeziku publicistike u razmaku od dvadeset godina nije značajno promijenilo, iako u suvremenim listovima ipak uočavamo manji ili veći napredak za razliku od listova objavljenih na početku stoljeća. Međutim taj napredak nije značajan, a ni dovoljan ako uzmemo u obzir utjecaj koji publicistika ima na pismenost i uzusne navike govornika. Provedenom analizom utvrđen je velik broj odmaka od normativnih propisa i preporuka te sklonost niskomu varijetetu. Zaključujemo da lektoriranje tekstova na području publicistike za sada još uvijek nije ujednačeno, dosljedno i sustavno provedeno.

LITERATURA

Anić, V. (2003). *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb

Babić, S.; Moguš, M. (2011). *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb

Badurina, L. (1998). *Neke odlike leksika u suvremenoj hrvatskoj publicistici*, *Filologija*, (30-31), str. 417–426. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/173519> (pristupljeno 12. srpnja 2021.)

Badurina, L.; Marković, I.; Mićanović, K. (2008). *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb

Badurina, L. (2015). Jezično raslojavanje: kritički osvrt na pojedina pitanja funkcionalne stilistike. u: *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnomu*. Pandžić, J.; Suvala A. (ur.) Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. str. 47–53.

Badurina, L. (2015). Standardizacija ili restandardizacija hrvatskoga jezika u 90-im godinama 20. stoljeća, u: *Jezične kulturne i književne politike*, ur: T. Pišković, T. Vuković, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 57–79.

Bagdasarov, A. (2014). *Razgovorna obilježja jezika Tanje Torbarine*, Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, [online], 1 (17), str. 51–62., Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/148299> (pristupljeno 12. lipnja 2021.)

Barić, E.; Hudeček, L.; Koharović, N.; Lončarić, M.; Lukenda, M.; Mamić, M.; Mihaljević, M.; Šarić, Lj.; Švačko, V.; Vukojević, L. Zečević, V.; Žagar, M. (1999). *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena - Školske novine, Zagreb

Barić, E. - Lončarić, M. - Malić, D. - Pavešić, S. - Peti, M. - Zečević, V. - Znika, M. (1997). *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb

Brozović, D. (1970). *Standardni jezik*, Matica hrvatska, Zagreb

Brozović, D. (2005). *O početku hrvatskoga jezičnog standarda*, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* [online], 52 (5), str. 186–192. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/15993> (pristupljeno 15. srpnja 2021.)

Brozović, D. (2006). *Neka bitna pitanja hrvatskoga standarda*, Školska knjiga, Zagreb

Čendo Metzinger, T. i Toth, M. (2020.) *Metodologija istraživačkog rada za stručne studije*. [online], Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica. Dostupno na: <https://www.vvg.hr/app/uploads/2020/03/METODOLOGIJA-ISTRA%C5%BDIVA%C4%8CKOG-RADA-ZA-STRU%C4%8CNE-STUDIJE.pdf> (pristupljeno 7. rujna 2021.)

Ćužić, T. (2019). *Hrvatski jezik u teoriji i primjeni*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Frančić, A.; Hudeček, L.; Mihaljević, M. (2005). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Frančić A.; Petrović, B. (2013). *Hrvatski jezik I jezična kultura*, Visoka škola za poslovanje I upravljanje "Baltazar Adam Krčelić", Zaprešić

Hudeček, L.; Mihaljević, M. (2011). *Nekoliko aktualnih problema hrvatske jezične norme*, Tabula : Časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli [online], 9, str. 88–103. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/102926> (pristupljeno 16. travnja 2022.)

Hudeček, L.; Mihaljević, M. (2019). *Hrvatska školska gramatika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Hudeček, L.; Vukojević, L. (2009). Funkcionalnostiliska raslojenost sredstava za izricanje posvojnosti u hrvatskome standardnom jeziku i njihov i njihov normativni status, u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 321–346.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2012). *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013). *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Kalogjera, D. (1998). Nezaobilaznost normi (norma) i kritika norme, u: *Jezična norma i varijeteti*, ur. Lada Badurina, Boris Pritchard i Diana Stolac, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb - Rijeka, 241–249.

Kalogjera, D. (2009). Iz diglosijske perspektive, u: *Jezična politika i jezična stvarnost / Language Policy and Language Reality*, ur. Jagoda Granić, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku - HDLP, Zagreb, str. 551–558.

Kalogjera, D. (2013). *Iz terminologije dijalekatskih promjena*, Hrvatski dijalektološki zbornik [online], 18, str. 3–10. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/144205> (pristupljeno 13. veljače 2023.)

Katičić, R. *Hrvatski jezik* (2013). *Hrvatski jezik*, Školska knjiga, Zagreb

Katnić-Bakaršić, M. (2001). *Stilistika*. Naučna i univerzitetska knjiga, Sarajevo

Kovačević M.; Badurina L. (2001). *Raslojavanje jezične stvarnosti*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka

Kryžan-Stanojević, B. (1998). Pogreška, jezična inovacija i norma, u: *Jezična norma i varijeteti*, ur. Lada Badurina, Boris Pritchard i Diana Stolac, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb - Rijeka, str. 275–282.

Martinović, M. - Matešić, M. (2018). U potrazi za kompetentnim govornikom, u: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, Dalmacija papir, Split, 153–168.

Matešić, M. (2009). Hrvatska ortoepija između norme i uzusa, u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 291–305.

Matešić, M. (2011). Strana vlastita imena u suvremenome hrvatskom jeziku i pravopisu u uvjetima globalizacijskih promjena, u: *Inovacije u slavenskim jezicima*, ur. Barbara Kryžan-Stanojević, Srednja Europa, Zagreb, str. 109–122.

Matešić, M. (2013). Odras jezične uporabe u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika, u: *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata*, ur. Barbara Kryžan-Stanojević, Srednja Europa, Zagreb, str. 39–51.

Matešić, M. (2014.). Pisani akademski diskurs i tradicionalna normativnost., u: *Priručnik za prevoditelje*, ur. Aneta Stojić, Marija Brala-Vukanović i Mihaela Matešić, Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 339–354.

Matešić, M. (2018). *Pravogovor i pravopis. Izazovi suvremene hrvatske standardologije*, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka

Mićanović, K. (2008). *Hrvatski s naglaskom (Standard i jezični varijeteti)*, Disput, Zagreb

Mićanović, K. (2014). (Proto)standardizacijski procesi u 18. stoljeću, u: *Hrvati i Srbi u Habsburškoj Monarhiji u 18. stoljeću*, FF Press, Zagreb

Mihaljević, M. (2009). Odnos nazivlja i standarda (leksički odnosi u nazivlju i leksički odnosi u standardnome jeziku), u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 267–281.

Milas, M. (2016). *Pouka o nestandardnim riječima u osnovnoj i srednjoj školi*. Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika, [online], 3 (3), str. 13–20. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/171400> (pristupljeno 3. lipnja 2021.)

Milroy, J. (2013). *Ideologija standardnog jezika*, *Jat* : časopis studenata kroatistike, [online], 1 (1), str. 36–43. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113176> (pristupljeno 19. srpnja 2021.)

Molas, J. (2009). Zamjenice *njezin* i *njen* - norma i uzus suvremenoga hrvatskog jezika, u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 345–356.

Nikčević, V. (2002). *Kroatističke studije*, Erasmus naklada, Zagreb

Opačić, N. (2009). *Reci mi to kratko i jasno*, Novi Liber, Zagreb

Pavletić, H. – Erdelji, M. (2018.) Neka sintaktička obilježja hrvatskih dnevnih listova, u: Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, Dalmacija papir, Split, 169–189.

Peti-Stantić, A. (2009). Restandardizacija (hrvatskoga) standardnoga jezika, u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 71–82.

Peti-Stantić, A.; Langston, K. (2013). *Hrvatsko jezično pitanje danas. Identiteti i ideologije*, Srednja Europa, Zagreb

Pranjić, K. (1973). *Jezik i književno djelo*, Školska knjiga, Zagreb

Pranjković, I. (2010). *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*, Disput, Zagreb

Silić, J. (1997). Novinarski stil hrvatskoga standardnog jezika, *Kolo*, časopis Matice hrvatske, ur. Vlaho Bogišić, Naklada Matice hrvatske, Zagreb, str. 495–513.

Silić, J. (1998). Hrvatski standardni jezik i dijalekti. Teze za diskusiju, u: *Jezična norma i varijeteti*, ur. Lada Badurina, Boris Pritchard i Diana Stolac, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb - Rijeka, str. 481–484.

Silić, J. (2005). Funkcionalna stilistika u kontekstu Pranjićeve stilistike, *Važno je imati stila*, Zagreb, str. 39–49.

Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput, Zagreb

Silić, J. (2009). Što hrvatski jezik jest i kako ga opisati?, u: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić, Disput, Zagreb, str. 57–70.

Silić, J.; Pranjković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb

Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb

Tošović, B. (2002). *Funkcionalni stilovi. Funktionale Stile*, Insittut für Slawistik der KartFranzens-Universität Graz, Graz

Udier, S. L.; Gulešić Machata, M. (2011). *Kakvom jeziku poučavati neizvorne govornike? Viši i niži varijetet u poučavanju hrvatskoga kao inog jezika*, *Nova Croatica* : časopis za hrvatsku književnost i kulturu, [online], 5/35 (5/55), str. 329–349. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/174613> (pristupljeno: 19. srpnja 2021.)

SAŽETAK

Hrvatski jezik raslova se funkcionalnostilski te unutar toga na visoki i niski varijetet. Visoki varijetet podrazumijeva jezik akademske zajednice (znanstveni stil, administrativni stil), dok se niski varijetet smatra obilježjem govora i pisma prosječno obrazovanih građana (razgovorni stil), a publicistički je na razmeđu ovisno o podstilovima. Razlike između tih dvaju varijeteta najuočljivije su na morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj i pravopisnoj razini. Te četiri razine čine temelj ovoga istraživanja, provedenoga na primjerima najsloženijega funkcionalnog stila, publicističkoga, i to u dvama razdobljima četiriju listova, *Jutarnjega lista*, *Večernjega lista*, *Hrvatskoga slova* te *Vijenca*. Analiza obuhvaća izdanja listova iz 2000. godine te iz 2020. godine. Cilj je istraživanja utvrditi u kojoj je mjeri zastupljen visoki, a u kojoj niski varijetet hrvatskoga standarda u publicističkome stilu te dolazi li do značajnijih promjena u lektorskoj praksi usporedbom listova s početka stoljeća i onih tiskanih dva desetljeća poslije. Na koncu zaključujemo da novine obiluju značajkama niskoga varijeteta.

KLJUČNE RIJEČI: niski varijetet, visoki varijetet, publicistički stil, standardni jezik

SUMMARY

Croatian language is differentiated into high and low variety, in addition to functional styles. High variety refers to the language used in academic circles (scientific style, administrative style), while low variety is considered a characteristic of the speech and writing of average educated citizens (colloquial style). The differences between these two varieties are most noticeable at the morphological, syntactic, lexical and orthographic level. These four levels form the basis of this research, conducted on examples of the most complex functional style, journalistic, and on two periods of four newspapers: *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Hrvatsko slovo* and *Vijenac*. The analysis includes editions of newspapers from year 2000 and from year 2020. The goal of the research is to determine to what extent the high and the low variety of the Croatian standard are represented in journalistic style and whether there are significant changes in editorial practice by comparing newspapers from the beginning of the century with those printed two decades later.

KEY WORDS: low variety, high variety, journalistic style, standard language